

Relația cu informația și obiceiurile de consum media ale copiilor și tinerilor din România

CENTRUL PENTRU
**JURNALISM
INDEPENDENT**

2025

Autoare:

Bianca Rus, Manager de proiect și expertă în educație media,
Centrul pentru Jurnalism Independent

Mihaela Negru, cercetătoare

Editor:

Cristina Lupu, Director executiv, Centrul pentru Jurnalism Independent

Colectare de date și analiză inițială a datelor: Cult Market Research

Vizualizare de date și design: Edit Gyenge

© 2025 Centrul pentru Jurnalism Independent

Acest studiu este elaborat de Centrul pentru Jurnalism Independent cu sprijinul financiar al Fondation Botnar prin proiectul „Educație media digitală pentru tinerii din România”. Studiul beneficiază și de o co-finanțare de la Uniunea Europeană prin proiectul BROD (Bulgarian-Romanian Observatory of Digital Media), sub numărul de contract: 101083730 - BROD. **Materialul reflectă numai opiniile autorilor, iar Comisia Europeană nu poate fi trasă la răspundere pentru orice utilizare care ar putea fi făcută din informațiile conținute în acesta.**

Proiectul „**Educație media digitală pentru tinerii din România**”, finanțat de Fondation Botnar, este coordonat de Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) și implementat în parteneriat cu Ashoka România, E-Civis, EDUMI, Funky Citizens și Grupul PONT. Mai multe informații despre CJI puteți afla la www.cji.ro.

Despre Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI)

Centrul pentru Jurnalism Independent este o organizație non-guvernamentală activă de peste 30 de ani în protejarea democrației și a celor care cred în valorile sale. Peste 15.000 de profesioniști media, 10.000 de profesori și 240.000 de elevi au fost beneficiarii cursurilor de formare și ai experienței de lucru cu echipa CJI. Pentru mai multe informații despre activitatea CJI, vizitați: cji.ro, [pagina de Facebook](#) și [Instagram](#).

Despre Fondation Botnar

Fundația Botnar este o fundație filantropică dedicată sării de bine a tinerilor care trăiesc, învață, lucrează, se conectează și se joacă în spații urbane și digitale din întreaga lume. Permițând participarea semnificativă a tinerilor, fundația investește și sprijină inițiative și cercetări inovatoare, reunind actori din toate sectoarele pentru a crea un dialog și parteneriate intenționate:

www.fondationbotnar.org

foundation
BOTNAR

Cofinanțat de
Uniunea Europeană

CENTRUL PENTRU
**JURNALISM
INDEPENDENT**

Cuprins

6.	Introducere
8.	Metodologie Scopul și metodele de cercetare Limitări metodologice
13.	Executive summary
22.	Recomandări
27.	Capitolul 1. Internetul: acces și obiceiuri de utilizare 1.1. Percepția elevilor despre utilizarea internetului 1.2. Frecvența de utilizare a internetului 1.3. Durata de utilizare zilnică a internetului 1.4. Dispozitive folosite pentru conectarea la internet 1.5. Tehnologii de conectivitate la internet 1.6. Activitățile elevilor pe internet 1.6.1. Socializarea și consumul de conținut pe rețelele sociale și platformele online 1.6.2. Jocuri online, pasiuni/hobby-uri și interese specifice 1.6.3. Consumul și producerea de conținut pe internet 1.6.4. Activități educaționale în timpul orelor de la școală 1.6.5. Aplicații de inteligență artificială
51.	Capitolul 2. Rețelele sociale: obiceiuri de utilizare 2.1. Rețelele sociale și platformele online cele mai utilizate de elevi 2.2. Durata de utilizare zilnică a rețelelor sociale și a platformelor online 2.3. Activitățile elevilor pe rețelele sociale și platformele online Instagram TikTok YouTube WhatsApp Distribuirea conținutului creat de alții Influencerii și creatorii de conținut preferați ai elevilor

Cuprins

68.	Capitolul 3. Obiceiuri de informare și relația cu mass-media 3.1. Ce înseamnă informarea pentru copii și tineri? 3.2. Sursele și comportamentele de informare ale elevilor 3.2.1. Utilizarea internetului pentru informare și documentare (în scop școlar) 3.2.2. Utilizarea internetului pentru informare 3.3. Subiecte de informare și teme de interes
96.	Capitolul 4. Haosul informațional: Cum gestionează elevii informațiile false? 4.1. Percepția elevilor despre informațiile false 4.2. Încrederea elevilor în informații 4.3. Expunerea elevilor la informații false 4.4. Interacțiunea elevilor cu informațiile false 4.4.1. Verificarea informației: Tehnici folosite de elevi 4.4.2. Gestionarea informațiilor false identificate de către elevi 4.4.3. Cunoștințe și abilități avansate de verificare a informației
115.	Capitolul 5. Obiceiurile de consum media și relația cu informația ale elevilor din clasele a III-a și a IV-a 5.1. Internet: acces și obiceiuri de utilizare ale elevilor din clasele a III-a și a IV-a 5.2. Activitățile elevilor din clasele a III-a și a IV-a pe internet 5.3. Rețele sociale: obiceiuri de utilizare ale elevilor din clasele a III-a și a IV-a 5.4. Încrederea în informații și gestionarea riscurilor navigării online Lista tabelelor Lista figurilor
129.	Bibliografie

INTRODUCERE

Context & Necesitatea studiului

Dezvoltarea rapidă a rețelelor sociale a dus la un consum tot mai mare de către tineri a informațiilor circulate de aceste media.

Fenomenul trebuie privit în ansamblul său și la scară mare, pentru că, așa cum afirmă Magis-Weinberg și alții (2021), cea mai mare cohortă de adolescenți din istorie, expuși tehnologiilor digitale, va intra în vârsta adultă în următorul deceniu¹.

Din 2017, CJI implementează Programul de educație media, un demers strategic prin care își propune să dezvolte competențele de educație media ale copiilor și tinerilor din România. În cadrul programului, susținem cursuri de educație media pentru profesori și elevi și dezvoltăm atât materiale resursă pentru a fi folosite la clasă, cât și materiale destinate publicului larg. Peste 800 profesori au trecut prin cursurile de educație media, aceștia lucrând la clasă cu aproximativ 150.000 de elevi. Am dezvoltat peste 150 resurse, o parte dintre ele putând fi consultate pe platforma de educație media a CJI: educatiemedia.cji.ro

În 2018, Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) a realizat un studiu care a analizat relația cu lumea media a copiilor și tinerilor din România. Încă de atunci, studiul semnală că tinerii din România sunt în era mobilității, telefonul mobil fiind instrumentul cel mai utilizat pentru accesarea internetului; că rețelele sociale fac parte intrinsecă din viața tinerilor, fiind și locul principal de unde se informează, dar și că media tradiționale se află la coada clasamentului surselor din care tinerii se informează.

Între timp s-au întâmplat multe. Pandemia de COVID-19 a mutat pentru o vreme viața copiilor și tinerilor, inclusiv relația cu școala, complet în mediul online. Au apărut noi rețele sociale, care le-au detronat pe cele „vechi” în preferințele tinerilor, iar formatele video, potențate de apariția TikTok și migrarea Instagram spre conținutul video, au devenit tot mai frecvent folosite.

¹ Magis-Weinberg L., Ballonoff Suleiman A., & Dahl R.E. (2021) Context, Development, and Digital Media: Implications for Very Young Adolescents in LMICs. *Front. Psychol.*

În februarie 2024 ne-am uitat încă o dată la modul în care, de data aceasta, elevii din România, aflați în diferite momente ale ciclului școlar, se raportează la informație și la lumea media pentru a vedea ce s-a schimbat și care ar trebui să fie direcțiile viitoare de intervenție. Rezultatele cercetării ne vor servi nouă, la CJI, dar sperăm că nu numai. Finalul anului 2024 a arătat încă o dată cât de important este ca cetățenii României să aibă competențe care să le permită să distingă între fapte și opinii, să înțeleagă mecanismele de funcționare ale rețelelor sociale, tehnicile de persuasiune, să fie conștienți de rolul persuasiv pe care îl joacă influencerii în comunicarea publică și să poată face minime verificări ale informațiilor care ajung la ei. Pentru tânără generație, școala este locul care îi poate învăța toate acestea.

Pentru a putea să dezvoltăm intervenții utile e important să avem o înțelegere profundă și realistă a nevoilor și a comportamentelor beneficiarilor. Studiul de față ne oferă informații importante privind accesul la tehnologie și internet, nevoile specifice ale elevilor, ne oferă date despre zonele în care există sau nu diferențe între fete și băieți, între elevii din urban și rural sau între ciclurile școlare. De asemenea, studiul ne oferă informații despre preferința pentru anumite tipuri de conținut, modul în care elevii percep că știu să verifice o informație care le trezește suspiciuni sau motivele pentru care ar considera-o adevărată.

Raportul dezvăluie obiceiurile de utilizare a internetului și a rețelelor sociale, în funcție de ciclurile de învățământ (primar, gimnazial, liceu) și diferențele dintre ele, precum și tipurile de activități preferate (socializare, divertisment, informare etc).

Studiul de față ne arată că, încă din clasele primare, elevii sunt pe internet de multe ori neînsoțiți de adulți. Ne arată și că tinerii petrec multe ore pe zi pe rețelele sociale, creditând cu o mai mare credibilitate informațiile care vin de la oameni, în detrimentul surselor de informare tradiționale, instituționale.

Dar studiul ne mai arată ceva important. Atunci când vine vorba de a afla informații, sau de a le verifica, tendința naturală a tinerilor este să discute cu adulții (profesori sau familie) sau cu prietenii lor. Educația media făcută în școală poate să contribuie la

construirea unui mediu informațional mai sănătos, studiul având și o importantă rază de acțiune pentru bunăstarea digitală a tinerilor. Tinerii trebuie învățați despre pericolele internetului - dezinformare, bullying, revenge porn, adicție; dar trebuie să fie învățați și despre cum poate fi folosit creativ și în siguranță.

Constatările, concluziile și recomandările specificate în acest raport, precum și datele la care avem acces, vor fi utilizate pentru a ghida direcțiile de intervenție pe care CJI le dezvoltă. Rezultatele studiului contribuie la elaborarea unui curs detaliat de formare în domeniul educației media digitale destinat cadrelor didactice, precum și a materialelor dedicate elevilor lor, adaptate nevoilor și vârstei acestora.

Dezvoltarea competențelor de educație media în școală, formarea și mentorarea profesorilor care să facă asta sunt vitale, dar nu pot fi eficiente doar ele, dacă nu avem și alți actori care să acționeze în aceeași direcție. Instituțiile media trebuie să își diversifice produsele și subiectele, pentru ca ele să fie atractive pentru generația mai tânără; să se uite la aceștia ca la un public pe care îl respectă și de care sunt interesate.

Studiul de față este realizat de Centrul pentru Jurnalism Independent în cadrul proiectului „Educație media digitală pentru tinerii din România”, finanțat de Fondation Botnar. Proiectul coordonat de CJI și implementat în parteneriat cu Ashoka România, E-Civis, EDUMI, Funky Citizens și Grupul PONT se desfășoară în perioada septembrie 2023 - august 2026 și implică profesori, elevi, organizații ale societății civile, companii media și jurnaliști pentru a pregăti mai bine tinerii, dar și adulții deopotrivă.

Având în vedere standardele globale privind educația digitală și bazându-se pe experiența lor anterioară, organizațiile implicate în proiect vor optimiza modelele de intervenție prin intermediul educației formale, lucrând direct cu profesorii pentru a dezvolta competențele de educație media digitală ale elevilor. Organizațiile se vor concentra și pe extinderea activităților extracurriculare, din care elevii vor învăța prin activități practice, precum programe personalizate de formare și mentorat pentru elevii din școlile pedagogice, cursuri de formare în centrul RoboHub din București, redacții școlare în patru licee din Cluj.

METODOLOGIE

Cercetarea a fost elaborată în perioada ianuarie - septembrie 2024. Colectarea datelor despre elevii din clasele a III-a și a IV-a a fost efectuată de CJI, sub coordonarea cercetătoarei Mihaela Negru, cu sprijinul Asociației Europene a Profesioniștilor din Educație EDUMI. Colectarea datelor despre elevii de gimnaziu și de liceu a fost efectuată de agenția de cercetare Cult Market Research pentru CJI. Agenția a oferit CJI rapoarte și analize inițiale, care au stat la baza acestui document.

Scopul și metodele de cercetare Obiectivele studiului

Cercetarea a urmărit să descrie și să identifice obiceiurile de consum media și relația cu informația ale elevilor din clasele a III-a și a IV-a, din ciclul gimnazial și din cel liceal din România. În cadrul studiului am urmărit o serie de obiective:

- Descrierea obiceiurilor de consum de internet ale elevilor (frecvență, durată de consum, conexiuni, dispozitive utilizate etc.);
- Identificarea scopurilor pentru care elevii folosesc internetul;
- Descrierea obiceiurilor de consum și producere de conținut ale elevilor pe rețelele sociale (frecvență, durată de consum, contexte de utilizare, preferințe);
- Descrierea obiceiurilor de informare ale elevilor, inclusiv pe internet și pe rețelele sociale (frecvență, durată de consum, surse, subiecte de interes)
- Determinarea criteriilor conform cărora elevii își aleg sursele de informare, cum își construiesc încrederea în diverse surse și formatul preferat de consum al informațiilor;
- Descrierea comportamentului de gestionare a informațiilor false al elevilor (atitudinea față de informațiile false, verificarea informațiilor, modalitățile de a gestiona informațiile false etc.);
- Descrierea abilităților elevilor de a gestiona riscuri online, în special în cazul elevilor din clasele a III-a și a IV-a.

În cadrul studiului am luat în calcul variabile precum: vârsta/clasa, genul elevilor, regiunea, mediul de reședință (rural/ urban) și altele.

Grupul țintă

Studiul a vizat elevi cu vârsta cuprinsă între 9 și 19 ani, repartizați conform grupelor de mai jos:

- Elevi de școală primară (9-11 ani, clasele III-IV)
- Elevi de gimnaziu (11-15 ani, clasele V-VIII)
- Elevi de liceu (15-19 ani, clasele IX-XII)

Un subgrup-țintă al studiului l-au constituit părinții elevilor din clasele primare. Alegerea acestui subgrup a fost motivată de influența pe care părinții o au, de obicei, asupra alegerilor și deciziilor pe care le iau copiii la această vârstă. Dacă elevii de gimnaziu, și mai ales cei de liceu, au o mai mare autonomie privind modul lor de informare, elevii mai mici sunt deseori ghidați de către adulții din preajma lor. Astfel, felul în care copiii din clasele primare utilizează sursele de informare și tipul de informație pe care îl consumă este, într-o oarecare măsură, o alegere a părinților. Totodată, admitem că un anumit număr de copii de clasele a III-a și a IV-a pot utiliza dispozitivele conectate la internet fără o supraveghere atentă din partea adulților. Opinia acestor elevi este cuprinsă în studiul cantitativ (sondajul în rândul elevilor).

Cercetarea cantitativă - sondaj în rândul elevilor

Cercetarea cantitativă a fost realizată prin metoda anchetei sociologice pe bază de chestionar, chestionare online aplicate la clasă (CAWI).

Chestionarele pentru gimnaziu și liceu au fost dezvoltate de către echipa de proiect și revizuite de către agenția de cercetare Cult Market Research. Acestea au conținut întrebări sub formă de grilă, alegeri multiple și întrebări deschise. Varianta de chestionar pentru gimnaziu a fost una mai scurtă, adaptată vârstei elevilor, iar varianta de chestionar pentru liceu a inclus și întrebări de o complexitate mai mare (de exemplu, am cerut elevilor să aranjeze în ordine subiecte, în funcție de cât de des au întâlnit informații false despre ele).

În analiza datelor, am ales uneori să comasăm răspunsurile elevilor pe scări care arată importanța sau frecvența. De exemplu, am unit răspunsurile de „4-5 ore” și „peste 5 ore” cu „2 ore sau mai mult” ca să putem urmări răspunsurile pe trei trepte: „deloc”, „o oră sau mai puțin”, „2 ore sau mai mult”, considerând ultima treaptă un indicator pentru un consum relevant de informație zilnic.

Chestionarul pentru clasele a III-a și a IV-a a fost dezvoltat de către echipa de proiect și revizuit de către Asociația Edumi. Întrebările au fost simplificate (comparativ cu cele din chestionarul pentru gimnaziu) și a fost folosit un limbaj mai simplu și mai accesibil.

Toate variantele de chestionare au fost testate în prealabil pe un grup restrâns de elevi și au fost realizate ajustări ale conținutului lor, în funcție de feedback-ul primit din partea elevilor.

În total, la sondaj au participat 1.852 de elevi. Subeșantionul elevilor din clasele a III-a și a IV-a a fost constituit din 552 elevi, subeșantionul elevilor din clasele de gimnaziu a fost compus din 740 de elevi, iar subeșantionul elevilor de liceu a fost compus din 560 elevi, fiind reprezentativ la nivel național pentru populația de elevi a României pentru clasele III-IV și V-XII. Eșantionul este reprezentativ, de asemenea, pe categoriile socio-demografice (gen, vârstă, regiune, clasă etc.).

Marja de eroare a eșantionului este de $\pm 1\%$ și are un nivel de încredere de 95%. Perioada de culegere a datelor cantitative a fost 22 februarie - 26 martie 2024.

Datele demografice ale elevilor din subeșantioanele: ciclul primar clasele a III-a și a IV-a (552 elevi), gimnaziu (740 elevi) și liceu (560 elevi) sunt prezentate în Tabelul 1.

Tabel 1:

Date demografice elevi subeșantioane (ciclurile primar, gimnazial și liceal)

	Primar	Gimnaziu	Liceu
Masculin	48.40%	45%	60%
Feminin	51.40%	54%	39%
Altul	0.20%	1%	1%
Mediul de rezidență al elevilor: urban	55%	50%	55%
Mediul de rezidență al elevilor: rural	45%	50%	45%
9 ani	25%	-	
10 ani	51%	0.30%	-
11 ani	24%	12.60%	-
12 ani	-	22.10%	-
13 ani	-	25.40%	-
14 ani	-	29.80%	0.20%
15 ani	-	9.50%	21.80%
16 ani	-	0.30%	35%
17 ani	-	-	25%
18 ani	-	-	15.20%
19 ani	-	-	2.80%

Repartizarea la nivel național a școlilor în care a avut loc sondajul este prezentată în Tabelul 2.

Tabel 2:

Repartizarea națională a școlilor din eșantion

	Primar	Gimnaziu	Liceu
NORD-EST	18%	19%	15%
SUD-EST	6%	13%	17%
SUD-MUNTENIA	14%	13%	13%
SUD-VEST	8%	9%	11%
VEST	8%	5%	9%
NORD-VEST	7%	15%	12%
CENTRU	17%	12%	10%
BUCUREȘTI-ILFOV	22%	14%	13%
Școli mediul urban	62%	56%	95%
Școli mediul rural	38%	44%	5%
Clasa a III-a	51%	-	-
Clasa a IV-a	49%	-	-
Clasa a V-a	-	21%	-
Clasa a VI-a	-	24%	-
Clasa a VII-a	-	28%	-
Clasa a VIII-a	-	27%	-
Clasa a IX-a	-	-	28%
Clasa a X-a	-	-	44%
Clasa a XI-a	-	-	13%
Clasa a XII-a	-	-	15%

Cercetarea calitativă – focus grupuri

Au fost realizate 11 focus grupuri online. Participanții au fost elevi din clase de gimnaziu și liceu, dar și părinți ai elevilor din clasele primare. Perioada de desfășurare a focus grupurilor a fost 18-28 martie 2024.

Repartizarea focus grupurilor (FG) conform grupurilor țintă este prezentată în Tabelul 3.

Tabel 3:

Date demografice participanți focus grupuri

Focus grup	Clase	Zonă	Data
1	VI-VII	Urban țară	18.03
2	V-VI	Rural	19.03
3	V-VII	București	20.03
4	VII-VIII	Rural	21.03
5	V-VI	Rural	22.03
6	IX-XI, Lic. Pedagogice	Urban țară	25.03
7	IX-XI, Lic. Teoretice	Urban țară	26.03
8	IX-XI, Lic. Teoretice	București	27.03
9	IX-XI, Lic. Tehnologice	Urban țară	28.03
10	IX-XII, Lic. Teoretice	București	28.03
11	Părinți ai elevilor din clasele primare	București și rural țară	28.03

La focus grup au participat părinți ai elevilor din clasele primare, începând cu clasa pregătitoare și până în clasa a IV-a (nu doar clasele a III-a și a IV-a, așa cum au fost culese datele de sondaj). Am luat decizia de a implica în discuție inclusiv părinți ai elevilor de clase primare mai mici, pentru a avea un tablou mai larg despre interacțiunea copiilor cu internetul. Acest aspect metodologic nu afectează rezultatele studiului.

Limitări metodologice

• Grupul țintă.

Studiul include opiniile elevilor și nu cuprinde copii care nu sunt școlarizați. Din acest motiv, constatările, concluziile și recomandările acestui raport vizează doar populația școlară.

• Contextul școlar.

Datele au fost culese la școală, în timpul orelor. Elevii au primit instrucțiuni din partea operatorilor de culegere a datelor, și în anumite situații din partea profesorilor/învățătorilor de la clasă, care la rândul lor au fost instruiți de către echipa de cercetare referitor la cum să aplice chestionarele. Totuși, nu putem exclude riscul ca unii elevi să fi simțit dorința sau presiunea de a completa chestionarul într-un mod cât mai dezirabil. Pentru a reduce acest risc, am insistat ca operatorii de culegere a datelor și profesorii/învățătorii să explice elevilor că acest sondaj nu reprezintă o evaluare și nu va avea niciun impact asupra rezultatelor lor la școală.

- **Inechităţi sociale şi accesul la tehnologii.**

Datele au fost culese prin intermediul chestionarului online, disponibil sub forma unui link. Elevii au completat chestionarul pe dispozitive conectate la internet (telefoane, tablete, computer/laptop). Însă, admitem că nu toţi elevii au acces la dispozitive conectate la internet. Pentru a reduce această limitare, echipa de cercetare a setat chestionarul online astfel încât acesta să poată fi completat de mai multe ori de pe acelaşi dispozitiv şi cu acelaşi IP (IP-ul este o adresă unică, atribuită dispozitivelor conectate la internet). În plus, operatorii de culegere a datelor şi profesorii/învăţătorii au fost instruiţi să ofere tuturor elevilor de la clasă opţiuni de a completa chestionarul pe orice dispozitiv conectat la internet disponibil în şcoală.

- **Chestionare adaptate vârstei.**

Aşa cum a fost menţionat în descrierea cercetării cantitative, au fost create şi utilizate chestionare cu întrebări diferite, adaptate vârstei elevilor din fiecare treaptă de învăţământ (clasa a III-a şi a IV-a, gimnaziu, liceu). Din cauza diferenţei de întrebări, nu toate datele au putut fi comparate în mod direct, iar rezultatele au fost tratate şi prezentate pe fiecare treaptă de învăţământ, separat, acolo unde comparaţiile nu au putut fi făcute.

EXECUTIVE SUMMARY

Internetul: acces și obiceiuri de utilizare

95,7% dintre elevii de liceu, 83,5% dintre elevii de gimnaziu și 60,1% dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a folosesc internetul în fiecare zi. Consumul zilnic de internet crește proporțional cu vârsta. Dacă în clasele a III-a și a IV-a mediana² este de 2 ore, la gimnaziu ajunge la 4 ore, iar la liceu, la 6 ore.

95.7% dintre elevii de **liceu** folosesc internetul în fiecare zi.

6 ore

83.5% dintre elevii de **gimnaziu** folosesc internetul în fiecare zi.

4 ore

60.1% dintre elevii din **clasele a III-a și a IV-a** folosesc internetul în fiecare zi.

2 ore

² Mediana reprezintă acea valoare a unei serii ordonate crescător sau descrescător care împarte seria în două părți egale. Spre deosebire de media aritmetică, mediana nu este supusă influenței valorilor extreme, foarte mari sau foarte mici. În situația în care unii elevi au răspuns că petrec pe internet, de exemplu, 24 de ore, aceste valori au impact asupra mediei (în direcția majorării acesteia), dar nu și asupra mediane.

Telefonul mobil personal este dispozitivul pe care majoritatea elevilor îl utilizează zilnic pentru a se conecta la internet (liceu - 92,5%, gimnaziu - 82,1%, clasele a III-a și a IV-a - 83,5%). Acesta este urmat, la distanță semnificativă, de **laptopul/calculatorul personal** (23,3% dintre elevii de liceu, 17,6% dintre elevii de gimnaziu, 24,1% dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a) și de **televizorul smart** (23,3% - liceu și 28,2% - gimnaziu).

Elevii de liceu și gimnaziu folosesc cel mai mult internetul pentru a comunica cu prietenii, familia sau cu alte persoane pe rețelele sociale (79,7% dintre elevii de liceu, 63,0% dintre cei de gimnaziu); pentru a **urmări conținut media pe rețelele sociale** (78,7% dintre elevii de liceu, 59,2% dintre cei de

gimnaziu) și pentru a **asculta muzică** (66,7% dintre elevii de liceu, 52,2% dintre cei de gimnaziu). Elevii din clasele a III-a și a IV-a folosesc internetul preponderent pentru a **se juca** (66,8%), pentru a **vorbi cu prietenii** pe rețelele sociale și alte aplicații (56,6%), dar și pentru a **asculta muzică** (48,3%). Datele cantitative ne arată că elevii folosesc zilnic internetul pentru a face și alte activități (**se uită la filme, seriale și videoclipuri, ascultă podcasturi, citește cărți în format digital etc.**) cu o frecvență mai mică, dar într-o proporție relativ mare. Aceste rezultate ne arată că **elevii au o interacțiune constantă cu media în diferite formate și o expunere amplă la conținut media în spațiul digital, chit că ele se petrec zilnic sau mai rar.**

79.7%

dintre elevii de **liceu** pentru a comunica cu prietenii, familia sau cu alte persoane

78.7%

dintre elevii de **liceu** pentru a urmări conținut media pe rețelele sociale

66.7%

dintre elevii de **liceu** pentru a asculta muzică

63.0%

dintre elevii de **gimnaziu** pentru a comunica cu prietenii, familia sau cu alte persoane

59.2%

dintre elevii de **gimnaziu** pentru a urmări conținut media pe rețelele sociale

52.7%

dintre elevii de **gimnaziu** pentru a asculta muzică

66.8%

dintre elevii **din clasele a III-a și a IV-a** pentru a se juca

56.6%

dintre elevii de **din clasele a III-a și a IV-a** pentru a vorbi cu prietenii pe rețelele sociale

48.3%

dintre elevii de **din clasele a III-a și a IV-a** pentru a asculta muzică

Toți elevii **consumă mai mult conținut de pe rețelele sociale, decât postează conținut**. Doar 15,2% dintre elevii de liceu și 13,2% dintre cei de gimnaziu **postează în fiecare zi conținut** (imagini, text, video etc.), în timp ce 78,7% dintre elevii de liceu și 59,2% dintre elevii de gimnaziu **se uită în fiecare zi pe rețelele sociale la ce postează ceilalți**. Doar 13,2% dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a **postează conținut**, iar 46,5% se uită la postările altora pe rețelele sociale. Diferențele semnificative între elevii de liceu și cei de gimnaziu apar cu privire la proporția celor care **nu postează deloc sau a**

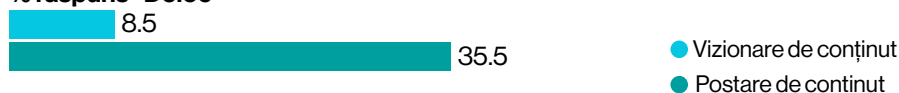
celor care postează rar. Mai mulți elevi de gimnaziu **nu postează deloc conținut pe rețelele sociale (35,5%), comparativ cu elevii de liceu (19%)**. Iar procentul elevilor care **postează o dată pe săptămână sau mai rar** este mai mare în cazul liceenilor (41,6%), comparativ cu 29,6% în cazul elevilor de gimnaziu. Studiul calitativ confirmă tendințele arătând că **elevii de liceu și de gimnaziu postează conținut pe rețelele sociale într-un ritm moderat și mai degrabă pentru a interacționa cu cercul lor de prieteni**.

Figura 9:

Frecvența consumului și a postării de conținut pe rețelele sociale de către elevii de gimnaziu și de liceu

Cât de des folosești internetul pentru Comunicare/Rețele sociale în timpul unei săptămâni? % Răspunsuri: Mă uit pe rețelele sociale la postări, Postez conținut (imagini, text, video, comentarii, note vocale etc.) (gimnaziu, N=737; liceu, N=558)

% răspuns "Deloc"

% răspuns "O dată pe săptămână sau mai rar"

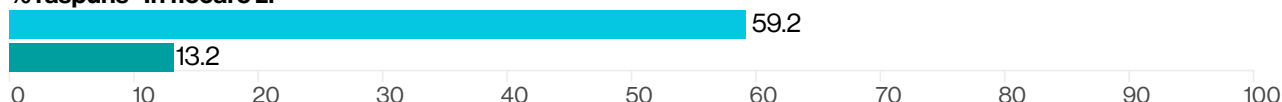
% răspuns "De 2-3 ori pe săptămână"

% răspuns "De 4-5 ori pe săptămână"

% răspuns "În fiecare zi"

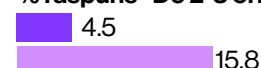
% răspuns "Deloc"

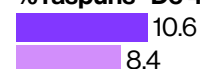
% răspuns "O dată pe săptămână sau mai rar"

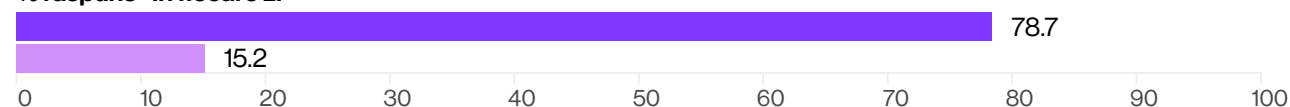
% răspuns "De 2-3 ori pe săptămână"

% răspuns "De 4-5 ori pe săptămână"

% răspuns "În fiecare zi"

ChatGPT este instrumentul de inteligență artificială cel mai cunoscut și cel mai utilizat, atât în rândul elevilor de liceu, cât și al celor de gimnaziu, iar proporția elevilor care utilizează **aplicațiile de inteligență artificială (AI)** rămâne una relativ scăzută: 44,1% dintre liceeni și 64,2% dintre elevii de gimnaziu **nu folosesc deloc** internetul pentru a accesa aplicații AI. Un sfert dintre elevii de liceu și doar 14,4% dintre elevii de gimnaziu folosesc aplicații de AI de două până la cinci ori pe săptămână, iar 21,9% dintre elevii de liceu și 15,7%

dintre elevii de gimnaziu folosesc aplicații de AI o dată pe săptămână sau mai rar. Elevii de liceu și de gimnaziu spun că folosesc aplicațiile de AI în scopuri diverse, de la ajutor la teme de la școală sau asistarea în învățarea autodirijată până la generarea de soluții utile, cum ar fi sugestii pentru rutina zilnică de îngrijire sau idei de cadouri. Observăm că elevii de gimnaziu utilizează ChatGPT într-un grad de complexitate mai scăzut decât cei de la liceu, contextele de utilizare fiind mai simple.

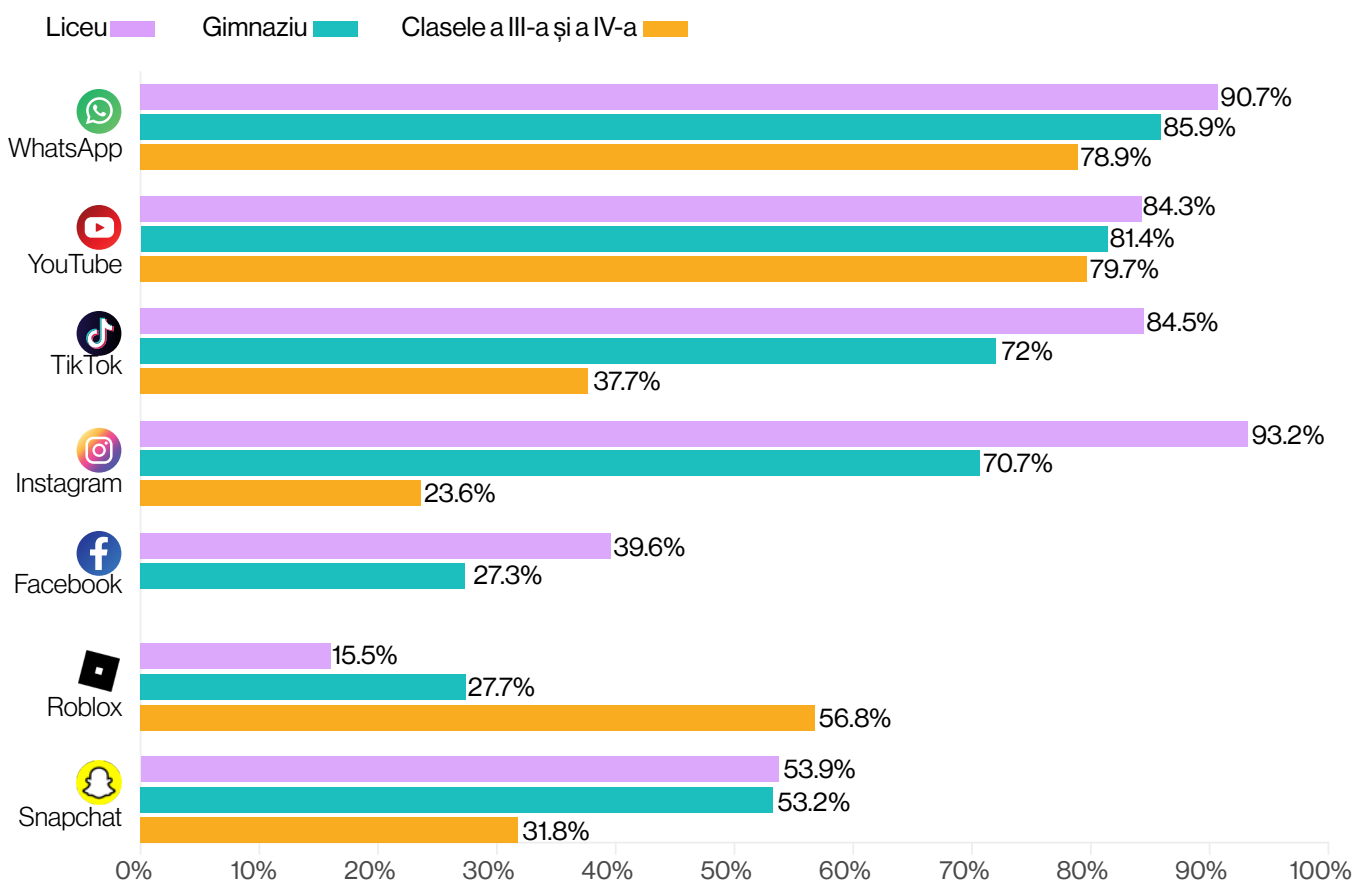
Rețelele sociale: obiceiuri de utilizare

Cele mai utilizate platforme online și rețele sociale în rândul elevilor de liceu și de gimnaziu sunt Instagram, WhatsApp, TikTok și YouTube. Nouă din 10 elevi de liceu și șapte din 10 elevi de gimnaziu folosesc Instagram. WhatsApp este folosit de 9 din zece elevi de liceu și de gimnaziu, iar YouTube este folosit de opt din 10 elevi (liceu și gimnaziu). Șapte din 10 elevi de gimnaziu și 8 din zece liceeni folosesc TikTok.

Facebook mai este utilizat de mai puțin de patru din 10 elevi de liceu și de 2 din 10 elevi de gimnaziu.

Majoritatea elevilor din clasele a III-a și a IV-a folosesc în egală măsură YouTube (79,7%) și WhatsApp (78,9%). **Roblox** este în top 3 platforme online utilizate de către aceștia (56,8%), urmat de TikTok (37,7%) și Snapchat (31,8%). Instagram este folosit de doi din zece elevi din clasele a III-a și a IV-a. **Doar 2,2% dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a afirmă că nu au cont pe nicio platformă sau rețea socială.**

Rețelele sociale cele mai accesate de elevi (%)

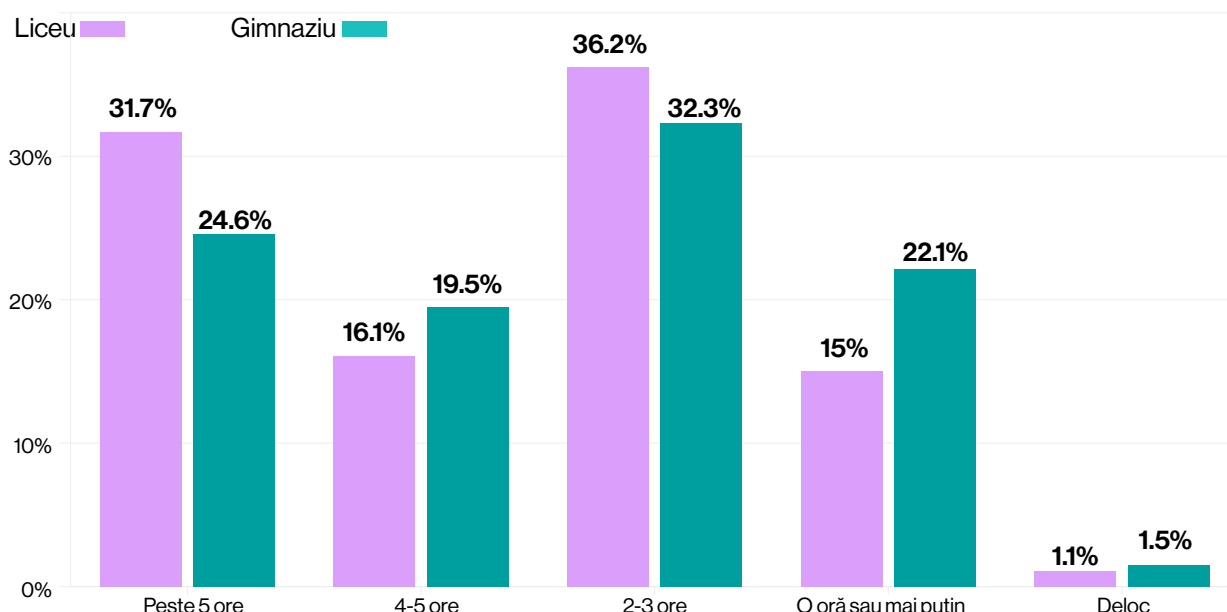

Peste 80% dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a spun că **știu să descarce jocuri sau aplicații pe telefon, tabletă sau laptop**. Mai mult de jumătate (56%) au menționat că **știu să creeze grupuri cu prietenii lor pe aplicațiile pe care le folosesc**, iar o treime **știu să-și facă conturi pe diverse platforme, website-uri și aplicații (34%) și să își reseteze parola (31%)**. Doar 29% afirmă că **știu să dea report** postărilor care îi sperie, supără sau deranjează și 28% **știu să seteze conturile să fie private sau disponibile doar pentru prieteni/familie**.

O treime dintre elevii de liceu și aproape un sfert dintre elevii de gimnaziu afirmă că petrec pe

TikTok mai mult de 5 ore într-o zi obișnuită și tot o treime dintre elevii de liceu și de gimnaziu folosesc această rețea socială între 2-3 ore într-o zi. Elevii folosesc TikTok cel mai des pentru divertisment și relaxare. Aceștia vizionează conținut media ce ține de pasiunile lor, care îi amuză, și doar într-o proporție relativ mică pentru a se informa despre alte tipuri de subiecte. Majoritatea elevilor de liceu și gimnaziu se uită la ce postează alții în propriul feed, peste jumătate se uită și la live-uri, și tot jumătate (sau aproape jumătate în cazul elevilor de gimnaziu) interacționează cu postările altora. **Majoritatea elevilor nu postează conținut pe TikTok - doar doi din zece elevi de liceu și de gimnaziu spun că fac acest lucru.**

Cât de mult stau elevii pe TikTok

Pe **Instagram**, 22,8% dintre elevii de liceu și 17,8% dintre elevii de gimnaziu afirmă că petrec peste 5 ore pe zi. În același timp, cei mai mulți elevi de liceu și de gimnaziu utilizează **Instagram** mai degrabă **sub o oră pe zi** (26,1% la liceu, 34,6% la gimnaziu) sau între 2-3 ore pe zi (33,9% la liceu, 31% la gimnaziu). Elevii folosesc Instagram cu precădere pentru a **vorbi cu prietenii, familia sau alte persoane** (83% - liceu, 74% - gimnaziu), pentru a se uita la ce postează alții (83% - liceu, 79% - gimnaziu), dar și pentru a **interacționa cu postările altora prin comentarii, reacții și like-uri** (50% - liceu, 43% - gimnaziu). Interacțiunea cu postările celorlalți are loc cel mai des dacă ele sunt **distribuite de prieteni, colegi sau alte persoane pe care le cunosc în viața reală**. Aproape unul din patru elevi de liceu și unul din trei elevi de gimnaziu care folosesc Instagram în mod obișnuit postează conținut pe această rețea socială, semnificativ mai puțin decât urmăresc conținut postat de alții.

36,2% dintre elevii de liceu și 40,2% dintre elevii de gimnaziu utilizează YouTube o oră sau mai puțin pe zi și aproape tot atâția îl folosesc timp de **2-3 ore pe zi**. Doar unul din zece elevi petrece **peste 5 ore** pe această rețea socială într-o zi obișnuită. **YouTube** este folosit de către elevi pentru a **vedea ce postează alții** (73% - liceu, 79% - gimnaziu), pentru a se uita la videoclipuri și (inclusiv) la live-uri (61% - liceu, 52% - gimnaziu) și **pentru a asculta muzică/podcasturi** (58% - liceu, 47% - gimnaziu). Conform discuțiilor de grup, YouTube servește elevilor de gimnaziu și ca sursă de conținut educațional.

Elevii distribuie online conținut **media creat de alții într-o mică măsură, mai mult pe Instagram** decât

pe TikTok și fac asta de cele mai multe ori prin mesaje private, către prietenii lor, mai ales dacă ei consideră că este un conținut amuzant sau care poate fi de interes pentru aceștia.

Obiceiuri de informare și relația cu mass-media

În discuțiile de grup, majoritatea elevilor de liceu și de gimnaziu au asociat informarea cu un proces prin care „**învață**” (deseori, strâns legat de materia și temele de la școală sau de subiecte ce le captivează atenția sporadic, pasiuni și hobby-uri). Și mai puțin cu informarea clasică, așa cum o percep adulții, prin consumul de știri.

Atât elevii de liceu, cât cei de gimnaziu consideră **discuțiile cu prietenii și cu familia/adulții principalele moduri prin care se informează**. Aproape șapte din 10 elevi de liceu și de gimnaziu spun că petrec două ore pe zi sau mai mult în discuții cu prietenii, iar peste cinci din 10 elevi de liceu și de gimnaziu petrec același timp în discuțiile cu familia/adulții din jurul lor.

Observăm, așadar, prezența unei componente de socializare în procesul de informare, în special cu persoane apropiate cu care împărtășesc același tip de experiențe în general (prietenii), sau pe care le pot percepe drept autoritate și capabile să le ofere informațiile de încredere (familia/alți adulți). **Frecvența discuțiilor cu prietenii și a discuțiilor cu familia/adulții cu scopul de a se informa a elevilor de liceu scade odată cu vârsta.**

Pentru elevii de liceu, la o distanță semnificativă față de discuțiile cu prietenii sau familia, **podcasturile (25,9%) și influencerii care discută știrile zilei sau ale săptămânii (19,6%)** sunt următoarele cele mai utilizate surse de informare pe care le folosesc zilnic două ore sau mai mult. Consumul semnificativ de podcasturi pentru informare are loc o oră sau mai puțin pe zi pentru 35,7% dintre elevii de liceu, de câteva ori pe săptămână. **O parte semnificativă dintre elevii de liceu spun că nu se informează deloc prin podcasturi (38,4%), iar 44,6% nu urmăresc deloc influencerii care discută știri.**

15,2% dintre elevii de liceu folosesc televizorul pentru informare mai mult de două ore pe zi. Cei mai mulți dintre aceștia, 48% în clasa a IX-a și 33% în clasa a XII-a, îl folosesc pentru informare pe durate scurte, de până la o oră pe zi. Studiul calitativ confirmă faptul că pentru elevii de liceu TV-ul nu este o sursă principală de informare în mare parte din cauza lipsei interactivității, din imposibilitatea de a controla aspectele vizionării și pentru că ei consideră că au acces la o varietate mai mare de conținut online.

Cele mai puțin utilizate surse de informare pentru elevi sunt: presa scrisă (ziare și reviste) – opt din 10 elevi de liceu și de gimnaziu nu folosesc deloc această sursă; radioul – aproape șapte din 10 elevi de liceu și de gimnaziu nu folosesc deloc această sursă; presa online – peste șase din 10 elevi de liceu și opt din 10 elevi de gimnaziu nu folosesc deloc această sursă.

Elevii de liceu preferă știrile distribuite de alții pe rețelele sociale (45,5%) cu peste 10% mai mult decât știrile distribuite de redacții (33,6%) pentru a se informa o oră sau mai puțin pe zi. În același timp, o parte mare a elevilor de liceu spun că nu folosesc deloc aceste surse: 43,9% în cazul știrilor distribuite de alții și 57,3% în cazul știrilor distribuite de redacții pe rețelele sociale, iar 54,7% dintre elevii de gimnaziu nu citesc deloc știri distribuite de alții pe rețelele sociale (fie ele postate de către redacții, sau de prieteni și alte persoane pe care le urmăresc).

Cele mai puțin utilizate surse de informare pentru elevi sunt:

Presa scrisă (ziare și reviste)

8 din 10

elevi de **liceu** și de **gimnaziu** nu folosesc deloc această sursă

Radioul

7 din 10

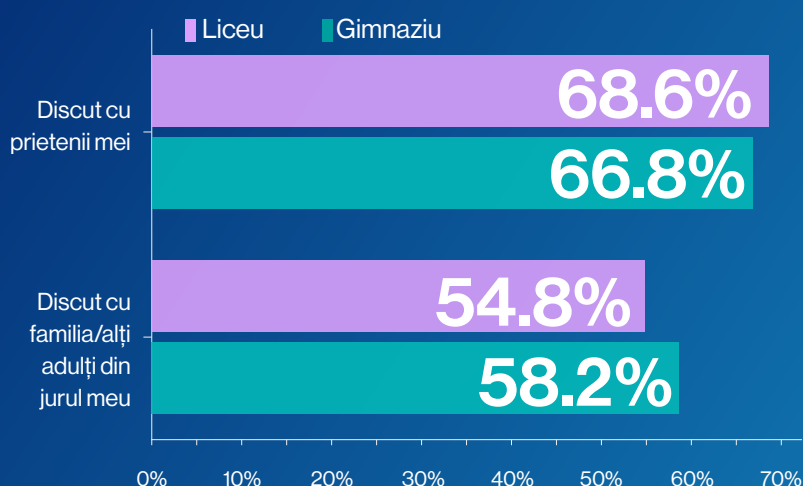
elevi de **liceu** și de **gimnaziu** nu folosesc deloc această sursă

Presa online

6 din 10

elevi de **liceu** și de **gimnaziu** nu folosesc deloc această sursă

Procentul elevilor de liceu și de gimnaziu care petrec mai mult de 2 ore pe zi pentru a se informa din următoarele surse:

Elevii de liceu se informează din surse online într-o măsură mai mare decât elevii de gimnaziu – **mai des și pentru o perioadă mai lungă**. Aproape jumătate dintre elevi se informează din știri, reportaje, debateri postate pe internet **de două până la cinci ori pe săptămână** (48,4% la liceu și 43% la gimnaziu) și doar doi din 10 elevi de liceu și unul din 10 dintre cei de gimnaziu spun că folosesc internetul pentru a se informa din aceleași surse **în fiecare zi din săptămână**. Internetul **nu este folosit deloc pentru informare din materiale jurnalistice** de unul din 10 elevi de liceu și de doi din 10 dintre cei de gimnaziu.

Cele mai utilizate rețele sociale pentru informare sunt YouTube, TikTok și Instagram. Acest top ne arată preferința pentru **conținutul audiovizual**, confirmat și prin discuțiile de grup. Deși Instagram este cea mai utilizată rețea socială de către elevii de liceu, aceștia se informează proporțional mai mult de pe YouTube. În cazul elevilor de gimnaziu, situația este similară, se păstrează preferința pentru conținutul audiovizual – **YouTube** este cea mai folosită rețea socială în general, iar **TikTok** este rețeaua socială pe care o preferă pentru informare.

Mai puțin de un sfert dintre elevi sunt **conștienți de sursele de informare** pe care le preferă și **nu fac aproape deloc distincția dintre instituții media și alte tipuri de surse** pe care le folosesc pentru informare (precum Google, TikTok etc.). De asemenea, **puțini elevi cunosc și rețin sursele pe care le folosesc pentru a se informa**. Acest rezultat nu descrie un fenomen care are de-a face exclusiv cu comportamentul de informare al copiilor și al tinerilor, ci se manifestă similar și la adulți, lucru prezentat în diferite studii.

Subiectele despre care elevii se consideră **mult sau foarte mult informați sunt: trendurile și meme-urile de pe rețelele sociale** (59,1% la liceu, 50% la gimnaziu); **sănătate** (43,6% la liceu, 41,9% la gimnaziu); **pop culture, influencerii și comunitățile online** (40,5% la liceu, 38% la gimnaziu); **educație** (39,1% la liceu, 38,5% la gimnaziu); **sport** (28,6% la liceu, 38,8% la gimnaziu).

Subiectele despre care elevii de liceu și gimnaziu consideră că **nu sunt deloc sau sunt foarte puțin informați sunt: politica din țară** (71,4% la liceu, 78,7% la gimnaziu); **alegerile din 2024 în România** (73,9% la liceu, 78,6% la gimnaziu); **politica din străinătate** (76,1% la liceu, 84,2% la gimnaziu).

Gradul de informare al elevilor de liceu referitor la alegerile din România din 2024 și la politica din țară și străinătate este mai mare în cazul elevilor din

clasa a XII-a, comparativ cu celelalte clase. Doar 9% dintre elevii din clasa a IX-a consideră că sunt informați mult și foarte mult referitor la alegerile din România din 2024, comparativ cu 24% dintre elevii de clasa a XII-a. Această tendință se observă, de asemenea, referitor la subiectele de politică din țară (de la 12% în clasa a IX-a și 23% în clasa a XII-a) și politică din străinătate (de la 7% în clasele a IX-a și 17% în clasele a XII-a). Băieții de liceu se consideră mult sau foarte mult informați cu privire la alegerile din România din 2024 aproape de două ori mai mult decât fetele (13% băieți, 7% fete). Măsura în care elevii de liceu se simt informați mult sau foarte mult despre politica din țară este ușor mai scăzută în rândul celor care locuiesc în mediul rural (9%), comparativ cu cei din mediul urban (13%). Elevii de liceu care răspund că nu sunt deloc informați referitor la politica din țară sunt mai puțini în mediul urban (67%), comparativ cu elevii din mediul rural (77%).

Haosul informațional: Cum se raportează elevii la informațiile false

Elevii de liceu spun că **cel mai des întâlnesc informații false în online despre viața vedetelor/influencerilor** (17%), **crize umanitare** (15%) sau **politică** (15%). Spre deosebire de aceștia, elevii de gimnaziu par **să nu identifice neapărat domenii sau subiecte generale despre care circula informații false**. Aceștia au povestit mai degrabă despre **experiențe personale în care au întâlnit informații false** pe care le-au crezut inițial, care aveau legătură cu un eveniment concret din viața lor, cu implicații imediate (anularea unui zbor, zile de vacanță suplimentare etc.) sau care țineau de interesele lor personale (sport, muzică etc.).

Primele trei criterii conform cărora elevii de liceu decid dacă o informație este adevărată sunt: **faptul că informația confirmă ceea ce știau deja despre subiect** (58,9%); **faptul că informația apare în mai multe surse** (56,6%); **faptul că pot identifica sursa sau autorul informației** (47%). **Claritatea și accesibilitatea informației (42%) și calitatea acesteia de a fi de actualitate (34,6%)** cântăresc de asemenea semnificativ pentru elevii de liceu atunci când decid dacă o informație este adevărată. Dacă **informația a apărut în mass-media** este relevant doar pentru mai puțin de un sfert dintre ei (21,8%), iar 14,3% dintre elevii de liceu consideră că **simpla publicare a unei informații pe internet o face să fie adevărată**.

Consideră că o informație este adevărată atunci când:

Elevii de liceu

58.9%

Le confirmă ceea ce știu deja despre subiectul respectiv

50.7%

Apare în mai multe surse

47.0%

Pot identifica sursa sau autorii

Elevii de gimnaziu

56.6%

Este prezentată clar și e ușor de înțeles

48.9%

Apare în mai multe surse

35.7%

Pot identifica sursa sau autorii

Pentru elevii de gimnaziu, cele mai importante criterii conform cărora ei cred că o informație este adevărată sunt: faptul că **informația este prezentată clar și e ușor de înțeles (56,6%)**; faptul că **informația apare în mai multe surse (48,9%)**; faptul că **pot identifica sursa sau autorul informației (35,7%)**. O treime din elevii de gimnaziu (30,1%), cu aproximativ 10% mai mult decât elevii de liceu, consideră că o **informație este adevărată dacă apare în mass-media (TV, radio, presă)**. Un sfert dintre elevii de gimnaziu cred că o **informație este adevărată dacă este publicată pe internet (25,4%)**. În același timp, din discuțiile de grup reiese că un criteriu important pentru elevii de gimnaziu este ca **informația să le confirme ceea ce știu deja despre subiectul respectiv**.³

Atunci când o informație le trezește suspiciuni, opt din zece elevi de liceu spun că verifică preponderent sursa informațiilor, șase din zece se uită să vadă dacă informația a mai apărut și în alte surse și mai mult de cinci din zece verifică autorul informațiilor.

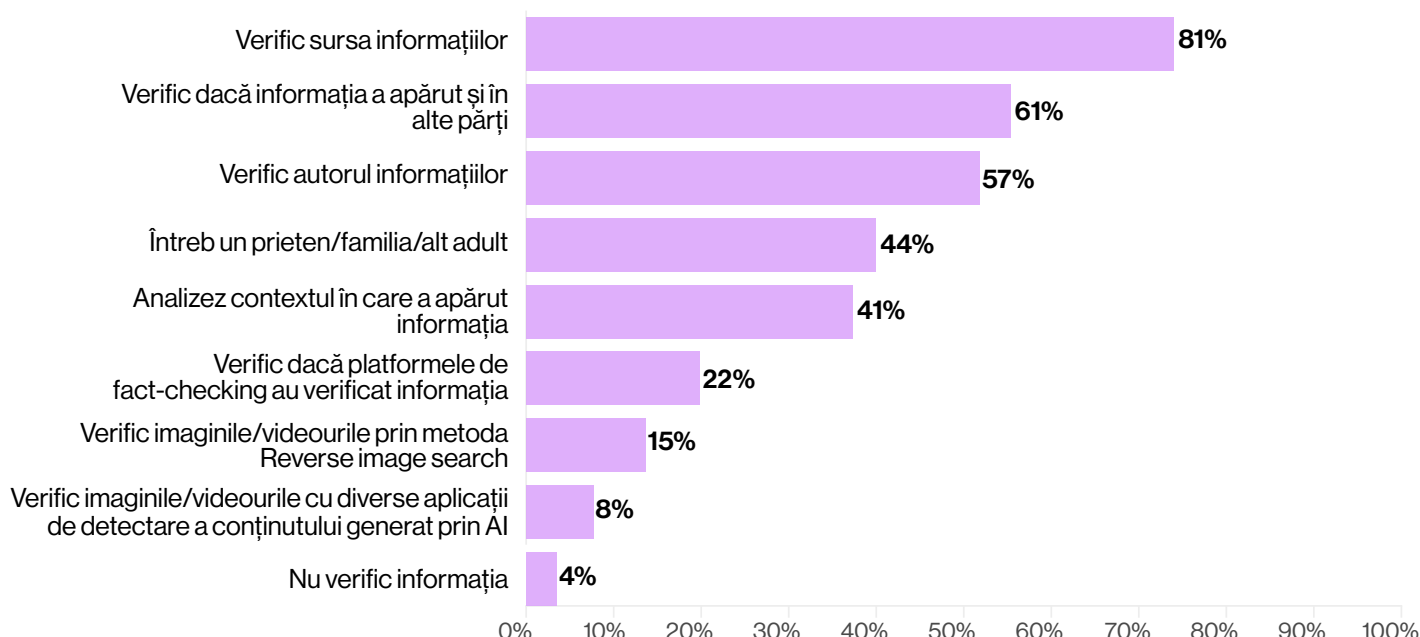
Patru din zece elevi de liceu **întreabă un prieten, familia sau alt adult pentru a verifica informația** și doi din zece elevi de liceu consultă **platformele de fact-checking**. De asemenea, doar o mică parte dintre elevii de liceu folosesc **instrumente digitale de verificare a imaginilor sau videourilor**: 15% verifică imaginile/videourile prin metoda **reverse image search** și doar 8,4% verifică imaginile/videourile cu diverse **aplicații de detectare a conținutului generat prin AI**. Doar 4% dintre elevii de liceu afirmă că **nu verifică deloc informațiile care ajung la ei și care le trezesc suspiciuni**.

Asemenea elevilor de liceu, cinci din zece **elevi de gimnaziu verifică preponderent sursa sau autorul informațiilor sau dacă informația a apărut și în alte părți**, iar patru din zece **întreabă un prieten, un membru al familiei sau un alt adult**. Un număr mic de elevi folosesc metoda Reverse image search pentru a verifica informațiile (14,9%).

³ Doar în chestionarul pentru elevii de liceu a existat varianta „Confirmă ceea ce știam deja despre subiectul respectiv”.

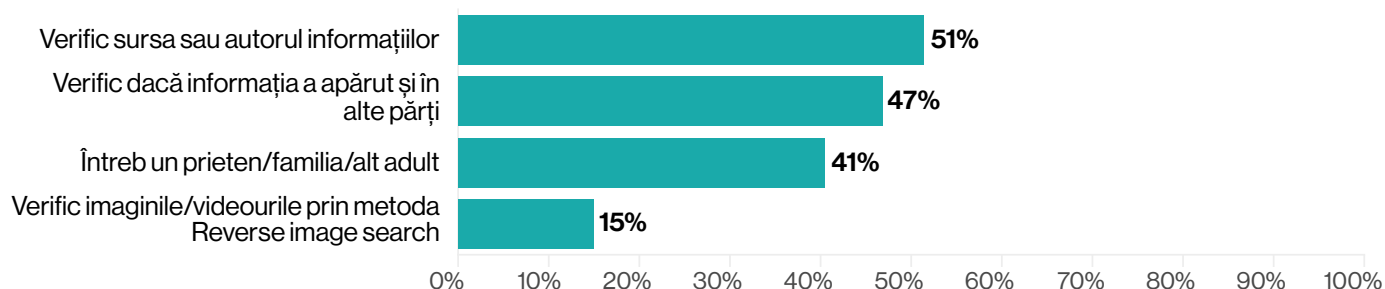
Tehnicile utilizate de elevii de liceu pentru verificarea informațiilor

Ce faci pentru a verifica informația ce ajunge la tine? (răspuns multiplu) % (liceu, N=558)

Tehnicile utilizate de elevii de gimnaziu pentru verificarea informațiilor

Ce faci pentru a verifica informația ce ajunge la tine? (răspuns multiplu) % (gimnaziu, N=737)

De cele mai multe ori, când vorbesc despre **verificarea sursei**, elevii se referă la faptul că verifică informația din mai multe surse, **fără să pună sub semnul întrebării credibilitatea surselor**. Dacă o informație apare de mai multe ori în aceeași formă, cu același conținut, în mai multe surse, atunci tind să o considere adevărată și nu mai fac pași pentru a verifica veridicitatea acesteia.

Cinci din 10 elevi de liceu **nu fac nimic atunci când identifică o informație falsă** și aproape trei din 10 spun că dau report unei postări ce conține informații false. Din discuțiile de grup reiese faptul că elevii sunt mai predispuși să **semnaleze prietenilor, familiei sau apropiaților faptul că o informație este falsă, decât să posteze public despre asta pe rețelele sociale**.

Un sfert dintre elevii de liceu spun că știu să folosească **cinci sau mai multe tehnici de**

verificare a informațiilor care ajung la ei. Aceștia tind să considere **într-o proporție mai mare decât colegii lor** că o informație este adevărată atunci când pot identifica sursa sau autorul informației (74%), dacă informația le confirmă ceea ce știau deja despre subiectul respectiv (74%) și când informația apare și în alte surse (72%).

Elevii de liceu care folosesc cel puțin cinci modalități de a verifica informația, comparativ cu ceilalți elevi de liceu, consideră că sunt mult sau foarte mult informați **într-o proporție mai mare** referitor la toate subiectele despre care au fost întrebați în chestionar. Totodată, aceștia sunt **mai activi în a gestiona informațiile false, fiind cu 7% mai puțini elevi care nu fac nimic atunci când identifică o informație falsă, față de restul elevilor de liceu (49%)**.

RECOMANDĂRI

Recomandările noastre, elaborate în baza concluziilor și a constatărilor acestui studiu, își doresc să fie un punct de plecare în dezvoltarea programelor educaționale pentru elevii din clasele primare, gimnaziu și de liceu, dar nu numai. Ne uităm și la ce pot face alți actori, precum părinții, instituțiile media, fact-checkerii și platformele sociale pentru a crește atât apropierea elevilor de jurnalismul de calitate, cât și abilitățile acestora de consumatori și creatori de conținut creativi și responsabili.

Deși recomandările noastre pot părea că se adresează segmentat diferitelor tipuri de actori, creșterea competențelor de educație media este un efort comun, care presupune demersuri comune, care stau dincolo de activități punctuale. Anul 2024 ne-a arătat, în România și nu numai, cât de ușor se pot pierde ani de progres. Doar lucrând împreună putem să ne asigurăm că elevii de azi vor avea cunoștințe și competențe care să le permită să protejeze spațiul democratic și să ia decizii bazate pe fapte verificate.

1. Toți elevii, indiferent de ciclul școlar în care se află, folosesc internetul în fiecare zi, în proporții diferite, în funcție de vârstă. De asemenea, timpul petrecut pe rețele sociale, atât din perspectiva de consumatori (cel mai adesea), cât și din cea de creatori de conținut, este substanțial.

Recomandare pentru sistemul formal de educație:

Este important ca școala să dezvolte competențe care să le permită elevilor analiza critică a conținutului online, să-i învețe mecanismele prin care funcționează rețelele sociale, tehnici de verificare a informațiilor, dar și elemente care țin de „bunăstarea digitală” - gestionarea timpului petrecut online etc. Aceste competențe trebuie dezvoltate longitudinal, pe parcursul mai multor ani de studiu, începând de la definirea și clarificarea conceptelor utilizate (dezvoltarea vocabularului) și continuând cu aplicarea acestora, în funcție de nivelul de complexitate adecvat vârstei. Astfel, cursurile și activitățile de educație media ar trebui integrate atât în curricula pentru ciclul primar, cât și pentru cele gimnazial și liceal. Având în vedere dimensiunea problemei, dezvoltarea acestor competențe trebuie făcută atât transversal și integrat în curricula disciplinelor deja existente, cât și prin discipline de sine stătătoare, care să permită abordarea în profunzime a acestor subiecte.

Recomandare pentru părinți: Având în vedere timpul petrecut de elevi pe internet, competențele de educație media sunt vitale atât pentru viitorul acestora, cât și pentru a putea să fie în siguranță în lumea media online sau offline și pentru a putea discerne singuri între informare, manipulare și dezinformare. Este important ca profesorii să fie sprijiniți în demersul lor de a dezvolta competențele de educație media ale elevilor, atât prin discipline de sine stătătoare, dacă este cazul, dar și în cadrul disciplinelor „tradiționale”, precum limba română, istoria sau științele sociale. Este nevoie ca părinții să înțeleagă că rolul profesorului nu este doar să pregătească copiii pentru examenele finale, ci să le ofere copiilor și cunoștințele și abilitățile care să îi pregătească pentru lumea reală. Mai mult decât atât, părinții pot susține copiii să aleagă discipline opționale care încurajează dezvoltarea gândirii critice, precum educația media sau educația media digitală. O a doua recomandare pentru părinți este să-și însoțească copilul/copiii și în mediul online, stabilind reguli privind timpul zilnic petrecut pe internet și scopul utilizării, precum și participând la activitățile copiilor împreună cu ei și discutând despre ce se întâmplă în acest univers. În mod evident, acest tip de însoțire și de control va fi diferit, în funcție de vârsta copiilor și de cunoștințele și abilitățile deja dobândite.

2. Profesorii au un rol crucial în dezvoltarea competențelor de educație media ale elevilor lor - școala este locul în care aceste competențe se pot dezvolta în mod natural. De asemenea, profesorii sunt percepuți de elevii lor ca fiind adulți cu care pot verifica credibilitatea unor informații, în special a celor legate de subiectele învățate la școală.

Recomandare: Cadrele didactice au nevoie de sprijin pentru a putea dezvolta competențe de educație media ale elevilor lor, dar și pentru a integra în ore diverse formate ale conținutului digital. Este important ca programele de formare continuă a cadrelor didactice centrate pe integrarea educației media (digitale) în curriculum, pe utilizarea platformelor online și pe metode de combatere a dezinformării să devină o prioritate. De asemenea, considerăm că formarea inițială a profesorilor trebuie să conțină, pe lângă metode de utilizare a tehnologiei și a conținutului media la clasă, și elemente de educație media (digitală), pentru a ne asigura că profesorii care vor intra în sistemul educațional în următorii ani au competențele de bază pe care le pot dezvolta și elevilor lor.

3. În jur de o treime dintre elevi afirmă că utilizează o dată pe săptămână sau mai rar internetul pentru a accesa website-uri sau aplicații pentru activități educaționale, în timpul orelor de la școală. Forma în care internetul este folosit la ore - de obicei demonstrație prin videoclipuri explicative - nu îi ajută pe elevi să colaboreze, să-și formeze abilități digitale și/sau de gestionare a informației obținute din mediul online.

Recomandare: Lumea media și rețelele sociale trebuie integrate mai mult în procesul educațional, prin utilizarea la ore a exemplurilor din media, a podcasturilor sau a altor surse similare. Rețelele sociale sunt o altă sursă de informare utilizată frecvent de către elevii de liceu. Recomandăm utilizarea în conținuturile educaționale a exemplurilor și studiilor de caz provenind de pe platformele/rețelele sociale. De asemenea, conținutul ar trebui să vizeze modalitățile în care rețelele sociale pot fi utilizate ca instrumente de dezvoltare a abilităților și cum acestea pot deveni surse de informare relevante. Acest demers îi poate expune pe elevi la o diversitate mai mare de surse, învățându-i cum să caute și să analizeze informații, evaluând inclusiv relevanța și credibilitatea surselor, sporind astfel autonomia elevilor.

4. Cercetarea ne-a confirmat că elevii accesează informațiile în mod preponderent prin intermediul telefoanelor mobile.

Recomandare: Utilizarea în programele educaționale de conținut în formate care sunt adaptate acestor dispozitive: infografice interactive, podcasturi, vloguri, videoclipuri, hărți online, jocuri educative, realitate augmentată și/sau virtuală, aplicații mobile etc. Elevii preferă să consume informațiile într-un format divers și dinamic, multimedia, și ar trebui să poată interacționa cu acesta și/sau să poată singuri genera conținut de acest tip, inclusiv în contexte educaționale.

5. Proportia elevilor care utilizează aplicațiile de inteligență artificială (AI) rămâne una relativ scăzută: aproximativ 55% dintre liceeni și 36% dintre elevii de gimnaziu folosesc internetul pentru a accesa aplicații AI. Iar unul din patru liceeni și unul din cinci elevi de gimnaziu se consideră informat cu privire la subiecte legate de inteligență artificială.

Recomandare: Este important ca elevii să fie familiarizați cu tehnologiile emergente, precum inteligența artificială (AI), pentru a înțelege modul în care acestea influențează societatea și pentru a le folosi în mod responsabil.

Copiii folosesc inteligența artificială ca o scurtătură în realizarea temelor sau pentru a afla informații despre subiecte care îi preocupă, dar cei mai mulți dintre aceștia nu știu cum funcționează. Recomandăm includerea unor lecții practice despre utilizarea și înțelegerea AI și a altor tehnologii emergente în curriculumul școlar, adaptate fiecărui ciclu de învățământ. În plus, programele de formare ale profesorilor trebuie să conțină informații despre cum acestea pot fi integrate eficient în predare, dar și informații despre funcționarea acestora, limitările lor și alte elemente care pot ajuta la o mai bună înțelegere a acestor tehnologii, mai ales în contextul comunicării online. Astfel, profesorii vor putea să dezvolte elevilor lor abilități relevante pentru viitor.

6. Când se referă la informare, elevii o echivalează de cele mai multe ori cu informarea pe care o fac în context școlar, pentru teme, sau pentru subiectele care sunt apropiate de interesele lor. Informarea, în sensul clasic, despre actualitate și mersul societății, prin produse jurnalistice, este relativ puțin prezentă, ceea ce este natural. Elevilor nu li se vorbește, nici la școală, nici acasă, despre importanța de „a fi informat”, de a căuta informații care nu sunt doar infotainment, ci și alte tipuri de informații, precum cele de actualitate sau despre lumea din jurul lor.

Recomandare: Este important ca elevii să fie învățați despre valoarea informării, despre cum „să fii informat” le poate folosi, atât acasă, cât și la școală. Revistele școlare - în formate diverse, multimedia, de tip podcast etc., în care elevii să practice căutarea și documentarea informațiilor referitoare la subiecte interesante pentru ei și pentru colegii lor - pot fi o bună practică, pentru a-i învăța pe copii atât despre jurnalism, cât și despre cum ar trebui să arate materialele de presă care respectă standardele profesionale. De asemenea, producția de conținut (podcasturi, videoclipuri, articole) îi poate încuraja pe elevi să creeze conținut în mod responsabil.

7. Subiectele despre care elevii consideră, într-o proporție foarte mare, că sunt foarte puțin sau deloc informați sunt: politica din țară; alegerile din 2024 în România și politica din străinătate. Elevii de gimnaziu nu sunt interesați de aceste subiecte, ceea ce confirmă o așteptare naturală pentru respectiva vârstă. Însă și la liceu, proporția elevilor neinteresați de ele, mai ales în clasele a XI-a și a XII-a, este încă foarte mare. Dar, oricât de mari sunt cifrele care ar putea arăta dezinteresul elevilor, la fel de mare este și lipsa de interes a școlii sau a adulților de a aborda subiecte care țin de educație civică, de procesul electoral, ori de cadrul democratic. Adeseori, aceste subiecte

sunt văzute ca „politice” și, ca atare, sunt evitate. Unul dintre elevii din focus grup povestește că bunicii îi spuneau cu cine ar trebui să voteze și atât, nu cum să se informeze despre candidați, de exemplu.

Recomandare: Pentru ca tinerii să fie interesați de aceste subiecte, este important ca ele să fie discutate atât în familie, cât și la școală, în orele de educație civică (la gimnaziu) sau de istorie (la gimnaziu și liceu), pentru a li se forma deprinderile de a face alegeri informate, odată ce devin adulți. De asemenea, necesitatea informării corecte pe aceste subiecte este esențială pentru a-i ajuta pe elevi să se orienteze în haosul informațional. Interesul pentru subiectele ce țin de exercițiul democratic și practica politică crește odată cu vârsta, de aceea formarea unor deprinderi de consum al informațiilor cu caracter politic poate începe la orice vârstă. Abordarea acestor subiecte trebuie realizată adaptat și adecvat vârstei elevilor. Prezentarea exemplelor din sfera politică/socială trebuie să aibă loc într-o formă accesibilă, scurtă și care să arate impactul (imediat sau apropiat) asupra lor și a apropiaților lor, evitându-se însă ideologizarea sau îndoctrinarea.

8. Deși nu există diferențe semnificative între elevii din mediul urban și cei din mediul rural cu privire la timpul petrecut pe internet sau la rețelele sociale folosite, aceste diferențe sunt observabile atunci când vorbim despre abilitatea declarată de a verifica informațiile care ajung la ei, precum și despre încrederea în sine când vine vorba de temele despre care se consideră informați. De asemenea, observăm că elevii din mediul rural verifică într-o proporție mai mică informațiile care ajung la ei cu un prieten, un membru al familiei sau cu un adult.

Recomandare: Realizarea de programe de educație media dedicate elevilor și profesorilor din mediul rural, pentru a ne asigura că, la finalul anilor de studiu, toți copiii României, indiferent de mediul de proveniență, au abilități similare de a gestiona relația cu media și cu informația, de a înțelege subiecte importante și de a lua decizii informate pentru ei și pentru comunitățile lor.

9. Observăm diferențe în folosirea media între fete și băieți - de la tehnologia AI, care este folosită într-o proporție mai mare de băieți decât de fete, la tipul de rețele sociale utilizate - băieții folosesc mai mult Youtube și Discord decât fetele; la tipurile de influenceri, dar și în gradul de încredere în sine în relație cu subiectele despre care se consideră informați. De exemplu, băieții de liceu se consideră mult sau foarte mult informați cu privire la alegerile din România din 2024, aproape de două ori mai mult decât fetele. În același timp, fetele se consideră mai informate despre mediu și ecologie, cultură/artă, decât băieții.

Recomandare: Încurajarea fetelor, încă din școală, să se informeze și să discute subiecte care sunt tradițional considerate „nefeminine”, precum tehnologia, politica etc., pentru a le crește încrederea în sine și pentru a le apropia pe acestea natural de subiectele respective. Realizarea de programe de educație digitală care să le încurajeze pe fete să își dezvolte abilitățile digitale. Și, nu în ultimul rând, încurajarea autonomiei fetelor în relație cu informațiile - fetele sunt mai predispuse decât băieții să considere o informație adevărată dacă este verificată cu un adult.

10. Cu toate că studiul a măsurat cu precădere relația elevilor cu informația provenită din mediul online, ne-am uitat și la celelalte surse de informare. Cercetarea ne arată că cea mai frecvent utilizată sursă de informare, precum și de verificare, a elevilor o reprezintă discuțiile cu ceilalți (adulți și prieteni), cu diferențe în funcție de vârstă și de mediu de proveniență. Elevii de gimnaziu sunt mai dependenți de opinia adulților și au o nevoie mai mare de validare din partea lor, atât în ceea ce privește utilizarea informațiilor din online pentru temele de la școală, cât și pentru informarea despre evenimentele curente. Elevii din mediul rural verifică mai puțin informațiile cu un adult, față de colegii lor din mediul urban, dar această sursă de informare rămâne principala și în acest context.

Recomandare: Având în vedere importanța pe care elevii o acordă informării din discuțiile cu alții, precum și verificării informațiilor cu un adult, avem două recomandări. Conștientizarea rolului pe care îl au adulții, fie că vorbim de familie sau profesori, în informarea elevilor și implicarea mai activă și mai responsabilă a acestora în acest proces, prin ascultarea activă, oferirea de informații și, mai ales, prin răspunsul la întrebările pe care aceștia le pot avea. Prin răspunsurile pe care le oferă, adulții pot încuraja copiii, mai ales pe cei din ciclul primar și gimnazial, să caute singuri informații, prin exemple

despre cum au găsit ei la rândul lor răspunsul la respectivele întrebări.

De asemenea, este important ca procesele educaționale să pună accent și pe dezvoltarea unor abilități care să le permită elevilor să se informeze cât mai corect din aceste discuții. Dezvoltarea gândirii critice este vitală. Elevii trebuie învățați să analizeze contextul informațiilor primite, să pună la îndoială și să adreseze întrebări referitoare la afirmații sau concluzii, să caute dovezi și argumente și să utilizeze propriul raționament pentru a evalua dacă informațiile sunt de încredere. De asemenea, este necesar ca elevii să poată nu doar să-și exprime ideile, ci și să formuleze în mod clar și coerent întrebări relevante, să asculte opiniile celorlalți și să poată integra în discuții feedback-ul obținut. Nu în ultimul rând, trebuie pus accentul și pe explorarea și deschiderea către diverse perspective: elevii trebuie să cunoască cum pot fi utilizate sursele de informare pentru a găsi informații variate, care să prezinte diverse abordări și perspective ale aceluiași subiect, și să aplice tehnici eficiente de verificare a informațiilor.

11. Cele mai puțin utilizate surse de informare pentru elevi sunt: presa scrisă (ziare și reviste); radioul; și presa online. Motivele pentru care elevii spun că nu se informează din presa clasică țin de modul în care sunt împachetate materialele, temele abordate, limbajul sau formatul utilizate.

Recomandare: Dacă ne uităm la modul în care presa prezintă subiectele de actualitate, o să observăm că în foarte puține instanțe (mai degrabă excepționale) instituțiile media consideră că elevii sau tinerii, în general, fac parte din publicul pe care îl vizează. Este important ca instituțiile media să înțeleagă nevoile acestora de procesare a informațiilor și să le răspundă corespunzător, într-un mod atractiv și adaptat utilizatorilor tineri. Pentru a putea să ne asigurăm că avem o generație care înțelege importanța informării, a jurnalismului și rolul acestuia în societate, jurnalismul trebuie să îi trateze pe copii și pe tineri drept parteneri de informare și să facă un efort să creeze știri într-un mod relevant pentru ei. Considerăm că este foarte important ca instituțiile media să construiască pe potențialul pe termen lung pe care îl are realizarea de produse dedicate tinerilor consumatori de media, inclusiv prin încurajarea elevilor să genereze conținut prin contribuții la media locală, mai ales că pe aceasta o menționează spontan tinerii când sunt întrebați despre website-uri de pe care se informează.

12. Doar doi din zece elevi de liceu consultă platformele de fact-checking atunci când o informație le trezește suspiciuni.

Recomandare: Este important ca elevii să fie învățați de existența acestor surse, prin care pot să verifice simplu și rapid dacă o informație este adevărată sau nu. De asemenea, este important ca fact-checkerii să realizeze produse accesibile, pe înțelesul copiilor, pe teme relevante pentru ei, în formate interesante, multimedia, pentru ca activitățile de debunking să ajungă la ei. În plus, considerăm că este important ca unele dintre aceste materiale să conțină și elemente prin care elevii pot învăța cum să facă verificarea informațiilor, pentru a realiza transferul din poziția de consumatori pasivi spre consumatori activi, care au capacitatea de a verifica informațiile care ajung la ei.

Colaborarea între fact-checkeri și instituțiile media poate să fie benefică atât lor, cât și utilizatorilor tineri. Aceștia pot crea împreună rubrici dedicate fact-checkingului pentru tineri, pot colabora pentru a verifica informațiile relevante pentru elevi și pot organiza împreună campanii de promovare a verificării informațiilor.

13. Elevii de liceu și gimnaziu folosesc cel mai mult internetul pentru a comunica cu prietenii, familia sau cu alte persoane pe rețelele sociale și pentru a urmări conținut media pe rețelele sociale.

Recomandare: Raportul arată că rețelele sociale joacă un rol esențial în modul în care elevii accesează și consumă informații. Având în vedere că doar o mică parte dintre elevi verifică informațiile întâlnite online și că rețelele sociale reprezintă principala sursă de informare pentru mulți dintre ei, este necesar ca aceste platforme să contribuie activ la dezvoltarea unui mediu digital sigur și educativ. Este important ca rețelele sociale să implementeze funcționalități care să sprijine consumul responsabil de informații, precum prioritizarea conținutului verificat și etichetarea clară a acestuia, notificări interactive care să încurajeze verificarea informațiilor și promovarea conținutului educațional relevant pentru tineri. De asemenea, platformele sociale trebuie să sprijine activitățile dedicate educației media ale celorlalți actori sociali, inclusiv a programelor de formare pentru cadrele didactice și a elevilor, pe lângă implementarea propriilor campanii de comunicare prin care vizează promovarea educației media, mobilizând inclusiv influencerii relevanți pentru fiecare categorie de vârstă.

01 INTERNETUL acces și obiceiuri de utilizare

Capitolul descrie felul în care elevii folosesc internetul, durata, scopul și tipul de activități pe care aceștia le fac. În această secțiune ne propunem să înțelegem cum văd elevii rolul internetului și al tehnologiilor și instrumentelor digitale în viața lor de zi cu zi și cum le folosesc în funcție de nevoile pe care acestea le satisfac.

1.1. Percepția elevilor despre utilizarea internetului

Atât elevii de liceu, cât și cei de gimnaziu văd internetul drept o dimensiune nelipsită și de nelipsit din viața lor de zi cu zi. Că vorbim despre activități de informare, educare, socializare sau de divertisment⁴, discuțiile de grup cu elevii arată că aceștia percep existența internetului în viața lor ca pe ceva constant prezent.

Unii dintre elevii de liceu menționează avantajele utilizării internetului care vin din **conectivitate și accesul facil la o varietate de informații** și activități,

iar alții consideră că există (și) dezavantaje în **expunerea constantă** la și prin internet. Acestea variază de la provocări privind **calitatea și veridicitatea informației, siguranța și securitatea online, construirea stimei de sine, „dependența” de internet** (sau sentimentul de „pierdere a timpului”), la resimțirea într-un fel a **intruziunii spațiului digital în viața reală** (dacă stau pe internet nu ar mai fi la fel de prezenți în viața reală). De asemenea, simt presiunea monitorizării activității lor școlare prin sistemul digitalizat, atât în activitățile de la clasă, cât și în cele de acasă prin folosirea instrumentelor digitale precum Google Classroom, unde progresul lor este monitorizat, carnetul și catalogul digitale, la care părinții au acces liber, și resimt trecerea bruscă, oarecum nefacilitată, de la școala online la cea fizică etc.

⁴ Ne raportăm la aceste categorii pentru că ele reprezintă funcțiile principale ale mass-media.

În ziua de azi se folosește foarte mult internetul, chiar nu ai cum. Dacă vrei să găsești un loc, că l-ai găsit tu pe Instagram, ceva restaurant, cauți acolo, locația, unde să te duci sau așa mai departe. Eu cred că folosim în orice domeniu, și la liceu, și în viața de zi cu zi. Cred că e cea mai ușoară sursă de la care putem să aflăm informația, că e foarte accesibilă, toată lumea are internet.

elevă, liceu, urban

Sincer, nu am încercat-o [n.r. o aplicație], chiar nu am încercat-o deloc, dar știu că îmi consumă mult din timp. Și mai bine petrec timp jucându-mă pe afară, ieșind cu prietenii, decât să petrec mult timp pe internet și la un moment dat văd că trece timpul, au trecut 2-3 ore și eu tot aici am stat. Deja este prea mult. Mai bine timpul ăsta mi-l dozez ori învățând ceva, ori citind ceva, ori ieșind pe afară.

elev, liceu, urban

De multe ori poate să distrugă imaginea de sine, toate sursele astea care țin de internet. Pot, pur și simplu, să te facă să te simți prost, și din punct de vedere profesional, și din punct de vedere personal. Și din mai multe de aspecte, pentru că acolo sunt promovate cel mai mult standardele sociale, de frumusețe, de inteligență, în general toate standardele. Iar oamenii care urmăresc chestiile astea uită că cei faimoși sunt o minoritate și toată lumea încearcă să se ia după ce e mai frumos.

elevă, liceu, urban

Este sub orice critică. Înainte să bage internetul la școală, era școala mult mai ok. De exemplu, cu orice chestie în care au implicat internetul la școală au făcut viața de elev mai grea. Așa mi se pare. Și carnetul, catalogul ăla online, mi-a făcut viața mai grea. Și când era cu Google Classroom și așa, mi-a făcut viața mai grea. N-a făcut nimic ca să îmi facă viața mea așa... [...] le-au folosit ca să pot să ne câpieze și mai rău. E părerea mea, în loc să ne ajute.

elev, liceu, urban

Toți folosim internetul, dar nu mulți știm exact ce este în spatele acestui internet. De aceea sunt posibile și anumite atacuri cibernetice, sau anumite fraude...

elev, liceu, urban

Adică, când a fost situația pandemiei, și a trebuit să facem aceste întâlniri online ca să facem ore, ni s-a tot spus despre timp și platformele respective. Dar, după încheierea pandemiei, nu s-a mai discutat așa mult de alte platforme. Pur și simplu am trecut la școala tradițională, făcută în mod tradițional, adică prin prezență fizică. Și nu ne-au mai fost explicate sau prezentate alte platforme.

elev, liceu, urban

Dezavantajele ar fi că poți afla sau poți vedea niște chestii pe care nu ai vrea să le știi sau să le vezi. Pentru că pe internet sunt foarte multe videoclipuri cu conținut foarte explicit, să zic. Și e posibil să dai de ele și fără să vrei să le vezi, și să rămâi puțin șocat.

elevă, liceu, urban

Elevii de gimnaziu, în schimb, sunt mai puțin conștienți de modurile diverse în care utilizarea internetului poate să le afecteze viața de zi cu zi, pozitiv și/sau negativ, având o capacitate mai mică de introspecție și raportându-se la acestea mai superficial.

Nu, consider că, având acces la internet de la o vârstă fragedă, știu să mă descurc destul de bine, însă singura chestie pe care vreau să o perfecționez este timpul petrecut pe rețele, fiindcă petrec destul de mult timp.

elevă, gimnaziu, rural

Avantajul ar fi că aflăm informații pe un anumit subiect sau mai multe, depinde. Și dezavantajul ar fi că poate nu găsim informațiile care ne interesează. Sau că găsim informații pe care nu ar trebui să le știm.

elev, gimnaziu, urban

Mie mi-ar plăcea să folosesc internetul în principal doar pentru a vorbi cu prietenii. Dar, când vorbesc pe Instagram, uneori mai rămân acolo o oră, două, pentru că mi-apar filmulețe și uneori mă bucură. Nu mă mai pot opri. [n.r. Și cum percepi asta, drept ceva pozitiv sau negativ?] Negativ.

elev, gimnaziu, rural

Nu neapărat, dar consider că stau un pic cam prea mult pe zi, adică ar trebui să stau ceva mai puțin, să mă limitez. Și nu pot să zic că stau atât de mult încât să fie o problemă.

elev, gimnaziu, rural

1.2. Frecvența de utilizare a internetului

95.7% dintre elevii de liceu folosesc internetul în fiecare zi. În cazul elevilor de gimnaziu, procentul este de 83.5%.

95.7% dintre elevii de **liceu** folosesc internetul în fiecare zi.

83.5% dintre elevii de **gimnaziu** folosesc internetul în fiecare zi.

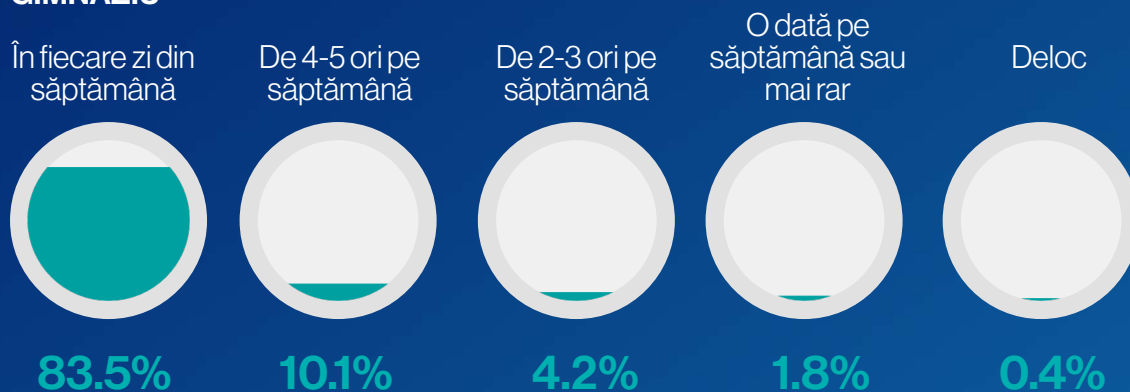
Cazurile în care elevii nu folosesc deloc internetul (indiferent de tipul de activitate) sunt foarte rare în eșantionul studiat, atât la nivel de liceu, cât și de gimnaziu (în total, pe fiecare subeșantion am identificat doar 2-3 cazuri). Constatarea de mai sus trebuie tratată cu precauție, deoarece aceasta nu reprezintă situația tuturor elevilor din România. Mai multe explicații sunt prezentate în subcapitolul Limitări metodologice.

Figura 1:

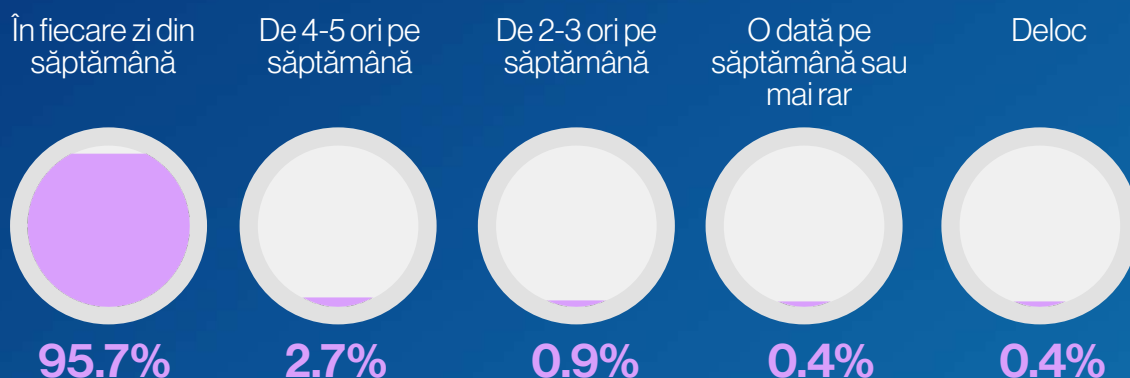
Frecvența utilizării internetului pentru elevii de gimnaziu și de liceu

Cât de des folosești internetul? % (gimnaziu, N=740; liceu, N=560)

GIMNAZIU

LICEU

Frecvența utilizării internetului de către elevii de gimnaziu crește odată cu vârsta. 72% dintre elevii din clasa a V-a au menționat că folosesc internetul în fiecare zi, comparativ cu 93% dintre elevii din

clasa a VIII-a. În cazul elevilor de liceu nu identificăm o tendință similară, neexistând diferențe între anii de studiu.

1.3. Durata de utilizare zilnică a internetului

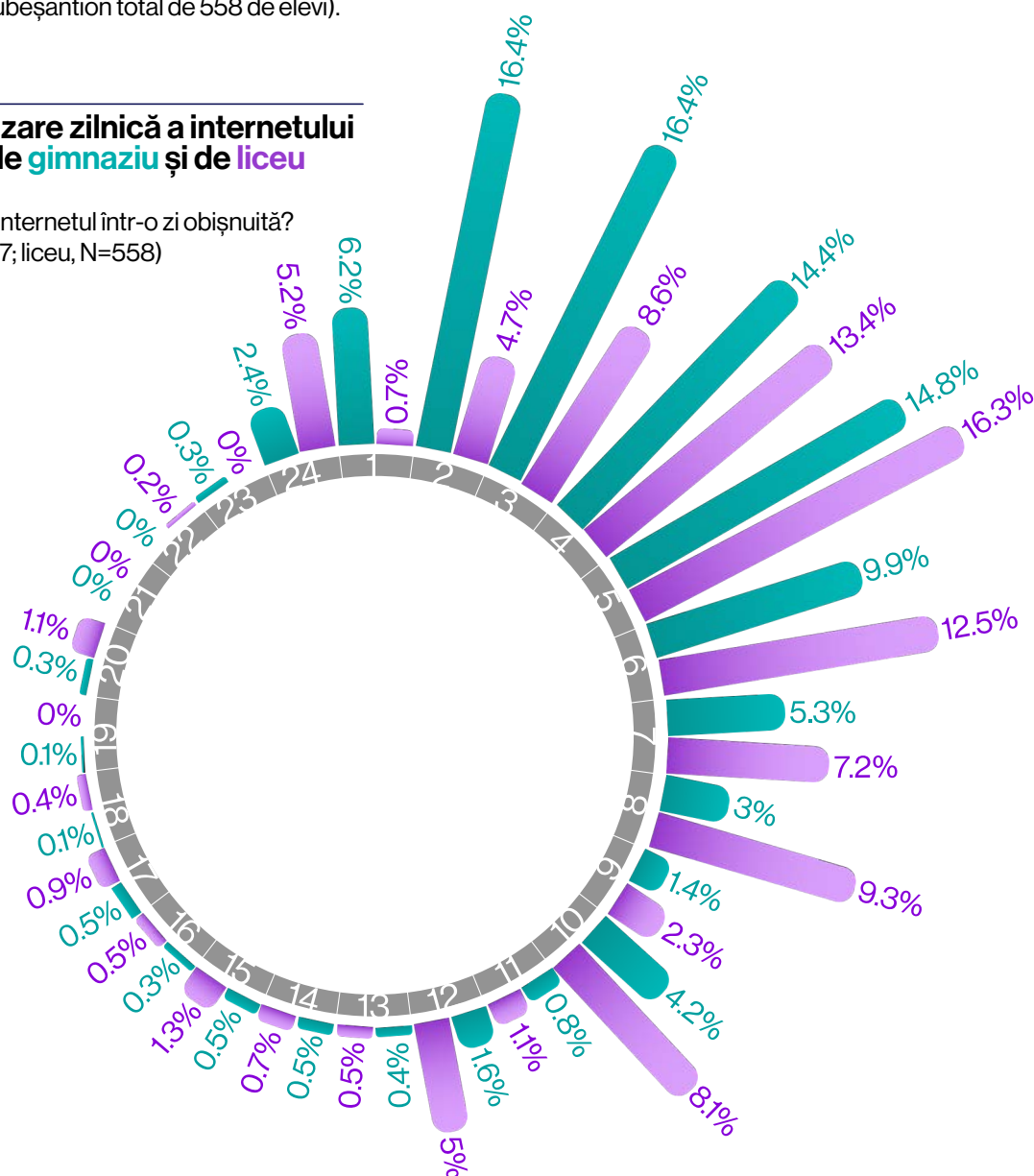
Pentru a afla cât timp petrec zilnic copiii și tinerii pe internet, i-am întrebat câte ore folosesc internetul într-o zi obișnuită (întrebare cu răspuns deschis). Analiza de mai jos reflectă astfel percepția elevilor despre durata interacțiunii lor zilnice cu internetul.

Elevii de liceu spun că petrec pe internet în medie 7 ore și jumătate pe zi (minimum 1 oră, maximum 24 ore⁵, dintr-un subeșantion total de 558 de elevi).

Figura 2:

Durata de utilizare zilnică a internetului pentru elevii de gimnaziu și de liceu

Câte ore folosești internetul într-o zi obișnuită?
% (gimnaziu, N=737; liceu, N=558)

⁵ Răspunsurile elevilor reprezintă o percepție a lor și în niciun caz o măsurare factuală. Putem interpreta că un elev care a răspuns că petrece 24 de ore pe zi pe internet, de fapt are percepția că petrece foarte mult timp. Rezultatele prezentate ca durată medie în ore petrecute pe zi pe internet, pe fiecare treaptă de școlarizare, sunt influențate de răspunsurile extreme (1 oră, 20+ ore). Deși în grafic sunt reprezentate răspunsurile extreme (24 ore), le-am ignorat din motivul că, cel mai probabil, acestea redau percepția elevilor că ei petrec foarte mult timp pe internet.

Mediana⁶ este 6 ore pe zi. Dacă ne uităm însă pe distribuția răspunsurilor elevilor de liceu, vom observa că majoritatea se situează în intervalul 3-8 ore, cu un număr mai mic de elevi care au răspuns că petrec pe internet 10 sau 12 ore zilnic.

Numărul elevilor care răspund că petrec pe internet mai mult de 12 ore în fiecare zi este semnificativ mai mic.

⁶ Mediana reprezintă acea valoare a unei serii ordonate crescător sau descrescător care împarte seria în două părți egale. Spre deosebire de media aritmetică, mediana nu este supusă influenței valorilor extreme, foarte mari sau foarte mici. În situația în care unii elevi au răspuns că petrec pe internet, de exemplu, 24 de ore, aceste valori au impact asupra mediei (în direcția majorării acesteia), dar nu și asupra mediei.

Elevii de gimnaziu petrec pe internet în medie 5 ore pe zi (minimum 1 oră, maximum 24 ore, dintr-un subeșantion total de 737 de elevi). Mediana este 4 ore pe zi. Distribuția răspunsurilor ne arată că elevii de gimnaziu, spre deosebire de elevii de liceu, se situează într-o zonă compactă unde majoritatea au afirmat că petrec pe internet între 1 și 6 ore în fiecare zi. Numărul răspunsurilor pentru o durată mai mare de 6 ore scade treptat, astfel încât doar câțiva elevi afirmă că petrec pe internet peste 12 ore zilnic.

Datele arată că elevii de gimnaziu petrec, în general, mai puțin timp pe internet comparativ cu elevii de liceu.

Deși folosesc internetul multe ore zilnic, unii elevi de liceu și de gimnaziu consideră că timpul pe care ei îl petrec în fața ecranelor, pe internet, ar trebui să fie redus sau limitat, așa cum reiese din discuțiile de grup cu aceștia. Captivați de conținuturile online, ei consideră că s-ar sustrage de la responsabilitățile pe care le au sau că pur și simplu „pierd timpul” pe rețelele sociale. Unii părinți limitează, prin aplicațiile de control parental, conținutul accesat și timpul de expunere la ecrane al elevilor (în rândul elevilor de gimnaziu). Alți elevi afirmă că profesorii sunt cei care, de obicei, dezaprobă utilizarea excesivă a dispozitivelor conectate la internet (de exemplu, a telefoanelor), încurajând elevii să investească mai mult timp în alte tipuri de activități, cum ar fi lectura, plimbările sau socializarea directă. Există însă și profesori (mai ales la liceu) care încurajează elevii să folosească internetul pentru a aprofunda o temă, acolo unde informațiile din cărți nu sunt disponibile sau nu sunt actuale.

Păi, în primul rând, acum în școli este interzisă folosirea telefonului. Nu prea suntem învățați decât la informatică, bineînțeles, să folosim internetul. Și mi se pare cumva că profesorii, în general, dezaprobă folosirea lui. Pentru că adevărul este că am început să petrecem din ce în ce mai mult timp pe internet și nu este neapărat benefic... pentru că putem folosi de exemplu internetul pentru a ne face temele, pentru că putem copia, pentru că pierdem prea mult timp.

elevă, gimnaziu, urban

Dacă nu este o lecție predată, mă uit pe internet, recunosc, că mă ajută.

elevă, gimnaziu, urban

Școala ne încurajează să folosim internetul pentru a ne informa legat de școală sau... Nu știu, facem, de exemplu, un subiect la școală care în cărți nu ne este prezentat atât de pe larg sau... Adică atât de detaliat, și atunci ne încurajează să ne informăm și așa... Doar că în același timp ne spun că să nu folosim atât telefoanele în alte scopuri. În sensul de a pierde timpul nefăcând nimic, și să încercăm să ne găsim și alte activități, să mai ieșim pe afară, să mai citim, să...nu știu.

elevă, liceu, urban

Și dacă nu îmi găsesc tot ce îmi trebuie acolo, într-adevăr apelez și eu la căutarea pe internet, pe Google.

elevă, gimnaziu, urban

De obicei, mai mult WhatsApp, deoarece am control parental pe telefon și nu pot să accesez mai multe aplicații, decât WhatsApp, Google Foto, Cameră Foto, Galerie

elevă, gimnaziu, urban

Personal, cred că petrec mai mult timp pe rețelele de informare. Mă atrag mai mult, mă prind mult în subiect. Aș vrea să petrec mai puțin timp. Fiind captivată de subiect, uit tot ce se întâmplă în jur și uit că am și alte responsabilități pe lângă asta. Și aș vrea să-mi limitez timpul.

elevă, gimnaziu, rural

Pentru că aceste dispozitive, folosindu-le îndelungat, nu știu dacă ați observat, după 2-3 ore deja, doare capul, dor ochii. Adică nu cred că sunt cele mai sănătoase și da, într-adevăr, informația o primim rapid și poate chiar instantaneu, dar, până la urmă, sănătatea e mult mai importantă.

elev, liceu, urban

În utilizarea informațiilor și a acestor platforme, strict atunci când avem nevoie. Pentru că ajungem să ne petrecem poate prea mult timp pe acestea, și timpul acela nu este la fel de productiv, sau nu la fel de util nouă.

elev, liceu, urban

Păi, nu știu, dacă stau foarte mult, am limită pe telefon. Și dacă stau foarte mult, parcă mă dor ochii.

elevă, gimnaziu, rural

Observăm, așadar, o tensiune între intenția de a utiliza internetul (inclusiv pentru temele de la școală) și vocea adulților (părinți și profesori) care de obicei îi descurajează să facă asta. Astfel, elevii care consideră că petrec prea mult timp online tind să evalueze acest lucru raportându-se la parametrii descriși de adulții din viața lor și spun că ar trebui să își impună limite. Dacă vom confrunta aceste atitudini (declarat) cu datele cantitative privind timpul petrecut pe internet (valoarea mediană), vom observa că există o discrepanță între cele două. Elevii adoptă la nivel discursiv aceste idei, dar în realitate nu le implementează. Cum nu pot ajunge într-o stare de reconciliere între ceea ce cred că își doresc, pentru că știu că este dezirabil venind din partea adulților (limitarea timpului petrecut pe internet), și ceea ce fac de fapt (petrec relativ mult timp pe internet), este foarte probabil ca elevii să manifeste disonanță cognitivă⁷. Aceasta poate explica faptul că ei se raportează mai critic la consumul lor de internet zilnic și că trăiesc sentimente de vinovăție în consecință (identificate de noi prin markeri verbali ce se aseamănă unei mărturii, precum „recunosc că”, „adevărul este că” etc.).

1.4. Dispozitive folosite pentru conectarea la internet

Pentru a înțelege cum interacționează elevii de liceu și cei de gimnaziu cu informația în diferite formate, ne-am propus să aflăm ce dispozitive folosesc cu precădere atunci când se conectează la internet. Elevii au indicat pe o scară de la 1 – „deloc” la 5 – „în fiecare zi din săptămână” cât de des folosesc într-o săptămână obișnuită o serie de dispozitive dintr-o listă predefinită.

⁷Disonanță cognitivă (Festinger, 1957) - starea de disconfort psihologic cauzată de existența simultană a două sau mai multe credințe, idei sau valori contradictorii.

Telefonul mobil personal este dispozitivul utilizat zilnic în cea mai mare proporție atât de către elevii de liceu (92.5%), cât și de către cei de gimnaziu (82.1%) pentru conectarea la internet.

Acest lucru era valabil și în 2018, când CJI realiza o primă cercetare pe tema relației cu informația și mass-media a copiilor și tinerilor din România, studiu publicat în 2020 – Conectat la media! Interacțiunea tinerilor din România cu media.⁸ Telefonul era dispozitivul de pe care 81% dintre elevi accesau cel mai des internetul în timpul unei zile obișnuite.

Nu observăm diferențe în funcție de vârsta elevilor de liceu în utilizarea telefonului mobil personal ca dispozitiv de conectare la internet. Totuși, vedem că, în cazul elevilor de gimnaziu, telefonul mobil personal este folosit ca dispozitiv de conectare la internet mai mult de către elevii din clasa a VIII-a (media este de 4.8, ceea ce înseamnă „în fiecare zi din săptămână” pe o scară de la 1 la 5, unde 1 reprezintă „deloc”, iar 5 – „în fiecare zi din săptămână”⁹), comparativ cu elevii din clasa a V-a (media este de 4.3, ceea ce înseamnă de 4-5 ori pe săptămână)

⁸Velicu, A., Fotiade, N., & Avădani, I. (2020). Conectat la media:

Interacțiunea tinerilor din România cu media (Centrul pentru Jurnalism Independent, Ed.). Disponibil la:

⁹Scara desfășurată pentru a măsura frecvența utilizării dispozitivelor de conexiune la internet, conform întrebării: Cât de des folosești aceste dispozitive ca să te conectezi la internet de obicei într-o săptămână? (răspuns multiplu dintr-o listă predefinită de răspunsuri); 1 – Deloc, 2 – O dată pe săptămână sau mai rar, 3 – De 2-3 ori pe săptămână, 4 – De 4-5 ori pe săptămână, 5 – În fiecare zi din săptămână.

Figura 3:

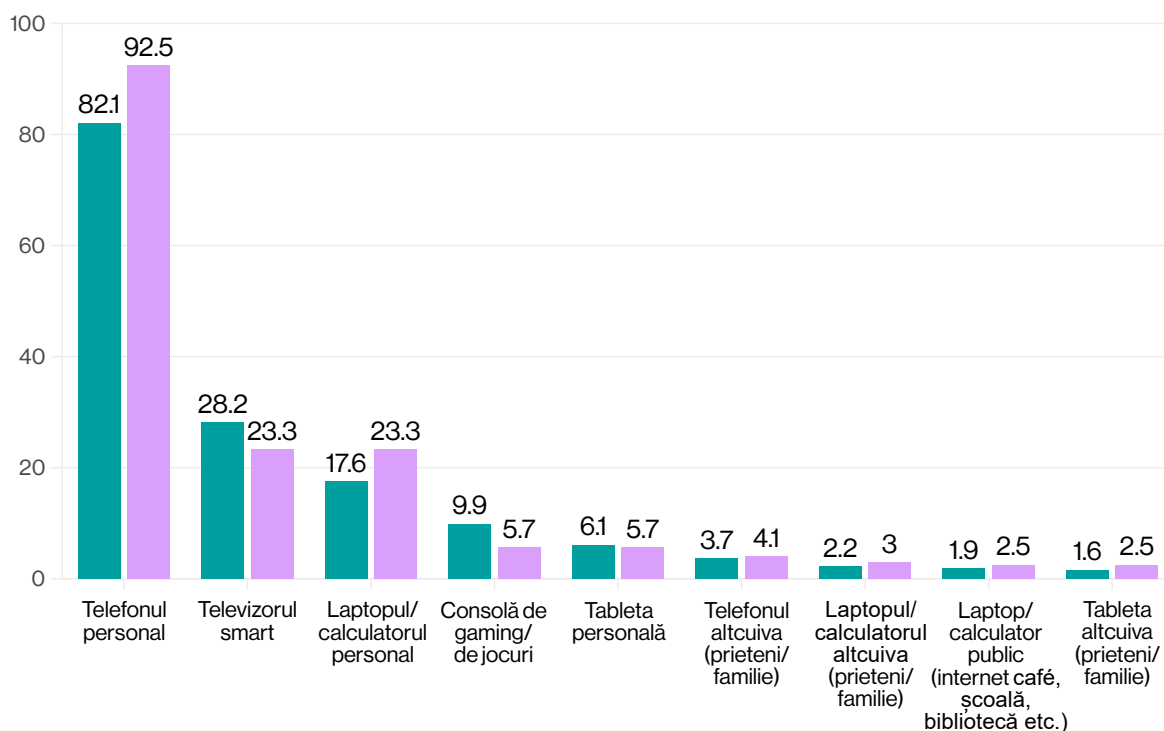
Frecvența utilizării dispozitivelor pentru conectarea la internet într-o săptămână

Cât de des folosești aceste dispozitive ca să te conectezi la internet de obicei într-o săptămână?

% Răspuns: În fiecare zi din săptămână (gimnaziu, N=737; liceu, N=558)

GIMNAZIU | LICEU

Procente (%)

Laptopul/calculatorul personal și televizorul smart sunt dispozitivele cele mai utilizate, după telefonul mobil, de către elevi (din ambele trepte de educație) pentru a accesa internetul în fiecare zi. 23.3% dintre elevii de liceu și 17.6% dintre elevii de gimnaziu folosesc laptopul/calculatorul personal în fiecare zi din săptămână pentru a se conecta la internet, iar televizorul smart este folosit în proporție variabilă între 23.3% (liceu) și 28.2% (gimnaziu). Observăm faptul că frecvențele de utilizare zilnică ale laptopului/calculatorului personal și ale televizorului smart sunt semnificativ mai mici decât cele ale telefonului personal, cu diferențe sesizate în cazul ambelor cicluri școlare, ce variază între 64.5% (gimnaziu) și 69.2% (liceu).

Laptopul/calculatorul personal sunt folosite mai mult de către băieții de liceu, decât de către fete, făcând o medie între răspunsurile pe o scară de la 1 la 5, unde 1 înseamnă „deloc”, iar 5 – „în fiecare zi din săptămână” (media pentru băieți – 3.4, media pentru fete – 2.5). În cazul celorlalte cele mai utilizate dispozitive pentru conectarea la internet nu am identificat diferențe semnificative în funcție de mediul de reședință sau de gen.

Această diferență între băieți și fete a fost scoasă în evidență și de studiul anterior, cel din 2018: băieții utilizau aproape de două ori mai mult decât fetele laptopul pentru a accesa internetul, iar computerul cu 11% mai mult, deși frecvența de utilizare era în general foarte scăzută.¹⁰

Discuțiile de grup evidențiază faptul că elevii de liceu și cei de gimnaziu folosesc telefonul pentru informare, socializare și divertisment. Este un dispozitiv pe care îl pot folosi pentru a îndeplini mai multe funcții simultan și este considerat ușor accesibil tuturor, ceea ce poate explica diferența sesizabilă față de utilizarea altor dispozitive, descrisă de studiul cantitativ.

Există și situații când sunt preferate alte dispozitive, laptopul sau calculatorul personal, dar acestea depind de contexte mai nișate de utilizare (jocuri, folosirea unor aplicații specifice). La elevii de gimnaziu observăm o tendință de a utiliza telefonul mult mai mult pentru jocuri, spre deosebire de elevii de liceu.

¹⁰ Velicu, A., Fotiade, N., & Avădani, I. (2020). Conectat la media: Interacțiunea tinerilor din România cu media (Centrul pentru Jurnalism Independent, Ed.). Disponibil la: <https://cji.ro/studiu-conectat-la-media-interacțiunea-tinerilor-din-romania-cu-media-2/>

Păi, în principal, cred că toată lumea apelează la telefon, având în vedere că e mai la îndemână. Și majoritatea tineretului poate spune că își petrece o bună parte din timp pe acesta. Cred că de pe telefon își ia toată lumea informațiile. [...] La internet, la diferite aplicații, sunt diferite metode. Adică, ați văzut că sunt și publicații de ziare care acum scriu articole online, și mulți intră pe acelea... cum sunt eu, de exemplu

elev, liceu, urban

De obicei folosesc ca să comunic cu prietenii mei, vorbim pe call-uri, pe Skype. [...] Nu, de pe desktop. Nu prea folosesc telefonul. De obicei, când ajung acasă, stau mai mult la calculator.

elev, liceu, urban

De obicei mă joc pe telefon...

elev, gimnaziu, rural

În timpul liber mă joc și pe telefon, dar mai mult citesc cărți.

elevă, gimnaziu, rural

1.5. Tehnologii de conectivitate la internet

Elevii de liceu și cei de gimnaziu au fost întrebați ce tehnologii de conectivitate la internet folosesc, indicând dintr-o listă predefinită cât de des le folosesc într-o săptămână, pe o scară de la 1 – „deloc” la 5 – „în fiecare zi a săptămânii”.

Cele mai folosite tehnologii de conectivitate la internet de către elevii de liceu și cei de gimnaziu sunt WiFi-ul acasă și internetul mobil 4G/5G. 85.8% dintre elevii de liceu și 76.9% dintre cei de gimnaziu se conectează în fiecare zi la internet prin WiFi acasă. Atunci când vine vorba despre internetul mobil 4G/5G, elevii de liceu îl folosesc în fiecare zi într-o proporție mai mare, comparativ cu elevii de gimnaziu (83.5% dintre elevii de liceu față de 59.4% dintre elevii de gimnaziu).

Figura 4:

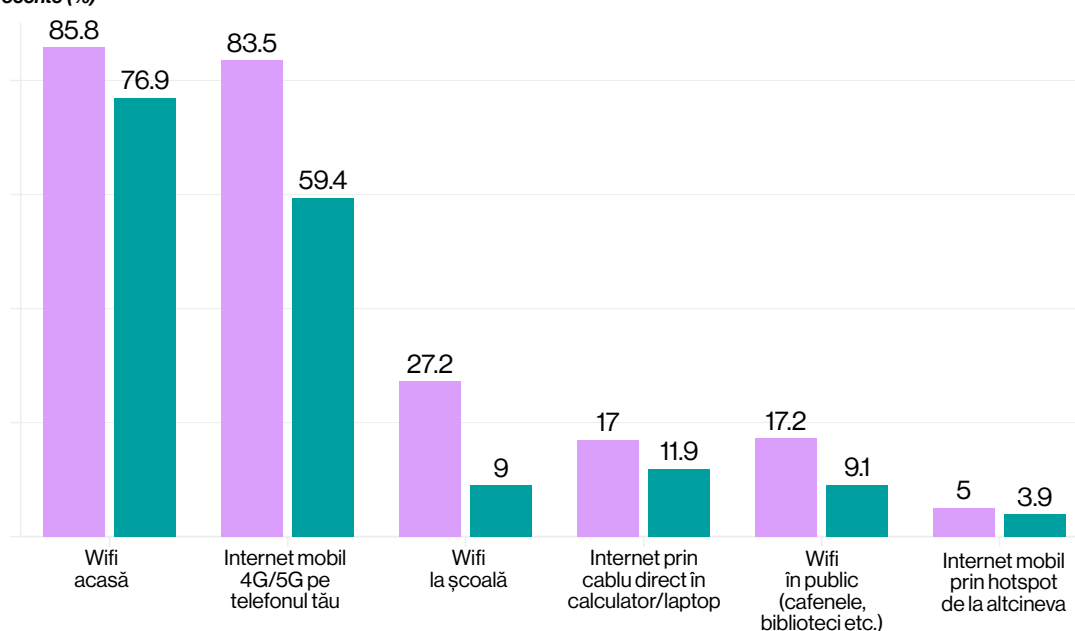
Frecvența utilizării tehnologiilor de conectivitate la internet într-o săptămână

Cât de des folosești aceste dispozitive ca să te conectezi la internet de obicei într-o săptămână?

% Răspuns: În fiecare zi din săptămână (gimnaziu, N=737; liceu, N=558)

GIMNAZIU | **LICEU**

Procente (%)

Făcând o medie între răspunsuri pe o scară de la 1 la 5, unde 1 înseamnă „deloc”, iar 5 – „în fiecare zi din săptămână”¹¹, observăm că elevii de gimnaziu, pe măsură ce cresc, folosesc tot mai des internetul mobil 4G/5G. Media este de 3.5 în clasa a V-a – adică între 3-4 ori pe săptămână, 4.0 în clasa a VI-a – adică între 4-5 ori pe săptămână, 4.3 și 4.4 în clasele a VII-a și a VIII-a – însemnând de 4-5 ori pe săptămână și în unele cazuri chiar mai des.

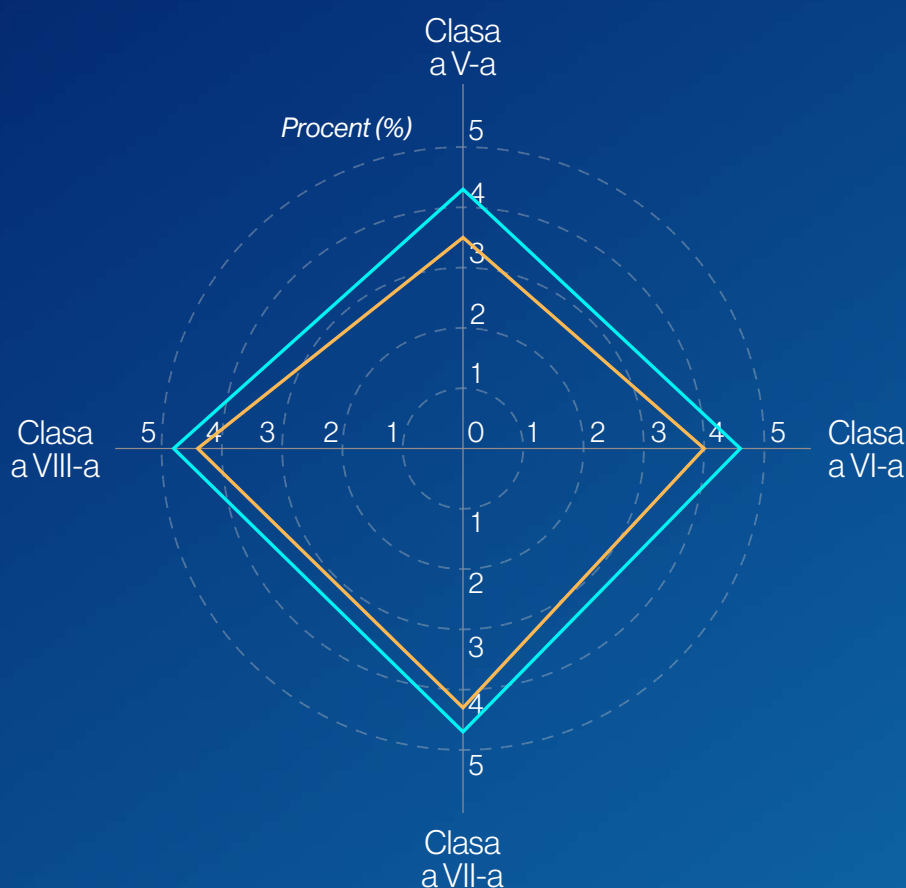
Această creștere progresivă a frecvenței de utilizare a internetului mobil este firească, dacă luăm în considerare că și utilizarea telefonului mobil personal vede o creștere într-un mod similar. În plus, activitățile copiilor și tinerilor pe acest dispozitiv dobândesc o dimensiune tot mai individualizată și personală, având astfel tot mai mult nevoie de acces la internet pe un dispozitiv personal.

Figura 5:

Relația dintre frecvența utilizării internetului mobil (4G/5G) și frecvența conectării la internet pe telefonul mobil personal în cazul elevilor de gimnaziu (media răspunsurilor)

Tip de conexiune:
Internet mobil 4G/5G

Dispozitiv: telefon mobil personal

¹¹ Scara desfășurată pentru a măsura frecvența utilizării anumitor tipuri de conexiune la internet, conform întrebării: Cât de des folosești aceste tipuri de conexiune la internet într-o săptămână?; 1 – Deloc, 2 – O dată pe săptămână sau mai rar, 3 – De 2-3 ori pe săptămână, 4 – De 4-5 ori pe săptămână, 5 – În fiecare zi din săptămână.

A treia cea mai utilizată tehnologie de conectivitate la internet de către elevii de liceu și cei de gimnaziu este rețeaua de WiFi a școlii, situată la o distanță semnificativă față de primele două menționate anterior (WiFi acasă, internet mobil 4G/5G). Conexiunea prin rețeaua de WiFi a școlii este utilizată în fiecare zi de 27.2% dintre elevii de liceu și de doar 9% dintre elevii de gimnaziu. Peste jumătate dintre aceștia (53.2% dintre elevii de liceu, respectiv 61.5% dintre elevii de gimnaziu) afirmă că ei nu folosesc deloc rețeaua de WiFi a școlii.

Aproximativ o treime dintre elevii de liceu (30%), respectiv 39% dintre elevii de gimnaziu, folosesc, o dată pe săptămână sau mai rar, rețeaua de WiFi a școlii pentru a accesa website-uri și/sau platforme pentru activități educaționale în timpul orelor, iar 59% dintre elevii de liceu și 31% dintre elevii de gimnaziu o folosesc de două ori pe săptămână sau mai des. 11% dintre elevii de liceu care se conectează la internet prin rețeaua de WiFi a școlii afirmă că ei nu o folosesc deloc în acest scop în timpul orelor. În cazul elevilor de gimnaziu, acest procent este de aproape trei ori mai mare (30%).

1.6. Activitățile elevilor pe internet

Am văzut în subcapitolele anterioare cât de mult timp alocă elevii de liceu și cei de gimnaziu utilizării zilnice a internetului și cum se raportează aceștia la prezența internetului în viața lor de zi cu zi. În acest subcapitol, ne vom uita în profunzime la activitățile pe care le fac elevii prin și pe internet.¹²

1.6.1. Socializarea și consumul de conținut pe rețelele sociale și platformele online

Elevii au evaluat pe o scară de la 1 – „deloc” la 5 – „în fiecare zi din săptămână” cât de des folosesc internetul pentru a face diverse activități dintr-o listă predefinită. În proiectarea întrebării, am ținut cont de organizarea tipurilor de activități în funcție de patru scopuri/roluri pe care le poate îndeplini mass-media zi de zi: informarea, educarea, socializarea și divertismentul.

Cele trei activități pe care elevii de liceu și cei de gimnaziu le fac zilnic online în proporția cea mai mare sunt:

- **comunicarea cu prietenii, familia sau alte persoane pe rețelele sociale** (79.7% dintre elevii de liceu, 63.0% dintre cei de gimnaziu);
- **vizualizarea și vizionarea de conținut media pe rețelele sociale** (78.7% dintre elevii de liceu, 59.2% dintre cei de gimnaziu);
- **ascultarea de muzică** (66.7% dintre elevii de liceu, 52.2% dintre cei de gimnaziu).

¹² Comportamentele de informare ale elevilor de liceu și ale celor de gimnaziu vor fi analizate în ansamblu în capitolul următor, inclusiv din perspectiva utilizării internetului pentru acest scop (Capitolul 3. Obiceiuri de informare și relația cu mass-media).

Figura 6:

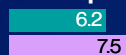
Activitățile pe care elevii de gimnaziu și de liceu le desfășoară zilnic pe internet

Cât de des folosești internetul pentru... în timpul unei săptămâni? % Răspuns: În fiecare zi din săptămână (gimnaziu, N=737; liceu, N=558)

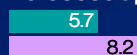
Citesc cărți în format digital

Ascult podcasturi

Folosesc aplicații de AI

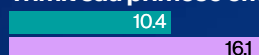
Accesez website-uri/platforme sau aplicații pentru activitățile din timpul orelor la școală

Mă uit la streamuri și live-uri

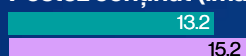
Trimit sau primesc emailuri

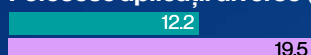
Intru pe forumuri/serve (Reddit, Discord)

Postez conținut (imagini, text, video, comentarii, note vocale etc.)

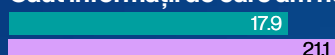
Folosesc aplicații diverse (shopping, sport, livrare etc.)

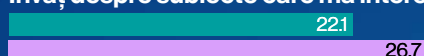
Mă informez (știri, reportaje, dezbateri etc.)

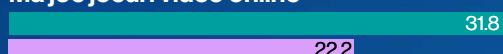
Caut informații de care am nevoie pentru a îmi face temele

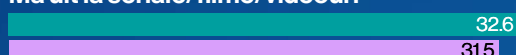
Învăț despre subiecte care mă interesează (hobby-uri, pasiuni, interese etc.)

Mă joc jocuri video online

Mă uit la seriale/filme/video-uri

Ascult muzică

Mă uit pe rețelele sociale la postări

Vorbesc cu prieteni/familie/alții pe rețelele sociale

0 10 20 30 40 50 60 70 80

Deși datele cantitative ne arată că elevii folosesc internetul zilnic în proporții relativ mici pentru a face restul activităților descrise în graficul de mai sus, față de activitățile din top 3, este important să menționăm că acest lucru nu înseamnă neapărat că ei nu fac aceste activități sau că nu le acordă timp, ori că nu le consideră importante. Dimpotrivă, vom vedea că unele activități sunt făcute de elevi cu o

frecvență mai mică, dar într-o proporție relativ mare. Aceste rezultate ne conduc către concluzia că elevii au o interacțiune constantă cu media în diferite formate și o expunere amplă la conținut media în spațiul digital, chit că ele se petrec zilnic sau mai rar, în funcție de contextele de consum specifice dictate chiar de surse, produse sau conținuturi media accesate online.

Figura 7:

Utilizarea internetului de către elevii de gimnaziu pentru diverse activități

Cât de des folosești internetul pentru... în timpul unei săptămâni? % a. Informare și educare, b. Comunicare/Rețele sociale, c. Divertisment (gimnaziu, N=737)

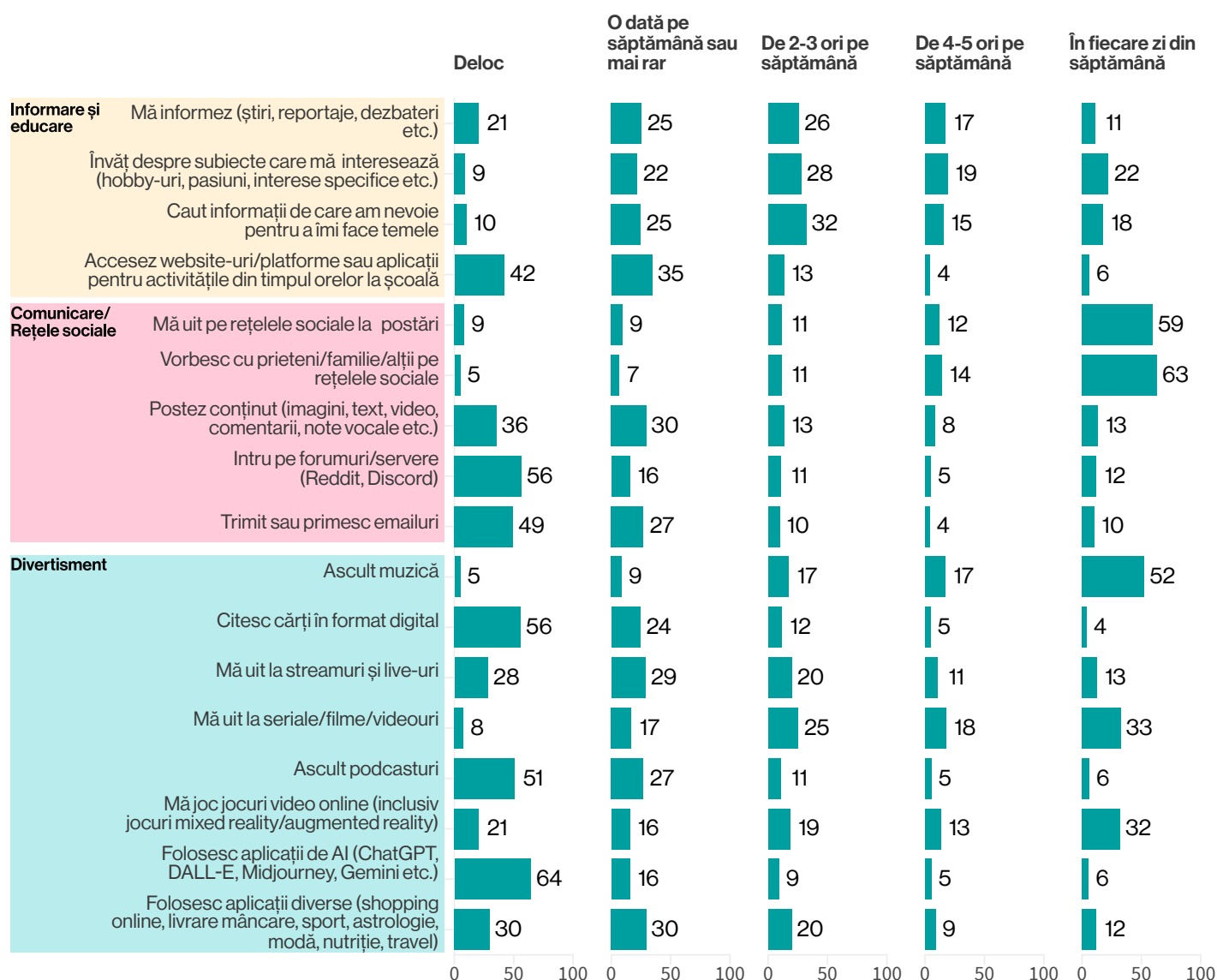
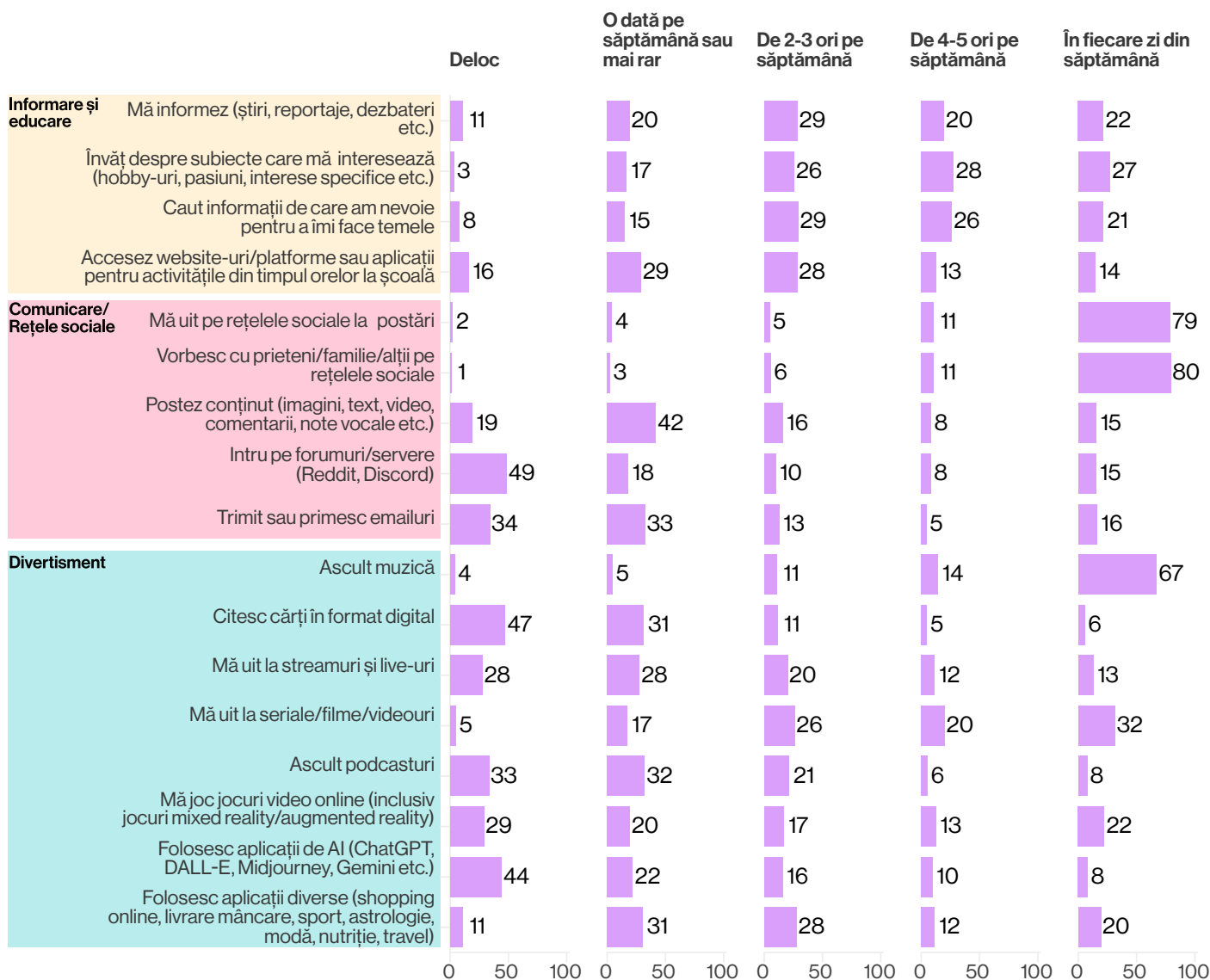

Figura 8:

Utilizarea internetului de către elevii de liceu pentru diverse activități

Cât de des folosești internetul pentru... în timpul unei săptămâni? % a. Informare și educare, b. Comunicare/Rețele sociale, c. Divertisment (gimnaziu, N=737)

Comparativ cu activitățile din top 3 descrise mai sus, la o distanță semnificativă, elevii folosesc de două ori mai puțin internetul pentru a se uita la filme, seriale și videoclipuri în fiecare zi (31.5% la liceu, 32.6% la gimnaziu). În același timp, aproape jumătate dintre elevii de liceu (46.4%) și cei de gimnaziu (43.1%) fac această activitate de două până la cinci ori pe săptămână.

Activitățile pe care elevii le fac zilnic cel mai puțin pe internet sunt ascultarea de podcasturi și citirea cărților în format digital (sub 10% dintre elevi). Aceste activități de obicei presupun expunerea mai îndelungată la același conținut (comparativ cu postările de pe rețelele sociale) și de aceea nu ne

putem aștepta la un obicei de consum zilnic. Astfel, vedem că atât elevii de liceu, cât și cei de gimnaziu fac aceste activități mai degrabă cu o frecvență redusă, existând diferențe între cele două cicluri școlare, elevii de liceu făcând aceste activități totuși într-o proporție mai mare decât cei de gimnaziu.

Peste un sfert dintre elevii de liceu (26.9%) ascultă podcasturi între 2-5 ori pe săptămână, iar aproximativ o treime (33.3%) o dată pe săptămână sau mai rar. În cazul cărților în format digital, o treime (31.4%) dintre elevii de liceu le citesc o dată pe săptămână sau mai rar și se observă faptul că frecvența acestei activități într-o săptămână crește pe măsură ce cresc și elevii.

La gimnaziu, peste un sfert dintre elevi ascultă podcasturi o dată pe săptămână sau mai rar (27%), iar de citit cărți digitale, aproximativ un sfert dintre elevi fac acest lucru cu aceeași frecvență. Pe măsură ce cresc, elevii de gimnaziu încep să asculte tot mai mult podcasturi (de la o medie de 1.6 la clasa a V-a, la 2.1 la clasa a VIII-a).

În același timp, proporția elevilor care nu fac deloc aceste activități pe internet este relativ mare. 33.3% dintre elevii de liceu nu ascultă deloc podcasturi, iar 46.8% nu citește deloc cărți în format digital. Peste jumătate dintre elevii de gimnaziu nu ascultă deloc podcasturi și nu citește cărți digitale.

1.6.2. Jocuri online, pasiuni/hobby-uri și interese specifice

Mai puțin de o treime dintre elevii de liceu (26.7%) și cei de gimnaziu (22.1%) folosesc internetul zilnic pentru a învăța despre subiecte care îi interesează în mod special (pasiuni, hobby-uri, interese specifice). În jur de jumătate dintre elevii din ambele cicluri școlare (53.6% la liceu, 46.9% la gimnaziu) tind însă să folosească internetul în acest scop de două până la cinci ori pe săptămână.

Puțin peste o treime dintre elevii de gimnaziu (31.8%) folosesc internetul zilnic pentru jocuri video online, semnificativ mai mult comparativ cu elevii de liceu (22.2%).

După terminarea temelor, mă pun și stau pe telefon. Și mă joc câteva jocuri care-mi plac mie.

elev, gimnaziu, rural

Mie îmi place destul de mult să mă joc pe laptop. Îmi ocupă destul de mult timp din zi, undeva la 3-4 ore.

elev, gimnaziu, rural

Observăm, atât în sondaj, cât și în discuțiile de grup, că **băieții de gimnaziu folosesc mai mult decât fetele internetul pentru a se juca** (media este de 2.7 pentru fete, 3.8 pentru băieți, pe o scară¹³ de la 1 la 5, unde 1 înseamnă „deloc”, iar 5 – „în fiecare zi”). Studiul a arătat că, odată cu creșterea în vârstă, tendința acestora este să își **extindă activitățile și către comunicarea cu ceilalți, căutarea de informații, atât cu scop de informare, cât și de educare și autoexprimare**¹⁴.

Elevii de liceu din clasa a IX-a folosesc mai des internetul pentru jocuri, comparativ cu elevii din clasa a XII-a (media este de 3.0 pentru elevii din clasa a IX-a, iar pentru cei din clasa a XII-a este 2.2, pe o scară de la 1 la 5, unde 1 înseamnă „deloc”, iar 5 „în fiecare zi”). În cazul elevilor de gimnaziu nu am observat diferențe semnificative în funcție de vârstă. Și la liceu observăm diferențe în funcție de gen: **băieții se joacă considerabil mai mult online decât fetele** (o medie de 3.5 pentru băieți și 2.3 pentru fete, pe aceeași scară).

În ceea ce privește **utilizarea aplicațiilor pentru interesele lor specifice, precum cele de shopping online, livrare mâncare, astrologie, modă, nutriție sau de citire a manga sau a altor tipuri de benzi desenate**, elevii de liceu folosesc internetul zilnic semnificativ mai mult decât cei de gimnaziu: 19.5% dintre elevii de liceu și 12.2% dintre cei de gimnaziu. **Folosirea notabilă a acestor aplicații are loc însă cu o frecvență mai redusă: 39.4% dintre elevii de liceu și 28.4% dintre cei de gimnaziu le folosesc de două până la cinci ori pe săptămână.** În jur de o treime dintre elevi (30.5% la liceu, 29.6% la gimnaziu) le folosesc însă și mai rar, o dată pe săptămână sau mai puțin.

Când vine vorba de interese mai nișate, o parte a elevilor **intră pe servere (pe platforme precum Discord) sau forumuri (Reddit) sau urmăresc streamuri, transmisiuni live pe diverse platforme.** Consumul de conținut media prin aceste activități este moderat și are loc mai rar.

¹³ Scara desfășurată pentru a măsura frecvența utilizării internetului pentru divertisment, conform întrebării: Cât de des folosești internetul pentru divertisment în timpul unei săptămâni? (variante de răspuns: Mă joc jocuri video online): 1 – Deloc, 2 – O dată pe săptămână sau mai rar, 3 – De 2-3 ori pe săptămână, 4 – De 4-5 ori pe săptămână, 5 – În fiecare zi din săptămână.

¹⁴ Includem sub acest termen activitățile ce țin de exteriorizarea gândurilor, sentimentelor și personalității proprii în spațiul online, atât despre sine (postări multimedia prin care își exersează creativitatea și care reflectă identitatea lor), cât și în relație cu conținutul media consumat (comentarii, reacții, alte interacțiuni prin care își pot exprima opinia).

[n.r. Ziceai că urmărești streameri de gaming?] Pe lângă joc în sine... depinde ce se joacă. La un moment dat, nu mai știu cum îl cheamă, un streamer a creat o platformă de Discord în care am intrat majoritatea și ne-am jucat cu el. Și oamenii au început să-i doneze bani și chestii.

elev, liceu, urban

[n.r. Pe YouTube mă uit la...] La muzică mai mult și... Nu știu... atâta. Și uneori gaming.

elev, gimnaziu, rural

Da, cam toată clasa mea [n.r. folosim Discord], suntem foarte puțini băieți, suntem 6 băieți. Avem un link de Discord și ne conectăm pe acel link și ne jucăm toți ce vrem. Depinde ce stare avem să ne jucăm.

elev, liceu, urban

La liceu, **14.9% dintre elevi intră zilnic pe servere (de discuții) și forumuri**, mai puțin de o cincime dintre ei o dată pe săptămână sau mai puțin, iar 18.5% dintre ei de două până la cinci ori pe săptămână. În cazul celor de gimnaziu, **doar 12.2% dintre elevi fac aceste activități zilnic**, iar aproximativ o treime dintre ei între o dată pe săptămână sau mai puțin, până la trei ori într-o săptămână. **Aproximativ jumătate dintre elevii din ambele cicluri școlare nu fac însă aceste activități** (oarecum firesc, având în vedere că aceste activități sunt predilecte anumitor comunități, spre exemplu, de gaming). Dimensiunea de gen arată diferențe între elevii de liceu: băieții intră pe servere și forumuri mai mult decât fetele (media este de 3.9 pentru băieți și de 1.7 pentru fete, pe o scară de la 1 - „deloc” la 5 - „în fiecare zi”). Același lucru este valabil și în cazul elevilor de gimnaziu (media este de 2.5 pentru băieți și de 1.6 pentru fete).

Elevii urmăresc streamuri sau live-uri mai degrabă într-un ritm moderat. **O treime dintre elevii de liceu și cei de gimnaziu fac această activitate de două până la cinci ori pe săptămână. Doar în jur de 12% dintre elevi se uită la streamuri și live-uri zilnic.** Aproximativ o treime dintre elevi însă fac această activitate rar, o dată pe săptămână sau mai puțin.

Spre deosebire de utilizarea serverelor de discuție sau a forumurilor, proporția celor care nu urmăresc deloc streamuri și live-uri este mai mică - doar o treime dintre elevi nu fac această activitate. Și aici observăm diferențe între fete și băieți.

Băieții din ambele cicluri școlare urmăresc mai mult decât fetele streamuri și live-uri (media este de 2.9 pentru băieți și de 2.2 pentru fete, pe o scară de la 1 - „deloc” la 5 - „în fiecare zi”).

1.6.3. Consumul și producerea de conținut pe internet

Atât elevii de liceu, cât și cei de gimnaziu **folosesc internetul considerabil mai mult pentru a consuma conținut pe rețelele sociale, decât pentru a posta conținut**. Doar 15.2% dintre elevii de liceu și 13.2% dintre cei de gimnaziu postează în fiecare zi conținut (imagini, text, video etc.) pe internet, comparativ cu 78.7% dintre elevii de liceu și 59.2% dintre elevii de gimnaziu care afirmă că se uită pe rețelele sociale la postări în fiecare zi.

Observăm și că **aproape un sfert dintre elevii de liceu și peste o cincime dintre cei de gimnaziu postează conținut de două până la cinci ori pe săptămână. În același timp, 41.6% dintre elevii de liceu postează însă rar**, o dată pe săptămână sau mai puțin, iar datele arată că proporția acestora este aproape egală cu cea a elevilor de liceu care postează relativ des, între de două ori pe săptămână până la zilnic (39.4%). Există diferențe semnificative între elevii de liceu și cei de gimnaziu în ceea ce privește proporția celor care nu postează deloc sau a celor care postează rar. **Sunt mai mulți elevi de gimnaziu care nu postează deloc conținut pe rețelele sociale (35.5%), comparativ cu elevii de liceu (19%).**

Iar în cazul elevilor care postează o dată pe săptămână sau mai rar, vedem că sunt mai mulți cei de liceu (41.6% elevi de liceu, 29.6% elevi de gimnaziu). Proporția celor care postează mai des (de 2-3 ori pe săptămână sau mai mult) este similară la ambele cicluri școlare. Ce ne arată aceste rezultate este că elevii de gimnaziu postează conținut pe rețele sociale în general mai puțin și proporțional mai rar decât cei de liceu.

Figura 9:

Frecvența consumului și a postării de conținut pe rețelele sociale de către elevii de gimnaziu și de liceu

Cât de des folosești internetul pentru Comunicare/Rețele sociale în timpul unei săptămâni? % Răspunsuri: Mă uit pe rețelele sociale la postări, Postez conținut (imagini, text, video, comentarii, note vocale etc.)

% răspuns "Deloc"

● Vizionare de conținut
● Postare de conținut

% răspuns "O dată pe săptămână sau mai rar"

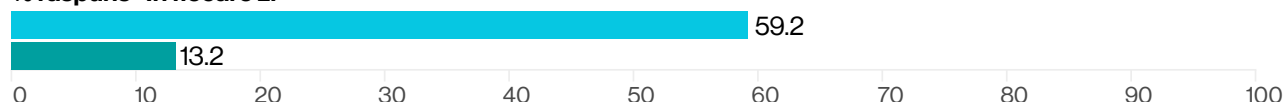
% răspuns "De 2-3 ori pe săptămână"

% răspuns "De 4-5 ori pe săptămână"

% răspuns "În fiecare zi"

% răspuns "Deloc"

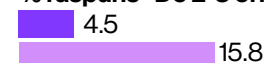

● Vizionare de conținut
● Postare de conținut

% răspuns "O dată pe săptămână sau mai rar"

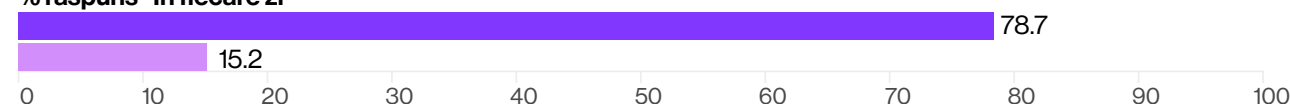
% răspuns "De 2-3 ori pe săptămână"

% răspuns "De 4-5 ori pe săptămână"

% răspuns "În fiecare zi"

Studiul calitativ confirmă tendințele arătate mai sus și ne arată că **elevii de liceu postează conținut pe rețelele sociale într-un ritm moderat și mai degrabă pentru a interacționa cu cercul lor restrâns de prieteni**. Nu sunt neapărat interesați să ajungă la un public larg prin postările lor, ci mai mult să țină legătura cu persoanele apropiate, evitând astfel „să se expună” online.

Prea puțin, adică spre deloc. Dacă postez, postez ceva cu mine, o poză, chestii simple. Nu sunt genul să creez media sau conținut pe Instagram. [...] Comentarii și like-uri, da.

elev, liceu, urban

Nu prea îmi place să creez conținut și să mă expun. [...] Foarte rar. Mai rar. Singurele dați în care comentez sunt pentru postările prietenilor mei, doar că le trimit mesaje. Nu știu, discutăm sau așa.

elevă, liceu, urban

Doar la prieteni foarte apropiați [n.r. comentez sau dau like-uri]. Și prietenii aceștia pot să-i număr pe o mână, adică nu sunt mai mult de 5-6. Și e o relație foarte apropiată, pentru că ne cunoaștem de mai bine de 10 ani.

elev, liceu, urban

La fel cum a zis și [...], mai folosesc ca să vorbesc cu prietenii, și mai folosesc și când vreau să postez o poză sau un loc unde am fost recent. [...] Mai scriu comentarii, dar doar la pozele prietenilor mei, adică să mă duc la un străin și îi spun ce tare e poza. Nu... Like-uri dau, deci doar la cunoscuți sau la postări amuzante, sau depinde.

elevă, liceu, urban

Postez doar pe Instagram, și acolo mă urmăresc doar cu prietenii, adică și cu cunoștințe, nu chiar doar prieteni. Dar oricum, doar din viața reală, și pun doar poze și videoclipuri cu mine și prietenii mei.

elevă, liceu, urban

Postez doar pe Instagram, și acolo mă urmăresc doar cu prietenii, adică și cu cunoștințe, nu chiar doar prieteni. Dar oricum, doar din viața reală, și pun doar poze și videoclipuri cu mine și prietenii mei.

elevă, liceu, urban

Elevii de gimnaziu postează și ei pe rețelele sociale în special conținut creat de ei despre pasiunile lor, pe care vor să îl împărtășească cu prietenii.

[n.r. Am postat o recenzie] Poate pentru că unii oameni n-ar fi avut aceeași opinie, ca să știe de ce. Pentru ca oamenii să știe că am avut acea opinie, să... Nu știu cum să spun. M-am gândit să aibă și ceilalți un reper. Pur și simplu mi-am dorit să fie și opinia mea cunoscută, pentru că practic cumva pe asta se bazează rețelele de socializare.

elevă, gimnaziu, urban

De exemplu, mai cânt la mine la biserică [...] Mă pun cum cânt, de exemplu.

elev, gimnaziu, rural

1.6.4. Activități educaționale în timpul orelor de la școală

Doar 14.2% dintre elevii de liceu și 6.2% dintre cei de gimnaziu spun că folosesc zilnic internetul la școală în timpul orelor pentru activități educaționale.

În același timp, **41% dintre elevii de liceu fac această activitate de două până la cinci ori pe săptămână.** Situația este însă foarte diferită la gimnaziu pentru aceeași frecvență: doar **17.5% dintre elevii de gimnaziu folosesc internetul pentru activități educaționale în timpul orelor de la școală de două până la cinci ori pe săptămână.** În jur de o treime dintre elevii din ambele cicluri școlare folosesc o dată pe săptămână sau mai rar internetul pentru această activitate. Există diferențe foarte mari între liceu și gimnaziu în ceea ce privește procentul celor care nu folosesc deloc internetul pentru activități educaționale în timpul orelor de la școală: **doar 15.9% dintre elevii de liceu nu fac acest lucru deloc, aproape de trei ori mai puțin decât la gimnaziu, unde 41.8% dintre elevi sunt în aceeași situație.**

[...] se întâmplă de multe ori să mai folosim internetul la matematică, dar e folosit într-un fel în care doamna profesoară pune un clip pe videoproiector, ne uităm la acel clip...

elevă, liceu, urban

Noi folosim mai mult partea de videouri. [...] ne uităm, sunt așa, într-un fel desene, dar foarte educative și exact pe ce ne trebuie nouă. Și mi se pare mult mai ok decât să vină profesorul, să citească din manual și tu să scrii în caiet. E mult mai interactiv.

elevă, liceu, urban

Păi, singura oră așa este informatica [n.r. când utilizăm internetul la școală]. De obicei mai învățăm și să găsim unele aplicații, să facem animații, afișe...

elevă, gimnaziu, rural

Figura 10:

Frecvența utilizării internetului în timpul orelor de la școală de către elevii de liceu

Cât de des folosești internetul pentru Informare și educare în timpul unei săptămâni? % Răspuns: Accesez website-uri/platforme sau aplicații pentru activitățile din timpul orelor la școală (liceu, N=558)

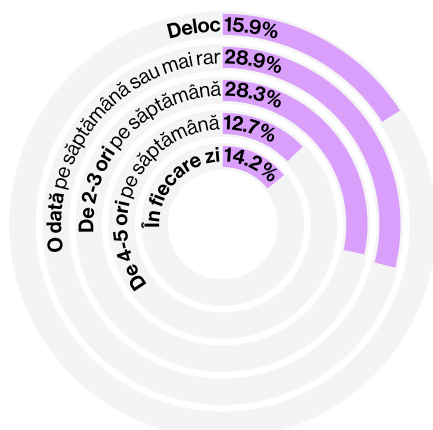
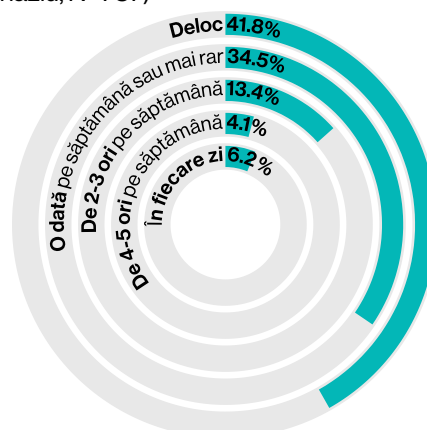

Figura 11:

Frecvența utilizării internetului în timpul orelor de la școală de către elevii de gimnaziu

Cât de des folosești internetul pentru Informare și educare în timpul unei săptămâni? % Răspuns: Accesez website-uri/platforme sau aplicații pentru activitățile din timpul orelor la școală (gimnaziu, N=737)

1.6.5. Aplicații de inteligență artificială

Mai puțin de 10% dintre elevi folosesc în fiecare zi internetul pentru a utiliza aplicații de AI (8.2% la liceu, respectiv 5.7% la gimnaziu). Un sfert dintre elevii de liceu accesează însă internetul pentru această activitate de două până la cinci ori pe săptămână, iar 14.4% dintre elevii de gimnaziu procedează la fel. 21.9% dintre elevii de liceu și 15.7%

dintre elevii de gimnaziu accesează internetul pentru aplicații de AI o dată pe săptămână sau mai rar. Vedem, așadar, că **interacțiunea cu aplicațiile de AI este prezentă în viața elevilor mai degrabă cu o frecvență medie decât zilnică**. Cu toate acestea, proporția elevilor care folosesc aceste aplicații rămâne una relativ scăzută. **Un procent destul de mare de elevi nu folosesc deloc internetul pentru a accesa aplicații AI – 44.1% la liceu și aproape două treimi dintre elevii de gimnaziu (64.2%).**

Figura 12:

Frecvența utilizării internetului pentru aplicațiile AI de către elevii de liceu

Cât de des folosești internetul pentru Divertisment în timpul unei săptămâni? % Răspuns: Folosesc aplicații de AI (ChatGPT, DALL-E, Midjourney etc.) (liceu, N=558)

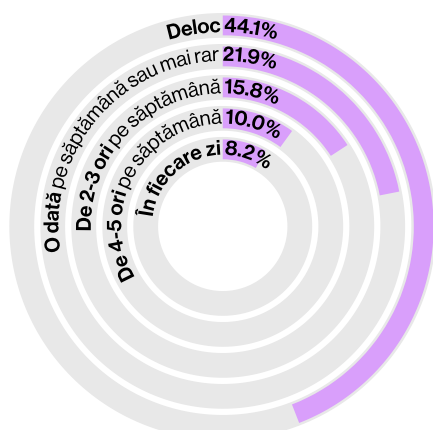
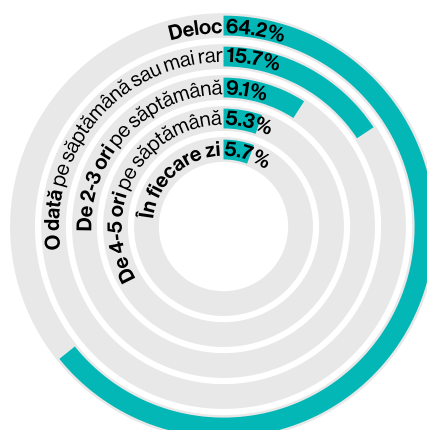

Figura 13:

Frecvența utilizării internetului pentru aplicațiile AI de către elevii de gimnaziu

Cât de des folosești internetul pentru Divertisment în timpul unei săptămâni? % Răspuns: Folosesc aplicații de AI (ChatGPT, DALL-E, Midjourney etc.) (gimnaziu, N=737)

Printre elevii de liceu, băieții preferă să utilizeze aplicațiile AI mai mult decât fetele (media este de 2.4 în cazul băieților, comparativ cu 1.9 în cazul fetelor, pe o scară¹⁵ de la 1 la 5, unde 1 înseamnă „deloc”, iar 5 – „în fiecare zi”).

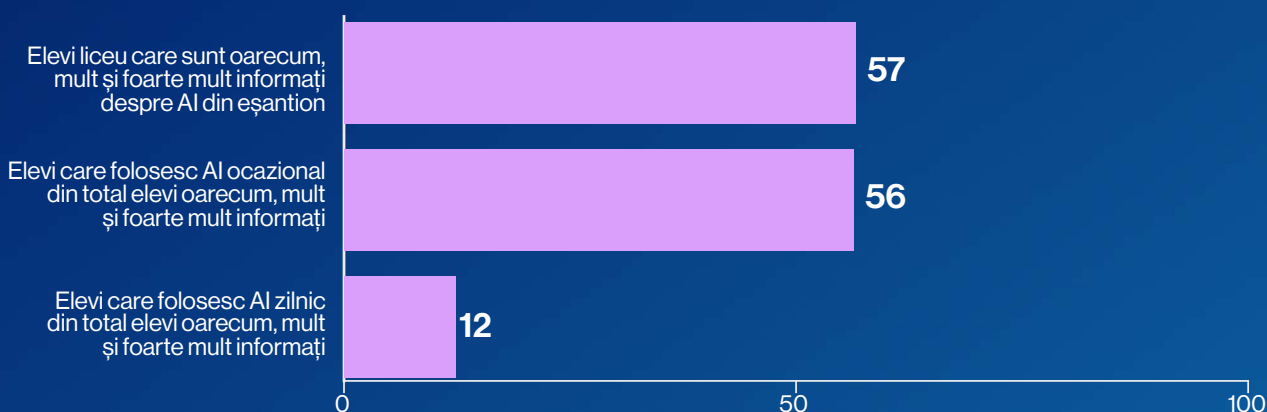
În cazul elevilor de gimnaziu se observă o creștere progresivă a utilizării aplicațiilor AI odată ce elevii înaintează în vârstă, momentul în care aceștia folosesc cel mai mult inteligența artificială fiind în clasa a VIII-a (media răspunsurilor este 1.8 în clasele a V-a, 2.4 în clasele a VI-a și a VII-a, și 2.6 în clasele a VIII-a).

Dintre elevii de liceu care afirmă că sunt oarecum, mult sau foarte mult informați despre inteligența artificială¹⁶ (56.6% din eșantionul total), peste jumătate spun că folosesc aplicații de inteligență artificială (ChatGPT, DALL-E, Midjourney etc.) ocazional¹⁷, iar 12.3% spun că le folosesc în fiecare zi. La gimnaziu, numărul celor care afirmă că utilizează aplicațiile de AI (indiferent de frecvența utilizării) și sunt informați despre acestea este prea mic pentru a putea face comparații.

Figura 14:

Măsura în care elevii de liceu care folosesc aplicații de AI se consideră informați despre inteligența artificială

Cât de informat ai spune că ești în legătură cu următoarele subiecte? % Răspuns: Inteligența artificială, realitatea augmentată, conținut media interactiv sau imersiv. % Filtru: varianta de răspuns Folosesc aplicații de AI (ChatGPT, DALL-E, Midjourney etc.) din Q11c. (liceu, N=558)

¹⁵ Scara desfășurată pentru a măsura frecvența utilizării internetului pentru divertisment, conform întrebării: Cât de des folosești internetul pentru divertisment în timpul unei săptămâni? (variante de răspuns: Folosesc aplicații AI; 1 – Deloc, 2 – O dată pe săptămână sau mai rar, 3 – De 2-3 ori pe săptămână, 4 – De 4-5 ori pe săptămână, 5 – În fiecare zi din săptămână.

¹⁶ Măsura în care elevii se consideră informați despre inteligența artificială este prezentată în capitolul 3. Obiceiuri de informare și relația cu mass-media.

¹⁷ Răspunsurile cumulate pentru variantele: o dată pe săptămână sau mai rar, de 2-3 ori pe săptămână, de 4-5 ori pe săptămână.

ChatGPT este instrumentul de inteligență artificială cel mai cunoscut și cel mai utilizat, atât în rândul elevilor de liceu, cât și al celor de gimnaziu. Unii elevi au încercat (în rare cazuri, la liceu) să utilizeze Snapchat¹⁸, dar spun că se așteptau ca acesta să aibă o abordare mai puțin formală și nu au continuat să îl folosească.

Întrebați cum definesc inteligența artificială și dacă o pot diferenția de cea generativă¹⁹, elevii din ambele cicluri școlare au întâmpinat câteva dificultăți. Menționăm faptul că foarte puțini dintre elevi au oferit definiții sau explicații despre aceste tehnologii, cei mai mulți dintre ei descriind mai degrabă experiențele lor de utilizare.

Inteligența artificială e creată de un om. Și având mai multe programe respective, împreună cu o placă de bază, pus înăuntru o chestie mecanică... poate să fie și o mașină electrică.

elev, liceu, urban

Pentru că, tot așa, sunt niște roboți sau niște sisteme care creează lucruri [n.r. cea generativă]. Adică e diferit față de inteligența artificială AI, de exemplu, care doar îți dă informații care există. Despre care deja se știe.

elevă, liceu, urban

N-am idee ce poate însemna. E prima dată când aud de astea. Și cred că înseamnă niște inteligențe diferite.

elev, gimnaziu, urban

¹⁸ „My AI” este o funcție de tip chatbot (un program care poate simula conversațiile umane) integrată în aplicația Snapchat, folosindu-se de tehnologia GPT de la OpenAI (compania care dezvoltă ChatGPT). <https://help.snapchat.com/hc/en-us/articles/13266788358932-What-is-My-AI-on-Snapchat-and-how-do-I-use-it>

¹⁹ Inteligența artificială utilizează algoritmi de învățare automată (machine learning) și alte tehnici pentru a procesa date și a îndeplini sarcini care în mod normal necesită inteligență umană (recunoașterea vocii, rezolvarea unor ecuații etc.); exemplu: asistenți virtuali precum Alexa. Inteligența artificială generativă utilizează tehnici precum învățarea profundă (deep learning) și este o ramură a inteligenței artificiale care este folosită pentru a crea conținut nou (text, audio, video etc.), similar cu conținutul pe care a fost antrenată; exemplu: modele lingvistice mari precum ChatGPT.

Elevii de liceu

Elevii de liceu spun că folosesc aplicațiile de AI în scopuri diverse, de la ajutor la temele de la școală (în special la științele exacte) sau asistarea în învățarea autodirijată până la generarea de soluții utile, cum ar fi sugestii pentru rutina zilnică de îngrijire.

Dacă sunt pentru școală, nu am încredere 100%. Pentru că poate să greșească sau să nu-mi zică strict pe ce vreau eu. Dă foarte superficial informațiile. Dar, pentru viața personală, adică când caut chestii despre viața personală, despre alte locuri, chiar și despre make-up și despre păr, chestii de genul, chiar am încredere.

elevă, liceu, urban

A fost practic un profesor. Dacă nu înțelegem ceva, puteam să-l întreb și mi-era foarte... Așa, în documentație trebuie să stau să citesc, să mă uit în alt document, în alt document, și pierd destul de mult timp. Așa, orice întrebare aveam, aflam imediat și era foarte util.

elev, liceu, urban

Aș vrea să adaug ceva, pentru că au zis colegii că nu e bun pentru română. Pentru că anul acesta, din câte am înțeles, au fost adăugate niște norme, prin care dacă ChatGPT detectează că promptul sună ca o temă, sau ca un exercițiu care poate fi dat de un profesor în scop educațional, încearcă să nu-l facă. De exemplu, la ChatGPT e puțin mai problematic, nu prea își dă seama mereu. Dar la Bing AI, care e powered by Microsoft, își dă automat seama și spune că este un item de tip școlar și că el nu vrea să facă acest lucru și să revin cu altă întrebare. Și consider că este util pentru domeniul educației. De exemplu, m-am pregătit anul trecut pentru olimpiada la TIC. Nu aveam foarte multe surse de informare despre VBA, sau cele care erau erau foarte complexe și nu erau exact pe ce aveam eu nevoie. Și m-a ajutat foarte mult, pentru că mi-a făcut un plan de învățat, pas cu pas, și am putut să aduc la final un proiect care era destul de complicat dacă luăm cu documentația care îmi era disponibilă oficial.

elev, liceu, urban

Din discuțiile de grup cu elevii de liceu reiese că, deși tentantă și la îndemâna oricui, tehnologia AI (în special ChatGPT) nu pare să fie atât de utilă pentru aceștia pentru rezolvarea temelor de la școală precum pare la prima vedere. Mai mulți elevi au menționat lipsa calității și a adecvării conținuturilor generate cu ajutorul AI pentru teme, în special la discipline precum limba și literatura română.

Da, e o aplicație, ChatGPT. Pe care cred c-o folosim cu toții. Eu, cel puțin, o folosesc pentru liceu, când vreau să caut ceva, sau să-mi dea un text scris. De obicei, o folosesc și, după aceea, schimb cuvintele cu unele ale mele, ca să am o idee practic. Gen, mă inspir de acolo.

elevă, liceu, urban

La un test la franceză, din nou, era de scris despre... să ne facem noi un CV. Și eu am folosit ChatGPT-ul, vă dați seama, că eu, din nou, nu știu franceză. Și mie mi-a scris că el nu poate să-și dea cu opinia despre asta. Și eu am scris asta pe tablă.

elev, liceu, urban

Spre exemplu, pun întrebarea la care doresc răspuns și după aia îmi dă răspunsul, îl citesc, și dacă eu consider că nu este un răspuns valid, nu e un răspuns corect, nu e foarte clar, caut pe Google. Chiar dacă stau mai mult să caut, sau întreb pe cineva care știe.

elevă, liceu, urban

Totuși, unii elevi de liceu recunosc că l-au folosit ocazional (sau l-au testat), găsindu-i utilitatea la temele și materiile care nu au o miză prea mare în opinia lor.

Dar, desigur, au existat situații sau mi-am instalat [n.r. - ChatGPT], spre exemplu, ca să-l testez. Știu că am lucrat, la un moment dat am vrut să facă un rezumat și am pus așa, de distracție, să vadă. Iar rezumatul nu avea nicio legătură. Personajele erau cu totul schimbate. Nu prea. Adică pentru școală, strict, nu îl folosesc chiar deloc. Singurele dați în care l-am folosit au fost mai mult pentru a-l testa sau de distracție.

elevă, liceu, urban

De exemplu, eu fac franceză la școală și nu mă interesează să știu franceză, bag acolo direct. Dacă să-mi scrie despre animalul meu de companie, îl bag acolo. Că e mai simplu decât să scriu în română pe Google, că așa o făcea oricine până să vină asta. Scrii pe Google Translate și ți-l transcrie. Dar așa e mai simplu, scrii acolo și gata.

elev, liceu, urban

Atitudinea împărtășită în rândul elevilor de liceu, de altfel venită natural de la aceștia în timpul discuțiilor de grup, pare a fi una mai degrabă moderată, pe alocuri negativă în privința utilizării ChatGPT pentru temele de la școală, bazată în special pe percepția că instrumentele AI îi lipsesc pe elevi de creativitate, dezvoltarea abilităților de căutare și analiză a informațiilor, curiozitate și interes. Modul în care elevii descriu aceste aspecte reflectă o posibilă internalizare a opiniei publice despre inteligența artificială, pe care o reproduc, chit că unora dintre ei le place să utilizeze instrumente AI. În același timp, reamintim faptul că datele cantitative arată o adoptare a instrumentelor AI totuși mică în rândul elevilor.

Cu toate că ChatGPT îți dă un lucru automat, mi se pare că eu nu am nimic de învățat de acolo, decât să iau informația așa cum este. Dacă aș căuta singură, aș citi poate mai mult, aș pierde mai mult timp, doar că eu sunt cea care am făcut mecanismul din spate. Cumva cred că poate pierde timp, dar câștig informații și altele. Deci, până la urmă, trebuie să ne bucurăm și de căutare, nu numai de obținerea unui rezultat.

elevă, liceu, urban

Poate să fie folositor [n.r. ChatGPT], dar în limite. Dacă îl folosești prea mult deja, ești cam tu dus. Nu mai poți să gândești tu pentru tine o chestie. La matematică, la română, la tot. Dacă tu folosești asta, mi se pare că pierzi și tu până la urmă. Nu-ți stimulezi creația, cunoștințele și tot, te bazezi foarte mult pe o chestie care nu e neapărat updatată. Din ce știu, nu e updatată din 2021. Adică e la curent până în 2021. Așa știu eu.

elev, liceu, urban

Eu cred că ChatGPT e făcut așa ca să te ajute. Numai că noi deja îl folosim un pic în exces. Unii dintre noi, deja, cum să zic, abuzăm un pic de el, dar scopul lui ar fi un pic să ne ajute. Dar noi luăm tot conținutul și punem cu copy paste, să zic așa. Deja, nu ne mai punem noi creierul la contribuție. Așa, dacă îl punem noi și ne ajutăm un pic de ChatGPT, e altceva. Că știi că ai făcut tu și te-ai ajutat puțin, dar dacă e invers, iei conținutul și schimbi tu 2-3 cuvinte, nu mai e același lucru.

elev, liceu, urban

Da, și nu pot să spun că folosesc foarte des, folosesc doar așa, în cazuri de forță majoră. Dar mi se pare folositor într-o anumită măsură, pentru că acum, cum tehnologia se dezvoltă, începe să aibă puteri din cei în cei mai mari. De la editat de poze, edit-uri vocale... și se pot crea foarte multe probleme din cauza asta.

elevă, liceu, urban

Poate chiar prea util [n.r. ChatGPTul]. Pentru că ne este informația aia dată pe tavă, și noi nu mai căutăm independent și individual, cum se făcea odată. Nu mai avem acea ramură a căutării, a gândirii, a efortului ăluia. Eu zic că e util, doar că poate prea util. [n.r. - Ne lipsește] de abilitatea asta, de a căuta și de a încerca să aflăm un lucru, că până la urmă și asta este o abilitate. Și... adică societatea devine din ce în ce mai comodă, mai... pe repede înainte și totul ne este dat aproape instant. Astfel, nu știu, receptorii noștri din creier, ai dopaminei, nu mai sunt la fel de puternici cum era odată. Ca și cu TikTok-ul. Dând scroll, dând scroll, noi ne activăm dopamina aia și ne-o consumăm zilnic. Ca și pe Instagram, de altfel. Nu văd tehnologizarea asta atât de rapidă și atât de răspândită ca un lucru neapărat bun. Poate fi și nociv, exagerând cu ea.

elev, liceu, urban

De exemplu, am văzut și la știri ieri sau alaltăieri. Era un videoclip cu Putin făcut cu AI în care afirma niște lucruri pe care nu le-a spus de fapt niciodată. Asta mi se pare puțin și înfricoșător, să zic așa, pentru că dacă o să evolueze atât de mult, poate ajungem la un nivel la care nu le mai putem diferenția și nu mi se pare ok.

elevă, liceu, urban

Și în mare parte mi se pare folositor, până când ajunge în mâinile oamenilor care nu trebuie să aibă acces la asta. Adică când deja apar deepfake-uri și chestii de genul ăsta, nu mi se mai pare ok.

elevă, liceu, urban

Elevii de liceu folosesc aplicațiile de AI și în scop de divertisment sau socializare (se distrează prin interacțiunea cu un robot/asistent virtual sau discută despre problemele lor pentru care nu găsesc răspunsuri personalizate pe internet) și pentru a accesa rapid informații utile (ex. pentru a găsi restaurantele din zonă).

Elevii de gimnaziu

În cazul elevilor de gimnaziu, din totalul celor care afirmă că sunt oarecum, mult sau foarte mult informați despre inteligența artificială (41% din eșantionul total), mai puțin de jumătate (43.1%) spun că folosesc aplicații de inteligență artificială (ChatGPT, DALL-E, Midjourney etc.) **ocazional**²⁰, iar **10.5% le folosesc în fiecare zi**.

Pentru că după o să depindă toată lumea de inteligența artificială și nu o să mai gândească nimeni pe cont propriu.

elevă, liceu, urban

Deși recunosc că inteligența artificială poate fi folositoare, o parte dintre elevii de liceu arată și o preocupare cu privire la impactul progresului accelerat al tehnologiei ce folosește inteligență artificială și pe cea de tip generativ, identificând printre problemele principale unele ce țin de etică, în special cu privire la crearea de conținut de tip deepfake și utilizarea acestuia în scopuri îngrijorătoare. De asemenea, deși consideră că ar putea identifica acel conținut media generat prin inteligență artificială, își fac griji dacă vor putea să țină pasul cu modul în care aceste tehnologii evoluează.

²⁰ Răspunsurile cumulate pentru variantele: o dată pe săptămână sau mai rar, de 2-3 ori pe săptămână, de 4-5 ori pe săptămână.

Elevii de gimnaziu folosesc ChatGPT în scopuri similare elevilor de liceu: pentru a găsi ajutor personalizat cu privire la întrebări simple ce țin de materia de la școală (rezumate, rezolvări de exerciții) și pentru a obține răspunsuri la o varietate de întrebări – spre exemplu, o idee de cadou. Totuși, observăm faptul că elevii de gimnaziu utilizează ChatGPT într-un grad de complexitate mai scăzut decât cei de la liceu, contextele de utilizare fiind mai simple.

Pe mine nu m-a lăsat niciodată baltă. Și te ajută la orice. Adică, ai nevoie de o idee pentru o carte? Ți-o dă. Ai nevoie de o idee pentru un cadou? Ți-o dă. Ai nevoie de o idee pentru o problemă? Ți-o dă.

elevă, gimnaziu, urban

Elevii de gimnaziu au adus în discuție mai mult aspecte care îi pot afecta în mod direct, precum securitatea datelor personale (ceea ce ne îndeamnă să credem că nu cunosc cum să-și facă setări ce țin de privacy în mod corespunzător)²¹. Spre deosebire de elevii de liceu, cei de gimnaziu sunt mai puțin încrezători în abilitățile de detectare a conținutului generat prin inteligența artificială, dar cunosc câteva indicii după care se pot uita.

Se uită la ce ai întrebat tu pentru ca să vadă cum ar putea să facă aplicația mai utilă. Și acest lucru mi se pare un dezavantaj major pentru că poate vrei să întrebi ceva personal.

elevă, gimnaziu, urban

Am folosit o singură dată. Trebuia să citim o carte la română și nu prea am înțeles contextul ei, așa că am încercat să... Dacă poate să scrie un referat pe cartea respectivă.

elev, gimnaziu, rural

Am și o părere bună, și una rea. Deoarece, părerea bună e că ne poate ajuta în anumite situații, de exemplu cu informațiile, să nu mai stăm să le căutăm noi. Dar o părere proastă [n.r. pentru] că s-ar putea în viitor să devină din ce în ce mai avansat și să ia anumite activități pe care le facem noi în momentul de față.

elev, gimnaziu, urban

Da, aveam nevoie, scriam o carte și mă blocasem. L-am întrebat ce aș putea să fac în acest moment. Și mi-a dat un răspuns care mi-a plăcut foarte mult și pe care chiar l-am folosit.

elevă, gimnaziu, urban

Nu sunt foarte sigur dacă pot să recunosc, dar cred că da. Nu sunt foarte sigur. Mi-ar atrage atenția o informație foarte elaborată.

elev, gimnaziu, urban

Similar elevilor de liceu, și cei de gimnaziu observă faptul că nu se pot baza mereu pe informațiile livrate de ChatGPT, spunând că nu au mereu încredere în acestea sau că nu sunt într-un format și limbaj corespunzătoare pentru a putea fi „date” la școală.

Pe referat nu prea mi-a plăcut. Se vedea că e scris de un robot. Nu puteam să dau referatul ăla și să zic că eu am scris.

elev, gimnaziu, rural

Eu nu prea am folosit, dar mai folosește fratele meu. Am văzut recent o poză în care primul element din poză arăta foarte normal, zici că era chiar om. Dar dacă vă uitați bine în background, se vedea că erau deformate fețele, nu arăta nimic ca un om.

elevă, gimnaziu, urban

În ceea ce privește percepția elevilor de gimnaziu despre inteligența artificială, observăm și la aceștia o posibilă oglindire a opiniei publice în răspunsurile date, considerând că, deși poate fi folositoare, există riscuri ale utilizării AI.

²¹La momentul analizei datelor calitative, ChatGPT oferă opțiunea de a dezactiva modulul de training ce ar folosi conversațiile individuale pentru dezvoltarea continuă a modelului de conversație. (Iunie 2024) <https://help.openai.com/en/articles/5722486-how-your-data-is-used-to-improve-model-performance>

02 REȚELELE SOCIALE obiceiuri de utilizare

Am văzut în subcapitolul anterior că una dintre activitățile pe care le fac cel mai des elevii de liceu și cei de gimnaziu în fiecare zi pe internet este urmărirea conținutului media pe rețelele sociale (78.9% dintre elevii de liceu, 59.2% dintre cei de gimnaziu). În acest capitol vom prezenta ce rețele sociale folosesc aceștia în mod obișnuit și ce comportamente de utilizare au în funcție de acestea.

2.1. Rețelele sociale și platformele online cele mai utilizate de elevi

Cele mai utilizate platforme online și rețele sociale în rândul elevilor de liceu și de gimnaziu sunt Instagram, WhatsApp, TikTok și YouTube.

Elevii preferă astfel platformele digitale unde pot comunica și interacționa cu ceilalți în diferite grade de intimitate (public, prin comentarii, reacții, like-uri și postări; sau privat, în mesaje directe sau de grup), pot

viziona și partaja conținut text și audiovizual creat de ei sau de către alți utilizatori în diverse formate (videoclipuri lungi sau scurte, live-uri, imagini statice sau dinamice, postări cu multiple slide-uri etc.) pe teme variate, de la cele informative la cele de divertisment.

Elevii de liceu

Pentru elevii de liceu, principalele platforme/rețele sociale folosite²² sunt: Instagram (93.2%), WhatsApp (90.7%), TikTok (84.5%), urmate de YouTube (84.3%). La distanță semnificativ urmează Netflix (57.7%), Snapchat (53.9%) și Spotify (53.6%). Facebook este utilizat doar de puțin mai mult de o treime dintre elevii de liceu (39.6%).

Față de 2018, când Facebook era cea mai des utilizată rețea socială în rândul copiilor și tinerilor (28% dintre ei o foloseau cel mai des la acel moment), observăm că topul s-a schimbat foarte mult. Instagram și YouTube se păstrează în top, însă trec pe poziții fruntașe cu creșteri procentuale substanțiale, iar WhatsApp vede o evoluție pozitivă semnificativă, fiind propulsat în top (de la 9% în 2018).²³

Dacă analizăm rezultatele în funcție de gen, vom observa câteva diferențe:

- Printre elevii de liceu, fetele utilizează TikTok cu 9% mai mult decât băieții (88% dintre fete, comparativ cu 79% dintre băieți) și Netflix cu 10% mai mult (61% dintre fete, comparativ cu băieții – 51%).
- Diferența cea mai mare în favoarea fetelor este în cazul Pinterest – cu 38% mai multe fete utilizează această platformă, comparativ cu băieții (51% dintre fete, 13% dintre băieți).
- Diferența în utilizarea Instagram de către fete și băieți este de doar 4% (95% fete, comparativ cu 91% băieți).
- Băieții de liceu folosesc YouTube cu 11% mai mult decât fetele (91% băieți, 80% fete), și Discord cu 37% mai mult (50% băieți, 13% fete).

În cazul elevilor de liceu, se observă o creștere cu 8% a utilizării Facebook odată cu înaintarea în vârstă. Consumul de conținut de pe TikTok, YouTube, Netflix, Snapchat și Spotify scade din clasa a IX-a până în clasa a XII-a. Utilizarea Instagram și WhatsApp rămâne constantă de-a lungul anilor de liceu.

Tabel 4:

Utilizarea principalelor platforme și rețele sociale în rândul elevilor de liceu, în funcție de vârstă

Rețea/ platformă socială	elevi clasa a IX-a	elevi clasa a XII-a	Diferența
Instagram	95%	92%	3% ↑
WhatsApp	93%	92%	1% ↑
TikTok	86%	75%	11% ↑
YouTube	88%	83%	5% ↑
Netflix	60%	49%	11% ↑
Snapchat	54%	48%	6% ↑
Spotify	71%	49%	22% ↑
Facebook	30%	38%	-8% ↓

²² Întrebarea la care au răspuns atât elevii de liceu, cât și elevii de gimnaziu a fost: Ce rețele folosești în general/ de obicei? (răspuns multiplu).

²³ Velicu, A., Fotiade, N., & Avădani, I. (2020). Conectat la media: Interacțiunea tinerilor din România cu media (Centrul pentru Jurnalism Independent, Ed.). Disponibil la: <https://cji.ro/studiu-conectat-la-media-interactiunea-tinerilor-din-romania-cu-media-2/>

În ceea ce privește mediul de reședință, elevii de liceu care locuiesc în mediul urban folosesc cu 9% mai mult Netflix și Spotify decât colegii lor din mediul

rural. Snapchat și Facebook sunt utilizate cu 10%, respectiv 14% mai mult de către elevii din mediul rural, comparativ cu cei din mediul urban.

Tabel 4:

Utilizarea principalelor platforme și rețele sociale în rândul elevilor de liceu, în funcție de mediul de reședință

Rețea/platformă socială	elevi mediul urban	elevi mediul rural	Diferența
Instagram	95%	91%	4% ↑
WhatsApp	92%	90%	2% ↑
TikTok	83%	87%	-4% ↓
YouTube	86%	82%	4% ↑
Netflix	62%	53%	9% ↑
Snapchat	49%	59%	-10% ↓
Spotify	58%	49%	9% ↑

Elevii de liceu utilizează cel mai puțin platformele și aplicațiile precum Threads, Telegram, Reddit, X (Twitter), Amazon Prime și Twitch. Acestea sunt menționate în 10% sau mai puțin dintre răspunsuri.

(48% fete, comparativ cu 9% băieți). Băieții de gimnaziu folosesc YouTube cu 10% mai mult decât fetele (77% fete, 87% băieți), și Discord cu 39% mai mult.

Elevii de gimnaziu

Pentru elevii de gimnaziu, cele mai folosite platforme/rețele sociale sunt: WhatsApp (85.9%), YouTube (81.4%), TikTok (72%) și Instagram (70.7%). Acestea sunt urmate de Spotify (54.1%) Snapchat (53.2%) și Netflix (48.5%). Puțin mai mult de un sfert dintre elevii de gimnaziu utilizează Facebook (27.3%). Tendințele sunt similare cu cele de la liceu.

Printre elevii de gimnaziu, cu 11% mai multe fete utilizează Instagram (75% fete, comparativ cu 66% băieți) și cu 39% mai multe fete utilizează Pinterest

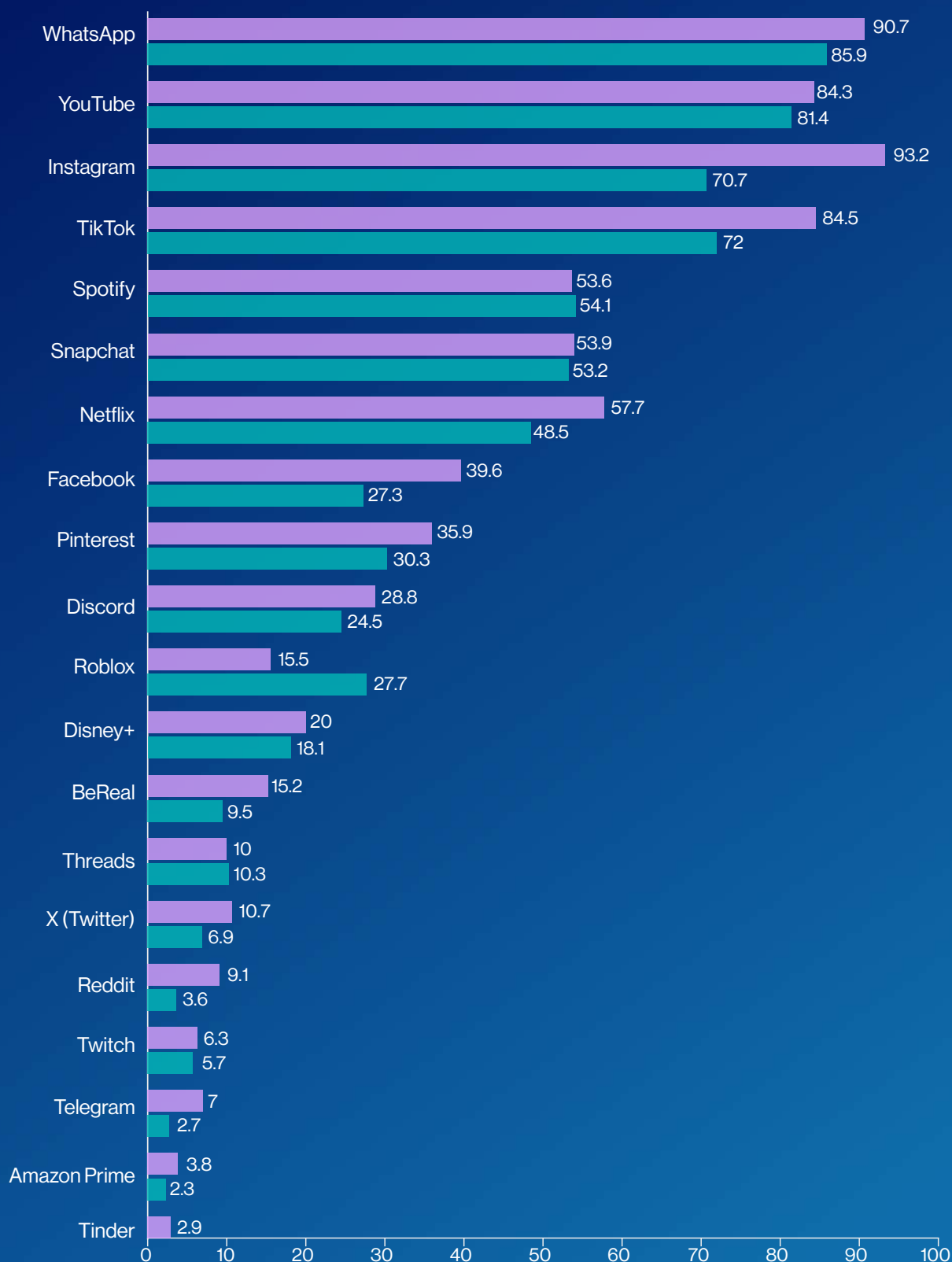
În cazul elevilor de gimnaziu se observă o creștere progresivă (între 20-30%) a utilizării Instagram, TikTok și Spotify în funcție de vârstă. Elevii din clasa a V-a folosesc Instagram – 43%, TikTok – 54% și Spotify – 41%, comparativ cu clasa a VIII-a, unde ei utilizează Instagram – 83%, TikTok – 81% și Spotify – 60%.

Elevii de gimnaziu din mediul urban folosesc cu 13% mai mult WhatsApp decât colegii lor din mediul rural (92.3% în urban, versus 79.4% în rural), și tot cu 13% mai mult Netflix (54.7% în urban, versus 42% în rural).

Figura 15:

Utilizarea platformelor și a rețelelor sociale în rândul elevilor de gimnaziu și de liceu

Ce rețele folosești în general/de obicei? % (gimnaziu, N=737; liceu, N=558)

Utilizarea platformei Roblox descrește odată cu vârsta: elevii de gimnaziu folosesc Roblox mai puțin decât cei din clasele a III-a și a IV-a²⁴ (56.8% la clasele a III-a și a IV-a, 27.7% la gimnaziu), iar cei de liceu, aproape de două ori mai puțin decât cei de gimnaziu (15.5% la liceu). Observăm că această scădere progresivă se întâmplă la gimnaziu – 41% dintre elevii de clasa a V-a folosesc Roblox în mod obișnuit, comparativ cu doar 17% dintre elevii de clasa a VIII-a. Platformele și aplicațiile precum Threads, Telegram, Reddit, X (Twitter), Amazon Prime, BeReal și Twitch sunt menționate în 10% sau mai puțin dintre răspunsuri, ele nefiind utilizate în mod obișnuit de către majoritatea elevilor de gimnaziu.

La întrebarea cu răspuns deschis cu privire la ce alte platforme/rețele sociale folosesc²⁵, elevii de gimnaziu au menționat jocurile online într-o măsură mai mare decât elevii de liceu, de ex. Brawl Stars, Fortnite, Minecraft, Fifa, prin intermediul cărora și socializează.

Elevii de liceu, în schimb, au menționat platformele de streaming de filme și seriale (HBO Max) și/sau muzică (Apple Music), dar și alte aplicații de comunicare, de exemplu, Facebook Messenger, și de comerț online (Shein) într-o măsură mai mare decât elevii de gimnaziu.

2.2. Durata de utilizare zilnică a rețelelor sociale și a platformelor online

Atât în cazul elevilor de liceu, cât și al celor de gimnaziu, timpul petrecut pe platforme/rețele sociale într-o zi obișnuită este, în funcție de platforma digitală folosită, între o oră sau mai puțin (WhatsApp) și 2-3 ore, în unele cazuri chiar și peste 5 ore (TikTok, Instagram).

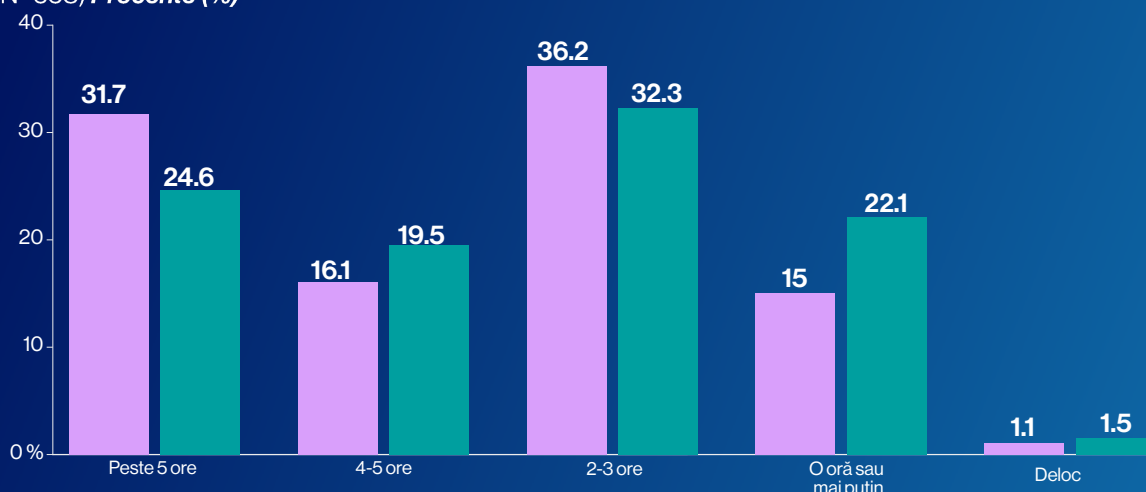
TikTok este rețeaua socială pe care atât elevii de liceu, cât și cei de gimnaziu petrec peste 5 ore în proporția cea mai mare. O treime dintre elevii de liceu (31.7%) și aproape un sfert din elevii de gimnaziu (24.6%) afirmă că petrec pe TikTok mai mult de 5 ore într-o zi obișnuită²⁶.

Totuși, observăm că mai mult de o treime dintre elevii de liceu și de gimnaziu folosesc această rețea socială între 2-3 ore într-o zi (36.2% la liceu, 32.3% la gimnaziu).

Figura 16:

Durata de utilizare zilnică a TikTok de către elevii de gimnaziu și de liceu

Cât de des folosești aceste rețele sociale/platforme într-o zi? % Răspuns: TikTok (gimnaziu, N=737; liceu, N=558) **Procente (%)**

²⁴ Utilizarea platformei Roblox are frecvența cea mai mare la elevii din clasele a III-a și a IV-a. (Capitolul 5. Obiceiurile de consum media și relația cu informația ale elevilor din clasele a III-a și a IV-a)

²⁵ Aplicații și platforme menționate de către elevi în chestionarele din sondaj, la întrebarea Ce rețele folosești în general/de obicei?, la opțiunea „alte”, răspuns deschis.

²⁶ Acest studiu a măsurat percepții ale elevilor, și nu a realizat măsurări factuale referitor la durata petrecută de către elevi pe diverse platforme și rețele sociale. Totuși, odată ce elevii au ales la întrebarea de sondaj această variantă de răspuns (peste 5 ore), tindem să credem că percepția elevilor este că ei petrec foarte mult timp pe acele platforme și rețele sociale.

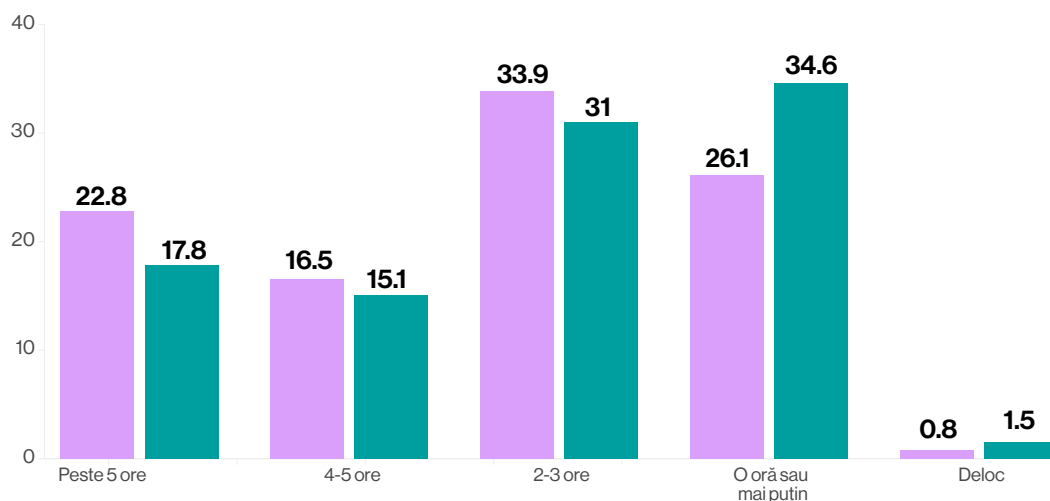
TikTok este urmată de Instagram, pe care 22.8% dintre elevii de liceu și 17.8% dintre elevii de gimnaziu afirmă că petrec peste 5 ore pe zi. În același timp, cei mai mulți elevi de liceu și de

gimnaziu utilizează Instagram mai degrabă sub o oră pe zi (26.1% la liceu, 34.6% la gimnaziu) și între 2-3 ore pe zi (33.9% la liceu, 31% la gimnaziu).

Figura 17:

Durata zilnică de utilizare a Instagram de către elevii de gimnaziu și de liceu

Cât de des folosești aceste rețele sociale/platforme într-o zi? % Răspuns: Instagram (gimnaziu, N=737; liceu, N=558) **Procente(%)**

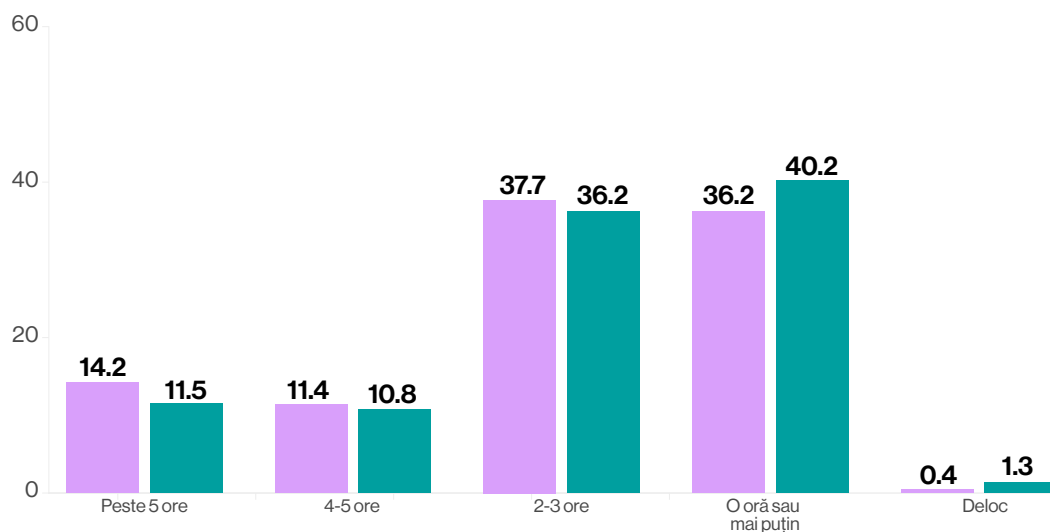
YouTube este aproape la fel de mult utilizat de elevii de liceu și de cei de gimnaziu, cu o durată de o oră sau mai puțin pe zi (în cazul a 36.2% elevi de liceu și 40.2% elevi de gimnaziu) și de 2-3 ore pe zi (în cazul a 36.2% elevi de gimnaziu și 37.7% elevi de liceu).

Consumul de peste 5 ore este semnificativ mai scăzut în cazul ambelor cicluri școlare, față de TikTok și Instagram (puțin peste 10% dintre elevii care folosesc YouTube afirmă că petrec peste 5 ore pe această rețea socială într-o zi obișnuită).

Figura 18:

Durata zilnică de utilizare a YouTube de către elevii de gimnaziu și de liceu

Cât de des folosești aceste rețele sociale/platforme într-o zi? % Răspuns: YouTube (gimnaziu, N=737; liceu, N=558) **Procente(%)**

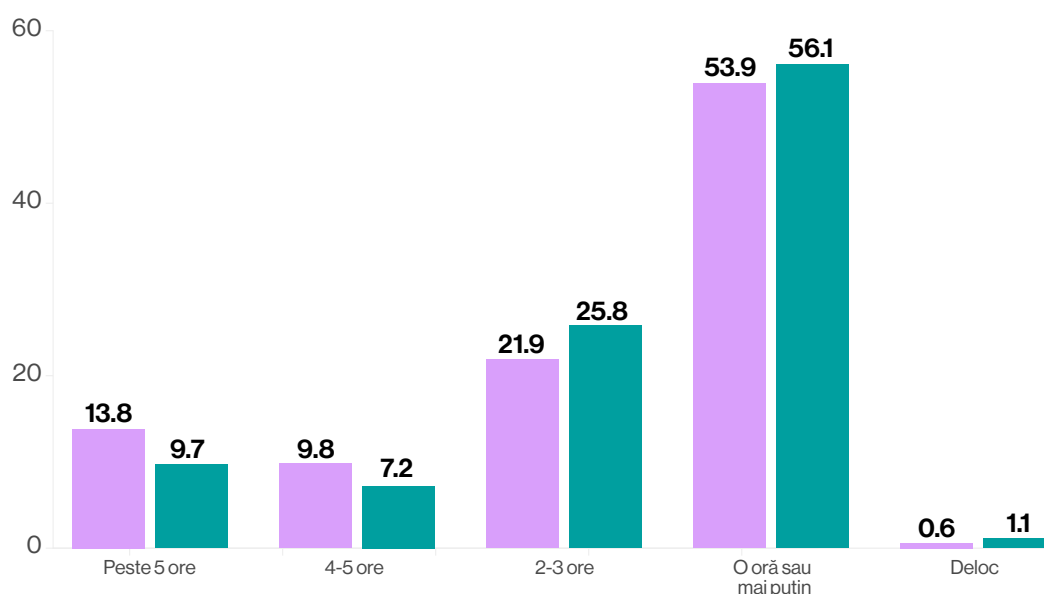
În ceea ce privește WhatsApp, acesta este utilizat într-o zi obișnuită de obicei o oră sau mai puțin; mai mult de jumătate dintre elevii de liceu și cei de

gimnaziu au oferit acest răspuns în proporția cea mai mare: 53.9% la liceu, 56.1% la gimnaziu.

Figura 19:

Durata zilnică de utilizare a WhatsApp de către elevii de gimnaziu și de liceu

Cât de des folosești aceste rețele sociale/platforme într-o zi? % Răspuns: WhatsApp (gimnaziu, N=737; liceu, N=558) **Procente(%)**

2.3. Activitățile elevilor pe rețelele sociale și platformele online

Elevii au, în general, preferințe privind platformele digitale utilizate în funcție de scopul pentru care le folosesc (informare/educare, comunicare/socializare, divertisment), aspect valabil atât pentru elevii de liceu, cât și pentru cei de gimnaziu.

Atunci când elevii postează conținut pe rețelele sociale, acesta este despre viața lor socială și pasiunile lor.

După cum menționam în subcapitolul anterior (1.6. Activitățile elevilor pe internet), elevii de liceu și de gimnaziu consumă de obicei conținut de pe rețelele sociale într-o măsură mai mare decât postează. Observăm că această tendință se păstrează și când vine vorba despre utilizarea rețelelor sociale pe care petrec cel mai mult timp într-o zi obișnuită (Instagram, TikTok, YouTube etc.).

Pe Netflix mă uit la documentare, documentare despre momente în istorie, despre animale, anumite naționalități. Pe Instagram, folosesc rețeaua aceasta pentru comunicare, pentru socializare. Și TikTok-ul, tot așa, pentru interese și pentru informare, curiozități.

elevă, gimnaziu, rural

Am, desigur, ca toți adolescenții, platformele Instagram, Snapchat. Nu sunt mare fană, nu sunt acolo mereu, însă, într-adevăr, îmi place să urmăresc anumite persoane, din diferite industrii care mă interesează pe mine. Nu prea îmi place să creez conținut și să mă expun. [...] Am prieteni care fac asta... știu că există acum și că este considerată o meserie, aceasta de creator de conținut. Dar, pur și simplu, nu sunt foarte activă pe aceste platforme.

elevă, liceu, urban

Da, urmăresc, spre exemplu, pe Instagram, pagini cu dans, de la anumite instituții, de la anumite companii. Îmi place foarte mult. Și îmi salvez idei de coregrafii, de melodii. [...] folosesc strict pentru pasiunile mele.

elevă, liceu, urban

Instagram

Elevii de liceu folosesc Instagram²⁷ cu precădere pentru a vorbi cu prietenii, familia sau alte persoane (83%), pentru a se uita la ce postează alții (82%), dar și pentru a interacționa cu postările altora prin comentarii, reacții și like-uri (50%). Interacțiunea cu mesajele postate de alții se întâmplă cel mai des dacă ele sunt distribuite de prieteni, colegi sau alte persoane pe care le cunosc în viața reală.

Comunic cu prietenii. Îmi am prietenii pe Instagram, mă uit pe unde au fost. Nu știu. Cam atât.

elev, liceu, urban

Elevii de gimnaziu folosesc Instagram în mare parte pentru a se uita la ce postează alții (79%), a vorbi cu prietenii, familia sau alte persoane (74%), dar și pentru a interacționa cu postările altora prin comentarii, reacții și like-uri (43%). Și în cazul lor, interacțiunea cu postările altora se întâmplă cel mai des în aceleași contexte precum cele descrise la liceu.

La reels-uri se fac altfel de contenturi, mașini, make-up, jocuri, gaming, nu știu, depinde de ce îți selectezi când îți faci Instagramul. Eu, de exemplu, am selectat mașini, cântat și sporturi, gen.

elev, liceu, urban

Spre exemplu, Instagramul e de convorbire. Adică poți să vorbești cu prietenii, poți să te uiți și la ce postează oamenii, poți să postezi și tu...

elevă, gimnaziu, rural

[...] Instagram, tot așa, sau să văd ce postează ceilalți, să urmăresc persoanele.

elevă, liceu, urban

Cel mai mult îmi place la Instagram că stau foarte mult de vorbă cu colegii mei. Am grupuri făcute, acolo ne adunăm și la fotbal și mai multe. Diferența dintre ele două e că pe Insta am mai mulți prieteni, și colegi de vârstă mea, pe când pe WhatsApp am familia și alte persoane...

elev, gimnaziu, urban

În general folosesc Instagram, să vorbesc cu prietenii, să... cam atât.

elev, liceu, urban

La Instagram îmi place că pot să văd foarte multe postări de la prieteni, colegi, și mai stau și de vorbă cu prietenii mei pe grupuri.

elevă, gimnaziu, urban

²⁷ % au fost calculate din total elevi care au bifat această rețea socială la întrebarea anterioară: *Ce rețele folosești în general/de obicei?* (răspuns multiplu) – nu din total eșantion.

Peste o treime dintre elevii de liceu (38%) și o treime dintre elevii de gimnaziu (30%) care folosesc Instagram în mod obișnuit postează conținut pe această rețea socială, semnificativ mai puțin decât urmăresc conținut postat de alții (83% la liceu, 79% la gimnaziu).

Prea puțin, adică spre deloc. Dacă postez, postez ceva cu mine, o poză, chestii simple. Nu sunt genul să creez media sau conținut pe Instagram.

elev, liceu, urban

Foarte rar. Îl folosesc doar pentru postarea fotografiilor. Mă ocup cu fotografia în timpul liber, dar sunt fotografii strict de natură sau alte lucruri pe care le...

elev, liceu, urban

Mai scriu comentarii, dar doar la pozele prietenilor mei, adică mă duc la un străin și îi spun ce tare e poza. Nu... Like-uri dau doar la cunoscuți sau la postări amuzante, sau depinde.

elevă, liceu, urban

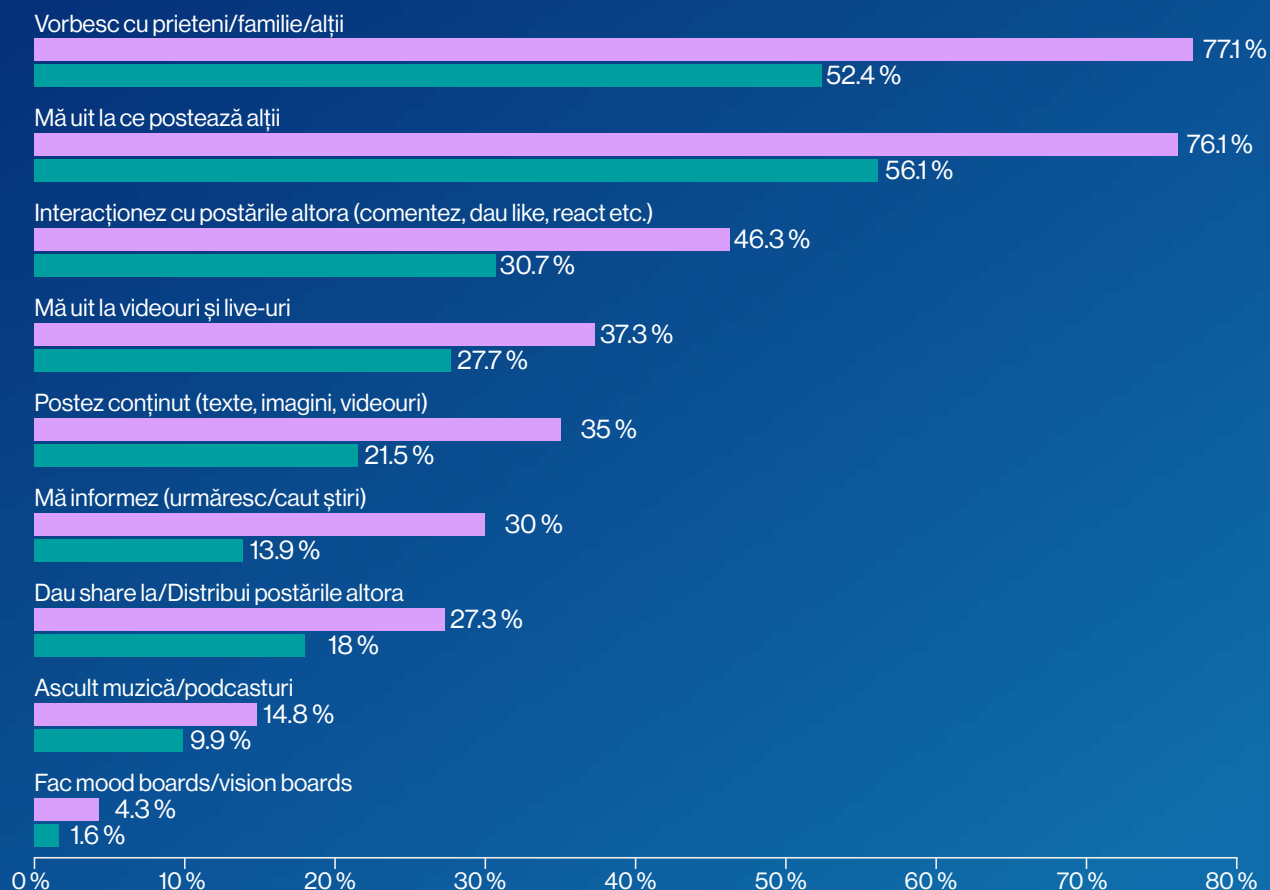
Nu prea postez. Dacă postez trenduri, sau pe Instagram, cum ar fi story, dacă sunt cu prieteni la ziua lor, sau chestii din astea.

elevă, gimnaziu, rural

Figura 20:

Activitățile pe care elevii de gimnaziu și de liceu le desfășoară pe Instagram

Selectează activitățile pe care le faci pe rețelele sociale menționate. % Răspuns: Instagram (gimnaziu, N=737; liceu, N=558)

TikTok

Pe TikTok, 90% dintre elevii de liceu se uită la ce postează alții în propriul feed, 55% se uită și la live-uri, iar jumătate dintre ei interacționează cu postările altora.

Elevii de liceu folosesc TikTok cel mai des pentru divertisment și relaxare. Aceștia vizionează conținut media ce ține de pasiunile lor, care îi amuză, și doar într-o proporție relativ mică unul din care se informează despre alte tipuri de subiecte.

Deși **rețeaua le satisface diferite nevoi privind obținerea de informații și vizionarea de conținut media** (divers, rapid, adaptat vârstei și intereselor lor), unii elevi de liceu afirmă că au **difficultăți în reglarea comportamentului de consum (frecvență, durată) și se simt astfel dependenți de TikTok**. Acest lucru, explică ei, este cauzat de durata scurtă a conținutului și de formatul interactiv, care le permite să renunțe ușor la vizionarea unui videoclip prin scroll continuu, pentru a trece imediat la alt conținut. Cu timpul, **apare și dificultatea de a se putea concentra pentru un timp mai lung pe durata orelor la școală**. Deși aceștia povestesc experiențe personale, este foarte probabil ca o parte din opiniile lor să reflecte ceea ce cred adulții despre utilizarea îndelungată a telefonului, a internetului sau a platformei în mod specific. (Vezi 1.3. Durata de utilizare zilnică a internetului).

Nu știu acum, o persoană pe care o urmăresc, care nu e atât de populară, dar se numește Alessia Teresa. Și este o fată care este studentă la arhitectură în Spania. Și mă interesează foarte mult ce postează, pentru că postează ce face ea într-o zi la facultate, și cum și eu vreau să dau la arhitectură, atunci mă informez pe subiectul ăsta.

elevă, liceu, urban

Păi, în primul rând, aș căuta pe TikTok numai în cazul în care ar fi o informație mai la mâna adolescenților, sau nu neapărat o informație științifică, că n-ar avea niciun fel de sens.

elev, liceu, urban

Pe TikTok mi se dă așa, ca un spoiler la o anumită informație, ceva foarte scurt, și atunci dacă mă interesează subiectul, caut mai departe, să zic pe Google, ca să aflu mai multe detalii despre subiectul respectiv. Sau videoclipuri mai lungi legate de subiectul...

elevă, liceu, urban

Pe mine mă atrag în special filmulețele amuzante. Filmele, videoclipuri, chiar și acele părți de filmulețe cu partea 1, partea 2, partea 3. Și alea sunt captivante, depinde de la ce te uiți. Bunicii mele i-am descărcat TikTok și îi place să se uite la Lecții de viață, și îmi zice să o ajut să-i găsesc, partea 1, partea 2 etc.

elev, liceu, urban

TikTok - eu cred că este bună în anumite momente în care ai nevoie să te informezi și vine informația mai repede și să verifici în mai multe surse deodată, pentru că acolo ai mai mulți creatori de conținut. [...] Și e într-un mod mai plăcut sau interactiv, dar în același timp e foarte periculoasă, pentru că foarte mulți copii ajung să stea atât de mult încât să își piardă toată noaptea, sau să nu se mai poată să se concentreze în general, să fie dependenți la propriu de această aplicație.

elev, liceu, urban

Pentru că mi se pare că te face, dacă ceva nu e destul de entertaining pentru tine, te face să dai mai departe. Și chestia asta, scrollat în jos, îmi dau seama după ce dau după 20 minute de TikTok-uri, că eu nu mai știu ce am văzut, nu mai știu de unde am început și unde am terminat.

elev, liceu, urban

Provoacă dependență. Nu îți dai seama cum trece timpul și videoclipurile sunt scurte. Pentru că sunt scurte îmi scurtează și mie atenția, și am observat asta și la școală, că parcă după 3 minute nu mai pot. Pentru că atât e un TikTok. Da, parcă vreau să se schimbe tema, să apară alt TikTok.

elevă, liceu, urban

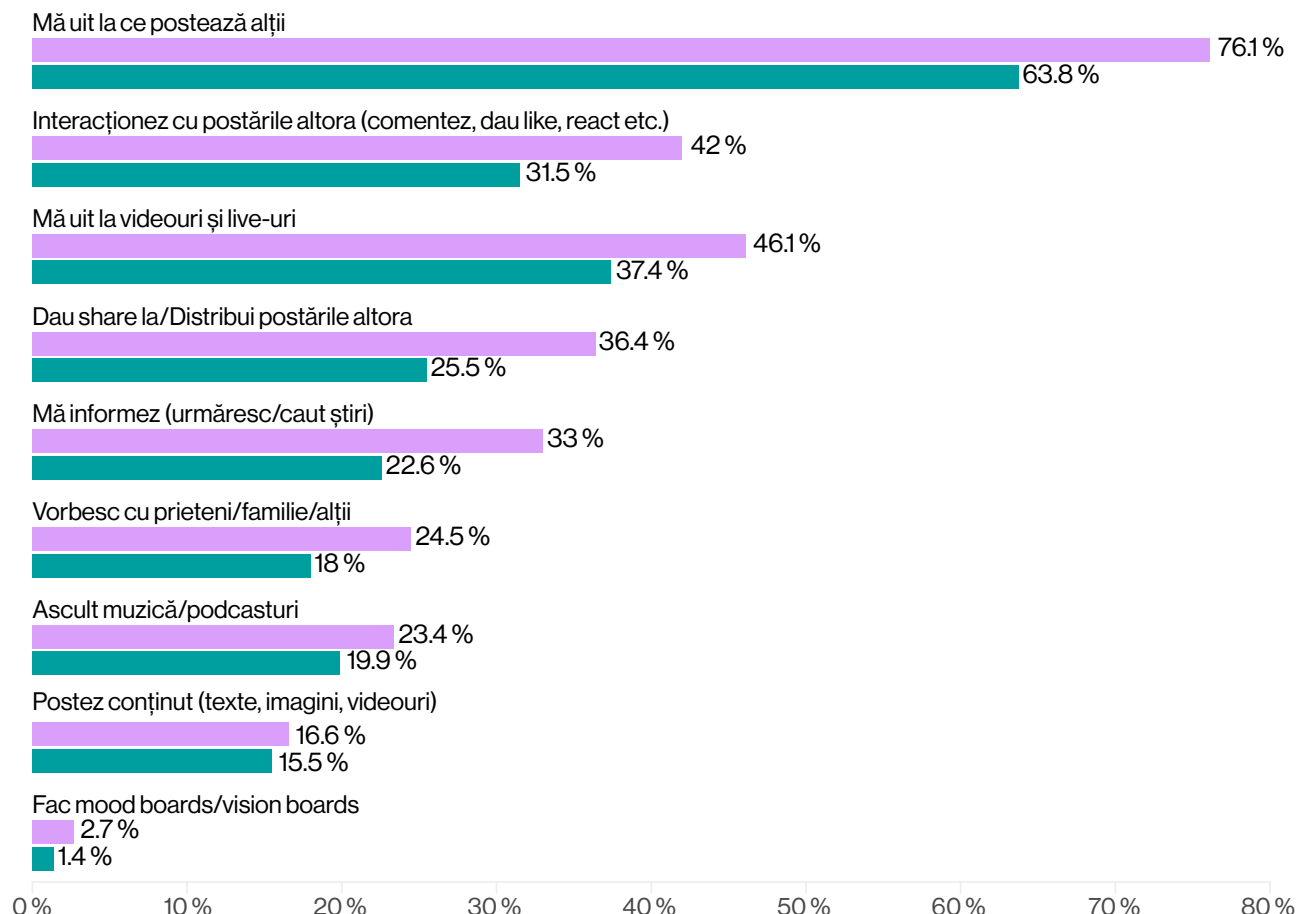
O tendință similară cu cea de la liceu se observă și la elevii de gimnaziu în privința utilizării platformei TikTok: 89% dintre elevii de gimnaziu se uită la ce

postează alții, 52% se uită la videouri și (inclusiv) la live-uri, iar 44% interacționează cu postările altora.

Figura 21:

Activitățile pe care elevii de gimnaziu și de liceu le desfășoară pe TikTok

Selectează activitățile pe care le faci pe rețelele sociale menționate. % Răspuns: TikTok (gimnaziu, N=737; liceu, N=558)

Pentru elevii de gimnaziu, **TikTok** este asociat cu ideea de relaxare și amuzament, și uneori de descoperire a unor informații utile sau interesante, care le trezesc curiozitatea. Unii dintre elevii de gimnaziu folosesc TikTok pentru a urmări conținutul distribuit de influenceri pe teme care îi

pasionează. În anumite cazuri, **TikTok-ul este ca o rampă către alte rețele sociale** (de exemplu, către YouTube sau Netflix), care prezintă mai aprofundat subiectele și le oferă un conținut mai elaborat.

Cel mai mult folosesc TikTok. Cel mai mult îmi place când sunt supărat și găsesc ceva amuzant, mă face să mă mai înveselesc.

elev, gimnaziu, urban

Folosesc [n.r. TikTok] ca să mă distrez, să mă relaxez, să-mi umplu timpul. E mai degrabă pe relaxare, deși are niște informații de tipul «Știați că?» chiar interesante.

elevă, gimnaziu, urban

Urmăresc mai multe persoane. Urmăresc oamenii care îmi plac ce postează, îmi place conținutul lor. [...] Și aflu lucruri noi. Pot să aflu niște lucruri pe care nu le-am mai auzit, nici la școală, nici...

elevă, gimnaziu, rural

Îmi place să mă uit la Minți Criminale. Am descoperit acest canal de pe TikTok, mi s-au părut foarte interesante toate cazurile și am decis să continui vizionarea de pe Youtube.

elevă, gimnaziu, urban

Pe TikTok elevii își pot filtra și pot alege ce conținut doresc să urmărească dând „follow” paginilor și persoanelor care îi interesează, ceea ce le oferă un sentiment de control asupra tipului de informații pe care le accesează. Elevii de gimnaziu spun că pe TikTok apar însă și informații de o calitate îndoielnică, uneori cu limbaj nepotrivit vârstei lor (deducem că acest lucru se întâmplă pe For You Page - modulul TikTok unde platforma livrează conținut bazat pe preferințele utilizatorului și îi arată și alți creatori de conținut, în afară de cei pe care acesta a ales să îi urmărească).

n.r. Video-urile pe TikTok] au mai puțină informație decât cele de pe Youtube. Sunt făcute mai rapid și nu au calitate chiar atât de bună.

elevă, gimnaziu, urban

Un dezavantaj ar fi că sunt și multe prostii. Limbaj vulgar și...

elev, gimnaziu, urban

Și pe TikTok văd multe clipuri, salvez muzici. Tot așa, mă uit la alte persoane. Dezavantajul ar fi că, da, într-adevăr, este limbaj vulgar și sunt multe prostii, care ne apar chiar dacă nu vrem.

elevă, gimnaziu, urban

I-am întrebat pe elevi care sunt conturile sau paginile lor preferate de pe Instagram și TikTok.²⁸ Aceștia au oferit peste 300 de mențiuni unice de conturi sau pagini ale creatorilor de conținut de pe aceste două rețele sociale. **Cu toate acestea, 73.6% dintre elevii de liceu și 72.6% dintre elevii de gimnaziu spun că nu au un cont de Instagram/TikTok preferat.**

Cei pe care elevii de liceu și cei de gimnaziu îi preferă pe Instagram și TikTok sunt Selly, Iorga7x și Marilu Dobrescu.

Studiul cantitativ ne arată că **majoritatea elevilor nu postează conținut pe TikTok. Doar 20% dintre elevii de liceu și 21% dintre cei de gimnaziu spun că fac acest lucru.** Cei care postează o fac din diverse motive, de exemplu pentru a lua parte la trenduri sau pentru a aduna urmăritori, dar există și cei care spun că postează doar pentru prieteni sau cunoscuți. **Diferența pe care o observăm față de Instagram are legătură cu potențialul de viralizare a conținutului și de lipsa de control asupra acestuia odată postat.** Pe Instagram, spre deosebire de TikTok, setările le permit să personalizeze și să controleze mai mult unde ajunge ceea ce postează ei și cine poate interacționa cu conținutul postat.

Nu fac filmulețe amuzante neapărat. Pun o poză cu o melodie, cu... trendurile alea noi pe TikTok care sunt. Pentru mine e indiferent dacă fac reach sau nu.

elevă, liceu, urban

Eu mai postez videoclipuri pentru vizualizări, pentru inimi, sau să-mi fac contul mare.

elevă, liceu, urban

Postez în general cu mine și prietenii mei. Adică nu am așa... încât să vreau să atrag public, doar între mine și prieteni.

elevă, liceu, urban

²⁸ Întrebare cu răspuns deschis.

Păi, nu știu, spre exemplu... Este un trend, că eu joc fotbal și mi-am cumpărat niște ghetete de fotbal. Și e un sunet care... nu știu cum să vă explic așa. Pe care îl fac ghetetele alea. Da, adică... E un sunet despre fotbal, așa, nu știu cum să spun. Și... mi-a plăcut trendul, că toată lumea, când își cumpăra, își arăta ghetetele, și le-am arătat și eu în filmulețul respectiv.

elevă, gimnaziu, rural

Cu toate că am și o aplicație unde ascult muzică, îmi place pe YouTube să descopăr noile tendințe și artiști care nu sunt pe aplicații de obicei. YouTube este mult mai diversificat. Mult mai divers, e mai variat.

elevă, liceu, urban

Pe TikTok e o audiență mult mai mare. Și acolo dacă postezi, de exemplu, ceva cu mine, doar o poză cu mine, oamenii caută poze ca să se inspire din ele. Spre exemplu, cu feluri de machiaj, sau diferite frizuri și așa mai departe, și poza aia poate să ajungă departe. În schimb, pe Instagram e vorba doar de prietenii mei și să postezi, să mă văd, adică e ceva mult mai restrâns. Adică TikTok-ul e o platformă foarte mare comparativ cu altele.

elevă, liceu, urban

Mă uit la youtuberi sau să fac anumite lucruri, tutoriale, sau rețete, de exemplu.

elevă, liceu, urban

De când sunt mică mă uit la youtuberi și vloggeri. Și atunci erau de vârsta mea, cum sunt eu acum. Și acum au peste 20 de ani, mi se pare, wow, unde am ajuns.

elevă, liceu, urban

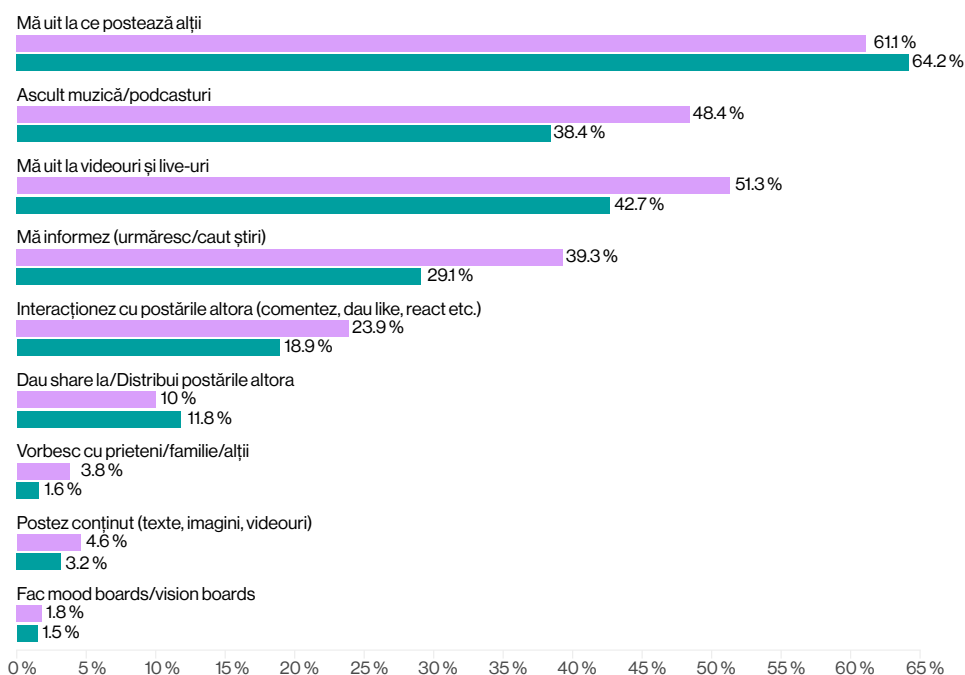
YouTube

YouTube este folosit de către elevii de liceu pentru a vedea ce postează alții (73%), pentru a se uita la videoclipuri și (inclusiv) la live-uri (61%) și pentru a asculta muzică/podcasturi (58%).

Figura 22:

Activitățile pe care elevii de gimnaziu și de liceu le desfășoară pe YouTube

Selectează activitățile pe care le faci pe rețelele sociale menționate. % Răspuns: YouTube (gimnaziu, N=737; liceu, N=558)

Și în cazul elevilor de gimnaziu, YouTube este folosit în principal pentru a vedea ce postează alții (79%), pentru a se uita la videouri și (inclusiv) la live-uri (52%) și pentru a asculta muzică/podcasturi (47%). Conform discuțiilor de focus grup, YouTube servește elevilor de gimnaziu și ca sursă de conținut educațional.

pentru că explică pas cu pas, să putem înțelege clar. Videoclipuri scurte, să nu ne ocupe mult timp. Înțelegem repede.

elevă, gimnaziu, urban

Adică dacă nu înțelegem ceva în clasă, găsim explicație pe YouTube.

elevă, gimnaziu, urban

Păi, de exemplu, cum v-am spus, am avut acel proiect de la istorie și l-am folosit [n.r. YouTube] pentru a mă uita la câteva filmulețe, pentru a înțelege mai bine subiectul despre care urma să scriu.

elev, gimnaziu, urban

Am intrat pe YouTube și am căutat lecția respectivă, și am găsit videoclipuri în care fac profesori recapitulare a lecției. Sau direct predare.

elev, gimnaziu, rural

Mă și informez de pe YouTube. Adică caut cum... experimente despre, să zicem, fizică, sau... Și pentru școală, și pentru timpul liber.

elev, gimnaziu, rural

Diversitatea activităților pe care elevii le realizează online, pe YouTube, este mare: de la hobby-uri și pasiuni (cum ar fi urmărirea unor jocuri sau fashion/make-up), la învățare autodirijată (tutoriale), întreținerea unor interese comune (se uită la aceleași filme pe YouTube care le-au plăcut și colegilor), sau folosirea platformei ca să își exprime creativitatea (se filmează cântând la un instrument sau jucând jocuri online și postează apoi filmarea, interacționând online cu urmăritorii care comentează).

Canalele de YouTube preferate ale elevilor de liceu și ale celor de gimnaziu sunt Selly, iRaphahell, imoGen, Bogdan IBM și Theo Zeciu.²⁹ Elevii au oferit în total, pe ambele cicluri școlare, aproape 500 de mențiuni unice cu privire la canale de pe această platformă. Jumătate dintre elevii de liceu (51.4%) și 43.6% dintre elevii de gimnaziu nu au însă un canal YouTube preferat.

De obicei, mă uit și pe partea de divertisment, de obicei când mă gândesc, mă uit la ceva pe Youtube. Sau pe partea de make-up, de fashion, de haine, de mai multe chestii, ca și cum mă inspir din ceea ce văd, dacă îmi place. Practic, iau părțile care îmi plac și le fac eu. Și pe Youtube, de exemplu, dacă mă uit pe partea de divertisment, este că pur și simplu îmi place să mă uit la influenceri și la ce fac.

elevă, liceu, urban

Când mă duc la internet, probabil caut niște tutoriale sau anumite lucruri. În anumite lucruri, nu știu exact. [...] Adică sunt anumiți oameni care, de exemplu, fac lucruri tari pe YouTube și atunci îmi place să știu când scot ceva nou.

elev, liceu, urban

Pentru că îmi place să postez și este super fain. Cel mai frumos e că unii sunt mulțumiți, și le place ce postezi, și altora nu. Acesta e cel mai rău lucru.

elev, gimnaziu, rural

²⁹ Întrebare cu răspuns deschis.

[n.r. Postez pe YouTube] Gaming, de obicei. Câteodată cu microfon, câteodată fără. Și când am postat primul videoclip, mi-a plăcut foarte mult că am avut comentarii care m-au încurajat și am postat.

elev, gimnaziu, rural

WhatsApp

WhatsApp este folosit într-o foarte mare proporție pentru a vorbi cu alții (94% la liceu, 97% la gimnaziu).

Celor care postează conținut (indiferent pe care dintre rețelele sociale), internetul le dă satisfacția că au reușit să își creeze o audiență și au posibilitatea de a interacționa cu ea.

Figura 23:

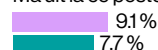
Activitățile pe care elevii de gimnaziu și de liceu le desfășoară pe WhatsApp

Selectează activitățile pe care le faci pe rețelele sociale menționate. % Răspuns: WhatsApp (gimnaziu, N=737; liceu, N=558)

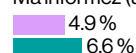
Vorbesc cu prieteni/familie/alții

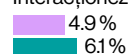
Mă uit la ce postează alții

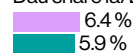
Mă informez (urmăresc/caut știri)

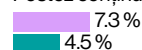
Interacționez cu postările altora (comentez, dau like, react etc.)

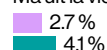
Dau share la/Distribui postările altora

Postez conținut (texte, imagini, videoclipuri)

Mă uit la videoclipuri și live-uri

Ascult muzică/podcasturi

Fac mood boards/vision boards

Eu mai mult cu WhatsApp, unde îi am pe toți la grămadă.

elev, liceu, urban

Tot, în special rețele de socializare, cum ar fi WhatsApp. Și cred că atât. Mesaje directe.

elevă, gimnaziu, rural

Și în legătură cu liceul, WhatsApp-ul, că acolo sunt pe grupul clasei, nu se face pe Instagram.

elevă, liceu, urban

[n.r. Când vorbești cu prietenii, cum comunică cu ei?] Pe WhatsApp, sau câteodată pe Instagram.

elevă, gimnaziu, rural

[...] pe WhatsApp am familia și alte persoane...

elev, gimnaziu, urban

Distribuirea conținutului creat de alții

În ceea ce privește distribuirea conținutului media online creat de alții, doar o parte dintre elevii de liceu și de gimnaziu fac acest lucru (38% dintre eleii de liceu care folosesc Instagram și 30% dintre cei de gimnaziu care folosesc Instagram; 20% dintre cei de liceu care folosesc TikTok și 21% dintre cei de gimnaziu care folosesc TikTok). De cele mai multe ori ei distribuie conținut online către prietenii lor în privat (nu pe paginile sau feed-urile lor), mai ales dacă ei consideră că este un conținut amuzant sau care poate fi de interes pentru aceștia din urmă.

Acest comportament online a primit recent și un nume, „pebbling”³⁰ inspirat din comportamentul pinguinilor, care aduc mici cadouri sub formă de pietricele partenerilor lor. Pe rețelele sociale, acest tip de comportament se manifestă sub forma distribuirii frecvente de conținut către câțiva prieteni sau persoane dragi, sub formă de meme-uri, GIF-uri sau videoclipuri care pot fi relevante pentru persoana care le primește, pentru a arăta persoanei respective că este importantă în viața lor.

Dacă mi se pare interesant, sau că mă regăsesc în ceea ce văd, sau poate văd un TikTok care îmi aduce aminte de o altă persoană, i-l trimit și poate râdem împreună, sau ne aducem aminte de câte ceva.

elevă, liceu, urban

Distribui chestii unor persoane care știu că ar fi interesante de același lucru ca și mine. De obicei, distribui despre gătit, că pot să spun că e una din pasiunile mele. Despre make-up, din astea amuzante, sau știri dintr-o anumită țară unde vreau să merg, sau știri din țara mea, dacă sunt chestii de care știu că ar trebui știute și de alte persoane.

elevă, liceu, urban

³⁰Pebbling: The viral romance trend that humans have stolen from penguins. (2024). The Guardian. Disponibil la: [from-penguinshttps://www.theguardian.com/lifeandstyle/article/2024/jun/04/pebbling-viral-romance-trend-humans-stolen-from-penguins](https://www.theguardian.com/lifeandstyle/article/2024/jun/04/pebbling-viral-romance-trend-humans-stolen-from-penguins)

Eu distribui videoclipuri amuzante prietenilor mei, în rest nu prea. Nu prea primesc videoclipuri informative, primesc doar videoclipuri amuzante, sau, eventual, na...

elev, liceu, urban

Și eu, dacă cineva îmi trimite un videoclip, îl distribui mai departe. Cu sport, să zicem. Pentru că colegii mei de la sală, ne trimitem videoclipuri cu box, cu MMA, cu lupte, și multe altele.

elev, liceu, urban

Și, uneori, încerc să mai recomand unele produse, sau fix acele videoclipuri și prietenelor mele, pentru a le inspira și pe ele.

elevă, gimnaziu, urban

Acum, într-un fel, mă joc foarte mult Roblox. Și când vine verișoara mea, apar videoclipuri pe Roblox, cum ar fi să câștigi niște haine jucând niște jocuri simple. De obicei le distribui sau îmi distribuie ea.

elevă, gimnaziu, urban

De multe ori nu distribui. Dar, dacă distribui, e ceva care acea persoană chiar are nevoie. Sau mai trimit videoclipuri amuzante ca să fac altă lume fericită.

elevă, gimnaziu, urban

Influencerii și creatorii de conținut preferați ai elevilor

Pentru a vedea care sunt influencerii pe care copiii și tinerii îi preferă, am folosit o întrebare cu răspuns deschis prin care i-am rugat să ne spună care este creatorul de conținut preferat (influencer sau vedetă). Am primit 272 răspunsuri din partea elevilor de liceu. Din totalitatea răspunsurilor, există cel puțin 170 de menționări unice, din care reiese că există o foarte mare diversitate a creatorilor de conținut pe care elevii de liceu îi urmăresc,

conturându-se astfel o cultură a micro-influencerilor în funcție de domeniile de interes (muzică, gaming, modeling etc.).

Pentru elevii de liceu, în top 5 creatori de conținut preferați se află: Selly (32 de mențiuni), Marilu Dobrescu (10 mențiuni), Iorga (8 mențiuni), iRaphahell (8 mențiuni) și Dorian Popa (7 mențiuni). Alți influenceri preferați sunt Bogdan IBM (5 mențiuni), Theo Zeciu (3 mențiuni).

Băieții preferă influenceri care pun în practică provocări (Mr. Beast), iar fetele urmăresc mai mult vedete din muzică (Irina Rimes, Jennifer Lopez, Andreea Bălan, Cleopatra Stratan, Lana del Rey, Shakira etc.), conform datelor cantitative.

Discuțiile de grup cu elevii de liceu confirmă tendințele identificate.

Elevii de gimnaziu **preferă următorii creatori de conținut:** Selly, Iorga, iRaphahell, Bogdan IBM și Theo Zeciu. Ei sunt urmați de Mr. Beast, Marilu Dobrescu și Irina Rimes (doar în cazul fetelor). Băieții de gimnaziu au menționat de mai multe ori și numele unor vedete din lumea sportului, cum ar fi Ronaldo sau Messi.

Da, mă uit la un influencer. [...] Psych [Psyke], nu știu. Iraphahell.

elev, gimnaziu, rural

Mr. Beast. Îl urmăresc că sunt super faine challenge-urile lui, mai ales că investește super mulți bani în ele. El face challenge-uri, mai face să zicem și... să supraviețuiască 3 zile într-un oraș abandonat. Îmi place, nu știu...

elev, gimnaziu, urban

Cred că o să spun Bogdan IBM. Nu știu, face diferite challenge-uri și diferite lucruri, doar că de obicei e cu mai multă lume. Își cheamă diferiți prieteni și fac diferite challenge-uri și sunt destul de amuzanți. Adică își aleg teme amuzante.

elev, liceu, urban

Bogdan IBM Family. Face multe challenge-uri și provocări. De obicei face lucruri amuzante și interesante. De exemplu, videoclipuri cu fotbal, cu pescuit, care sunt și pasiuni de-ale mele.

elev, gimnaziu, urban

Pe Selly, că a avut chestia aia, Buzzhouse, și scoate acum Buzz House: The Movie. Mă mai uit la Povești cu Jimmy, nu știu dacă știu majoritatea de ei. Și depinde la ce am chef să mă uit.

elev, liceu, urban

Cu toate acestea, **jumătate dintre elevii de liceu și 47,2% elevi de gimnaziu au menționat că ei nu au un creator de conținut (sau influencer/vedetă) preferat.**

Urmăresc Chase Atlantic, The Weeknd. Sunt cântăreți, mă rog. Selly, dacă ar fi să o luăm așa. Sau, bine, mai sunt și alți influenceri, dar nu le știu numele exact, dar care postează niște video-uri din natură sau, nu știu, localuri, restaurante, sau postările pe Facebook. Fac story-uri la sală, habar n-am, în fine, ceva de genul.

elevă, liceu, urban

03 OBICEIURI DE INFORMARE și relația cu mass-media

În acest capitol am analizat atât modul în care elevii se informează cu privire la subiecte diverse, cât și care sunt principalele lor surse de informare. De asemenea, am identificat atât temele de interes, dar și subiectele care nu îi interesează.

Am analizat cu precădere interacțiunea copiilor și a tinerilor cu informația în mediul online, dar ne-am uitat și la sursele tradiționale de informare pe care aceștia le folosesc (TV, radio, print, discuții personale etc.) pentru a înțelege dacă și ce loc (mai) ocupă acestea în viața lor. Mai mult decât atât, ne-am propus să identificăm cum au fost acestea înlocuite cu variante derivate sau cu unele noi, pe care le întâlnim mai degrabă online (newslettere, revista presei făcută de influenceri, știri prezentate prin postări pe rețelele sociale etc.).

3.1. Ce înseamnă informarea pentru copii și tineri?

Un aspect important pentru noi este modul în care înțeleg copiii și tinerii conceptul de informare prin materiale jurnalistice, deoarece interacțiunile cu profesorii și cu elevii din ultimii ani ne-au arătat că

încrederea și interesul elevilor față de jurnalism și de scopul acestuia într-o societate democratică sunt foarte mici, atunci când există. Ne-am dorit să înțelegem de ce.

În cadrul acestei analize, ne-am raportat în continuare la patru scopuri ale interacțiunii copiilor și a tinerilor cu informația și cu mass-media, ce derivă din rolurile principale pe care mass-media le îndeplinește în viața noastră și anume: informarea, educarea, socializarea și divertismentul.

În discuțiile de grup, majoritatea elevilor de liceu și de gimnaziu au asociat informarea cu un proces prin care „învață” (deseori, strâns legat de materia și temele de la școală, sau de subiecte ce le captivează atenția sporadic, pasiuni și hobby-uri).

Și mai puțin cu informarea clasică, așa cum o percep adulții, prin consumul de știri.

Observăm că interesul pentru știri, atunci când există, căci unii tineri ne-au spus că nu sunt „atenți” la știri sau că nu le urmăresc deloc, este declarat de cele mai multe ori abia atunci când sunt întrebați explicit despre ele.

Mie sincer îmi place să descopăr lucruri spontane. Adică, dacă găsesc un subiect, nu știu așa, în viața de zi cu zi, aud pe cineva că vorbește despre ceva și mă intrigă subiectul, mă informez despre el. Sau așa, în general, nu știu, despre pasiunile mele, în general, să aflu mai multe lucruri noi, sau, de exemplu, pentru facultate...

elevă, liceu, urban

În general [n.r. mă informez despre] lucrurile legate de artă, în toate formele, muzică, desen. Și, în mare parte, școala, că suntem nevoiți.

elevă, liceu, urban

...eu nu prea sunt atent la știri sau așa mai departe.

elev, liceu, urban

În primul rând mi se pare un lucru foarte important să înveți de pe o zi pe alta lucruri noi, și cred că asta te și ajută pentru dezvoltarea ta.

elevă, gimnaziu, urban

Pentru mine, a fi informată înseamnă să știi lucrul despre care o să ai următoarea zi la școală.

elevă, gimnaziu, urban

Vedem astfel că elevii de liceu și cei de gimnaziu se raportează la conceptul de informare într-un sens foarte larg, integrând funcțiile de educare, de socializare și de divertisment ale mass-media sub umbrela informării. Acest melanj de roluri ale informării (sau ale informației), a căror delimitare nu o conștientizează încă, este foarte probabil să se fi format plecând de la faptul că platformele și produsele media online pe care le folosesc și pe care le consumă, spre deosebire de unele surse media tradiționale, îndeplinesc simultan mai multe funcții și satisfac, prin urmare, uneori concomitent și inseparabil, nevoile tinerilor (educare prin informare, informare prin socializare, informare și educare prin divertisment, socializare specific pentru informare sau educare etc.).

3.2. Sursele și comportamentele de informare ale elevilor

În acest subcapitol am descris ce comportamente de informare au elevii și, specific, ce surse de informare folosesc. Elevii au răspuns la o întrebare cu multiple variante de răspuns, indicând, dintr-o listă predefinită de surse, în ce măsură le folosesc cu scopul de a se informa într-o zi obișnuită, pe o scară de la 1 la 5, unde 1 înseamnă „deloc”, iar 5 „peste 5 ore”.³¹

Principalele surse de informare, atât pentru elevii de liceu, cât și pentru cei de gimnaziu, așa cum reiese din analiza datelor cantitative, sunt discuțiile cu prietenii și cu familia/adulții din jurul lor.

Vedem o schimbare față de sursele de informare cele mai utilizate de elevi în 2018.³² Dacă atunci rețelele sociale erau în top (în jur de 80% dintre elevi le utilizau de câteva ori pe zi pentru informare), observăm că acum mai puțin de jumătate dintre elevi folosesc aceste surse pentru informare zilnic. În același timp, utilizarea surselor la care au acces fizic imediat (prin comunicarea interpersonală), precum prietenii, familia și profesorii continuă să ocupe un loc important printre sursele de informare ale elevilor și astăzi.³³

³¹ Scara a fost comasată pe trei trepte: „deloc”, „o oră sau mai puțin”, „2 ore sau mai mult”. Considerăm ultima treaptă un indicator pentru un consum de informație zilnic relevant.

³² Velicu, A., Fotiade, N., & Avădani, I. (2020). Conectat la media: Interacțiunea tinerilor din România cu media (Centrul pentru Jurnalism Independent, Ed.). Disponibil la: <https://cji.ro/studiu-conectat-la-media-interactiunea-tinerilor-din-romania-cu-media-2/>

³³ Ne raportăm la consumul zilnic, indiferent de numărul de ore petrecut într-o zi obișnuită pentru informare din acele surse.

Elevii de liceu

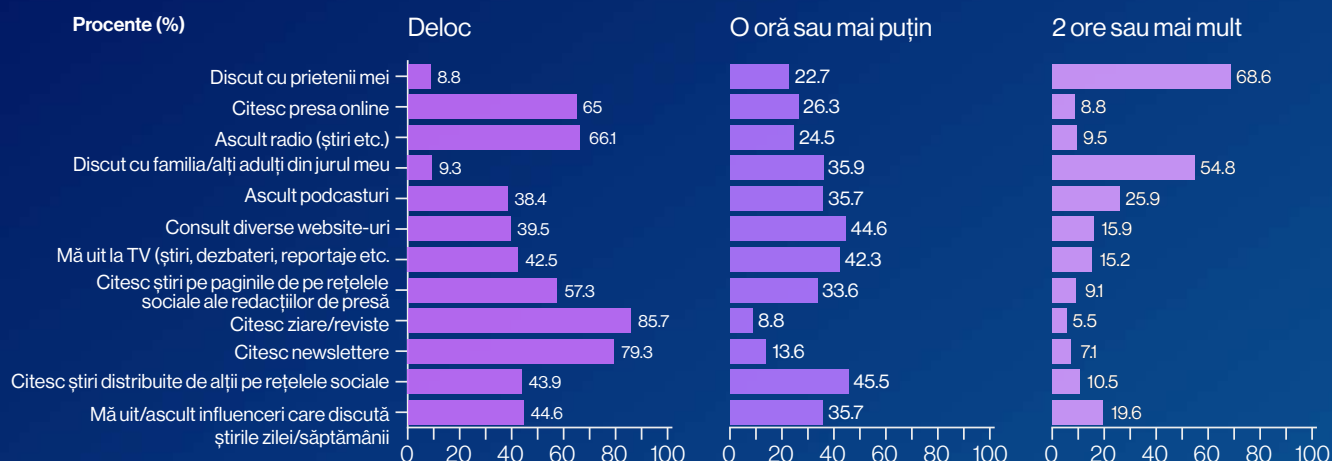
Pentru a se informa, 68,6% dintre elevii de liceu spun că petrec două ore pe zi sau mai mult în

discuții cu prietenii, iar 54,8% petrec două ore pe zi sau mai mult în discuțiile cu familia/adulții din jurul lor.

Figura 24:

Frecvența utilizării surselor de informare de către elevii de liceu într-o zi obișnuită

Cât de des faci următoarele activități cu scopul specific de a te informa într-o zi? % (liceu, N=558)

Observăm, așadar, prezența unei componente de socializare în procesul de informare, în special cu persoane apropiate cu care împărtășesc același tip de experiențe în general (prietenii), sau pe care le pot percepe drept autoritate și capabile să le ofere informațiile de încredere (familia/alți adulți – în mod special, profesorii, așa cum reiese din discuțiile de grup).

Părinții... Mai întreb și... Mă uit pe internet să văd unele lucruri. Și îi întreb pe profesori dacă e ok acel lucru.

elev, gimnaziu, rural

Poate sunt persoane mai informate ca mine și atunci îmi pot da un răspuns mai clar.

elevă, liceu, urban

Deoarece știu că nu mă pot descurca singură. [n.r. Mă ajută să caut informații...] Prietenele mele. Doamna dirigintă sau profesorii.

elevă, gimnaziu, rural

Sau îmi întreb părinții, chiar și profesorii, doar profesorii cu care mă înțeleg eu mai bine și de la care chiar am ce învăța, și cam atât.

elevă, liceu, urban

Dacă ne spune doamna în clasă. Ori, dacă nu, întreb familia. Iar a 3-a variantă este să caut pe internet.

elevă, gimnaziu, urban

În afară de televizor, internet și să întreb lumea, nu mă pot gândi la altă sursă.

elev, liceu, urban

Discuțiile de grup ne arată că există două abordări principale pe care le adoptă liceenii atunci când caută informații. Întrebați dacă ei caută de obicei informații singuri sau apelează la alte persoane care să îi ghideze în acest proces, majoritatea spun că preferă să își caute singuri informațiile, considerând că se descurcă singuri să facă rost de cele de care au nevoie, arătând că își doresc independență în acest proces.

Dar, atunci când elevii de liceu povestesc cum arată pas cu pas căutarea informațiilor care îi interesează, ei descriu mai degrabă un proces autonom decât unul independent.³⁴ Unii dintre ei menționează că uneori au nevoie de ghidaj și de validare externă (părinți și profesori/materiale de la școală) cu privire la sursele folosite sau la corectitudinea informațiilor găsite.

Astfel, comportamentul lor de căutare a informațiilor are mai multe straturi cu grade variabile de independență pe care și le asumă, în funcție de complexitatea subiectului, de scopul pentru care caută informația și de sursele pe care le folosesc. Pentru subiectele ce au legătură cu învățarea, cu temele și proiectele pentru școală, elevii de liceu au uneori nevoie de un adult care să valideze atât parcursul de căutare, cât și sursele și informațiile găsite (de cele mai multe ori, pare că această verificare se face la final, după ce elevii deja au încercat să obțină informații satisfăcătoare). În schimb, pentru subiectele ce țin de interesele personale, de divertisment, aceștia tind să navigheze mai mult pe cont propriu și să exploreze surse diverse, în special website-uri și rețele sociale, fără a fi neapărat interesați de corectitudinea informației.

De cele mai multe ori prefer să descopăr eu acel subiect, să-mi dau seama singur, dar uneori simt nevoia să fiu și ghidat de altcineva care cunoaște mai bine.

elev, liceu, urban

Eu m-am gândit că mai întâi mă duc la cineva care știe anumite lucruri despre ceea ce vreau să aflu. Și după aceea mă duc și pe internet, că acolo sunt mult mai explicite și așa, sunt mult mai multe informații.

elevă, liceu, urban

³⁴ Într-un proces autonom de căutare a informațiilor, elevul caută și selectează informații pe cont propriu, dar se raportează constant la niște aspecte prestabilite (cum ar fi conformitatea informațiilor), iar finalitatea procesului depinde de validarea cu/printr-un adult. În plus, inițierea procesului de căutare a informațiilor are loc adesea printr-un stimul sau o nevoie induse din exterior. În procesul independent de căutare a informațiilor, elevul caută și selectează informații fără să depindă sau să fie constrâns de aspecte exterioare, iar validarea informației cu/printr-un adult nu este percepută ca o necesitate.

Îmi place să caut informația independent, pentru că îmi doresc să aflu unele lucruri singură și să îmi dau seama de ele din perspectiva mea.

elevă, liceu, urban

Dacă cauți singur o anumită informație, avantajul este că, într-o anumită căutare, găsești mult mai multă informație și alte informații [n.r. conexe]. Dacă ești ghidat, ajungi mai repede la ce cauți. [n.r. Dezavantajul este] Că nu-ți dezvolti skill-ul ăsta de a căuta informație și de a face research.

elev, liceu, urban

Frecvența discuțiilor cu prietenii și a discuțiilor cu familia/adulții cu scopul de a se informa a elevilor de liceu scade odată cu vârsta. Mai mulți elevi de clasa a IX-a au afirmat că se informează din discuțiile cu alții timp de două ore sau mai mult într-o zi obișnuită, comparativ cu elevii din clasa a XII-a (o diferență de 6% pentru discuțiile cu prietenii – 72% clasa a IX-a și 66% clasa a XII-a, respectiv o diferență de 11% pentru discuțiile cu familia/adulții – 58% clasa a IX-a și 47% clasa a XII-a).

Pentru elevii de liceu, la o distanță semnificativă față de discuțiile cu prietenii sau familia, podcasturile (25,9%) și influencerii care discută știrile zilei sau ale săptămânii (19,6%) sunt următoarele cele mai utilizate surse de informare pe care le folosesc zilnic două ore sau mai mult. Cum am văzut în capitolul anterior, ascultarea de podcasturi în general este pentru elevi mai degrabă o activitate pe care o fac moderat (nu este una zilnică pentru majoritatea elevilor). Același lucru este valabil și atunci când ascultă podcasturi cu scopul specific de a se informa. Astfel, un consum semnificativ de podcasturi pentru informare are loc o oră sau mai puțin pe zi pentru 35,7% dintre elevii de liceu, de câteva ori pe săptămână. O parte semnificativă dintre elevii de liceu spun că nu le folosesc deloc – 38,4% nu se informează deloc prin podcasturi, iar 44,6% nu urmăresc deloc influencerii care discută știri. În cazul discuțiilor cu prietenii și cu familia/alți adulți, procentele celor care nu folosesc deloc aceste surse sunt notabil mai mici – 8,8%, respectiv 9,3%.

Dacă în cazul discuțiilor cu prietenii sau familia/adulții nu există diferențe semnificative în ceea ce privește mediul de reședință al elevilor (rural/urban), atunci când vorbim de informarea din podcasturi sau de la influenceri care discută știri, observăm aceste diferențe. 29% dintre elevii de liceu din mediul urban spun că ascultă podcasturi două ore sau mai mult pe zi, față de 23% dintre elevii din mediul rural. Proportia elevilor de liceu care nu ascultă deloc podcasturi este cu 16% mai mare în mediul rural, comparativ cu mediul urban – 47% elevi de liceu din mediul rural au afirmat că nu ascultă podcasturi deloc, față de 31% în mediul urban.

Podcasturile și influencerii care discută știri sunt urmate, în ordinea frecvenței utilizării de către elevii de liceu pentru informare, de website-uri (altele decât cele de știri) și de TV (15,9% și respectiv 15,2% spun că le utilizează două ore sau mai mult într-o zi obișnuită, iar 39,5%, respectiv 42,5% nu le utilizează deloc).

Proportia elevilor de liceu care se uită la TV două ore sau mai mult pentru a se informa este destul de mică, dar observăm că, pe măsură ce ei cresc, cu 7% mai mulți elevi încep să aloce peste două ore pentru informarea de la TV (de la 12% în clasa a IX-a, la 19% în clasa a XII-a). Totuși, o bună parte dintre elevii de liceu folosesc TV-ul pentru informare pe durate scurte, de până la o oră pe zi (48% în clasa a IX-a și 33% în clasa a XII-a).

Studiul calitativ confirmă faptul că pentru elevii de liceu TV-ul nu este o sursă principală de informare, în mare parte din cauza lipsei interactivității (urmărind conținut la televizor sunt într-o stare de pasivitate, nu pot căuta ce au nevoie). De asemenea, le lipsește opțiunea de a controla aspectele vizionării (întreruperea vizionării când doresc ei, salvarea conținutului pentru o vizionare ulterioară, trecerea mai rapidă prin sau peste anumite secvențe). În plus, aceștia consideră că există o varietate mai mare de conținut la care au acces online, față de ceea ce pot găsi la televizor.

[...] doar că pe televizor, pentru a urmări o informație, sau a vedea un documentar, trebuie să stai să-l urmărești pe tot. Ori tu, de exemplu, dacă ai vrea să selectezi o parte, sau să segmentezi o parte din acel documentar să-l vezi mai târziu, pentru că tu nu ai timp în momentul de față, mai repede aș prefera telefonul unde poți să-l salvezi sau calculatorul sau orice alt dispozitiv.

elev, liceu, urban

[...] mai ales copiii din generația noastră...nu mai pun atât de multă valoare pe niște lucruri pe care le aud la televizor, pentru că noi avem și acces la altele.

elevă, liceu, urban

Și mi se pare că, dacă apare o știre undeva, și toată lumea vorbește despre chestia asta în mediul online, ajunge mai repede la urechile noastre decât dacă ar apărea la televizor.

elevă, liceu, urban

Când pornesc televizorul, mai trec prin casă și mai văd câte o știre. Dar nu sunt genul care stă toată ziua așa, să se uite la știri. Mai se întâmplă să văd câte una. Dar pe Google caut câte o informație de care am nevoie, ori pentru școală, ori când vreau să aflu ceva nou.

elev, liceu, urban

Cele mai puțin utilizate surse de informare de către elevii de liceu sunt:

- Presa scrisă (ziare și reviste)

85.7%

dintre elevii de **liceu** nu folosesc deloc această sursă;

- Newsletterele

79.3%

dintre elevii de **liceu** nu folosesc deloc această sursă;

- Radio

66.1%

dintre elevii de **liceu** nu folosesc deloc această sursă;

- Presa online

65%

dintre elevii de **liceu** nu folosesc deloc această sursă;

și doar 8,8% spun că o folosesc zilnic pentru informare cel puțin două ore. Aproximativ un sfert însă se informează din această sursă o oră sau mai puțin pe zi (26,3%). În medie, mai mulți elevi din clasa a XII-a de liceu citesc presa online, comparativ cu elevii din clasa a IX-a (frecvența răspunsurilor de 2 ore sau mai mult este de 5% în clasa a IX-a, și 18% în clasa a XII-a).

Deși se află la mijlocul clasamentului, **știrile distribuite de redacții pe paginile lor de pe rețelele sociale (9,1%) și cele distribuite de alte persoane (10,5%) sunt, de asemenea, surse de informare pe care elevii de liceu nu le folosesc zilnic pentru durate semnificative, ci mai degrabă pentru sesiuni scurte de informare.**

Elevii preferă știrile distribuite de alții (45,5%) cu peste 10% mai mult decât știrile distribuite de redacții (33,6%) pe rețelele sociale pentru a se informa **o oră sau mai puțin pe zi**. În același timp, **o parte foarte mare a elevilor spun că nu folosesc deloc aceste surse:** 43,9% în cazul știrilor distribuite de alții și 57,3% în cazul știrilor distribuite de redacții pe rețelele sociale.

Observăm astfel faptul că **sursele care livrează cu precădere știri sunt folosite cel mai puțin de către elevii de liceu în fiecare zi, chiar și atunci când vorbim despre cele online** (presa online, știri postate de redacții pe rețelele sociale etc.).

Studiul calitativ arată că elevii de liceu gravitează către sursele de informare întâlnite cel mai des în mediul online, precum podcasturile (care în ultimii ani au deseori și o componentă vizuală), influencerii care fac revista presei pe rețelele sociale sau diverse motoare de căutare și website-uri (Google, Wikipedia), **în defavoarea celor tradiționale**, din următoarele motive:

- Rapiditatea cu care pot obține informațiile de care au nevoie;
- Diversitatea conținutului și a creatorilor de conținut;
- Accesibilitatea canalelor și a conținutului;
- Atractivitatea formatelor audiovizuale online;
- Gradul crescut de control, interactivitate și de personalizare a experienței de consum media;
- Interacțiunea atât cu creatorii de conținut, cât și cu alți consumatori/utilizatori;
- Gradul crescut de încredere față de ceea ce ei consideră a fi o sursă de informare onestă sau cu care simt că se pot identifica.

De obicei, informațiile care sunt prezentate video, indiferent că sunt știri prezentate la televizor care au apărut ulterior pe internet, sau orice alt fel, pentru că sunt mai interesante oarecum mă atrag mai mult.

elevă, liceu, urban

E unul [n.r. canal de YouTube], Infographics Show se numește, și e informația foarte bine documentată. Mai e unul, OverSimplified, unde, din nou, informația e foarte bine documentată. [...] E mai important decât informația în sine cum e prezentat. [...] O informație catchy la început, sau o frază catchy, care să-ți capteze atenția. Pe fundal sunt imagini și animații, sau ceva sugestiv, pentru a te ține în priză.

elev, liceu, urban

[n.r. De unde iei informații despre ceea ce te interesează?] Cel mai des TikTok, pentru că mi se pare cel mai scurt și la obiect. Și găsesc mulți oameni mai de vârsta mea și pe gustul meu și... exact ce ne trebuie.

elevă, liceu, urban

Cred că toată lumea o face zilnic. Legat de vreun subiect sau legat de vreo postare, îmi dau o părere sau nu, sau îmi place o postare sau nu. [...] dacă mi se pare că e corect, dacă mi se pare că nu e corect. Dacă ceva mă amuză, dacă ceva, nu știu, mă interesează. Dacă ceva chiar mă supără, sau nu știu, mi se pare că este inutil. Pur și simplu, ceea ce cred.

elev, liceu, urban

Ne vom opri în mod special asupra ultimului motiv identificat – gradul crescut de încredere în ceea ce elevii de liceu consideră a fi o sursă de informare onestă. Acest tip de sursă prinde conturul influencerului/creatorului de conținut de pe rețelele sociale care postează ceea ce s-a întâmplat, de la fața locului, din experiența proprie, „pentru publicul său”, fiind plasat în opoziție față de sursele de informare tradiționale, precum ziare sau televiziuni de știri, pe care elevii de liceu le consideră afiliate politic, mincinoase, cu diverse interese pe care „privitorul nu are cum să le cunoască”.

În contextul în care încrederea publicului în presă este în continuă scădere în România, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2024/romania>³⁵, dacă luăm în considerare și ceea ce elevii spun că aud despre aceasta de la persoane de încredere, precum familia, putem vedea cum motivele descrise mai sus contribuie la îndepărtarea elevilor de liceu de sursele de informare tradiționale (și derivatele lor, precum ziarele online) și la lipsa de interes pentru consumul de știri în general.

Păi nu știi, informațiile pe care te poți baza sunt cele cumva pe care... La care ești de față când se întâmplă, sau pe care le trăiești, ca să spun așa.

elev, liceu, urban

[n.r. În care informație ai avut mai mare încredere? R: În cea de pe rețelele sociale...] Pentru că [...], adică erau postate chiar de oamenii de acolo, de la locul de față. Și până la urmă, de ce să cred un post de televiziune sau un ziar online, CNN-ul, cu sediul în America, când omul care stă acolo a filmat exact ceea ce s-a întâmplat. [...] că dovada era dovadă video. [...] Îl știți pe jurnalistul acela, australian, parcă? Julian Assange, care a fost înmănușat de americani. [...] Și atunci, tind să cred, să caut jurnaliști independenți, care nu sunt ajutați de platformele acestea mari de mass-media. Oameni care încearcă să se autofurnizeze, să caute fonduri din partea donatorilor, sau oameni care chiar se duc acolo, la locul respectiv, și filmează concret ceea ce se întâmplă.

elev, liceu, urban

Păi, poate informația reală, știm pe cineva care, nu știu, a mai trecut prin situație, sau poate și noi. Sau care ar putea suna mai real.

elev, liceu, urban

Da, pentru că și asta e o muncă pentru el [n.r. influencerul]. Își dedică munca și timpul lui pentru a ne face nouă content.

elev, liceu, urban

Cum erau diferite posturi de televiziune care, fiecare, de exemplu, susținea un partid sau altul, și prezentau o narativă într-un fel, iar celălalt post în alt fel. Și atunci, clar este o bătălie a intereselor și pe acest... și în mass-media, și în toate formele de informare. Fiecare dorește să-și atingă obiectivul cu scopul său, chiar dacă asta ar însemna să excludă total adevărul.

elev, liceu, urban

Mereu sunt niște interese la mijloc și niște lucruri pe care noi, oamenii din spatele televizorului, nu putem să le știm în totalitate.

elevă, liceu, urban

Sau Pro TV, sau Antena 1, dar aici e interpretabil. Adică nu pot să am o certitudine, dar din câte am auzit și din ce am încercat și eu să urmăresc mai multe posturi de televiziune câteodată, și cred că de multe ori sunt cumva asociate cu anumite partide politice. Și ele tind să promoveze mai mult partidul respectiv. Nu pot să dau un exemplu concret, dar toate aceste canale de televiziune.

elev, liceu, urban

Bunica mea stă la mine și în fiecare zi trebuie să aud RomâniaTV. Aud războaie, potopuri, chestii din astea. Unele dintre ele sunt niște minciuni și nu tot ce se dă la televizor...

elevă, liceu, urban

³⁵ 27% încredere în presa digitală în 2024, comparativ cu 39% în 2017, conform Reuters Institute Digital News Report 2024:

În cadrul cercetării noastre, am vrut să vedem cât de informați sunt tinerii despre viața politică, iar rezultatele arată că majoritatea nu sunt deloc informați despre acest subiect (Vezi 3.3. Subiecte de informare și de interes). Am vrut să vedem dacă această lipsă de informare are legătură și cu modul de prezentare a informațiilor din știri, pe care aceștia le asociază deseori automat cu politica. Da, lipsa formatului dinamic și interactiv contează, dar aceasta este mai puțin importantă decât faptul că tinerii simt că informațiile nu sunt prezentate clar și concis, fără să creeze confuzie sau să fie încărcate cu detalii ce se abat de la subiectul discutat.

La pachet cu lipsa încrederii în echilibrul instituțiilor media din cauza afilierii politice pe care elevii de liceu consideră că acestea o au, lipsa informațiilor accesibilizate inclusiv prin limbajul folosit și prin modul de organizare a informației ne arată că elevii de liceu nu sunt neapărat dezinteresați, ci se află mai mult într-o stare de „apatie” condiționată.

Nu cred că are legătură cum sunt prezentate pentru mine, din punctul meu de vedere.

elev, liceu, urban

Accesibil este, doar că nu este clar, nu este concret. [n.r. conținutul informativ precum știrile despre politică de la TV].

elev, liceu, urban

Sau...când se ceartă niște parlamentari, sau președintele României cu, habar n-am, un candidat, habar n-am, nu-mi place când se ceartă lumea la știri și e foarte enervant, și atunci nu mai vreau să mă uit.

elevă, liceu, urban

Să fie informația destul de la subiect, să nu meargă pe alte căi.

elevă, liceu, urban

[n.r. Ce te atrage la stilul de prezentare a știrilor la acest canal TV?] O prezintă frumos. Obiectiv.

elev, liceu, urban

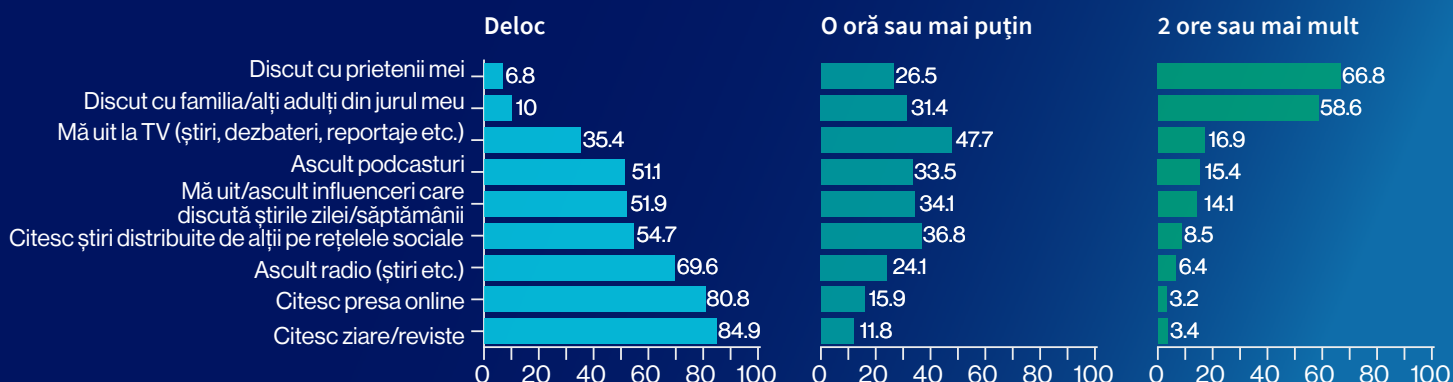
Elevii de gimnaziu

Proporția elevilor de gimnaziu care petrec două ore sau mai mult în discuții cu prietenii pentru a se informa este de 66,8%, iar în discuții cu familia/adulții este de 54,8%.

Figura 25:

Frecvența utilizării surselor de informare de către elevii de gimnaziu într-o zi obișnuită

Cât de des faci următoarele activități cu scopul specific de a te informa într-o zi? % (gimnaziu, N=737)

La nivel de gimnaziu, spre deosebire de liceu, observăm o ușoară diferență între fete și băieți: cu 5% mai multe fete decât băieți au afirmat că se informează timp de două ore sau mai mult pe zi din discuțiile cu familia/adulții (61% dintre fete, respectiv 56% dintre băieți). O posibilă explicație, printre altele, pentru această diferență, este oglindirea unor așteptări societale încărcate de stereotipuri cu care sunt crescuți copiii în funcție de gen – băieții sunt mai des încurajați să fie curajoși, independenți. Așteptarea că „băieții sunt băieți, așa sunt ei” lasă și mai mult loc pentru învățare prin explorare și eșec în activitățile pe care le fac, pe când de la fete se așteaptă mai degrabă un comportament mai calculat, mai puțin exploratoriu, „să nu iasă din cuvântul (adultului)”. Astfel, fetele vor tinde să caute validarea unei figuri de autoritate mai mult decât băieții, care foarte probabil nu resimt la fel de mult presiunea „răspunsului corect”.³⁶

În urma discuțiilor de grup cu elevii de gimnaziu, reiese faptul că aceștia se bazează mai mult pe validarea externă cu privire la corectitudinea informațiilor căutate, față de elevii de liceu. Elevii de gimnaziu sunt însă mult mai conștienți de faptul că au nevoie de „ajutor” din partea altora atunci când se informează, fie ei adulți din familie sau profesori de la școală. Elevii de liceu, în schimb, se raportează la filtrul unui adult în procesul de informare mai degrabă ca la un „ghidaj”, implicând, așa cum am văzut mai sus, un nivel mai crescut de autonomie.

În plus, elevii de gimnaziu acordă mai mult spațiu intervenției adulților în procesul de căutare a informațiilor, aceștia apelând la adulții în care au încredere atât pentru validarea informațiilor găsite, cât și atunci când nu știu cum sau nu reușesc să găsească informațiile pe care le caută. În cazul elevilor de liceu, aceștia mai degrabă validează cu un adult informațiile găsite atunci când se simt nesiguri, de multe ori abia după ce au finalizat procesul de căutare.

Raportarea elevilor de gimnaziu la profesor (și la școală) ca sprijin în obținerea informațiilor are mai multe dimensiuni. Pe de o parte, elevii pun întrebări profesorilor despre informațiile pe care le găsesc pe internet, pe de altă parte, consultă ceea ce le-au predat profesorii sau ceea ce este scris în manuale pentru a evalua dacă informația găsită pe internet este corectă și potrivită vârstei și cerințelor temelor pentru acasă.

³⁶ Workman, J., Heyder, A. (2020). Gender achievement gaps: the role of social costs to trying hard in high school. Soc Psychol Educ 23, 1407–1427. Disponibil la: <https://doi.org/10.1007/s11218-020-09588-6>

Păi, spre exemplu, vrem să căutăm și nu găsim informația respectivă și găsim altceva, ceea ce nu ne ajută. [...] Încerc să caut prin cărți, sau să întreb părinții, că poate știu ei. Sau să mă documentez cu colegii, în caz de e o temă pentru școală.

elevă, gimnaziu, rural

Îmi întreb [n.r. pe părinți] care ar fi cea mai bună sursă și cel mai bun site, de la care sunt informații bune și pot să le scriu și sunt pentru copii, să nu scriu ceva care e pentru facultate, BAC etc.

elev, gimnaziu, urban

Așa că am putut să cer mai mult ajutorul profesorilor, adulților din jur, și să caut informații concrete. [...] Adică să am ajutorul cuiva, pentru a ști dacă fac bine sau dacă nu fac bine tema.

elevă, gimnaziu, rural

Dacă a fost o lecție predată în clasă, mă uit prin caiet și prin manual, deoarece știu ce mi-a spus profesorul. [...] Dacă nu găsesc pe internet, întreb părinții, bunicii sau alte persoane pe care le cunosc.

elevă, gimnaziu, urban

Îmi întreb câteodată părinții. Alteori mă uit să văd dacă scrie cam în același gen cu ce e în caiet. Bine, trebuie să fie și ceva în plus, să nu fie exact ca în caiet. Mă mai ajută și părinții, de exemplu, dacă nu înțeleg unele cuvinte, ca să nu mă pună să spun exact ce înseamnă cuvântul ăla și eu să nu știu nimic.

elev, gimnaziu, urban

Mai vorbesc cu mama, într-adevăr, și spun ce am aflat, dacă ea știa. [...] Parcă mă simt mult mai sigură pe informația pe care o am când știu că și altcineva o știe...

elevă, gimnaziu, urban

Discuțiile de grup cu elevii de gimnaziu au arătat și că aceștia au comportamente diferite de informare în funcție de scop și subiecte, similar elevilor de liceu. Ce variază în cea mai mare măsură în cazul elevilor de gimnaziu, însă, nu este nivelul de independență pe care și-l asumă atunci când caută informații, ci mai degrabă **importanța pe care o dau corectitudinii informației pe care o găsesc.**

În privința **informării pentru temele de la școală sau a subiectelor despre care vor să învețe**, elevii de gimnaziu tind să se preocupe în mod special de **corectitudinea și conformitatea informației** găsite în relație cu ceea ce li s-a predat. Astfel, comportamentul lor de căutare a informației în acest context nu este neapărat unul orientat către explorare, ci unul prin care investighează un subiect din surse diverse doar atunci când consideră neapărat necesar (din teama de a nu accesa informații nepotrivite vârstei și nivelului de cunoștințe corespunzător clasei în care sunt) și **preferă să folosească o sursă online familiară, validată anterior de profesori și colegi** (cel mai des menționată fiind Wikipedia). Ei acordă astfel un grad ridicat de încredere Wikipedia, cu toate că unii dintre ei sunt conștienți că este o platformă cu contribuție colectivă și că astfel este posibil să conțină și informații eronate. În cazul subiectelor unde consideră că Wikipedia nu le oferă un răspuns satisfăcător (științe exacte, de exemplu), **se bazează pe primele website-uri sugerate de motorul de căutare** (fără a face distincție între recomandările plătite și cele aflate organic în top) sau se bazează pe alte aplicații deja verificate. În plus, atunci vor să afle mai mult despre anumite subiecte din sfera educațională și decid să treacă de acești pași inițiali, ei se orientează mai ales către **canalele și videoclipurile ce au un număr mare de vizualizări, urmăritori sau comentarii.**

De obicei, primul site pe care intru este Wikipedia, și după aia văd site-urile care mi se recomandă [n.r. Google].

elev, gimnaziu, rural

Tot același lucru cum a spus și colega, caut videoclipuri despre o lecție [...], caut dacă este nevoie de o recapitulare la o lecție anume. Pe YouTube mă uit la cei care au mai mulți followers, adică urmăritori, și văd că au mai multe videoclipuri postate și oameni care spun în comentarii că sunt adevărate informațiile sau ceea ce spune, recenzii pozitive.

elev, gimnaziu, rural

Mă uit care este cel mai vizionat, pentru că așa știu că este mai sigur. Mai mulți oameni accesând acel videoclip sau canal.

elevă, gimnaziu, rural

Poate fi faptul că este folosită de foarte mulți oameni pagina respectivă, pe care căutăm.

elevă, gimnaziu, rural

Adevărul e că de pe Wikipedia eu îmi iau majoritatea proiectelor pe care le fac, numai că problema cu el este că acolo oricine poate schimba orice. Adică mie îmi dă posibilitatea să schimb ceva și asta face site-ul să fie foarte nesigur.

elevă, gimnaziu, urban

În cazul subiectelor ce țin de interesele personale (pasiuni, hobby-uri și divertisment) și definirea identității, care nu sunt legate de performanțele lor școlare, observăm că elevii de gimnaziu nu mai pun la fel de mult accentul pe corectitudinea informației, ci pe modul în care aceasta le este prezentată și pe popularitatea creatorului de conținut.

Ținând cont că acestea sunt unele dintre pasiunile mele... Am dat un search la Youtube și după aceea am început cu cele mai vizionate canale de Youtube. Și am rămas la acele canale.

elevă, gimnaziu, urban

Păi face videoclipuri cu lucruri destul de inexplicabile. Foarte stranii. Nu știi niciodată ce urmează și te amuză uneori. Cam așa.

elevă, gimnaziu, rural

Mergeam pe Reels, pe Instagram, și mi-a apărut, și mi-a plăcut cum face videoclipurile cu motociclete și cum le editează.

elev, gimnaziu, rural

TV-ul (pentru știri, debateri, reportaje etc.) este următoarea cea mai importantă sursă de informare pentru elevii de gimnaziu, situată totuși la o distanță semnificativă (cu o diferență de peste 40% față de discuțiile cu prietenii și familia/alți adulți). Mai puțin de 17% dintre elevii de gimnaziu spun că se informează de la TV două ore sau mai mult într-o zi obișnuită, iar aproape jumătate dintre aceștia (47,7%) spun că se informează o oră sau mai puțin din această sursă.

Rezultatele ne arată de fapt că elevii de gimnaziu se uită des, dar nu pentru mult timp, la TV (o oră sau mai puțin) pentru a se informa din materiale jurnalistice, cu toate că TV-ul este treia cea mai importantă sursă utilizată de aceștia. Din discuțiile de grup, reiese că elevii de gimnaziu asociază des știrile cu TV-ul, similar elevilor de liceu. Cei de gimnaziu „se uită” la TV de cele mai multe ori atunci când părinții lor urmăresc știrile. Aceștia sunt expuși pasiv la știri în primă fază – le „mai aud”, se uită la ele „atunci când apar”.

Observăm o diferență între elevii de gimnaziu și cei de liceu cu privire la modul în care se raportează la TV și la știri. Dacă elevii de liceu le evită pentru că nu le consideră neapărat de încredere, elevii de gimnaziu, deși identifică și ei faptul că acestea pot să nu fie mereu de încredere, consideră totuși ceea ce apare la știrile de la TV drept o sursă ce le poate satisface nevoia de informare și de verificare a informației.

Posibile motive pentru această diferență de atitudine față de sursele tradiționale, și față de TV, în mod special, ar fi că elevii de gimnaziu încă sunt într-o etapă din viață în care influența adulților asupra lor cântărește destul de mult, iar autoritatea pe care o atribuie părinților și bunicilor lor se transferă și către sursele de informare pe care aceștia din urmă le consumă.

Chiar sursele care apar la televizor, cum ar fi canalul acela, ProTV, de știri, chiar au avut multe fake news, dar nu știu să vă dau un exemplu. [...] Câteodată mă uit la același canal TV, și câteodată mă uit la altele. Pentru că, dacă este o știre adevărată, trebuie să dea și la alte programe.

elev, gimnaziu, rural

De obicei, mai apar câteodată pe Instagram sau... sau le mai aud la televizor, la știri.

elevă, gimnaziu, rural

Mai mult la televizor apar, știrile ProTV, de exemplu. De obicei, mă uitam cu tata la știri sau cu bunica.

elevă, gimnaziu, urban

De obicei, când apar știri, mai ales la televizor, obișnuiesc să mă uit, deoarece într-un fel sunt interesată de ceea ce se întâmplă în lume. Și uneori mă cam sperie aceste știri și nu mă uit chiar în fiecare zi. Doar când simt nevoia că trebuie să mă uit la ceva ca să mă informez.

elevă, gimnaziu, urban

Cele mai puțin utilizate surse de informare de către elevii de gimnaziu sunt³⁷:

- Presa scrisă (ziare, reviste)
84.9% dintre elevii de **gimnaziu** nu folosesc deloc această sursă;
- Presa online
80.8% dintre elevii de **gimnaziu** nu folosesc deloc această sursă;
- Radio
69.6% dintre elevii de **gimnaziu** nu folosesc deloc această sursă;

³⁷ Chestionarul pentru elevii de gimnaziu nu a avut și varianta de răspuns „citesc newslettere” pentru că am presupus ca fiind puțin probabilă această variantă pentru vârsta lor. Pentru a face mai ușor de parcurs lista de surse de informare pentru elevii de gimnaziu, am unit variantele de răspuns de la liceu care făceau referire la știrile distribuite de redacții pe rețelele sociale și la știrile distribuite de alții.

Lista surselor de informare folosite cel mai puțin sau deloc de către elevii de gimnaziu zilnic este similară celei care corespunde preferințelor elevilor de liceu. Regăsim același model ca la liceu și în cazul surselor de informare care se află la mijlocul clasamentului. 54,7% dintre elevii de gimnaziu nu citesc deloc știri distribuite de alții pe rețelele sociale (fie ele postate de către redacții, sau de prieteni și alte persoane pe care le urmăresc). 36,8% dintre ei spun că folosesc această sursă o oră sau mai puțin zilnic și doar 8,5% o folosesc cel puțin două ore zilnic.

O diferență între gimnaziu și liceu apare în cazul influencerilor care discută știrile zilei sau ale săptămânii. La liceu sunt mai puțini elevi care nu folosesc deloc această sursă (44,6%), spre deosebire de gimnaziu, unde 51,9% dintre elevi nu o folosesc deloc. Vedem o diferență și în cazul utilizării acestei surse două ore sau mai mult zilnic (liceu – 19,6%; gimnaziu – 14,1%).

Sursele care livrează cu precădere știri sunt utilizate cel mai puțin sau deloc și de către elevii de gimnaziu. Există motive pentru această detașare față de sursele tradiționale (și derivatele lor în mediul online) în favoarea surselor de informare online, amintite mai sus, pe care le putem identifica la ambele grupe (rapiditatea cu care pot obține informațiile de care au nevoie, diversitatea conținutului și a creatorilor de conținut, accesibilitatea canalelor și a conținutului, atractivitatea formatelor audiovizuale online, interacțiunea atât cu creatorii de conținut, cât și cu alți consumatori/utilizatori), chit că elevii de gimnaziu, spre deosebire de cei de liceu, nu au putut descrie la fel de bine articulat de ce preferă aceste surse de informare.

Elevii de gimnaziu sunt la o vârstă la care știrile nu sunt neapărat un subiect de interes. Vedem că acest lucru transpare din modul în care se raportează ei la informare, unde pun foarte mare accent pe latura educațională, în scop școlar. În plus, aceștia consideră că știrile din sursele mainstream sunt un subiect dificil de înțeles pentru ei pentru că acestea nu sunt adaptate vârstei lor, așa că ei consumă acest tip de informație mai degrabă de la influenceri, sub forma a ceea ce numim infotainment (informare prin divertisment). În urbanul mic se observă un oarecare interes pentru știrile locale, atât din discuțiile de grup, cât și din mențiunile spontane (publicații locale) pe care elevii le-au oferit la opțiunea „alte” atunci când au fost întrebați în chestionar ce surse folosesc pentru informare și care sunt website-urile lor preferate pe care le accesează în același scop.

Mă uit la youtuberi care fac roast pe subiectul ăsta. Care verifică sursa și ne-o transmit nouă.

elevă, gimnaziu, urban

Mai sunt și alte motive, cum ar fi să mă uit la videoclipuri, deoarece și Instagram are videoclipuri, unele informative, adică sunt persoane care postează pe Instagram și chestii informative, și chestii ciudate, și amuzante, și de toate.

elev, gimnaziu, rural

De obicei citesc știrile sau informațiile pe Facebook. Am pagini din județ și din oraș. Este ziarul Răsunetul, al județului, de exemplu. Apelez la aceste pagini să văd ce se mai întâmplă și prin județ, și prin oraș, nu doar din ce povestește lumea pe stradă.

elev, gimnaziu, urban

Cărțile

Deși nu a fost inclusă ca variantă de răspuns în chestionarele pentru elevi, atât elevii de liceu, cât și cei de gimnaziu au menționat destul de des cartea (în format fizic) ca sursă de informare (deseori în context școlar) în discuțiile de grup.

Elevii de liceu folosesc astfel cărțile ca sursă de informare pentru proiectele școlare (și nu doar), mai ales la acele materii care îi pasionează. Unii afirmă că atunci când citesc din cărți au mai multă încredere deoarece consideră cărțile ca fiind surse directe de informații (de exemplu, opere literare). De asemenea, cărțile sunt văzute ca o sursă care oferă informații detaliate, mai aprofundate despre subiectul studiat, față de sursele de pe internet. Unii elevi au afirmat că citesc totuși cărți și în afara contextului școlar, de exemplu, pentru dezvoltarea personală.

În general și din cărți, că mai am acasă și mă mai pot informa și din mass-media, de pe net, de informații. În general, da, Google, Wikipedia, cele uzuale. Dar cel mai mult din cărți.

elev, gimnaziu, urban

... de obicei, nu am întrebări atât de elevate ca să trebuiască să caut prin cărți. Adică... găsesc răspunsul ușor.

elevă, liceu, urban

Da, am vrut să zic că eu am mai citit uneori, dar nu neapărat pe partea de școală. Acolo, de multe ori, mai bine fizic [n.r. carte în format fizic], mi se pare... De dezvoltare personală, în mare parte.

elevă, liceu, urban

De exemplu, un proiect la istorie versus unul la fizică. La istorie automat sunt mai devotat, că îmi place și citesc în timpul liber.

elev, liceu, urban

Cred că unii dintre noi, da, depinde, de exemplu, la română. Dacă te pune să citești cartea, o să o faci, că îți trebuie mai încolo la bacalaureat, să știi informații directe, nu să cauți rezumat. Poate eu, de exemplu, mai citesc din când în când, nu pot să zic că fiecare seară înainte să mă culc citesc. Numai că nu cărți care au o legătură cu școala, ceva de dezvoltare personală, inteligență emoțională și așa mai departe. Cred că unii dintre noi ne ducem și spre cărți să luăm informații.

elevă, liceu, urban

Cărțile sunt utilizate ca sursă de informare de către elevii de gimnaziu de obicei în context școlar. Acei elevi care nu au o pasiune pentru lectură recurg în primul rând la căutarea de informații pentru școală pe internet sau întreabă un adult (profesor sau părinte), cărțile nefiind prima lor opțiune ca sursă de informare.

Păi, spre exemplu, vrem să căutăm [n.r. pe internet] și nu găsim informația respectivă și găsim altceva, ceea ce nu ne ajută. Încerc să caut prin cărți, sau să întreb părinții, că poate știu ei. Sau să mă documentez cu colegii, în caz de o temă pentru școală.

elevă, gimnaziu, rural

Sursa mea principală de informare este din cărți, orice fel de cărți, ori manuale, caiete, dicționare, absolut orice. Și apoi dacă nu găsesc absolut nimic, sau este prea greu ca să caut, atunci intru pe internet.

elevă, gimnaziu, urban

Dacă a fost o lecție predată în clasă, mă uit prin caiet și prin manual, deoarece știu ce mi-a spus profesorul...

elevă, gimnaziu, urban

Dacă sunt legate de școală, îmi întreb profesorii sau părinții, sau mai repede pe internet. Tot așa, de pe mai multe site-uri. Adică întreb ce nu înțeleg, și ei încearcă de obicei să ne explice ce nu înțelegem.

elevă, gimnaziu, rural

Păi, în cărți, de obicei, dacă e o carte din care de obicei te informezi, poți găsi ușor, mai ales dacă ai cuprins, la un mic capitol. Îmi place mai mult să citesc. Dacă stau prea mult pe telefon, nu știu, parcă nu mai văd exact ce scrie, și mai bine...

elevă, gimnaziu, rural

3.2.1. Utilizarea internetului pentru informare și documentare (în scop școlar)

Am văzut mai sus că elevii de liceu și cei de gimnaziu acordă un loc semnificativ componentei educaționale ca parte a procesului lor de informare, făcând trimiteri aproape constant la căutarea de informații pe internet pentru teme pentru acasă sau proiecte școlare. Vom descrie mai jos ce pași reiese că fac elevii pentru informare și documentare în scop școlar, folosind internetul, raportându-ne la analiza din capitolele anterioare. În plus, vom prezenta o parte dintre website-urile și aplicațiile pe care le folosesc pentru a-și face temele.

În jur de o cincime dintre elevi folosesc internetul în fiecare zi pentru a căuta informații necesare ca să-și facă temele (21,1% la liceu, respectiv 17,9% la gimnaziu). Aproximativ o treime accesează internetul de 2-3 ori pe săptămână cu acest scop

(29,2% la liceu, 32% la gimnaziu). Elevii care nu folosesc deloc internetul pentru a-și face temele sunt puțini, în proporție de 8,1% la liceu și 10,3% la gimnaziu.

Figura 26:

Frecvența utilizării internetului pentru documentare (în scop școlar) de către elevii de **liceu**

Cât de des folosești internetul pentru Informare și educare în timpul unei săptămâni? % Răspuns: Caut informații de care am nevoie pentru a îmi face temele (liceu, N=558)

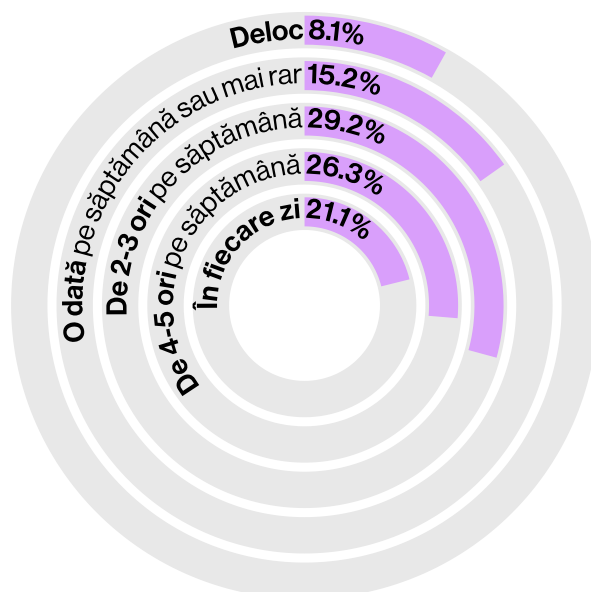
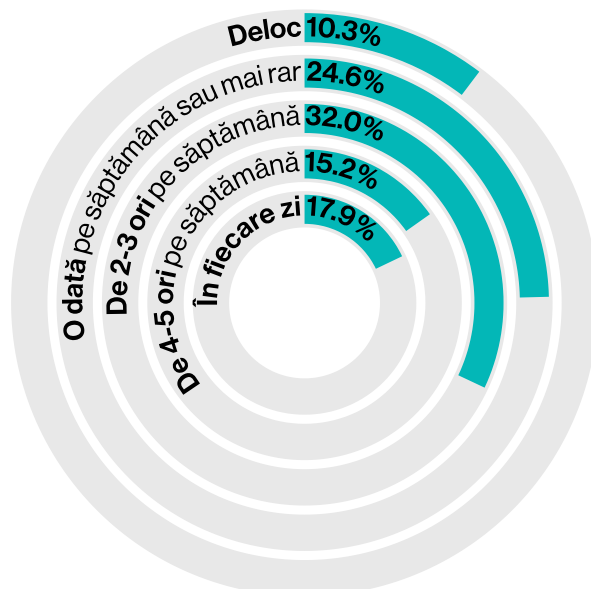

Figura 27:

Frecvența utilizării internetului pentru documentare (în scop școlar) de către elevii de **gimnaziu**

Cât de des folosești internetul pentru Informare și educare în timpul unei săptămâni? % Răspuns: Caut informații de care am nevoie pentru a îmi face temele (gimnaziu, N=737)

Itinerariul elevilor în căutarea informațiilor necesare pentru rezolvarea temelor, așa cum reiese el din discuțiile de grup, este următorul:

1. Nevoia de utilizare a internetului pentru temele de la școală

Căutarea informațiilor pe internet începe în momentul în care apare nevoia de a redacta proiecte, referate, rezumate sau comentarii ca temă pentru acasă.

2. Criterii în căutarea și evaluarea informației necesare pentru rezolvarea temelor de la școală

De obicei, elevii caută informații pe Google sau Wikipedia.

Căutările pe Google generează o listă de website-uri pe care elevii le consideră relevante dacă acestea satisfac anumite criterii:

- (1) informațiile corespund în mare parte cu ce s-a predat la școală sau cu ceea ce găsesc în cărți, opere literare, manuale școlare etc.;
- (2) informațiile au o structură logică;
- (3) găsesc același tip de informații pe mai multe website-uri, iar dacă găsesc informații contradictorii – se raportează la primul criteriu, aleg ca fiind de încredere website-ul unde informațiile se apropie cel mai mult de ceea ce elevii găsesc în manuale sau caiet;
- (4) textul este scris fără greșeli;
- (5) informațiile găsite sunt validate de un adult (părinte sau profesor).

Păi scriu despre ce am nevoie. De exemplu, verbul sau pronumele. Și trec prin fiecare site și văd care este cel mai bun. Îmi dau seama că site-ul este cel mai bun după... care cred că sună cel mai bine și seamănă cu lecția pe care ne-a predat-o doamna.

elevă, gimnaziu, urban

Păi da, de exemplu când vreau să fac proiecte pentru liceu. Acolo intru direct pe Google, sau când am nevoie de informații științifice. Ce-mi dă, aia văd. Da, păi dacă găsesc ce am nevoie în primul site, iau de acolo. Dacă mai îmi trebuie, mă uit și la următoarele.

elev, liceu, urban

Apelez la net atunci când, de exemplu, nu găsesc aceea informație în manual sau în caiet. Și atunci când apelez la net, nu am neapărat un site la care mă gândesc. Efectiv intru pe mai multe site-uri și văd dacă pot să găsesc aceeași informație de mai multe ori, ca să mă asigur că este corectă.

elev, gimnaziu, urban

Încep să caut pe mai multe site-uri ca să văd care este cel mai des răspuns și care, asta ar însemna că este și cel adevărat. Adică dacă pe celelalte site-uri scrie că așa este, atunci probabil acela este cel adevărat.

elevă, gimnaziu, rural

De obicei e destul de ușor. Adică, de exemplu, când caut ceva pe Google, pur și simplu intru pe primele 3 site-uri, pentru ca să verific informația între ele, și nu... De obicei găsesc ceea ce caut.

elevă, gimnaziu, urban

3. Validarea informațiilor prin corectarea temelor de către profesor influențează încrederea elevilor în sursele folosite.

[n.r. Utilizarea internetului pentru rezolvarea temelor] Poate avea dezavantaje. Că uneori răspunsurile pot fi greșite. Când trebuia să corectăm tema cu profesoara și ne-a explicat că nu era corect așa, atunci mi-am dat seama că răspunsul după care m-am ghidat nu era corect. Când eram mică, de exemplu, obișnuiam să-mi iau temele de pe internet direct rezolvate și am înțeles că pot fi greșite. [...] Acum obișnuiesc să nu prea iau răspunsuri de pe internet. [...] Mai degrabă să caut alte informații despre subiectul respectiv din lecție și apoi să rezolv tema, decât să caut răspunsul direct și să fie greșit.

elevă, gimnaziu, rural

Nevoia de a explora un subiect în profunzime este legată mai degrabă de științele exacte, unde Wikipedia are în general o tratare mai generală a subiectelor, și nu răspunde satisfăcător acestei nevoi. De regulă, apare astfel tendința de a explora alte surse online, de exemplu, website-uri sau aplicații specializate.

Printre website-urile și aplicațiile specializate de unde își iau informații elevii (atât cei de gimnaziu, cât și cei de liceu) sunt: GeoGebra, Desmos, Brainly, Fizichim, DEX online, Eduboom. Aplicațiile pe care le folosesc unii elevi de liceu pentru învățarea limbilor străine sau pentru traduceri sunt: Duolingo, Merriam Webster, Cambridge Dictionary, DeepL Translate.

GeoGebra sau Desmos. Sunt aplicații unde, de exemplu, poți desena grafice bazate pe legi ale funcțiilor. Le folosesc în cazul în care lucrez la matematică și am nevoie de o verificare în plus.

elev, liceu, urban

Alt site pe care îl folosesc eu pentru a mă informa se numește Fizichim și mă informez de acolo pentru fizică. Când nu înțeleg ceva.

elevă, gimnaziu, urban

Eduboom. Sunt lecții explicate. [...] Mă ajută, dacă de exemplu nu înțeleg la o lecție și nu știu să-mi fac tema, sau nu știu... Prima dată învăț lecția de acolo, îmi recapitulez, și după aia... [...] Și am mai folosit-o la școală, și am învățat la biologie, de exemplu. Ne folosim de aplicația aceea și ne explică pe parcurs.

elevă, gimnaziu, urban

3.2.2. Utilizarea internetului pentru informare

Pentru a înțelege mai bine interacțiunea lor cu sursele de informare online, am întrebat elevii de liceu și pe cei de gimnaziu cu ce frecvență folosesc internetul pentru informare în timpul unei săptămâni obișnuite.³⁸

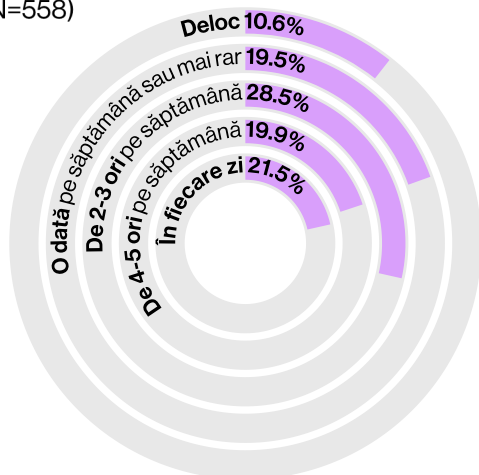
Deși discuțiile de grup lasă impresia că elevii ar folosi mai degrabă surse de informare online zilnic, numărul celor care fac acest lucru, așa cum reiese din analiza datelor cantitative, este relativ mic.

³⁸ Întrebarea din chestionar sondează cu ce frecvență utilizează copiii și tinerii internetul într-o săptămână pentru a face diverse activități dintr-o listă predefinită. Despre celelalte activități am vorbit în [1. Internetul: acces și obiceiuri de utilizare](#).

Figura 28:

Frecvența utilizării internetului pentru informare (știri, reportaje, dezbateri etc.) de către elevii de **liceu**

Cât de des folosești internetul pentru Informare și educare în timpul unei săptămâni? % Răspuns: Mă informez (știri, reportaje, dezbateri etc.) (liceu, N=558)

Doar 21,5% dintre elevii de liceu spun că folosesc internetul pentru a se informa din știri, reportaje, dezbateri în fiecare zi. Procentul este și mai mic în cazul elevilor de gimnaziu – doar 11,1% dintre elevii de gimnaziu folosesc internetul pentru se informa din materiale jurnalistice în fiecare zi. În schimb, în jur de jumătate dintre elevi se informează de pe internet de două până la cinci ori pe săptămână (48,4% la liceu și 43% la gimnaziu). Internetul nu este folosit deloc pentru informare din materiale jurnalistice de 10,6% dintre elevii de liceu și 20,5% dintre cei de gimnaziu.

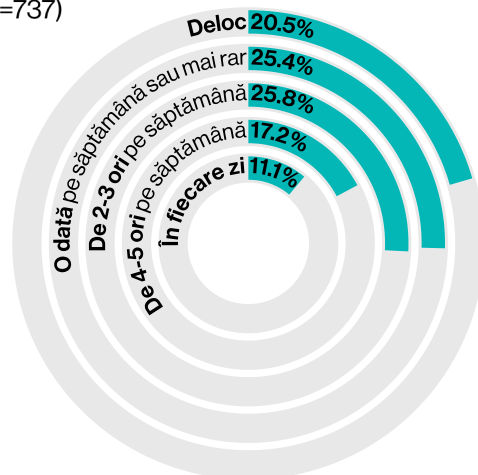
Consumul de știri online crește odată cu vârsta. Elevii de clasa a XII-a folosesc de trei ori mai mult internetul în fiecare zi pentru a se informa din știri, reportaje sau dezbateri, comparativ cu colegii lor din clasa a IX-a (15% dintre elevii din clasa a IX-a, 46% dintre elevii din clasa a XII-a).

Totuși, aceste rezultate ne arată că, de fapt, **informarea din materiale jurnalistice nu este o activitate zilnică pentru majoritatea elevilor**, și vedem că tendințele descrise în acest capitol referitor la sursele de informare folosite zilnic, ce arată diferențele dintre elevii de liceu și cei de gimnaziu, se păstrează. **Elevii de liceu se informează din surse online într-o măsură mai mare decât elevii de gimnaziu – mai des și pentru o perioadă mai lungă.**

Figura 29:

Frecvența utilizării internetului pentru informare (știri, reportaje, dezbateri etc.) de către elevii de **gimnaziu**

Cât de des folosești internetul pentru Informare și educare în timpul unei săptămâni? % Răspuns: Mă informez (știri, reportaje, dezbateri etc.) (gimnaziu, N=737)

Rețele sociale folosite pentru informare

Cele mai utilizate rețele sociale pentru informare sunt YouTube, TikTok și Instagram. Acestea sunt folosite pentru informare astfel³⁹:

- **YouTube** – folosită zilnic de **84,3% dintre elevii de liceu** și de **81,4% dintre elevii de gimnaziu**. Dintre aceștia, 39,3% dintre elevii de liceu și 29,1% dintre elevii de gimnaziu spun că folosesc această rețea socială pentru a se informa.
- **TikTok** – folosită zilnic de **84,5% dintre elevii de liceu** și de **72% dintre elevii de gimnaziu**. Dintre aceștia, 33% dintre elevii de liceu și 22,6% dintre elevii de gimnaziu spun că folosesc această rețea socială pentru a se informa.
- **Instagram** – folosită zilnic de **93,2% dintre elevii de liceu** și de **70% dintre elevii de gimnaziu**. Dintre aceștia, 30% dintre elevii de liceu și 13,9% dintre elevii de gimnaziu spun că folosesc această rețea socială pentru a se informa.

³⁹ Elevii de liceu și cei de gimnaziu au fost întrebați ce rețele sociale folosesc zilnic dintr-o listă predefinită. Au avut opțiunea de a răspunde și dacă folosesc alte rețele sociale. În funcție de rețelele sociale selectate, au primit o întrebare de follow-up prin care au indicat activitățile pe care le fac pe rețelele sociale respective, iar printre activitățile respective au avut opțiunea: Mă informez (urmăresc/caut știri). Restul activităților sunt descrise în capitolul 2. Rețele sociale: obiceiuri de utilizare.

Acest top ne arată preferința pentru conținutul audiovizual, confirmat și prin discuțiile de grup. Deși Instagram este cea mai utilizată rețea socială de către elevii de liceu, aceștia se informează proporțional mai mult de pe YouTube. În cazul elevilor de gimnaziu, situația este similară, se păstrează preferința pentru conținutul audiovizual – YouTube este cea mai folosită rețea socială în general, iar TikTok este rețeaua socială pe care o preferă pentru informare.

În plus, dintre elevii de liceu care au menționat în chestionar că folosesc WhatsApp pentru a vorbi cu prietenii/familia, 96% folosesc discuțiile cu prietenii ca sursă de informare, iar 62% discută cu familia/alți adulți din jur pentru a se informa. În cazul elevilor de gimnaziu care folosesc WhatsApp pentru a vorbi cu prietenii/familia, aceste proporții sunt de 98% pentru discuțiile cu prietenii ca sursă de informare și 95% pentru discuțiile cu familia/alți adulți din jur.

Nu aș merge doar pe Instagram. Instagram ar fi doar o singură sursă [n.r. de informare], din mai multe surse.

elev, liceu, urban

În principal, în afară de YouTube, pe care o folosesc mai mult pentru informare...

elev, liceu, urban

Pe Instagram nu am ce informații să caut, decât dacă vreau să mă uit pe profilul unei persoane, să mă informez despre acea persoană. Pe Google mă informez și pe TikTok.

elev, liceu, urban

Mai era și o pagină pe Instagram care se numește Genștiri, acolo găsim foarte multe știri despre politică, despre ce se mai întâmplă chiar și pe lângă politică.

elevă, liceu, urban

Pe Instagram, folosesc rețeaua aceasta pentru comunicare, pentru socializare. Și TikTok-ul, tot așa, pentru interese și pentru informare, curiozități.

elevă, gimnaziu, rural

Website-uri de știri și conturi de pe rețelele sociale de unde preferă elevii să se informeze

Am vrut să aflăm care sunt website-urile și paginile sau conturile de pe rețelele sociale de unde se informează elevii cel mai des. În general, răspunsurile au variat între motoare de căutare precum Google, platforme sociale sau instituții media.

Din totalitatea răspunsurilor primite unde elevii au indicat în mod explicit denumirea unei surse, altele decât „nu am” sau „nu știu”, adică 21,5% la liceu și 23,3% la gimnaziu, instituțiile media reprezintă 66,7% dintre răspunsurile de la liceu și 70,9% dintre răspunsurile de la gimnaziu.

Dacă ne raportăm la eșantionul total de elevi, vedem că procentele exprimate mai sus reprezintă doar 14,3% dintre elevii de liceu și 16,6% dintre cei de gimnaziu care au menționat instituții media la această întrebare.

Website-urile de știri preferate⁴⁰ atât de către elevii de liceu, cât și de către cei de gimnaziu sunt similare. Cel mai des menționat este ProTV (23 mențiuni la liceu; 58 mențiuni la gimnaziu), mai rar Antena 1/ Observator (9 mențiuni la liceu; 13 mențiuni la gimnaziu), Kanal D (10 mențiuni la gimnaziu), Digi24 (9 mențiuni la gimnaziu) sau Digisport (7 mențiuni la liceu; 8 mențiuni la gimnaziu).

⁴⁰ Elevii au răspuns la o serie de întrebări deschise, unde li s-a cerut să completeze produsul media preferat, printre care „Website-ul de știri preferat”, „Pagina/contul de pe rețelele sociale de unde te informezi cel mai des”. Aici prezentăm cele mai des menționate răspunsuri.

În jur de 80% dintre elevii de liceu și 76% dintre elevii de gimnaziu au spus că nu au un website de știri preferat.

Concluzia către care ne conduc aceste rezultate este că mai puțin de un sfert dintre elevi sunt conștienți de sursele de informare pe care le preferă și că doar o parte foarte mică a elevilor face distincția între instituții media și alte tipuri de surse pe care le folosesc pentru informare.

În cazul paginilor de pe rețelele sociale pe care le preferă pentru informare, situația este ușor diferită. Din totalitatea răspunsurilor primite care conțineau explicit denumirea unei surse, (altele decât „nu am” sau „nu știu”), adică 40,9% la liceu și 43,6% la gimnaziu, instituțiile media sau creatorii de conținut reprezintă 37,7% dintre răspunsurile de la liceu și 21,2% dintre răspunsurile de la gimnaziu. Raportat la eșantionul total de elevi, aceste procente reprezintă **doar 15,4% dintre elevii de liceu și 9,2% dintre cei de gimnaziu care au menționat pagini de pe rețelele sociale ale instituțiilor media sau ale creatorilor de conținut de unde se informează cel mai des.**

Gen Știri este pagina de pe rețelele sociale menționată cel mai des de elevii de liceu (9 mențiuni), urmată de ProTV (4 mențiuni), Selly (4 mențiuni) și Recorder (3 mențiuni). Elevii de gimnaziu au menționat cel mai des ProTV (9 mențiuni) și Digi Sport (4 mențiuni).

Elevii din ambele cicluri care au oferit alte răspunsuri au menționat într-o proporție semnificativă Google, Wikipedia, TikTok, YouTube și Instagram, cu toate că acestea sunt alte tipuri de produse și servicii online decât cele despre care au fost întrebați.

Procentajul celor care nu au nicio preferință este mare și în acest caz: 58,7% dintre elevii de liceu și 56% dintre elevii de gimnaziu au răspuns că nu au pagini preferate pentru informare pe rețelele sociale.

Aceste rezultate ne arată că foarte puțini elevi sunt conștienți de sursele de informare pe care le preferă și nu fac aproape deloc distincția dintre instituții media și alte tipuri de surse pe care le folosesc pentru informare (precum Google, TikTok etc.) De asemenea, puțini elevi cunosc și rețin sursele pe care le folosesc pentru a se informa. Dar acest rezultat nu descrie un fenomen care are de-a face exclusiv cu comportamentul de informare al copiilor și al tinerilor, ci se manifestă similar și la adulți. Expunerea constantă la un volum foarte

mare de informații în mediul online influențează capacitatea oamenilor de a reține sursele din care și-au luat informațiile, reținând mai degrabă conținutul, dar nu contextul de consum atașat acestuia. Spre exemplu, un studiu recent al Pew Research Center despre consumul de știri pe rețelele sociale arată că 84% dintre cei care utilizează TikTok pentru informare spun că află știri inclusiv de la persoane pe care nu le cunosc și nu le pot identifica, iar în cazul Instagram procentul este de 64%.⁴¹.

Percepția elevilor despre informare: nevoi și provocări

Din discuțiile de grup reiese că atât elevii de liceu, cât și cei de gimnaziu consideră că accesul la un număr foarte mare de surse (online) este un avantaj, dar că se confruntă cu provocări în privința identificării și evaluării surselor. Din motivele cele mai des menționate de către elevi, ar reieși faptul că tocmai diversitatea și abundența surselor de informare pe care le au la îndemână ar fi un factor ce contribuie la existența acestor provocări. Dar modul în care aceștia își descriu comportamentul de verificare a informațiilor arată și că aceștia nu știu cum să își gestioneze sursele de informare în funcție de nevoi.

Pentru mine, informarea este ceva destul de la îndemână în ziua de azi pentru că pot căuta în foarte multe locuri și pot verifica informația în mai multe site-uri, sau știu eu, rețele de socializare, tot felul de site-uri.

elev, liceu, urban

Consider că e foarte ușor să ne informăm și să aducem informația asupra noastră, doar că cel mai greu mi se pare să știm să extragem informația care este corectă și care ne ajută pe noi, sau care pur și simplu este cea care trebuie să fie.

elevă, liceu, urban

⁴¹Shearer, E., Naseer, S., Liedke, J., & Matsa, K. E. (2024). TikTok users' experiences with news. Pew Research Center. Disponibil la: <https://www.pewresearch.org/journalism/2024/06/12/tiktok-users-experiences-with-news/>

De cele mai multe ori, când se raportează la verificarea sursei, elevii de liceu se referă la faptul că verifică informația din mai multe surse, fără să pună sub semnul întrebării credibilitatea surselor. Dacă o informație apare de mai multe ori în aceeași formă, cu același conținut, în mai multe surse, atunci tind să o considere adevărată și nu mai fac pași pentru a verifica veridicitatea acesteia (pentru că nu știu cum).

Atunci când vrem să căutăm informații pe un site și găsim niște informații, dar ni se par că nu sunt ajuns, mai căutăm și pe alte site-uri și găsim informații diferite, și ne poate deruta puțin.

elevă, gimnaziu, rural

Și caut mai multe site-uri, mai multe informații despre subiectul respectiv, și dacă îmi dă de mai multe ori același lucru, atunci știu că e corect.

elevă, liceu, urban

[n.r. Mai simți nevoia să te duci și să verifici cu alte site-uri?] Câteodată da, câteodată nu.

elev, gimnaziu, rural

Putem să căutăm în alte locuri, să vedem dacă e aceeași informație [n.r. pentru a vedea dacă este adevărată].

elevă, liceu, urban

Eu de obicei nu verific informația. Doar într-un caz excepțional, în care chiar m-ar interesa.

elevă, gimnaziu, urban

Păi în condițiile în care a fost dovedit de nenumărate ori că sursele oficiale nu spuneau adevărul în lucruri serioase, cauți în cât de multe surse poți, surse în care ai tu încredere, care s-au dovedit să fie adevărate.

elev, liceu, urban

Doar cauți în altă parte, vezi, și poți maxim să-ți formezi o opinie până când devine evident că e adevărat sau fals.

elev, liceu, urban

În cazul elevilor de gimnaziu, aceștia încă nu reușesc să identifice mereu când au nevoie să verifice credibilitatea informației (în afara cazurilor în care o verifică în scop școlar, pentru a se asigura că rezolvă o temă corect). Elevii de liceu par să aibă un nivel mai mare de conștientizare decât cei de gimnaziu cu privire la necesitatea verificării informației, însă depinde de scopul pentru care caută informații, dacă verifică sau nu informația. Verificarea informației este abordată în Capitolul 4. Haosul informațional: Cum gestionează elevii informațiile false?

3.3. Subiecte de informare și teme de interes

În acest subcapitol am analizat cum se raportează elevii la diferite subiecte de interes general. Ne-am dorit să vedem dinamica în funcție de vârstă, gen și mediu de reședință și să încercăm să înțelegem de ce există goluri de informare și de interes despre anumite subiecte.

Elevii de liceu și cei de gimnaziu au fost întrebați cât de informați ar spune că sunt cu privire la un set de subiecte predefinite, pe o scară de la 1 la 5 (unde 1 însemna „deloc”, iar 5 – „foarte mult”).⁴² Subiectele au cuprins domenii generale, precum: politică, sănătate, mediu, educație, dar și subiecte specifice care ar putea fi de interes în mod special pentru copii și tineri, cum ar fi trenduri și meme-uri pe rețelele sociale⁴³, comunități online, inteligență artificială.

⁴² Unele variante de răspuns au fost adaptate pentru elevii de gimnaziu, dar au făcut referire la aceleași teme precum cele prezente în chestionarul pentru elevii de liceu.

⁴³ Ne preocupă acest subiect din cauză că meme-urile sunt un vehicul cu un potențial de viralizare foarte mare, prin faptul că au un format atractiv, accesibil și ușor de înțeles, fiind astfel și ușor de crezut și de distribuit. În contextul haosului informațional, meme-urile sunt folosite pentru a transmite mesaje emoționale foarte eficient, deseori susținând puncte de vedere care distorsionează faptele sub aparența unei glume, și pot să contribuie astfel la întărirea unor prejudecăți ce conduc la polarizarea societății.

Subiectele despre care elevii de liceu se consideră mult sau foarte mult informați sunt:

59.1%

trendurile și meme-urile
de pe rețelele sociale

43.6%

sănătate

40.5%

pop culture, influencerii și
comunitățile online

39.1%

educație

Observăm diferențe în funcție de mediul de reședință și de genul elevilor de liceu. Elevii de liceu care locuiesc în mediul urban, în comparație cu elevii din mediul rural, se consideră mai informați referitor la subiectele despre pop culture, influenceri și comunități online (45% – mediul urban, 36% – mediul rural). De asemenea, se conturează o dinamică diferită și prin dimensiunea de gen, băieții de liceu considerându-se mai informați decât fetele de liceu cu privire la trenduri și meme-uri de pe rețelele sociale (61% – băieți, 21% – fete) și pop culture, influenceri și comunități online (40% – băieți, 26% – fete).

În discuțiile de grup, elevii de liceu au povestit că le place să fie la curent cu ceea ce postează creatorii de conținut. Ei se uită la videoclipuri amuzante, la seriale în care mai mulți creatori de conținut sau influenceri sunt în competiție unii cu alții (Buzzhouse), sau la postări care arată ipostaze din viața de zi cu zi (modă, machiaj, traveling) a influencerilor.

[...] legate așa, de pasiuni, de entertaining. Adică sunt anumiți oameni care, de exemplu, fac lucruri tari pe YouTube și atunci îmi place să știu când scot ceva nou.

elev, liceu, urban

Și eu îl urmăresc pe Sneak. Face niște clipuri amuzante, reacționează la mai multe.

elev, liceu, urban

Urmăresc și câțiva creatori de conținut care prezintă o idee de lifestyle, poate fashion.

elevă, liceu, urban

[n.r. Despre ce te interesează să te informezi?] Haine, machiaje, călătorii, școală.

elevă, liceu, urban

Subiectele menționate mai sus sunt urmate, în cazul elevilor de liceu, de subiectele ce țin de **sport (28,6%), inteligența artificială (26,6%), probleme sociale/incluziune (24,8%), cultură/artă (23,2%) și mediu și ecologie (16,8%)**. Totuși, aproximativ jumătate dintre elevii de liceu afirmă că se consideră deloc sau foarte puțin informați referitor la aceste teme. Diferența este sesizabilă dacă facem o comparație între aceste subiecte și cele din top 4, unde ponderea elevilor de liceu care spun că nu sunt deloc sau sunt foarte puțin informați despre ele este mai mică (între 20,7% și 33,8%).

Elevii de liceu care locuiesc în mediul urban, în comparație cu elevii din mediul rural, se consideră mai informați referitor la subiectele din sport (33% – mediul urban, 23% – mediul rural) și inteligența artificială (32% – mediul urban, 20% – mediul rural). Dacă luăm în considerare și dimensiunea de gen, vom vedea că băieții de liceu, spre deosebire de fete, se consideră într-o măsură mai mare informați referitor la subiectele din sport (46% – băieți, 22% – fete), dar și cu privire la inteligența artificială (diferența este însă mult mai mică, de doar 4%).

Discuțiile de grup cu elevii de liceu ne arată că, cel puțin în privința subiectelor din sport, băieții sunt interesați atât de vizionarea unor secvențe din meciuri sau alte evenimente sportive, cât și de căutarea știrilor din sport. Identificăm, așadar, atât scopul de divertisment, cât și cel de informare în acest caz. Reamintim că interesul elevilor de liceu pentru știri este în general unul destul de scăzut, dar vedem că aceștia se simt motivați să se informeze despre subiecte de care sunt pasionați.

De cele mai multe ori, da, folosesc rețelele de socializare pentru a mă informa. De obicei, legat de sport cel mai mult. [n.r. De ce crezi că rețelele sociale sunt o sursă mai bună pentru știri din sport?] Păi, în primul rând pentru că sunt mult mai pasionat de sport, decât de politică, de chestii legate, de alegeri, de fel și fel. Mi se pare mult mai interesant.

elev, liceu, urban

[n.r. Folosesc TikTok pentru a căuta informații...] Nu știu, să revăd o fază dintr-un meci de baschet sau să văd un spectacol în reluare. E mult mai ușor. Sau, da, cine a câștigat nu știu ce meci sau nu știu ce concurs și automat mi-e mai ușor.

elev, liceu, urban

Nu știu dacă se pune în conversația noastră, dar sportul, pentru mine. Da, de multe ori mă informez pe partea asta. [...] Nu, pe partea asta de fitness m-am axat, am început de anul trecut și vreau să învăț cât mai multe lucruri.

elevă, liceu, urban

Subiectele despre care elevii de liceu se consideră că sunt cel mai puțin informați sunt:

71.4%

Politica din țară - deloc sau foarte puțin

73.9%

Alegerile din 2024 în România - deloc sau foarte puțin

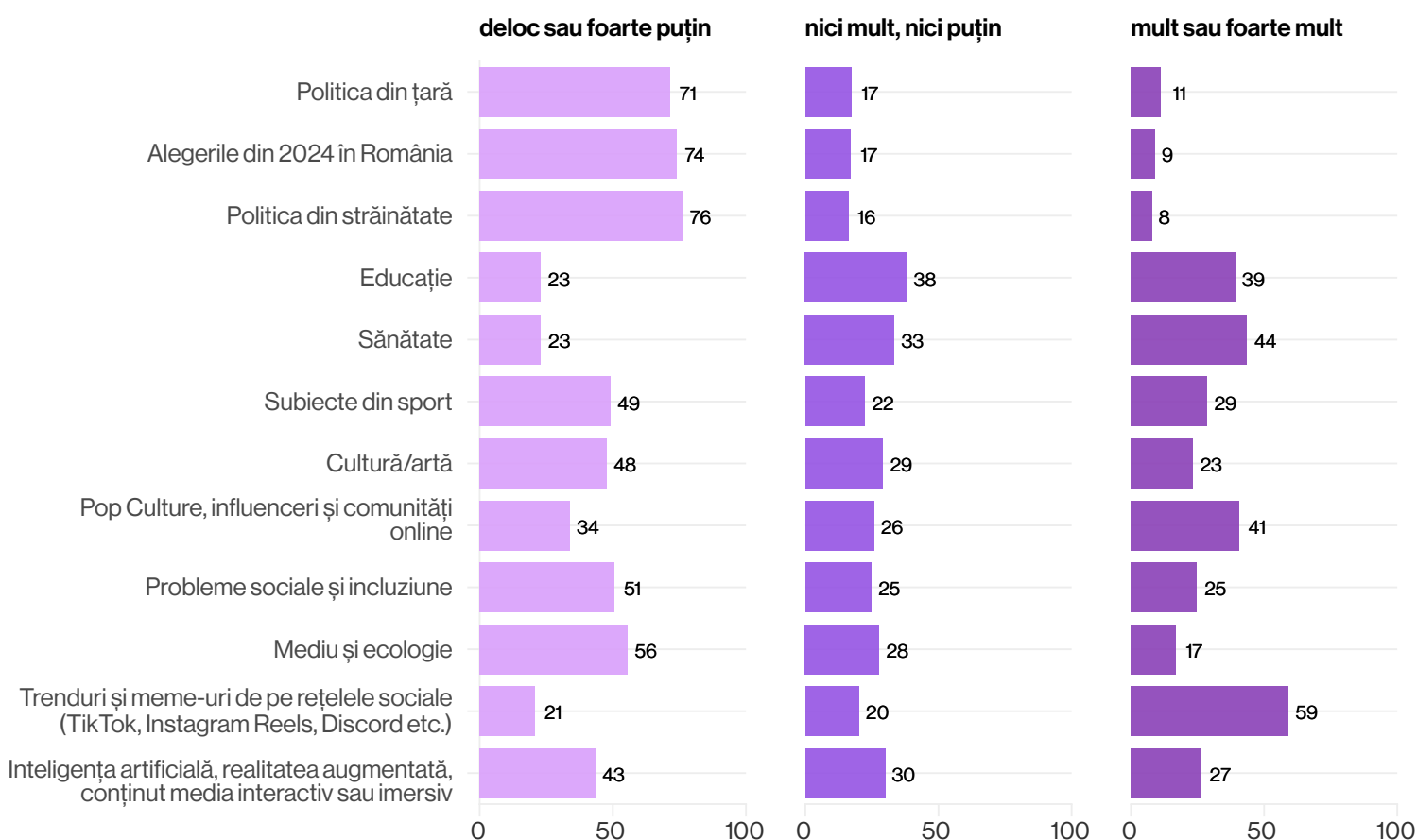
76.1%

Politica din străinătate - deloc sau foarte puțin

Figura 30:

Nivelul de informare al elevilor de liceu pe subiecte și teme de interes general

Cât de informat ai spune că ești în legătură cu următoarele subiecte: % (liceu, N=558)

În mod natural, cu toate că este foarte mic, gradul de informare al elevilor de liceu referitor la alegerile din România din 2024 și la politica din țară și străinătate este mai mare în cazul elevilor din clasa a XII-a, comparativ cu celelalte clase. Doar 9% dintre elevii din clasa a IX-a consideră că sunt informați mult și foarte mult referitor la alegerile din România din 2024, comparativ cu 24% dintre elevii de clasa a XII-a. Această tendință se observă, de asemenea, referitor la subiectele de politică din țară (de la 12% în clasa a IX-a și 23% în clasa a XII-a) și politică din străinătate (de la 7% în clasele a IX-a și 17% în clasele a XII-a).

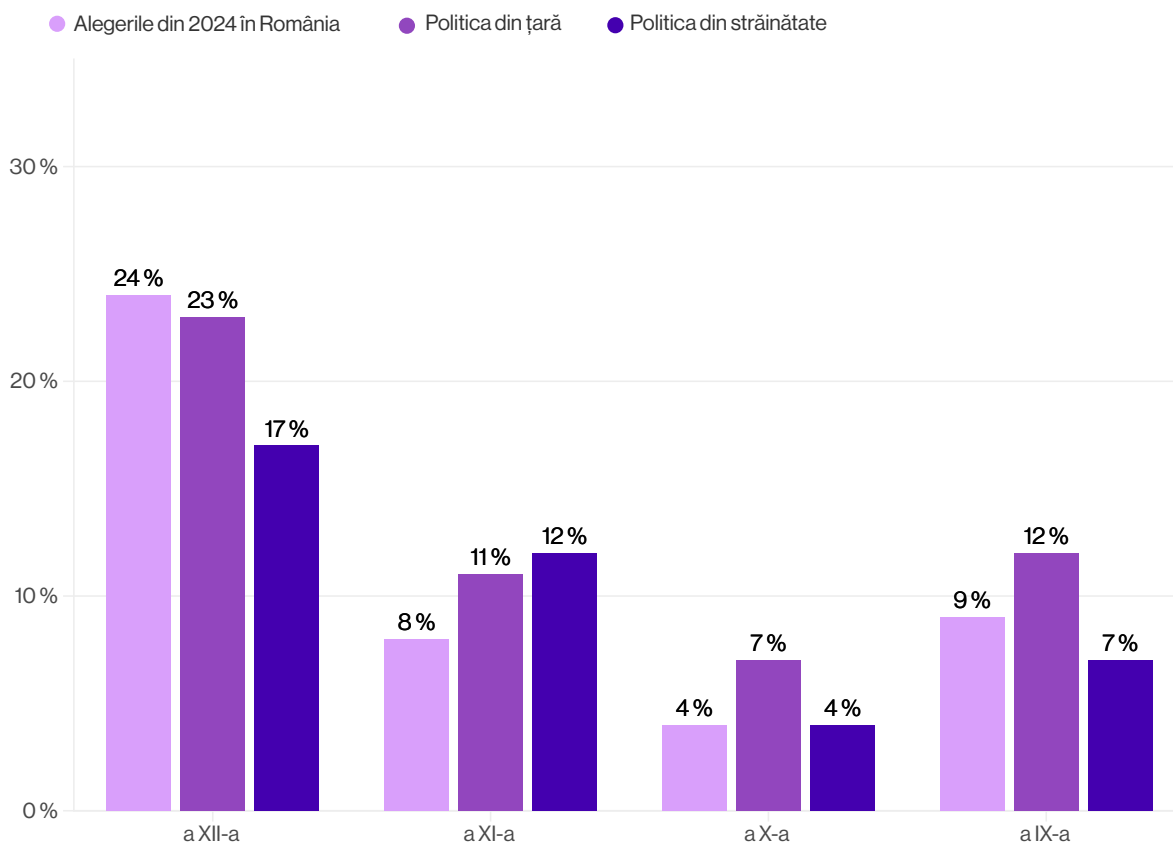
Vedem, așadar, că, pe măsură ce cresc, elevii de liceu manifestă de două ori mai mult interes pentru subiectele ce țin de politică. Acest aspect

se poate datora faptului că dobândesc dreptul la vot, ceea ce aduce implicit un interes mai crescut pentru politica internă și alegeri⁴⁴.

Figura 31:

Nivelul de informare al elevilor de liceu pe subiecte de politică, în funcție de vârstă

Cât de informat ai spune că ești în legătură cu următoarele subiecte? % Răspuns: mult sau foarte mult (liceu, N=558)

⁴⁴ Anul 2024 este un an electoral în România, iar culegerea datelor pentru acest studiu s-a desfășurat cu câteva luni înainte de campania electorală pentru alegerile locale și europarlamentare din 9 iunie 2024. Este foarte posibil ca elevii să fi fost expuși într-o măsură mai mare la informații cu caracter electoral și politic decât în mod obișnuit, ceea ce le poate influența răspunsurile la această întrebare.

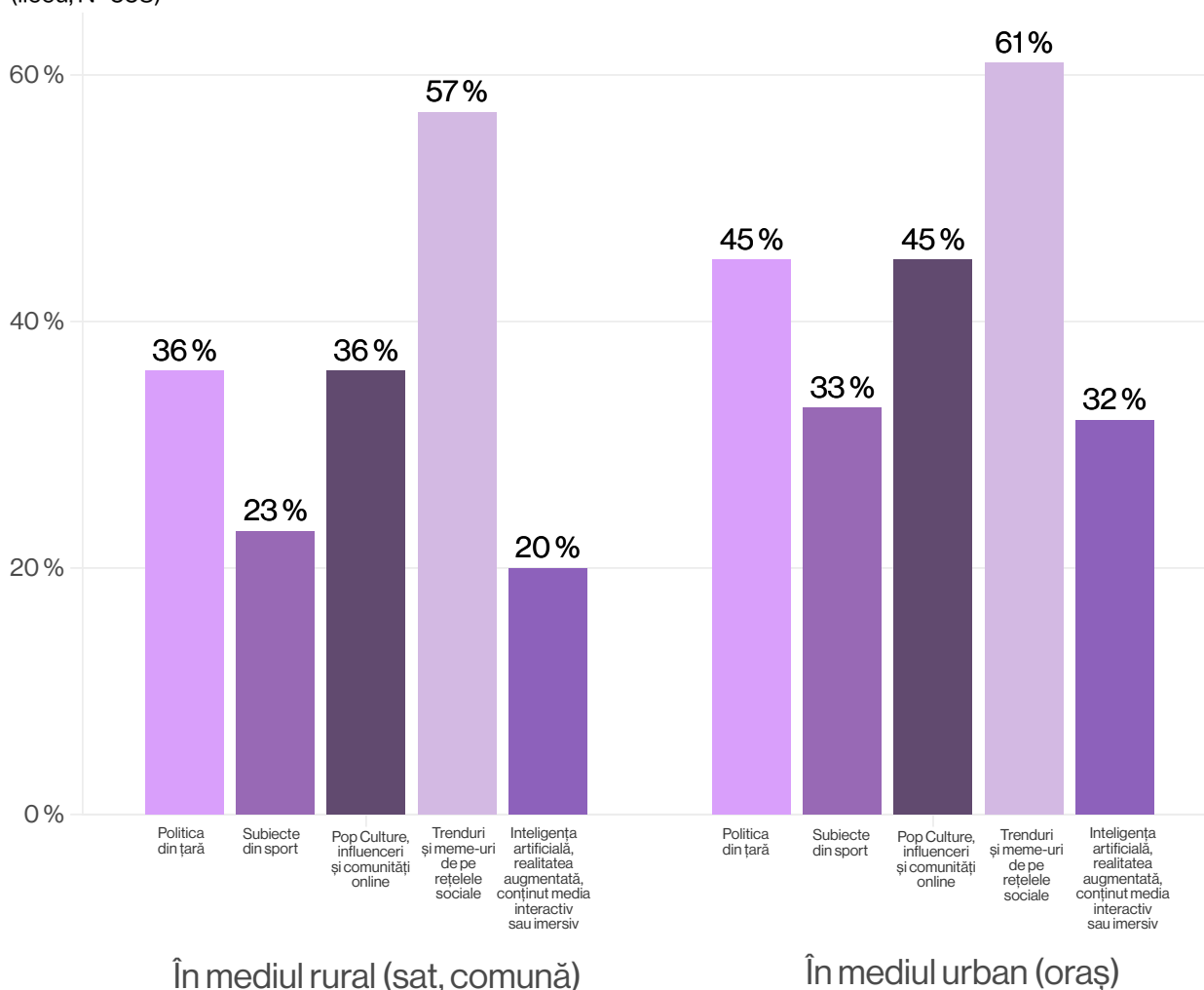
Măsura în care elevii de liceu se simt informați mult sau foarte mult despre politica din țară este ușor mai scăzută (cu 4%) în rândul celor care locuiesc în mediul rural (9%), comparativ cu cei din mediul

urban (13%). Elevii de liceu care răspund că nu sunt deloc informați referitor la politica din țară sunt mai puțini în mediul urban (67%), comparativ cu elevii din mediul rural (77%).

Figura 32:

Nivelul de informare al elevilor de liceu pe subiecte și teme de interes general, în funcție de mediul de reședință

Cât de informat ai spune că ești în legătură cu următoarele subiecte? % Răspuns: mult sau foarte mult (liceu, N=558)

Băieții de liceu se consideră mult sau foarte mult informați cu privire la alegerile din România din 2024 aproape de două ori mai mult decât fetele (13% băieți, 7% fete).

Mă interesează în special subiectul acesta. Știrile, politica, geopolitica, că până la urmă astea sunt subiectele care ne decid nouă viitorul. Al tuturor.

elevă, liceu, urban

Chiar nu mă interesează știrile. Adică... sau poate mă interesează când este vorba de alegeri parlamentare, sau o vedetă cunoscută. În rest nu, n-am interes.

elevă, liceu, urban

Aceste diferențe în funcție de gen pot fi explicate de studiile internaționale asupra comportamentelor fetelor (femeilor) și ale băieților (bărbaților) privind participarea politică, cunoștințele civice și angajamentul civic⁴⁵.

Un studiu recent ICCS 2022⁴⁶ efectuat pe un eșantion de 82.000 de adolescenți din 24 de țări, inclusiv România, a arătat că fetele au un angajament civic și o înțelegere mai bună a funcționării instituțiilor publice, egalității, încrederii publice, a votului și a reprezentării, comparativ cu colegii lor băieți. Totuși, băieții sunt mai interesați de procesele politice și mai predispuși la participarea politică. Vedem că acest lucru este resimțit și de unii elevi de liceu care au participat la discuțiile de grup în cadrul cercetării noastre.

O să spun o întâmplare de-a mea despre acest subiect. Astă-vară am fost cu verișoara mea în Parlament. A fost un fel de campanie. Și am mers acolo să vorbim despre ce am vrea să facem, ce am vrea să avem în învățământ, ne-am dat cu părerea. Și erau unii care nu știau să lege două cuvinte. Și mă așteptam să vorbească ok. Și zicea să-l alegem, să nu știu ce, am înțeles că voia să candideze ca primar sau ceva. Nu mă pricep. Bunicii mei spun să votez pe nu știu care.

elev, liceu, urban

⁴⁵Hare, J. (2024). Girls know more about how to rule the world, but it's boys who want to. Financial Review. Disponibil la: <https://www.afr.com/politics/federal/girls-know-more-about-how-to-rule-the-world-but-it-s-boys-who-want-to-20240307-p5fap3>

⁴⁶Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., Valeria, D., & Friedman, T. (2023). Education for Citizenship in Times of Global Challenge. IEA International Civic and Citizenship Education Study 2022 International Report. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). Disponibil la: <https://www.iea.nl/sites/default/files/2023-11/ICCS2022-International-Report.pdf>

Conform aceluiași studiu, fetele sunt mult mai predispuse decât băieții să susțină cauze sociale. Ele sunt mai angajate în probleme de protecție a mediului și sunt mai susceptibile să participe la activități civice. Datele cercetării noastre cantitative arată o tendință similară în privința interesului pentru protecția mediului și a activităților civice, fetele considerându-se mai informate despre mediu și ecologie decât băieții (27% – fete, 15% – băieți).

Diferențe similare întâlnim și în cazul culturii și artei. Fetele de liceu, spre deosebire de băieți, consideră că sunt într-o măsură mai mare informate referitor la cultură/artă (29% – fete, 21% – băieți).

În general lucrurile legate despre artă, în toate formele, muzică, desen sau așa.

elevă, liceu, urban

În general mă informez foarte mult despre muzică, dezvoltare personală, îmi place și psihologia foarte tare...

elevă, liceu, urban

Da, folosesc și de obicei mă uit la muzică. Îmi place foarte mult să ascult muzică, mai ales pentru că eu și dansez. Sau poate să caut filmulețe cu diferite coregrafii de la diferite companii de dans. Dar, de obicei, muzică.

elevă, liceu, urban

În cazul elevilor de gimnaziu se păstrează un trend asemănător cu cel al elevilor de liceu. Subiectele despre care ei afirmă că sunt mult și foarte mult informați sunt:

- trendurile și meme-urile de pe rețelele sociale (50%);
- sănătate (41,9%);
- sport (38,8%);
- educație (38,5%);
- influenceri și comunitățile online (38%).

De obicei, conflictele sau beef-urile de pe Youtube sau Internet. Între influenceri. Un exemplu mai actual știu că a fost un caz cu Dorian Popa că a fost prins drogat la volan.

elevă, gimnaziu, urban

Da, de obicei caut despre accidentări dacă mă doare ceva, dacă mă doare capul sau stomacul, de obicei intru și văd ce aş putea avea.

elevă, gimnaziu, rural

Ce observăm diferit în comparație cu elevii de liceu este interesul crescut pentru jocuri, elevii de gimnaziu căutând atât conținut de divertisment, cât și de informare (inclusiv în scop de educare) referitor la acestea. Deși nu am inclus jocurile ca temă distinctă (o considerăm parte a sferei ce ține de comunitățile online), în discuțiile de grup, mai ales băieții de gimnaziu le-au adus des în conversație când au fost întrebați despre informare.

De obicei, pentru a mă uita la jocuri, la începuturile jocurilor, pentru a învăța să mă joc.

elev, gimnaziu, rural

Dar mă informez despre cum să sparg date biometrice, cum să pot să sparg placa de date a unor jocuri și chestii de genul. Și mă mai informez despre jocuri pe care le joc, să văd dacă pot să aflu ceva mai mult, ca să pot să devin mai bun, sau să fiu mai avansat.

elev, gimnaziu, rural

Similar modului în care interesul pentru subiecte din sport motivează elevii de liceu, în special băieții, să caute știri despre evenimentele din sport, vedem și la elevii de gimnaziu un interes crescut pentru știri, dacă ele fac referire la subiectele despre care sunt pasionați. În acest caz, vorbim cu precădere despre jocurile online, mai ales despre cele multiplayer, unde elevii de gimnaziu se informează despre evenimentele din scena de joc online competitivă (E-sports).

Mai mult despre jocuri. Altceva, cam nimic. Despre CS, World of Tanks. De echipe. Care echipă câștigă, unde, când.

elev, gimnaziu, urban

Știrile mele preferate sunt de fotbal și de jocuri, în mare parte. La jocuri, în mare parte, îmi apar știri pe platforma lor. Și la fotbal, de la știri sau chiar Google.

elev, gimnaziu, rural

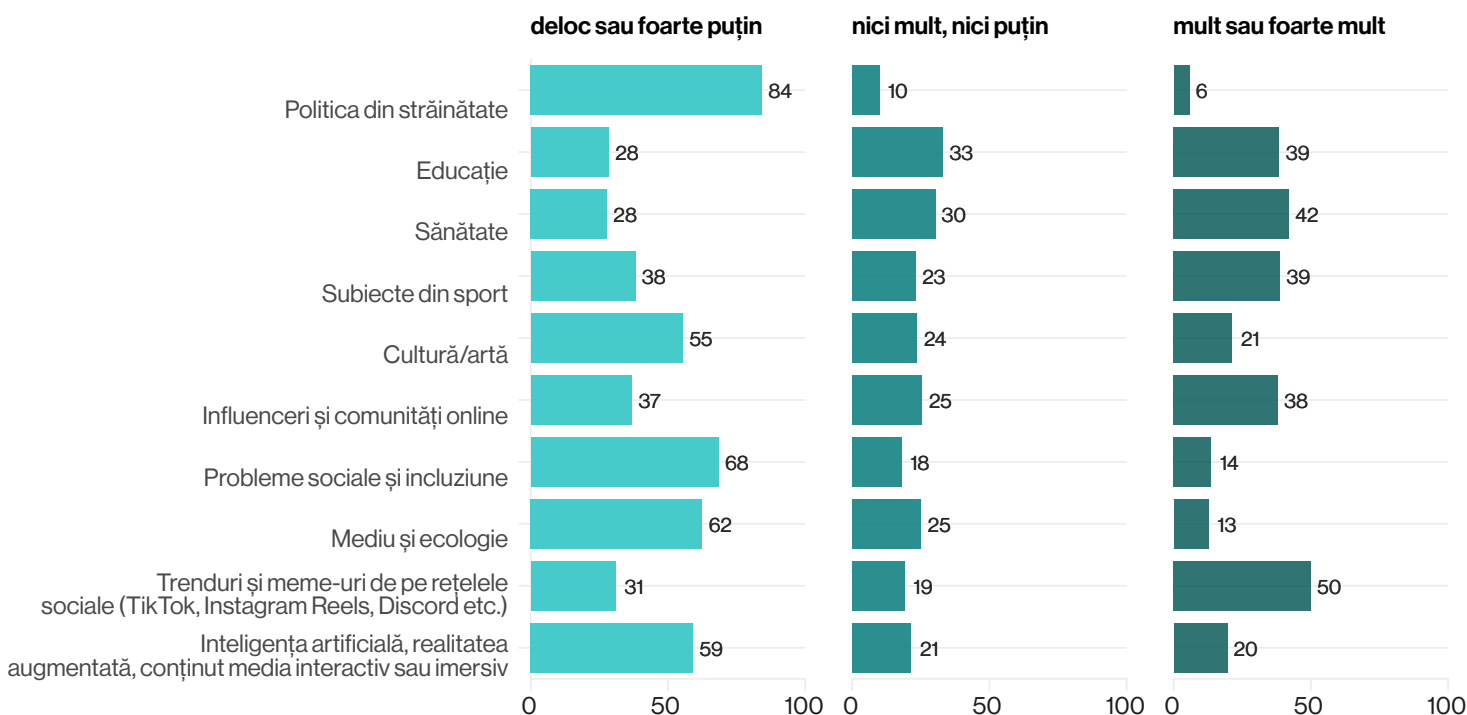
Măsura în care elevii de gimnaziu consideră că sunt mult sau foarte mult informați referitor la subiectele din sfera digitală (inteligența artificială, influenceri și comunități online, trenduri și meme-uri pe rețelele sociale), crește progresiv odată cu vârsta. 34% dintre elevii din clasa a V-a se consideră mult sau foarte mult informați cu privire la trenduri și meme-uri de pe rețelele sociale, comparativ cu 56% de elevi din clasa a VIII-a.

La fel, 24% dintre elevii din clasa a V-a se consideră mult sau foarte mult informați cu privire la influenceri și comunități online, comparativ cu 43% de elevi din clasa a VIII-a. Această creștere a nivelului de informare (chit că este doar cel perceput de către elevi despre ei înșiși) este oarecum firească: pe măsură ce cresc, elevii de gimnaziu primesc mai mult acces la sursele online și petrec mai mult timp aflând informații despre aceste subiecte. Băieții de gimnaziu, cu 31% mai mult decât fetele, răspund că sunt într-o măsură mai mare mult și foarte mult informați despre subiectele din sport (56% – băieți, 25% – fete), tendință pe care am observat-o și la elevii de liceu. Fetele de gimnaziu, în schimb, mai mult decât băieții, consideră că sunt informate mult sau foarte mult pe subiecte de educație (42% – fete, 34% – băieți) și sănătate (45% – fete, 39% – băieți).

Figura 33:

Nivelul de informare al elevilor de gimnaziu pe subiecte și teme de interes general

Cât de informat ai spune că ești în legătură cu următoarele subiecte: % (gimnaziu, N=737)

Principalele teme de interes sunt urmate, în cazul elevilor de gimnaziu, de subiectele ce țin de **cultură/artă** (21,2%), **intelență artificială** (19,6%), **probleme sociale și incluziune** (13,6%) și **mediu și ecologie** (12,7%). Totuși, proporția elevilor de gimnaziu care afirmă că **nu sunt deloc sau sunt foarte puțin informați** referitor la aceste subiecte este mare: cultură/artă (55,3%), inteligența artificială (59,1%), mediu și ecologie (62,3%) și probleme sociale (68,4%).

Și în privința subiectelor de mai sus se observă faptul că nivelul de informare crește odată cu vârsta. 11% dintre elevii din clasa a V-a se consideră mult sau foarte mult informați cu privire la inteligența artificială, comparativ cu 24% de elevi din clasa a VIII-a. 8% dintre elevii din clasa a V-a se consideră mult sau foarte mult informați cu privire la probleme sociale și de incluziune, comparativ cu 19% de elevi din clasa a VIII-a.

Dacă ne raportăm la mediul de reședință din care provin elevii de gimnaziu, vedem o diferență mai degrabă cu privire la subiectele despre mediu și ecologie, unde 15% dintre elevii care locuiesc în mediul urban se consideră mult sau foarte mult informați față de 10% dintre elevii care locuiesc în mediul rural.

Mă mai uit pe Instagram, de exemplu, la filmulețe cu artă sau tot felul, amuzante.

elevă, gimnaziu, rural

Nu prea am unul specific, dar în general urmăresc... care construiesc tot felul. De exemplu, fac mini căsuțe sau pictează obiecte diferite, la asta îmi place de obicei să mă uit. Sau că se joacă, mă mai uit cum se joacă, Minecraft, sau tot felul.

elevă, gimnaziu, rural

În ceea ce privește genul, există câteva diferențe de notat. Fetele de gimnaziu consideră că sunt mai informate despre subiecte ce țin de cultură/artă („mult sau foarte mult”, 27% – fete, 14% – băieți), probleme sociale și incluziune (16% – fete, 11% – băieți), mediu și ecologie (15% – fete, 10% – băieți). Observăm faptul că tendințele identificate la liceu se păstrează și în cazul elevilor de gimnaziu.

O posibilă explicație pentru aceste diferențe, atât la gimnaziu, cât și la liceu, ține de modul în care sunt încurajați copiii în general să exploreze diferite sfere de interes, fetele fiind îndrumate către subiecte care sunt mai degrabă considerate „feminine” prin natura lor estetică – arta, cultura, sau prin cea comunitar-utilitară, în ideea de „grijă pentru cei din jur” – probleme sociale, ecologie.

Subiectele despre care elevii de gimnaziu consideră că sunt cel mai puțin informați sunt:

- Politica din țară – 78,7% deloc sau sunt foarte puțin;
- Alegerile din 2024 în România – 78,6% deloc sau sunt foarte puțin;
- Politica din străinătate – 84,2% deloc sau sunt foarte puțin.

Nivelul scăzut de informare sau de interes cu privire la aceste subiecte este de așteptat și nu este alarmant deoarece este caracteristic vârstei.

Sunt informații pe care la vârsta noastră nu le putem înțelege, cum ar fi politica sau... cu toate că față de acest subiect se cam învârt toate.

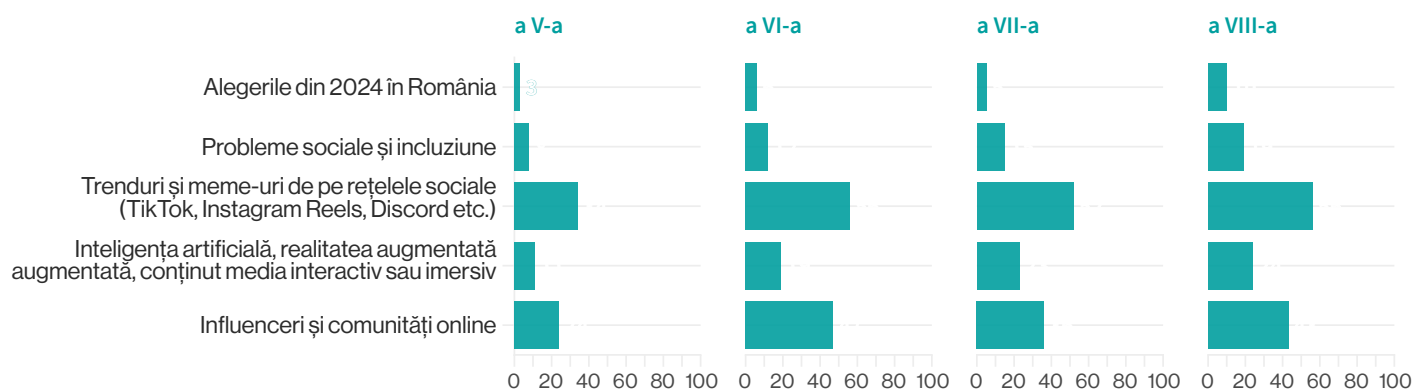
elev, gimnaziu, urban

Din nou, vedem o creștere progresivă în funcție de vârstă. 3% dintre elevii din clasa a V-a se consideră mult sau foarte mult informați cu privire la alegerile din 2024, comparativ cu 10% elevi din clasa a VIII-a.

Figura 34:

Nivelul de informare al elevilor de gimnaziu pe subiecte și teme de interes general, în funcție de vârstă

Cât de informat ai spune că ești în legătură cu următoarele subiecte? % Răspuns: mult sau foarte mult (gimnaziu, N=737)

Cu 9% mai mulți dintre elevii de gimnaziu care locuiesc în mediu urban se consideră mai informați referitor la politica din țară, comparativ cu elevii din mediul rural („mult sau foarte mult informat” – 35%

dintre elevii care locuiesc în mediu urban, 26% dintre elevii care locuiesc în mediul rural).

04 HAOSUL INFORMAȚIONAL: Cum gestionează elevii informațiile false?

În acest capitol am analizat felul în care elevii se raportează la informațiile false, care sunt abilitățile lor de a distinge între informațiile adevărate și cele false, precum și care sunt modurile în care gestionează informațiile false atunci când le identifică. Într-un cadru general, ne raportăm în acest capitol la câteva concepte esențiale ce țin de educație media, precum:

- Haosul informațional⁴⁷

(Dis-information/Dezinformare. Informație falsă care este distribuită cu intenția de a face rău; Mis-information/Informare greșită. Informație falsă care este distribuită fără intenția de a face rău; Mal-Information. Informare malignă. Informație adevărată care este distribuită cu intenția de a face rău);

- Biasuri cognitive/prejudecăți care se activează cu precădere la nivelul receptorului în momentul interacțiunii cu media (bias de confirmare, bias blindspot etc.);

- Tehnici de verificare a informației (verificarea sursei, verificarea contextului etc.).

În cadrul Programului de Educație Media, urmărim dezvoltarea de competențe la elevi în aceste arii conceptuale de educație media (digitală), de aceea vom analiza comportamentele de verificare ale elevilor pentru a identifica pe cât posibil cât de largă este plaja de cunoștințe, abilități, atitudini pe care elevii le au deja și cum variază acestea de la grup la grup. Spre exemplu, ne propunem să aflăm dacă elevii problematizează propagarea informațiilor false ținând cont de implicațiile aduse de intenția autorului mesajului, care poate să fie de a face rău sau nu. De asemenea, ne interesează să aflăm dacă aceștia sunt conștienți de diverse biasuri cognitive care îi pot influența în procesul de căutare și verificare a informației ș.a.m.d.

⁴⁷ Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking. Council of Europe.

Disponibil la: <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html>

4.1. Percepția elevilor despre informațiile false

Elevii din ambele cicluri școlare au oferit o serie de definiții (personale) conceptelor de „fake news”, „știri false”, „informații false”⁴⁸, ce s-au dovedit a fi **incomplete, unele foarte simplificate sau tautologice.**

La o primă vedere, ar părea că elevii de liceu nu ar fi întâmpinat dificultăți majore în a oferi definiții pentru aceste concepte, indiferent de natura acestora, însă trebuie să menționăm faptul că o parte destul de mică dintre cei prezenți în discuțiile de grup au răspuns activ la întrebările despre acest subiect și că cei care au făcut-o sunt și cei care păreau să aibă niște cunoștințe minimale despre haosul informațional. Așadar, nu putem spune că propagarea informațiilor false este un subiect de interes pentru elevii de liceu în general.

Cei care au oferit definiții mai cuprinzătoare și/sau nuanțate sunt excepții. Includem însă și răspunsurile lor mai jos pentru a avea o imagine mai clară asupra modului în care fluctuează gradul lor de cunoștințe pe această temă, chit că nu folosesc termenii corecți care descriu diferențiat formele de haos informațional.⁴⁹

Astfel, o parte dintre elevii de liceu descriu informațiile false prin asociere cu termeni precum „dezinformare” și „inducere în eroare” sau „propagandă”. Ei consideră că informațiile false pot conține un „sâmbure de adevăr” și că uneori „adevărul” poate fi trunchiat sau distorsionat neintenționat. Mai spun că aceste informații distribuite în mediul online sau la televizor pot „crea panică”. În plus, ei asociază și fenomene din sfera securității datelor personale, precum scamming-ul (fraudare), cu informațiile false. De asemenea, menționează câteva elemente prin care consideră că pot evalua dacă o informație este falsă, printre care: lipsa sau clonarea unui domeniu web original, greșelile gramaticale, discrepanța dintre titlul și conținutul unei știri.

⁴⁸ Acești termeni au fost introduși în discuțiile de grup de către moderator. În foarte puține cazuri au adus elevii vorba despre aceste fenomene fără să fi fost stimulați de moderatorii în timpul discuțiilor pe teme conexe.

⁴⁹ În cadrul cercetării noastre nu am investigat motivele pentru care există aceste fluctuații de cunoștințe, doar constatăm că ele există.

Adică, pot să dea informații false, multe pot să dea informații adevărate. În ziua de azi se practică fenomenul de propagandă online, dacă ați văzut.

elev, liceu, urban

În cea mai mare parte, și în informațiile false pe care le dau, mi se pare că totuși au un sâmbure de unde să pornească ca să fie... date mai departe. [...] Că poate, până la urmă, nu a nici mințit articolul respectiv, dar nu a spus adevărul în totalitate, sau a adăugat ceva.

elevă, liceu, urban

Nu am avut neapărat o experiență cu fake news, dar am avut experiențe cu e-mail-uri trimise cu scopul de a fraudă sau de a... pe cineva în schimbul unor date personale. [...] Sunt trimise de pe adrese care nu sunt pe domeniu oficial, greșeli gramaticale, sau sunt diferite simboluri care nu sunt litere, puse la tastatură, și numeroase astfel de exemple.

elev, liceu, urban

O știre în care titlul nu are nici o legătură cu conținutul știrii respective.

elev, liceu, urban

Inducerea în eroare a populației și a bătrânilor.

elevă, liceu, urban

Se poate crea panică. Poate sunt persoane mai sensibile care aud lucruri care le sperie, și atunci...

elevă, liceu, urban

De cealaltă parte, există copii care au spus că se află în dificultate atunci când vine vorba de identificarea informațiilor false și că se simt într-o stare de nesiguranță constantă cu privire la încrederea pe care o acordă informațiilor și surselor ce ajung la ei. În unele cazuri, observăm o oarecare resemnare cu privire la dobândirea abilităților de a gestiona haosul informațional, ei considerând că nu există modalități prin care acest fenomen ar putea fi combătut. Tendința este, în aceste cazuri, de a adopta o atitudine relativ cinică.

[n.r. Ce e greu în procesul de informare, care ar fi factorii care mai degrabă vă împiedică să vă atingeți obiectivul?] Să distingi între informații reale și false.

elev, liceu, urban

Faza cu adevărat sau fals... nici nu știu cum să... cum poți să-ți dai seama că ceva e adevărat sau nu.

elev, liceu, urban

Sunt de părere că anumite teme și anumite informații nu ai cum să dai de ele în varianta adevărată, adică să nu fie alterate deloc. [...] Din nefericire, soluția nu există. Nu ai cum să afli ceva ce nu poate să fie aflat.

elev, liceu, urban

Sunt mult mai nesigură față de ceea ce spun oamenii în legătură cu anumite subiecte. Și de fiecare dată când o să aud ceva, nu o să cred în totalitate. Deci asta e un efect pe care îl are asupra mea...

elevă, liceu, urban

Elevii de liceu trăiesc cu impresia că alte categorii de vârstă, în special persoanele mai în vârstă și copiii (mai mici), sunt cele mai des afectate de haosul informațional (bias blindspot⁵⁰).

⁵⁰ Tendința oamenilor de a recunoaște că alte persoane pot fi afectate sau influențate de diverse prejudecăți/biasuri cognitive, dar de a nu le putea recunoaște și atunci când ei înșiși sunt afectați sau influențați de aceleași prejudecăți.

Motivele enumerate țin de lipsa unei varietăți de surse din care aceștia din urmă s-ar informa sau faptul că nu ar fi utilizatori experimentați de internet, spre deosebire de elevii de liceu, care „se pricep” și „știu cum să folosească” internetul mai bine și ar trebui să îi „învețe” și pe ceilalți cum să se protejeze în această privință.

În schimb, oamenii mai în vârstă logic că ceea ce aud acolo o să creadă pentru că nu au alte surse de informare sau nu se pricep atât de bine.

elevă, liceu, urban

Mai ales... noi nu suntem atât de afectați, dar bătrânii, oamenii în vârstă, sunt destul de afectați, pentru că ei cred, majoritatea crede cam tot ce se spune la televizor.

elevă, liceu, urban

Majoritatea tinerilor de vârsta noastră știu deja cum se folosesc lucrurile astea. Dar sunt de acord că ar trebui explicată copiilor mai mici, pentru că vedem și noi la...

elevă, liceu, urban

E foarte problematic, pentru că o bună parte din societate este de peste 30-40 de ani și ar trebui să avem grijă ca datele lor personale să nu fie furate sau ca cineva să profite de ei fără ca ei să știe. [...] Am avut o persoană mai în vârstă care este din familie. Am încercat să-i explic, dar este foarte greu pentru că este o diferență colosală față de cum erau zilele de pe vremea dumnealui și zilele de pe vremea de acum.

elevă, liceu, urban

Tinerii nu sunt singurii care cred că ar fi mai greu de înșelat prin informații false. La adulți vedem manifestarea aceleiași prejudecăți. Percepțiile elevilor se înscriu astfel în trendurile observate la nivel de societate, unde adulții tind să considere că tinerii și persoanele mai în vârstă sunt mai vulnerabile în fața informațiilor fals.⁵¹ Studii recente arată că aceste impresii sunt infirmate, iar vârsta este doar unul dintre factorii care poate contribui la predispoziția unei persoane de a pica în capcana informațiilor false, dar nu este unul decisiv. În plus, aceleași studii arată că, de fapt, tinerii cu vârste cuprinse între 18-29 de ani performează mai slab decât persoanele cu vârste de 65 de ani sau mai mult, atunci când trebuie să filtreze și să identifice informații false într-un calup de știri, ce conține atât informații adevărate, cât și false pe aceeași temă.⁵² În cazul elevilor de gimnaziu, situația este pe alocuri similară cu cea de la liceu, dar există și arii unde apar diferențe considerabile în ceea ce privește modul în care se raportează la informațiile false. Și în grupurile de discuție de la gimnaziu, dinamica a fost asemănătoare cu cea de la liceu. O parte mică dintre elevi s-a implicat activ în discuțiile despre informațiile false, iar cei ce au oferit răspunsuri mai ample au fost excepțiile.

Dacă elevii de liceu consideră că asupra lor informațiile false au un efect mult mai mic decât asupra copiilor sau persoanelor mai în vârstă, deci vorbim despre un punct orb cu privire la propriile biasuri cognitive în relație cu haosul informațional, în cazul elevilor de gimnaziu observăm că o parte dintre ei par să aibă un punct orb cu privire la fenomenul haosului informațional cu totul. Aceștia povestesc că nu s-ar fi întâlnit cu informații false până acum, ceea ce ne arată că nu știu cum să le recunoască când le întâlnesc. Pentru elevii de gimnaziu care au o bază minimală de cunoștințe despre haosul informațional, informațiile false sau „știrile false” reprezintă informații care nu sunt reale, ci falsificate sau inventate cu scopul de a face rău cuiva sau pentru a păcăli alte persoane. Regăsim și la ei ideea că informațiile ar fi putut să fie adevărate la un moment dat, dar au fost denaturate în timp prin distribuire repetată. La fel ca elevii de liceu, cei de gimnaziu asociază și riscuri ce țin de furtul datelor personale cu informațiile false.

⁵¹ Culpepper, S. (2023). How a new two-minute quiz measures misinformation susceptibility. Nieman Lab. Disponibil la: <https://www.niemanlab.org/2023/07/how-a-new-two-minute-quiz-measures-misinformation-susceptibility/>

⁵² Culpepper, S. (2023). How a new two-minute quiz measures misinformation susceptibility. Nieman Lab. Disponibil la: <https://www.niemanlab.org/2023/07/how-a-new-two-minute-quiz-measures-misinformation-susceptibility/>

Se referă când o informație nu este concretă, adică nu este reală, este falsificată.

elev, gimnaziu, rural

Aș caracteriza-o ca fiind niște informații care la început au fost adevărate. Dar trecând prin mai multe persoane, fiecare a adus deraieri la încă o parte a poveștii, care nu e adevărată, și a devenit o știre falsă.

elev, gimnaziu, urban

Câteodată am senzația că informația este pur și simplu inventată pentru că adevărul e că pe internet oricine poate să scrie, iar sunt atât de multe persoane care scriu lucruri complet false, încât filtrul nu poate să dea jos instant orice este greșit. Întotdeauna există șanse să găsești ceva greșit acolo.

elevă, gimnaziu, urban

[n.r. Distribuie informații false pentru că] De exemplu, au rău pe persoana care este în subiect. De alte ori, doar pentru că au vrut.

elev, gimnaziu, urban

Oamenii care de obicei vor să ne păcălească. De exemplu, este un joc și trebuie să dai toate datele tale personale. Și când începi să te joci îți apare o eroare și zice că cineva ți-a furat toate datele. Și îți dai seama că este cel care a făcut jocul doar ca să ți le fure.

elevă, gimnaziu, urban

Experiența elevilor de gimnaziu în haosul informațional este una mult mai încărcată negativ decât a celor de liceu, mai ales când se raportează emoțional la interacțiunea cu acesta (se simt supărați, dezamăgiți). Similar elevilor de liceu, și cei de gimnaziu simt o neîncredere constantă în informațiile și sursele ce ajung la ei, dar nu sunt la fel de cinici, ci mai degrabă confuzi.

4.2. Încrederea elevilor în informații

Am văzut în subcapitolul anterior că una dintre problemele cu care se confruntă elevii de liceu și de gimnaziu este că nu știu cum să își construiască și cum să își mențină încrederea în informații și surse. Pentru a identifica ce contează pentru copii și tineri atunci când își construiesc încrederea în informații și surse, i-am întrebat care sunt criteriile pe care se bazează atunci când consideră că o informație ar fi adevărată.⁵³

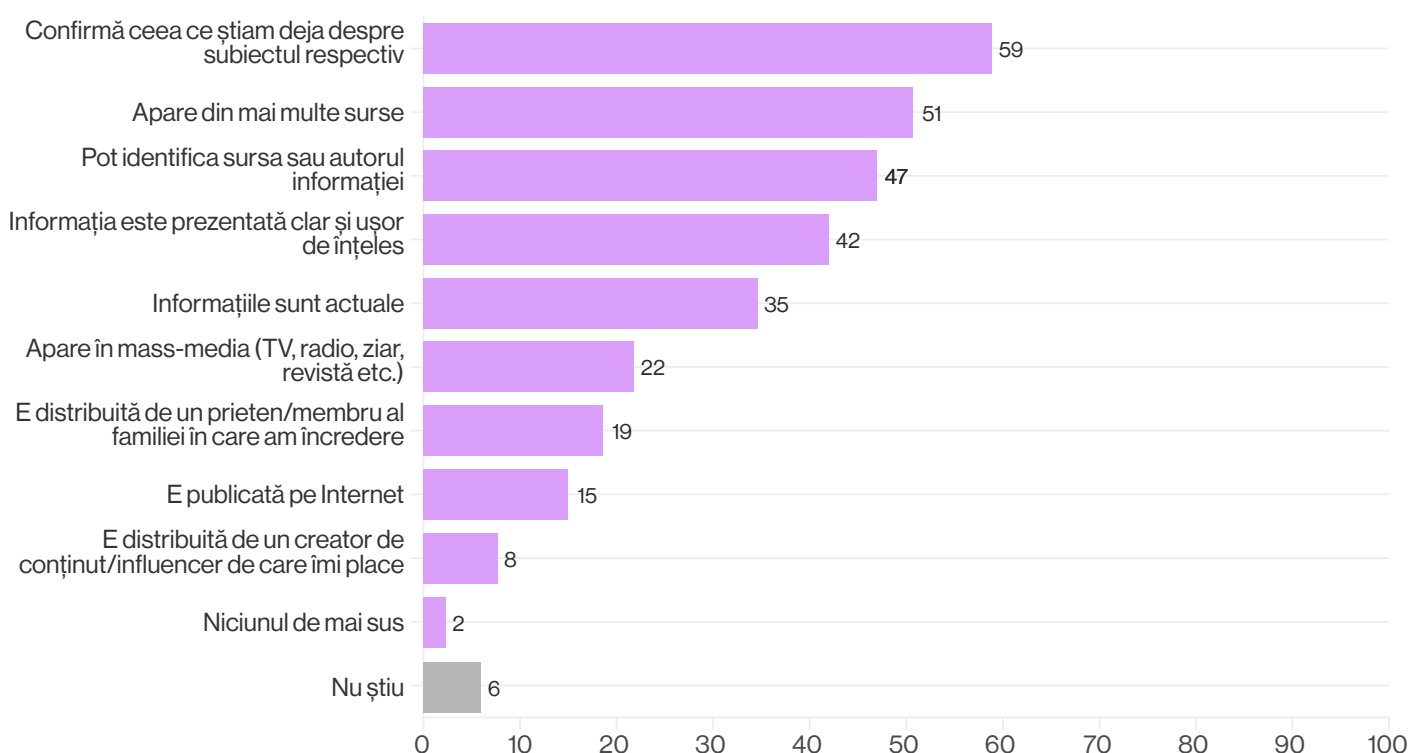
Primele trei criterii conform cărora elevii de liceu decid dacă o informație este adevărată sunt:

- faptul că informația confirmă ceea ce știau deja despre subiect (58,9%);
- faptul că informația apare în mai multe surse (56,6%);
- faptul că pot identifica sursa sau autorul informației (47%).

Figura 35:

Încrederea elevilor de liceu în informații

Cred că o informație este adevărată atunci când...: (răspuns multiplu) % (liceu, N=558)

⁵³ Întrebarea în sondaj a fost formulată astfel: Cred că o informație este adevărată atunci când... Am ales să folosim termenii „informație adevărată” în loc de „informație de încredere” pentru că prima variantă reflectă mai bine rezultatul de dorit al unui proces de verificare a informației. O informație ce descrie un fapt în mod corect este o informație adevărată, pe când o informație de încredere poate să difere de la persoană la persoană, în funcție de context.

Factorul care este luat în considerare cel mai mult de peste jumătate dintre elevii de liceu ne arată că aceștia sunt influențați de biasul de confirmare⁵⁴ atunci când evaluează informațiile ce ajung la ei sau cele pe care le caută, indiferent de scop.

Din discuțiile de grup, am văzut și în capitolele anterioare, reies aspecte ce susțin rezultatele studiului cantitativ. Elevii de liceu tind să considere o informație adevărată sau de încredere dacă aceasta corespunde informațiilor pe care le cunoșteau deja (inclusiv de la școală sau din experiențe proprii) și dacă o pot găsi în mai multe surse „sigure” atunci când o verifică.

Sursele sigure sunt considerate cele care le-au oferit informații corecte în mai multe rânduri, deci într-o oarecare măsură prevalează din nou biasul de confirmare, atât în evaluarea fiabilității informației, cât și a sursei.

Dacă informația a apărut în mass-media este relevant doar pentru mai puțin de un sfert dintre ei (21,8%), iar 14,3% dintre elevii de liceu consideră că simpla publicare a unei informații pe internet o face să fie adevărată.

Elevii de liceu au mai mare încredere într-o informație dacă este distribuită de către un prieten/membru al familiei, decât dacă este distribuită de către un creator de conținut/influencer de care le place. Astfel, 18,6% consideră adevărată o informație distribuită de către un prieten/membru al familiei, comparativ cu 7,7% care o consideră adevărată dacă este distribuită de către un creator de conținut/influencer.

Poate că am mai auzit și de la oamenii din jur, am mai auzit acest lucru spunând că așa este, dar nu doar de la unul, de la mai mulți, atunci știi că probabil chiar este așa.

elevă, liceu, urban

În primul rând, mă uit să văd de unde am informația, dacă locul e unul sigur sau nesigur...[n.r. Ce e un loc sigur?] În funcție de informațiile pe care ni le-au oferit precedent, sau din opiniile altora.

elevă, liceu, urban

După reputația, de exemplu, reputația site-ului sau reputația cui a scris acolo.

elev, liceu, urban

Clar și sursa e foarte importantă pentru că dacă ești sigur pe o anumită sursă, poți, normal, să crezi ceea ce afli.

elev, liceu, urban

Mai multe fete decât băieți spun că tind să accepte o informație ca fiind adevărată atunci când le confirmă ceea ce știau deja despre subiectul respectiv (61% dintre fete, 55% dintre băieți). Băieții de liceu consideră că o informație este adevărată atunci când este distribuită de un creator de conținut/influencer într-o măsură mai mare decât fetele (12% băieți, 5% fete).

Numărul de elevi care cred că o informație este adevărată dacă confirmă ceea ce deja știau despre subiect este mai mic în clasa a XII-a (41% în clasele a XII-a), comparativ cu restul claselor de liceu (61% în clasele a IX-a, 63% în clasele a X-a și 59% în clasele a XI-a).

Claritatea și accesibilitatea informației (42%) și calitatea acesteia de a fi de actualitate (34,6%) cântăresc de asemenea semnificativ pentru elevii de liceu atunci când decid dacă o informație este adevărată.

⁵⁴ Biasul de confirmare descrie tendința oamenilor de a căuta, interpreta și accepta informații care se pliază pe credințele și valorile lor deja existente, în timp ce resping sau ignoră informațiile care le contrazic. Prin educație media, copiii și tinerii învață cum își pot recunoaște și gestiona biasurile cognitive pentru a se putea raporta critic la informația pe care o consumă.

Tabel 6:

Tabelul 6: Consideră că o informație este adevărată atunci când⁵⁵...

Cât de des faci următoarele activități cu scopul specific de a te informa într-o zi? % (liceu, N=558)

Elevii de liceu	Elevii de gimnaziu
• Le confirmă ceea ce știu deja despre subiectul respectiv (58,9%) • Apare în mai multe surse (50,7%) • Pot identifica sursa sau autorii (47,0%)	• Este prezentată clar și e ușor de interes (56,6%) • Apare în mai multe surse (48,9%) • Pot identifica sursa sau autorii (35,7%)

Pentru elevii de gimnaziu, cele mai importante criterii conform cărora ei cred că o informație este adevărată sunt:

- **faptul că informația este prezentată clar și e ușor de înțeles (56,6%);**
- **faptul că informația apare în mai multe surse (48,9%);**
- **faptul că pot identifica sursa sau autorul informației (35,7%).**

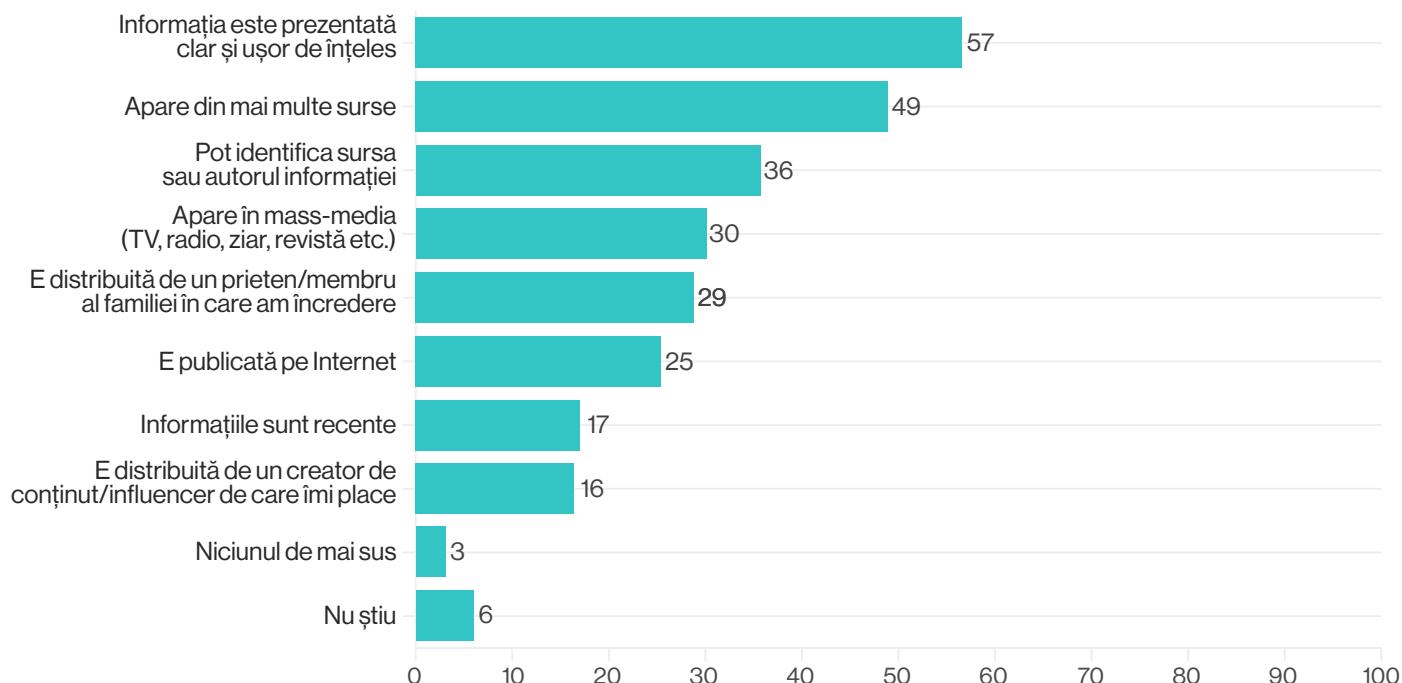

⁵⁵ La întrebarea Cred că o informație este adevărată atunci când... (răspuns multiplu), opțiunea de răspuns „Confirmă ceea ce știam deja despre subiectul respectiv” a fost prezentă în chestionarele pentru elevii de liceu, dar a lipsit din chestionarele pentru elevii de gimnaziu. Opțiunea „Informațiile sunt actuale” a fost modificată la gimnaziu: „Informațiile sunt recente”. Aceasta decizie am luat-o cu intenția de a simplifica chestionarul la care au răspuns elevii de gimnaziu.

Figura 36:

Încrederea elevilor de gimnaziu în informații

Cred că o informație este adevărată atunci când...: (răspuns multiplu) % (gimnaziu, N=737)

Datele cantitative sunt confirmate și de studiul calitativ. Elevii de gimnaziu au povestit în cadrul discuțiilor de grup că au încredere într-o informație și tind să o considere adevărată dacă este prezentată cât mai simplu și concis, fără să divagheze de la subiectul principal.

În același timp, similar elevilor de liceu, când vine vorba despre identificarea informației adevărate prin raportarea la apariția acesteia în mai multe surse, observăm că și elevii de gimnaziu au tendința de a pica în biasul de confirmare.⁵⁶ Aceștia își confirmă faptul că o informație este adevărată dacă văd că apare în mai multe surse, fără a investiga sursele în sine.

Încep să caut pe mai multe site-uri ca să văd care este cel mai des răspuns și care asta ar însemna că este și cel adevărat. Adică dacă pe celelalte site-uri scrie că așa este, atunci probabil acela este cel adevărat.

elevă, gimnaziu, rural

Am făcut comparația între cele două site-uri, că pe unul am văzut de mai multe ori o informație corectă, iar pe celălalt doar o dată am văzut o informație corectă.

elevă, gimnaziu, rural

Măi, nu am încredere în ele. Dar fac niște digging și dacă găsesc la alți influenceri că este adevărat, atunci chiar cred.

elevă, gimnaziu, urban

⁵⁶ Varianta de răspuns „Confirmă ceea ce știam deja despre subiectul respectiv” nu a fost inclusă în chestionarul pentru gimnaziu, dar reiese din discuțiile de grup că este un criteriu la care se raportează.

Mai multe fete decât băieți de gimnaziu consideră că o informație este adevărată dacă aceasta este recentă (61% fete, 39% băieți) și apare în mai multe surse (60% fete, 39% băieți⁵⁷).

Puțin peste o treime dintre elevii de gimnaziu din mediul urban consideră că o informație este adevărată atunci când pot identifica sursa sau autorul, mai mult decât elevii din mediul rural (39,5% dintre elevii din mediul urban, 31,9% elevi din mediul rural).

Elevii din mediul urban, mai mult decât elevii din mediul rural, consideră ca fiind adevărate informațiile care apar în mai multe surse (53,6% urban, 44% rural), cele pentru care pot identifica sursa sau autorul informației (39,5% urban, 31,9% rural) și dacă informațiile sunt distribuite de către un prieten/membru al familiei (34,9% urban, 22,3% rural).

4.3. Expunerea elevilor la informații false

Ne-am propus să aflăm care sunt subiectele despre care elevii consideră că întâlnesc informații false, cel puțin atât cât pot ei identifica în consumul lor de media obișnuit.

Așa cum ne-a arătat subcapitolul anterior, există factori diverși (biasuri, lipsa de conștientizare despre fenomenul haosului informațional etc.) care pot influența măsura în care elevii detectează cât de des ajung la ei informații false.

Am discutat cu ei despre aceste teme în cadrul discuțiilor de grup, iar elevii de liceu au avut de răspuns la o întrebare suplimentară în chestionar, care nu a fost prezentă și în chestionarul dedicat elevilor de gimnaziu.

Astfel, în cadrul chestionarului elevii de liceu au primit o listă predefinită a subiectelor despre care circulă în general informații false în spațiul public și le-au ordonat descrescător, în ordinea frecvenței cu care ei consideră că întâlnesc informații false despre ele.

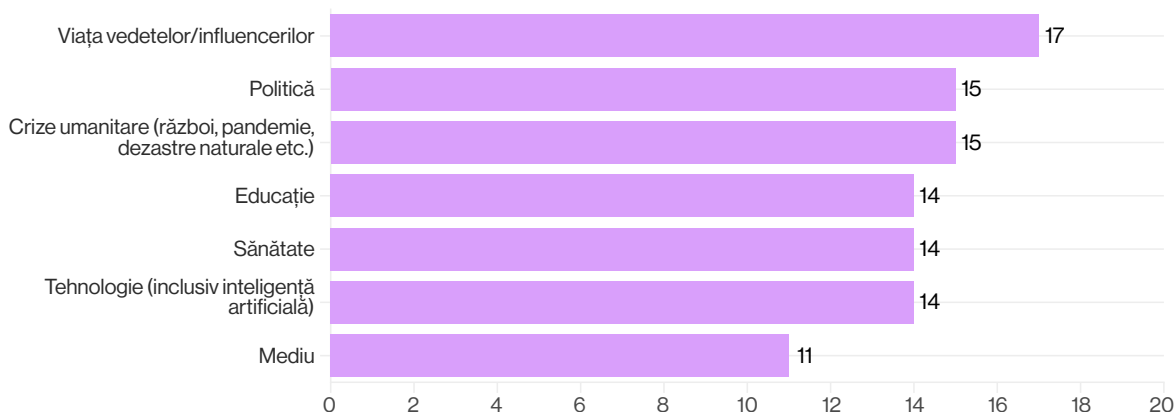
Pentru a identifica clasamentul subiectelor despre care elevii de liceu identifică cel mai des informații false, a fost calculată o medie ponderată⁵⁸ (fiecărei teme i s-a atribuit o pondere, în funcție de locul în ordinea topului realizat de fiecare elev, iar în calculul final subiectele care au avut o pondere mai mare, adică cele care au fost selectate cu precădere pe prima poziție, au avut un procent mai ridicat, așa cum putem vedea în graficul de mai jos).

În top se află informațiile false despre viața vedetelor/influencerilor, în proporție de 17%, și cele despre crize umanitare (15%) sau politică (15%).

Figura 37:

Frecvența informațiilor false pe diverse subiecte în rândul elevilor de liceu (Medie ponderată)

Aranjează în ordine subiectele de mai jos în funcție de cât de des ai întâlnit informații false despre ele % (liceu, N=558)

⁵⁸ Media ponderată este o măsură statistică utilizată pentru a calcula media unui set de valori, ținând cont de importanța (pondera) fiecărei valori în parte. Fiecare valoare din set este înmulțită cu o pondere specificată, apoi rezultatele acestor produse sunt adunate și împărțite la suma totală a ponderilor. Aceasta este utilă atunci când unele valori au o influență mai mare asupra rezultatului final decât altele.

⁵⁷ 1% este răspunsul unui elev care a selectat răspunsul „Altul” la gen.

Discuțiile de grup cu elevii de liceu confirmă constatările din sondaj. Aceștia au menționat că întâlnesc informații false cel mai des despre politică, viața vedetelor sau despre subiecte din sport.

Știu, de obicei, că se dau informații false despre anumite vedete sau despre anumite concursuri. Și unele site-uri spun, nu știu, indică niște potențiali câștigători ai anumitor emisiuni, sau așa mai departe.

elevă, liceu, urban

[...] sunt unele TikTok-uri d-alea care fac ceva, fac mâncare din viermi, din lemne, din multe alte chestii. Și mi-am dat seama că unele din chestiile alea sunt editate și făcute în așa fel ca tu să crezi minciunile pe care le fac ei.

elev, liceu, urban

Când se spunea peste tot pe internet că a murit Florin Salam.

elevă, liceu, urban

Elevii de gimnaziu, spre deosebire de elevii de liceu, par să nu identifice neapărat domenii sau subiecte generale despre care circulă informații false. Aceștia au povestit mai degrabă despre experiențe personale în care au întâlnit informații false pe care le-au crezut inițial, care aveau legătură cu un eveniment concret din viața lor, cu implicații imediate (anularea unui zbor, zile de vacanță suplimentare etc.) sau care țineau de interesele lor personale (sport, muzică etc.).

Să vă dau un exemplu. O prințesă de la Buckingham Palace [...] S-a zis despre ea că ori a fost omorâtă, sau a fost sechestrată. [...] și am văzut un video postat recent cu prințesa care spunea că avea cancer.

elevă, liceu, urban

Trebuia să plecăm cu avionul și am primit o notificare că se anulează. Și am întrebat, și am căutat, și a sunat, și de fapt nu era adevărat. Și ne-am speriat degeaba.

elevă, gimnaziu, rural

... cele mai multe [n.r. informații false] sunt întâlnite și în domeniul sportiv, pentru că nu toate sunt destul de... Nu sunt știute dinainte, adică se zvonesc unele lucruri. Și de aceea e important câteodată să vedem dacă revine cu... Adaugă alte comentarii asupra acelei informații transmise sau rectifică ceva.

elev, liceu, urban

[...] era un TikToker care vorbea despre ceva zi liberă, nu mai mergem la școală, de asta cam vorbește tot timpul. Uneori e adevărat, alteori nu. Și când am întrebat la școală, informația logică că nu era adevărată.

elev, gimnaziu, rural

Probabil și în politică ar mai putea fi. Este o informație destul de greu de ajuns, sau de extras, ca să fie destul de curată sau să fie destul de adevărată. Deci cred că și politica ar putea fi un domeniu în care sunt foarte multe fake news.

elev, liceu, urban

Cum că un fotbalist, de exemplu, s-a sinucis în închisoare. Și am căutat pe Google să văd dacă este adevărat și spunea că este știre falsă.

elev, gimnaziu, urban

Spre exemplu, îmi plăcea foarte mult un artist și am auzit că a decedat. Și m-am supărat foarte tare, dar după am auzit că e o știre falsă.

elevă, gimnaziu, urban

Una dintre concluziile pe care o putem trage despre elevii de gimnaziu în urma discuțiilor de grup este că încă nu cunosc neapărat cum și ce elemente ale unui mesaj pot analiza pentru a stabili dacă informația este suspectă și nici nu au încă niște repere sau indicii predefinite după care se pot ghida pentru a ști când să inițieze verificarea informației, spre deosebire de elevii de liceu.

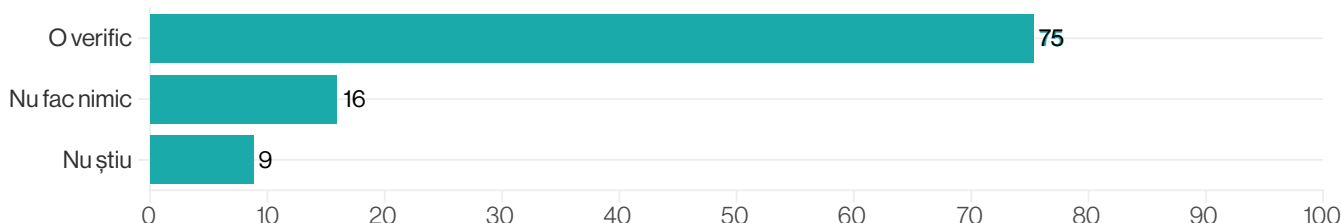
Menționăm că doar o parte mică a elevilor de gimnaziu care a participat la discuțiile de grup a putut oferi exemple despre acest tip de situații. Unii dintre cei care și-au exprimat opinia au împărtășit că nu își pot aminti exemple concrete, iar alții, așa cum am văzut mai sus, consideră că nu au întâlnit informații false.

Cu toate acestea, studiul cantitativ ne arată că elevii de gimnaziu consideră că este important să verifice o informație dacă aceasta le trezește suspiciuni.⁵⁹ 75,3% dintre aceștia afirmă că verifică o informație care le trezește suspiciuni, iar 15,9% afirmă că nu fac nimic atunci când se întâlnesc cu una.⁶⁰

Figura 38:

Comportamentul elevilor de gimnaziu în fața informațiilor care le trezesc suspiciuni

Ce faci atunci când ajunge la tine o informație care îți trezește suspiciuni? % (gimnaziu, N=737)

4.4. Interacțiunea elevilor cu informațiile false

În acest subcapitol vom descrie comportamentul de verificare a informațiilor pe care elevii de liceu și cei de gimnaziu consideră că îl au⁶¹ și vom prezenta acțiunile pe care le fac atunci când identifică sau află despre o informație falsă pe internet.⁶²

Verificarea informației a fost abordată parțial și în Capitolul 3. Obiceiuri de informare și relația cu mass-media, unde am analizat comportamentul de informare al elevilor.

4.4.1. Verificarea informației: Tehnici folosite de elevi

Comportamentul de verificare a informației al elevilor de liceu și de gimnaziu are mai multe dimensiuni decât cele pe care le-am văzut în capitolul anterior. Cadrul de analiză la care ne raportăm este definit în continuare de principii din educația media.

⁶¹ Întrebarea în sondaj a fost formulată astfel: Ce faci pentru a verifica informațiile care ajung la tine? (răspuns multiplu).

⁶² Doar elevii de liceu au primit întrebarea: Ce faci atunci când identifici o informație falsă pe internet? Totuși, și în cazul elevilor de gimnaziu putem trage concluzii pe baza discuțiilor de grup.

⁵⁹ În chestionarul pentru elevii de gimnaziu am inclus o întrebare de filtrare suplimentară, cu câteva variante simple de răspuns: „Ce faci atunci când ajunge la tine o informație care îți trezește suspiciuni?” (variante de răspuns: o verific, nu fac nimic, nu știu). Această întrebare nu a fost inclusă și în chestionarul pentru elevii de liceu.

⁶⁰ Există posibilitatea ca elevii să fi oferit un răspuns dezirabil la această întrebare.

Astfel, vom considera că un elev de liceu care a selectat cel puțin cinci dintre tehnicile de verificare⁶³, are cunoștințe avansate despre verificarea informației. Opțiunile de răspuns au vizat verificarea sursei și a autorului informației, căutarea aceleiași informații în surse diferite, utilizarea de surse și instrumente digitale pentru verificarea informației (platforme de fact-checking, reverse image search, AI content detectors), analiza contextului, consultarea cu un adult sau cu un prieten.

De asemenea, elevii au avut opțiunea de a răspunde că nu verifică informațiile deloc, sau să noteze ce alte tipuri de tehnici folosesc (răspuns deschis).

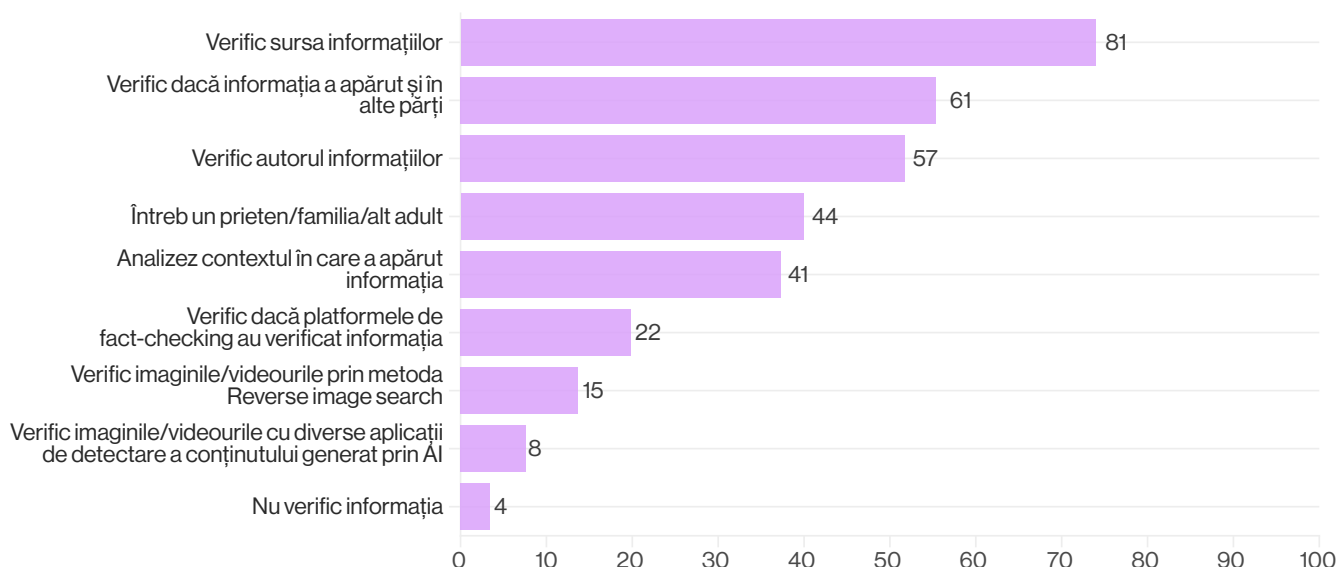
Elevii de liceu

Astfel, elevii de liceu spun că verifică preponderent sursa informațiilor (81,1%), se uită să vadă dacă informația a mai apărut și în alte surse (60,7%) și verifică autorul informațiilor (56,8%).

Figura 39:

Tehnicile utilizate de elevii de liceu pentru verificarea informațiilor

Ce faci pentru a verifica informația ce ajunge la tine? (răspuns multiplu) % (liceu, N=558)

Verificarea sursei nu presupune însă evaluarea sursei, așa cum am arătat și în capitolul anterior. Elevii de liceu povestesc în discuțiile de grup că verifică informația din mai multe surse, însă nu neapărat sursele în sine. Dacă își pun întrebări despre acestea, atunci caută repere care să le confirme că sunt de încredere (de exemplu, că este o pagină oficială, verified). În cazul informațiilor găsite pe rețelele sociale, acestea sunt des verificate prin căutări pe Google (primele website-uri afișate), însă elevii de liceu nu investighează conturile care au distribuit informația.

⁶³ Întrebarea a fost formulată astfel: Ce faci pentru a verifica informațiile care ajung la tine? (răspuns multiplu) Opțiunile de răspuns în chestionarul pentru elevii de gimnaziu au fost mai puține și simplificate. Astfel, opțiunile de răspuns „Verific dacă platformele de fact-checking au verificat informația”, „Verific imaginile/videourile cu diverse aplicații de detectare a conținutului generat prin AI” și „Analizez contextul în care a apărut informația” au fost păstrate doar în chestionarul pentru elevii de liceu.

De obicei nu cred chiar tot ce văd. Și dacă e o știre care chiar mi se pare interesantă și vreau să văd dacă e adevărat sau nu, o caut în alt loc pe internet. Pentru că, de obicei, dacă văd pe Instagram sau pe TikTok ceva și mi se pare mie că nu e ce trebuie, pot să caut pe Google și acolo știu sigur că găsesc repede adevărul. De exemplu, am văzut pe TikTok că regele Angliei are cancer și nu mi-a venit să cred, și am căutat pe Google. Efectiv, regele Angliei are cancer. Și acolo, dacă cauți, îți scrie că chiar așa e, de la surse în care poți să ai încredere, adică BBC News sau CNN. Și știu că, na, alea sunt știri internaționale și nu îți permit să spună lucruri false.

elevă, liceu, urban

Dacă mă interesează atât de mult subiectul, o să caut în mai multe surse să-mi dau seama dacă e adevărat sau nu. Dacă nu sunt atât de interesată, poate doar sar peste, sau chiar îi dau că nu mă interesează și nu mai vreau să văd.

elevă, liceu, urban

Să vă dau un exemplu. [...] m-am dus direct la sursă, la pagina verificată de Instagram a Casei Regale. [...] Practic, mi-am dat seama că ce am citit eu în ziua aia a fost fals și după, cum m-am dus să verific o sursă adevărată, o sursă sigură...

elevă, liceu, urban

43,8% dintre elevii de liceu întreabă un prieten, familia sau alt adult pentru a verifica informația. Din discuțiile de grup reiese faptul că unii elevi de liceu consideră o informație adevărată sau de încredere dacă și altora li se pare adevărată. Acest lucru ne arată că ei nu operează conștient cu conceptele ce țin de fapte și opinii și că se bazează pe alinierea cu opiniile altora (indiferent de relevanța persoanei care emite opinia), fără a verifica dacă faptic informația este redată corect.

Poate că am mai auzit și de la oamenii din jur, am mai auzit acest lucru spunând că așa este, dar nu doar de la unul, de la mai mulți, atunci știi că probabil chiar este așa.

elev, liceu, urban

Poți după [n.r. căutarea informației din diferite surse] să te duci, să vorbești cu prietenii tăi despre asta și să vezi care este opinia lor despre toată situația. De acolo îți formezi opinia [n.r. Despre veridicitatea informației].

elev, liceu, urban

40,9% dintre elevii de liceu au răspuns în chestionar că analizează contextul în care a apărut informația, dar în cadrul discuțiilor de grup foarte puțini tineri au descris un demers care poate fi încadrat în această categorie.

La capătul listei de tehnici folosite, 21,8% dintre elevii de liceu consultă platformele de fact-checking. O mică parte dintre elevii de liceu folosesc instrumente digitale de verificare a imaginilor sau video-urilor: 15% verifică imaginile/videourile prin metoda reverse image search, și doar 8,4% verifică imaginile/videourile cu diverse aplicații de detectare a conținutului generat prin AI. Conform sondajului, doar 4% dintre elevii de liceu afirmă că nu verifică deloc informațiile care ajung la ei.

În rândul elevilor de liceu, fetele tind să valideze mai mult informațiile primite prin surse de încredere precum prietenii/familia (48% dintre fete, 37% dintre băieți) și să analizeze contextul (43% dintre fete, 36% dintre băieți). Pe de altă parte, băieții, mai mult decât fetele, tind să verifice imaginile sau videourile cu instrumente digitale (verifică imaginile/videourile prin metoda reverse image search 18% dintre băieți, 13% dintre fete; verifică imaginile/videourile cu diverse aplicații de detectare a conținutului generat prin AI (11% dintre băieți, 6% dintre fete). Astfel, observăm că fetele verifică informațiile mai degrabă bazându-se pe opinia și validarea corectitudinii acestora din partea altora, iar băieții tind să se bazeze pe propriile abilități, mai ales dacă presupun cunoștințe tehnice digitale specifice, tendințe pe care le-am observat de altfel și în ceea ce privește activitățile pe care le fac pe internet și nivelul de informare cu privire la aceste subiecte, printre altele.

Nu doar genul descrie o diferență în felul în care elevii de liceu verifică informațiile, ci și mediul din care fac parte. Astfel, metodele de verificare a informațiilor cele mai des utilizate de către elevii din mediul urban sunt cele care presupun atât căutarea informațiilor în alte surse (66% dintre elevii din mediul urban, 54% dintre elevii din mediul rural), cât și consultarea cu prietenii/familia/adulții (47% dintre elevii din mediul urban, 39% dintre elevii din mediul rural).

Indiferent de clasa din care fac parte, elevii de liceu pun accentul cel mai mult pe verificarea sursei informațiilor. Elevii din clasa a XII-a devin mai autonomi și se consultă mai puțin cu prietenii/familia/alți adulți – 27% dintre elevii din clasa a XII-a, comparativ cu 46% dintre elevii din clasa a IX-a, 48% în clasa a X-a și 43% în clasa a XI-a.

Elevii de gimnaziu

Asemenea elevilor de liceu, elevii de gimnaziu verifică preponderent sursa sau autorul informațiilor (51,4%). Aproape jumătate dintre ei (46,9%) verifică dacă informația a apărut și în alte părți, iar 40,5% întreabă un prieten, un membru al familiei sau un alt adult. Un număr mic de elevi folosesc metoda Reverse image search pentru a verifica informațiile (14,9%).

Din nou, similar cu situația de la liceu, vedem că verificarea sursei, deși este tehnica pe care o utilizează cei mai mulți elevi de gimnaziu, nu ține de fapt de investigarea credibilității sursei. Am identificat foarte puține momente în cadrul discuțiilor de grup din care să reiasă că acest aspect ar fi unul pe care elevii de gimnaziu îl aplică atunci când caută informații. Verificarea din mai multe surse a unei informații este un obicei într-adevăr (cel mai des aplicat în scop școlar), dar el este mecanic și se rezumă la câteva surse prestabilite în care au încredere pentru că sunt folosite de prieteni sau recomandate de profesori, pe de o parte, sau pe care le observă la adulții din familie, pe de alta.

Câteodată le iau ca atare, câteodată mă informez de pe Google, văd dacă sunt aceleași informații și, dacă nu, mai întreb o persoană care le știe.

elevă, gimnaziu, rural

Dar, de obicei... ca să aflu dacă e falsă sau nu, mă uitam printre comentarii să văd ce spune lumea și dacă majoritatea spune că e falsă, atunci credem că e falsă.

elevă, gimnaziu, rural

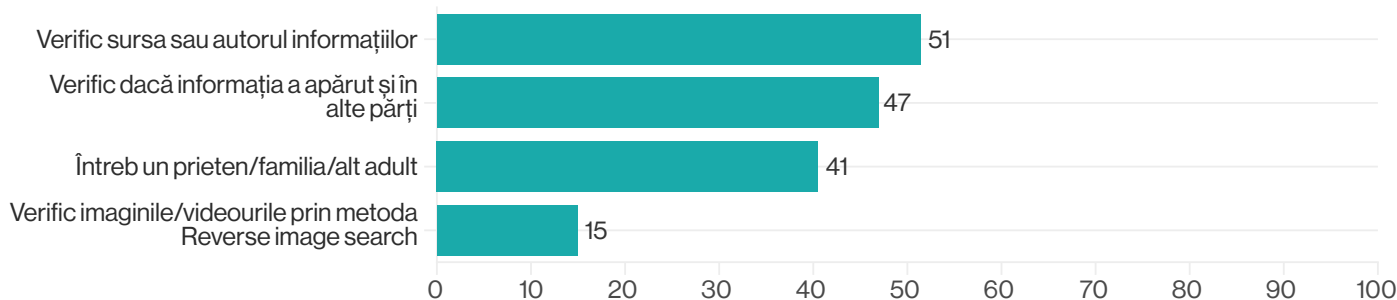
În principal pe mama o întreb. [n.r. Pentru a verifica informația contradictorie găsită pe diferite website-uri].

elevă, gimnaziu, urban

Figura 40:

Tehnicile utilizate de elevii de gimnaziu pentru verificarea informațiilor

Ce faci pentru a verifica informația ce ajunge la tine? (răspuns multiplu) % (gimnaziu, N=737)

Fetele de gimnaziu, mai mult decât băieții (45% dintre fete, 35% dintre băieți) verifică informațiile întrebând prietenii, familia sau alți adulți din jurul lor, o tendință similară cu cea de la liceu.

Elevii de gimnaziu din mediul urban, comparativ cu elevii din mediul rural, tind să verifice mai mult sursa sau autorul informației (55% elevi din mediul urban, 47% elevi din mediul rural) și să întrebe un prieten, un membru al familiei sau un adult (43% elevi din mediul urban, 38% elevi din mediul rural).

Pe măsură ce cresc, elevii de gimnaziu folosesc anumite tehnici de verificare a informației într-o proporție tot mai mare: verifică dacă informația a apărut și în alte părți (de la 39% în clasa a V-a la 53% în clasa a VIII-a) și verifică sursa sau autorul informațiilor (de la 42% în clasa a V-a la 53% în clasa a VIII-a).

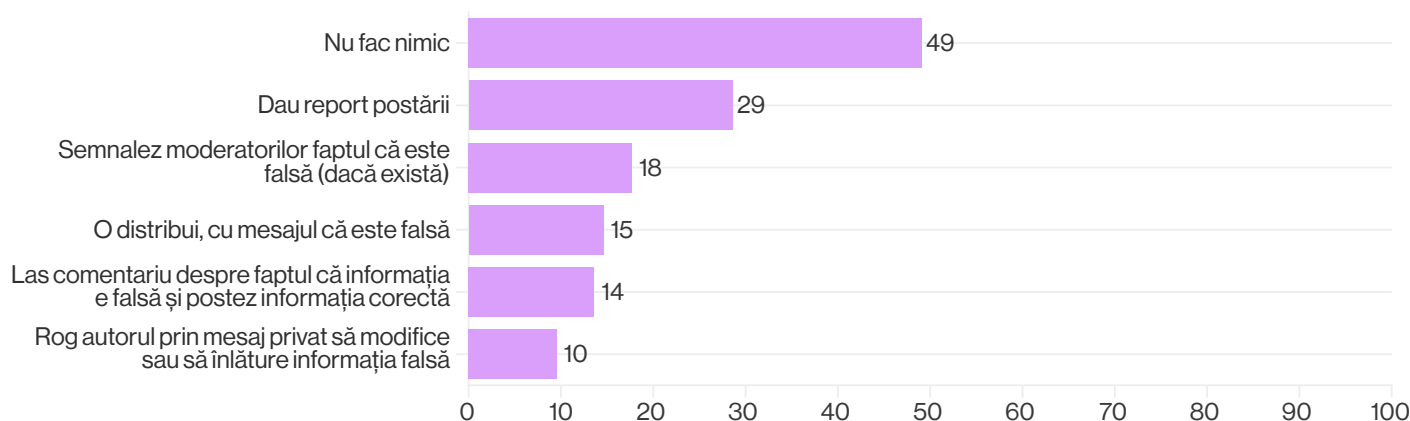
4.4.2. Gestionarea informațiilor false identificate de către elevi

Am întrebat elevii de liceu⁶⁴ ce fac atunci când identifică informații false pe internet.

Figura 41:

Comportamentul elevilor de liceu în fața informațiilor false din mediul online

Ce faci atunci când identifici o informație falsă pe internet? (răspuns multiplu) % (liceu, N=558)

Aproape jumătate dintre elevii de liceu (49,1%) nu fac nimic atunci când identifică o informație falsă.

Aproximativ o treime dintre elevii de liceu (28,6%) spun că dau report unei postări ce conține informații false.

O foarte mică parte dintre ei fac acțiuni prin care să împărtășească publicului general că informația este falsă și să ofere explicații sau căi către informația corectă. 17,7% afirmă că **semnalează moderatorilor despre informațiile false (dacă există)**. 14,6% o distribuie, semnalând că informația este falsă, iar 13,6% postează în comentarii că aceasta este falsă și oferă informația corectă. Aceste acțiuni, spre deosebire de raportarea unei postări (pe majoritatea platformelor online, la un click distanță, anonim), presupun un efort suplimentar pentru a fi efectuate (verificarea informației, identificarea autorului/moderatorului, contactarea lor și descrierea problemei, uneori public).

Acțiunea pe care elevii de liceu spun că o fac **cel mai puțin este contactarea autorului postării care conține informația falsă în vederea modificării sau înlăturării acesteia**. Doar 9,6% dintre elevii de liceu spun că fac acest lucru.

Din discuțiile de grup⁶⁵ reiese faptul că elevii sunt mai predispuși să **semnaleze prietenilor, familiei sau apropiaților faptul că o informație este falsă, spre deosebire de a posta despre acest aspect pe rețelele sociale**. În același timp, câțiva dintre ei au împărtășit faptul că au distribuit la rândul lor informații false, fapt ce le-a creat un disconfort, atât pentru că au căzut pradă informației false, dar și pentru că i-ar fi făcut pe alții să o creadă.

⁶⁴ Întrebare cu răspuns multiplu dintr-o listă predefinită. La gimnaziu nu am pus această întrebare în chestionar.

⁶⁵ Deși elevii de gimnaziu nu au răspuns la aceeași întrebare în chestionar, tematica a fost abordată în discuțiile de grup cu aceștia. Experiențele lor sunt similare cu cele ale elevilor de liceu, așa că le vom trata împreună.

[n.r. După ce mă informez și aflu că este falsă] ori le spun celor apropiați, care spun că e adevărată, și de fapt nu este, le spun că nu este adevărată. Sau, nu știu, nu fac nimic. Sau dacă este o postare, de exemplu, nu știu, pe o rețea de socializare tipică, să zic Instagram sau așa, eventual le comentez, dar nu prea.

elevă, liceu, urban

E foarte important să verificăm informația, după părerea mea, mai ales în subiecte destul de serioase, unde putem înțelege anumite lucruri greșit și putem transmite informația greșit și la mai multă lume. Dacă nu încercăm să verificăm informația, devine ca fake news.

elev, liceu, urban

Nu am vorbit despre asta, dar când a fost problema de așa ceva [n.r. să fi distribuit informații false prietenilor], da, am discutat, într-o oarecare măsură. Și ne dăm cu părerea și cam atât.

elevă, liceu, urban

Momentan mie nu mi s-a întâmplat, dar, dacă aș fi distribuit, n-aș fi făcut-o cu intenție, ci tot din greșeală, din neștiință.

elevă, gimnaziu, urban

[n.r. Și cum tratezi o informație falsă?] Îmi anunț prietenii despre aceasta, dacă este pe un subiect care ne interesează.

elevă, gimnaziu, urban

Discuțiile de focus grup au arătat că, odată ce elevii au identificat o sursă ce distribuie informații false, aceștia tind să nu o mai folosească.

Mi s-a întâmplat pe tema unui joc. Ne certam pe un anumit subiect. Eu eram contra lor, până la urmă s-a arătat că ei au avut dreptate. [...] Mi-am cerut scuze și le-am spus că... na [n.r. Știrea era falsă], mi-am cerut scuze.

elev, gimnaziu, rural

Păi, înainte aveam și TikTok, acum nu mai am. Și era un tiktoker care vorbea despre ceva zi liberă, nu mai mergem la școală, de asta cam vorbește tot timpul. Uneori e adevărat, alteori nu. Și când am întrebat la școală, informația logică că nu era adevărată. Păi m-am simțit destul de supărat, pentru că totuși era o zi liberă, nu mă ducem la școală. După aceea, sincer, nu prea m-am uitat la el.

elev, gimnaziu, rural

În plus, elevii spun că în cazul în care ar răspândi informații false pe internet, ar face-o din greșeală și consideră că este important să verifice informația.

Nu mai caut pe sursa aceea și îmi întreb prietenii dacă au văzut.

elevă, gimnaziu, rural

Informarea în ziua de azi e esențială. Dacă nu ești bine informat și nu ai informații adevărate, poți să pici în capcana informațiilor false și să nu te mai ridici de acolo.

elev, liceu, urban

Într-adevăr, dacă continuă și repetă cu informații false, pentru mine nu este o sursă de încredere și nu o mai urmăresc, sau citesc de pe acea sursă.

elev, liceu, urban

Dacă se știe că au mai mințit și sunt mincinoși, nu mai am încredere în ei.

elev, liceu, urban

[n.r. Ai mai avut încredere în sursa respectivă, după ce ți-ai dat seama că a distribuit informații false?] Nu. Și am setat să nici nu-mi mai apară chestii de genul.

elev, liceu, urban

Am închis sursa, am trecut peste și am căutat alt site sau altă sursă de informare. Adică, când ceva e aproape evident că e fals sau e discutabil dacă e adevărat sau fals, mai cauți încă unul.

elevă, liceu, urban

4.4.3. Cunoștințe și abilități avansate de verificare a informației

Cum am menționat la începutul subcapitolului, ne-am propus să identificăm dacă există elevi de liceu care spun că folosesc mai multe dintre tehnicile de verificare⁶⁶ pentru a afla dacă modul în care aceștia se raportează la diverse aspecte ce țin de informare este diferit de cel al colegilor lor.

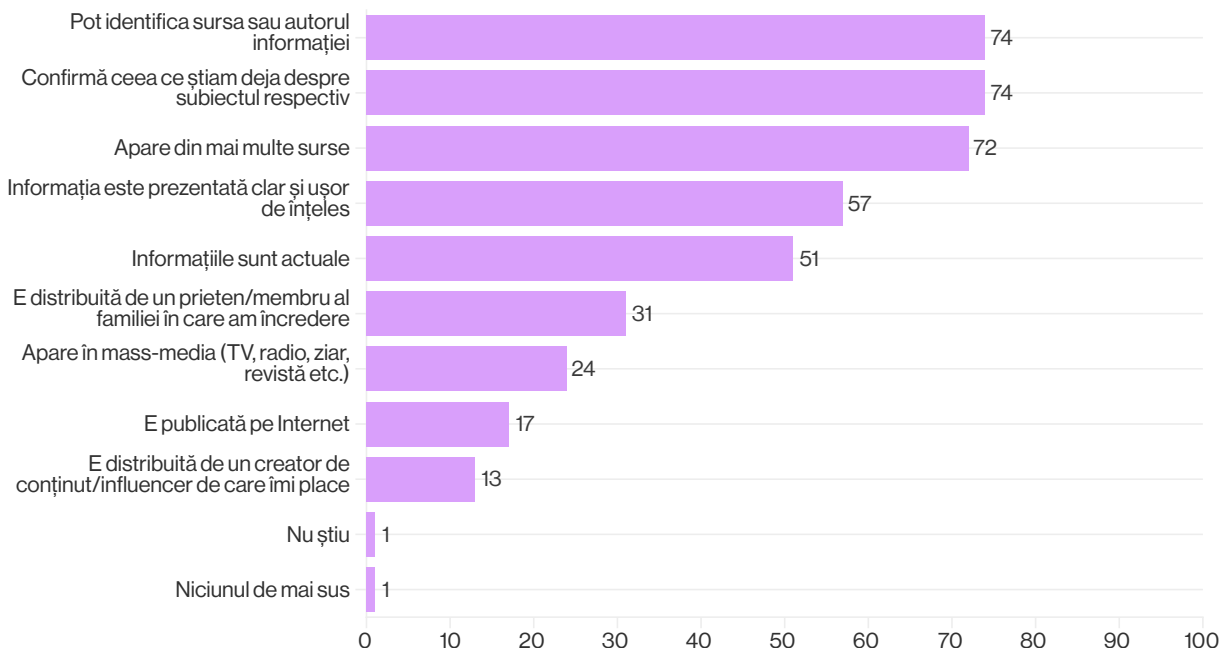
Un sfert dintre elevii de liceu (25,7%)⁶⁷ spun că folosesc cinci sau mai multe tehnici de verificare a informațiilor care ajung la ei.

Prin cercetarea de față nu putem ști dacă ei le folosesc (mereu) pe toate atunci când analizează un mesaj, ci doar că acești elevi cunosc mai multe tehnici și că le-ar putea aplica atunci când verifică o informație. Aceștia tind să considere într-o proporție mai mare decât colegii lor că o informație este adevărată atunci când pot identifica sursa sau autorul informației (74%), informația le confirmă ceea ce știau deja despre subiectul respectiv (74%) și când informația apare și în alte surse (72%).

Figura 42:

Încrederea în informații a elevilor de liceu care folosesc cel puțin cinci modalități de a verifica informația

Cred că o informație este adevărată atunci când...: (răspuns multiplu) % Filtru: minim 5 variante de răspuns din Q20I. (liceu, N=144)

⁶⁶ Nu am monitorizat elevii pentru a proba dacă ei într-adevăr folosesc tehnicile pe care le-au bifat în chestionar și nici nu am investigat specific ce înțeleg ei prin aceste tehnici, mai departe de discuțiile generale de grup.

⁶⁷ În total, 144 de elevi, din eșantionul total de 558 elevi de liceu.

Totodată, elevii de liceu care folosesc cel puțin cinci tehnici de a verifica informația sunt mai activi în a gestiona informațiile false, comparativ cu elevii care folosesc mai puține tehnici de verificare.

Acești elevi:

- dau report cu 13% mai des unei postări pe care o identifică a fi falsă (42% dintre elevii care folosesc cel puțin cinci tehnici de a verifica informația, 29% dintre elevii de liceu în general);
- sesizează moderatorii cu 10% mai mult (28% dintre elevii care folosesc cel puțin cinci tehnici de a verifica informația, 18% dintre elevii de liceu în general);
- lasă comentarii despre faptul că informația este falsă și postează informațiile corecte cu 9% mai mult (23% dintre elevii care folosesc cel puțin cinci tehnici de a verifica informația, 14% dintre elevii de liceu în general);
- distribuie informația cu mesajul că este falsă cu 5% mai mult (20% dintre elevii care folosesc cel puțin cinci tehnici de a verifica informația, 15% dintre elevii de liceu în general).

În rândul acestor elevi de liceu sunt cu 7% mai puțini elevi care nu fac nimic atunci când identifică o informație falsă (42% dintre elevii care folosesc cel puțin cinci modalități de a verifica informația), comparativ cu restul elevilor de liceu (49%).

Aceste comparații ne arată că, pe măsură ce încep să folosească tot mai multe tehnici de verificare a informației, elevii de liceu par să dezvolte comportamente mai avansate și în alte privințe ce țin de informare (nivelul de cunoștințe, abilități și atitudini de gestionare a informațiilor false, nivelul general de informare și interes cu privire la subiecte diverse etc.).

Elevii de liceu care folosesc cel puțin cinci modalități de a verifica informația, comparativ cu ceilalți elevi de liceu, consideră că sunt mult sau foarte mult informați într-o proporție mai mare referitor la toate subiectele despre care au fost întrebați în chestionar.

De asemenea, se observă și o descreștere cu 10-11% a răspunsurilor „deloc sau foarte puțin informat” pentru temele ce țin de politica națională și de alegerile din România din 2024, indicând că acești elevi se consideră în principiu mai informați și mai încrezători în informațiile pe care le accesează.

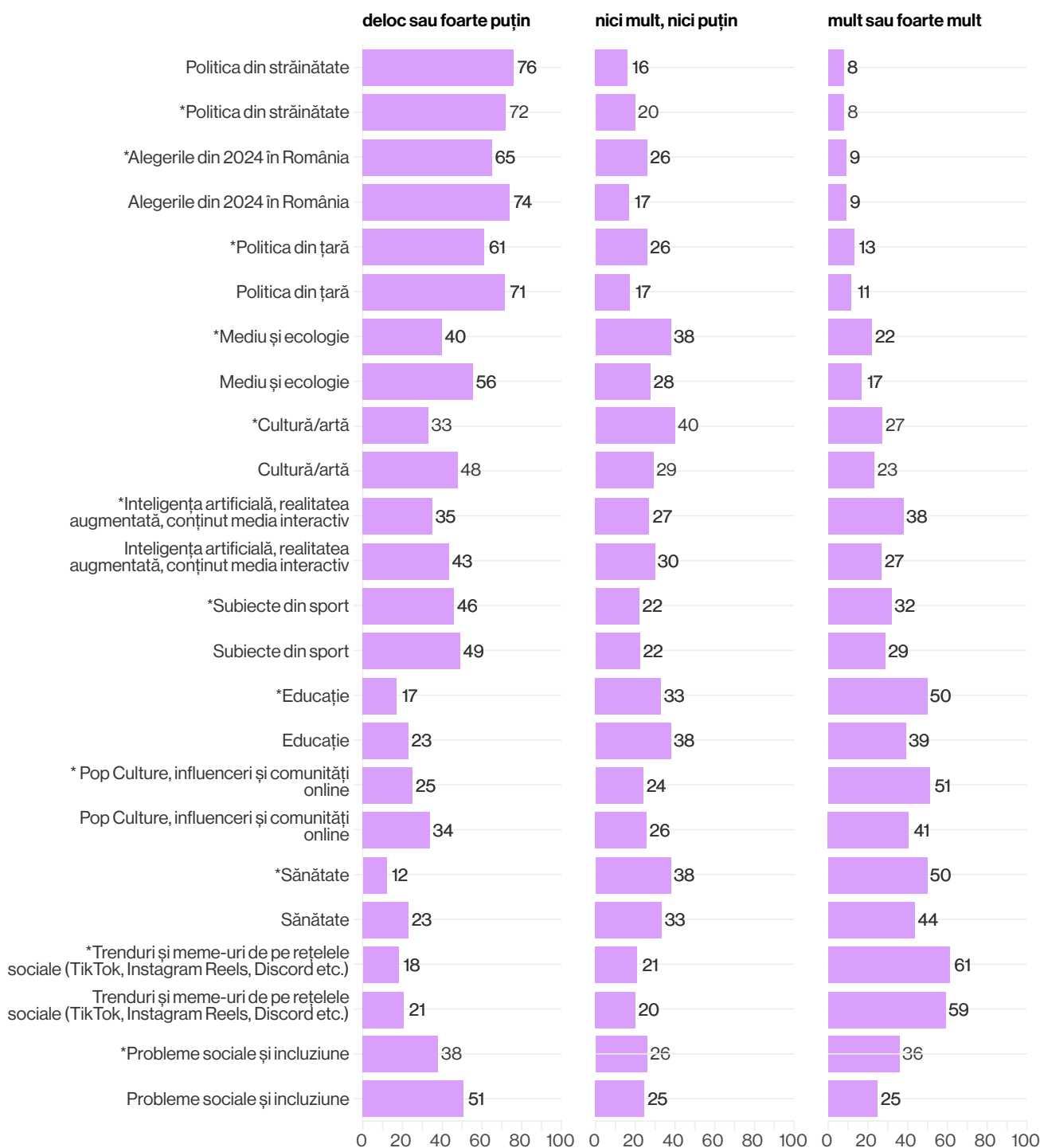

Aceste diferențe pot fi observate în graficul de mai jos⁷⁰.

Figura 43:

Nivelul de informare al elevilor de liceu pe subiecte și teme de interes general – comparație cu elevii care au selectat cel puțin cinci modalități de verificare a informației

Cât de informat ai spune că ești în legătură cu următoarele subiecte? % Filtru: minim 5 variante de răspuns din Q20I. (liceu, N=144)

⁷⁰ Cu * sunt notate temele care conțin răspunsurile din partea celor 114 de elevi – 25,7% din total eșantion elevi de liceu – care folosesc cel puțin cinci modalități de a verifica informația.

05 OBICEIURILE DE CONSUM MEDIA și relația cu informația ale elevilor din clasele a III-a și a IV-a

În acest capitol am explorat felul în care elevii din clasele a III-a și a IV-a interacționează cu informația din mediul digital. Ne-am propus să studiem obiceiurile acestora de a utiliza internetul, cât timp și în ce scop îl folosesc, pe ce rețele sociale petrec timpul, care sunt influencerii preferați și cum gestionează informațiile false sau comportamentele periculoase pe internet.

În continuare sunt prezentate rezultatele sondajului în rândul elevilor din clasa a III-a și a IV-a la care au participat 552 elevi din toată țara (vezi capitolul Metodologie). Am luat în considerare, pentru a oferi context, și perspectiva părinților⁶⁸ în urma unei discuții de tip focus grup.

5.1. Internet: acces și obiceiuri de utilizare ale elevilor din clasele a III-a și a IV-a

60,1% dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a folosesc internetul în fiecare zi. Proporția elevilor care folosesc internetul mai rar decât în fiecare zi este considerabil mai mică (19,1% pentru răspunsurile „4-5 zile pe săptămână”, 12,5% pentru răspunsurile „2-3 zile pe săptămână”). Doar 8,3% dintre ei folosesc internetul o dată pe săptămână sau mai rar. Din 552 elevi care au participat la sondaj, doar unul a răspuns că nu folosește internetul deloc⁶⁹.

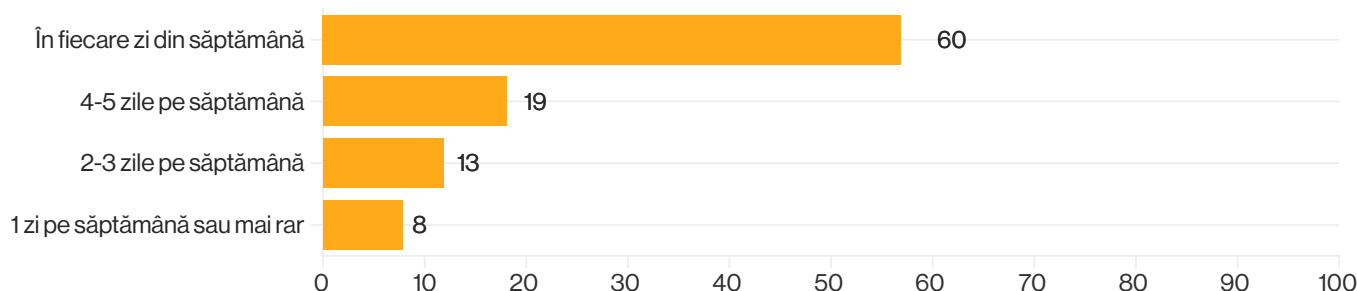
⁶⁸ La focus grup au participat părinți ai elevilor din clasele primare, începând cu clasa pregătitoare și până în clasa a IV-a (nu doar clasele a III-a și a IV-a așa cum au fost culese datele de sondaj). Am luat decizia de a implica în discuție inclusiv părinți ai elevilor de clase primare mai mici, pentru a avea un tablou mai larg despre interacțiunea copiilor cu internetul. Acest aspect metodologic nu afectează rezultatele studiului.

⁶⁹ Numărul de elevi care au declarat că nu folosesc deloc internetul trebuie tratat cu precauție. Mai multe detalii în capitolul *Metodologie*, *Limitări metodologice*.

Figura 44:

Frecvența utilizării internetului pentru elevii din clasele a III-a și a IV-a

Cât de des stai pe internet într-o săptămână? % (primar, N=551)

Telefonul mobil personal este principalul dispozitiv prin care elevii din clasele a III-a și a IV-a se conectează la internet – 83,5% dintre elevi au răspuns că îl folosesc de obicei în acest scop. Elevii din clasele a III-a și a IV-a folosesc mai des decât elevii din clasele mai mari telefonul altcuiva (prietenii sau familie) pentru a utiliza internetul (14%, comparativ cu 3,7% la gimnaziu și 4,1% la liceu).

24,1% dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a folosesc de obicei laptopul/calculatorul pentru a se conecta la internet, iar tableta personală o folosesc cu același scop aproape de două ori mai mult decât elevii de gimnaziu sau de liceu: 13,1%, comparativ cu 6,1% (gimnaziu), 5,7% (liceu).

Elevii din clasele a III-a și a IV-a folosesc consola de jocuri mai mult decât colegii lor de vârstă mai mare (13,1%, comparativ cu 9,9% la gimnaziu și 5,7% la liceu). Acest tipar al utilizării dispozitivelor cu care se conectează la internet este confirmat și în discuția de grup cu părinții elevilor de școală primară. Studiul a arătat că elevii mai mici sunt orientați cu precădere spre activități de joc și divertisment în mediul online.

Nu au telefoane, nici tablete cu internet, și degrabă n-o să le iau pentru că nu au nevoie.

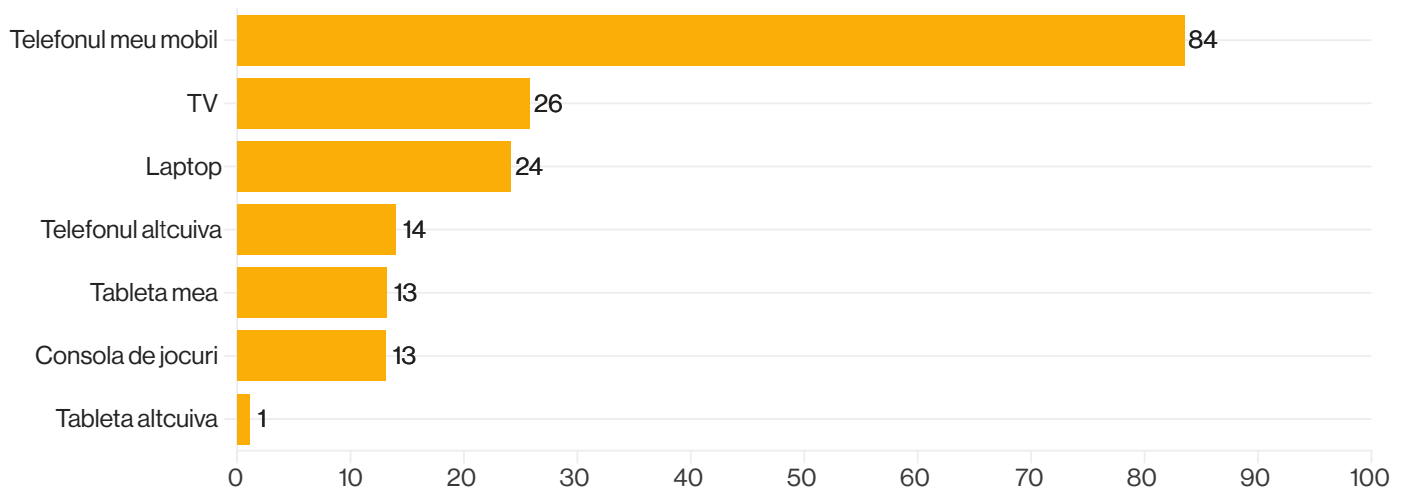
mamă, elevi clasa a III-a și a IV-a, rural

E pasionat de Lego, încă ... încă mai construiește. În rest, bineînțeles, calculator, telefon și jocuri.

mamă, elev clasa a II-a, urban

Figura 45:**Utilizarea dispozitivelor de către elevii din clasele a III-a și a IV-a pentru conectarea la internet**

De obicei, pentru a intra pe internet, folosești: (răspuns multiplu) % (primar, N=551)

Elevii din clasele a III-a și a IV-a spun că petrec în medie 3 ore pe zi pe internet (minimum 1 oră, maximum 16 ore, dintr-un subeșantion total de 551 de elevi⁷¹), mediana⁷² fiind 2 ore pe zi. Dacă ne uităm pe distribuția răspunsurilor privind numărul de ore pe care acești elevi le petrec pe internet, observăm că majoritatea se situează în intervalul 1-4 ore.

Doar 33 de elevi au răspuns că petrec pe internet 5 ore pe zi, iar 27 de elevi că petrec pe internet 6 ore pe zi. Numărul elevilor care au menționat că stau pe internet de la 7 ore în sus este de 10 elevi și mai puțin, iar peste 10 ore pe zi avem doar câteva răspunsuri. La fel ca la elevii mai mari, exprimarea acestor valori extreme reprezintă cel mai probabil impresia elevilor din clasele a III-a și a IV-a că ar petrece foarte mult timp pe internet zilnic.

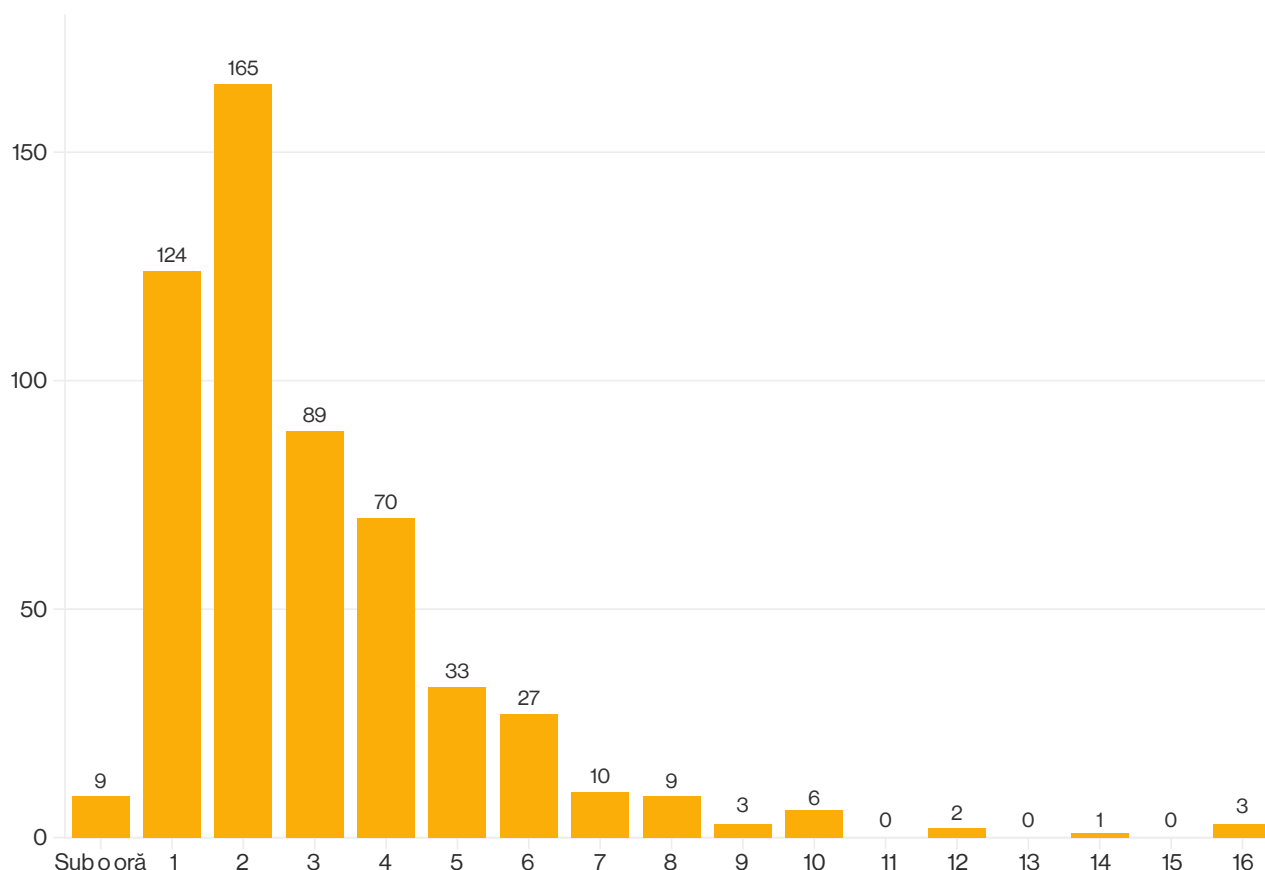
⁷¹ În cazul elevilor din clasele a III-a și a IV-a răspunsurile posibile au fost limitate de către echipa de cercetare la 16 ore pe zi.

⁷² Mediana reprezintă acea valoare a unei serii ordonate crescător sau descrescător care împarte seria în două părți egale. Spre deosebire de media aritmetică, mediana nu este supusă influenței valorilor extreme, foarte mari sau foarte mici. În situația în care unii elevi au răspuns că petrec pe internet, de exemplu, 24 de ore, aceste valori au impact asupra mediei (în direcția majorării acesteia), dar nu și asupra mediane.

Figura 46:

Durata zilnică de utilizare a internetului pentru elevii din clasele a III-a și a IV-a

Câte ore stai pe internet într-o zi obișnuită? % (primar, N=551)

Să nu uităm acest aspect important, minim o oră pe zi se petrece pe telefon la noi.

mamă, eleve clasa pregătitoare și clasa a IV-a, urban

Ai mei au tablete, în timpul săptămânii nu le folosesc. Am control parental și îi las doar în weekend.

mamă, elevi clasa I și a IV-a, rural

Are telefon pentru a putea să ne sune oricând, dar accesul la telefon este restricționat la o oră pe zi în timpul săptămânii. Și doar atunci când suntem noi [n.r. părinții] acasă.

mamă, elev clasa a III-a, urban

Puțin peste o treime din elevii din clasele a III-a și a IV-a (35,8%), decid singuri cât timp petrec pe internet/în fața ecranelor, iar 60,4% spun că timpul lor pe internet/în fața ecranelor este limitat de către adulți. Discuțiile de focus grup cu părinții elevilor de clasele primare arată că timpul petrecut pe ecrane este limitat nu doar din voința părinților, ci și de felul în care este organizat efectiv programul și rutina zilnică a copiilor.

Copilașii noștri, având un program foarte încărcat, accesul la internet și la telefon, la YouTube, este foarte puțin. Asta pentru că programul nu le permite. Mai au și activități extra.

mamă, elevi clasa I și a IV-a, rural

Cu toate acestea, părinții povestesc că unii dintre elevii mai mici și-ar dori, uneori, să decidă singuri cât timp petrec pe internet.

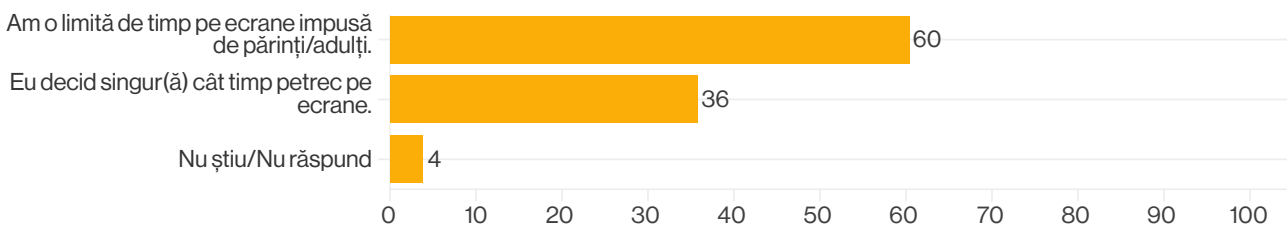
Odată a venit de la școală, îmi aduc aminte, l-am trimis afară la joacă la copii, și mi-a zis: «nu te supăra, am stat toată ziua la școală cu copiii, la after-school am fost cu copiii, vreau acum să fac ce vreau eu, o oră». Și mi-a rămas chestia asta în cap, că are și el dreptul o oră să facă ce vrea.

mamă, elevi clasa I și a IV-a, rural

Figura 47:

Timpul petrecut pe ecrane versus alte activități, în cazul elevilor din clasele a III-a și a IV-a

Cum împarți timpul petrecut pe ecrane pe internet și cel petrecut în alte activități într-o zi obișnuită? % (primar, N=551)

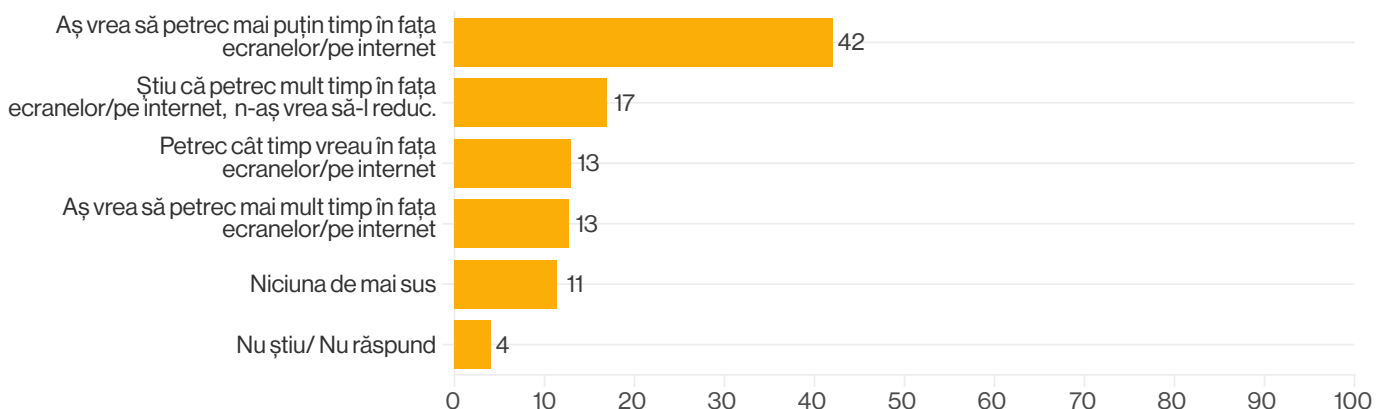

42,1% dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a afirmă că ar vrea să petreacă mai puțin timp în fața ecranelor/pe internet și doar 12,9% afirmă că ei petrec în fața ecranelor/pe internet atâta timp cât doresc ei, iar 12,7% spun că ar vrea să petreacă mai mult timp în fața ecranelor/pe internet.

Figura 48:

Opinia elevilor din clasele a III-a și a IV-a cu privire la timpul petrecut în fața ecranelor/pe internet

Alege varianta de răspuns care se potrivește cu situația ta. % (primar, N=551)

Aceste procente ar trebui tratate cu precauție din cauza posibilului efect de dezirabilitate socială prin care elevii ar fi putut da răspunsuri care, în general, ar fi aprobate de către adulți.

Activitățile făcute pe internet, sursele de informare și tipurile de informație pe care le consumă copiii lor sunt și ele, într-o oarecare măsură, o alegere a părinților. În cadrul discuției de grup, părinții au confirmat că au instalat pe dispozitivele elevilor aplicații de control parental prin care limitează nu doar timpul de expunere la ecrane, ci și tipul de conținut la care aceștia au acces.

Pe jocuri nu se joacă, nu au niciun joc [n.r. pe dispozitive/online]. Le-am și restricționat eu lucrul ăsta pentru că nu avem timp, programul nostru este foarte încărcat. Au alte jocuri, e pasionat de Cubul lui Rubik. Folosesc internetul cu cap. Și sper să o țină tot așa.

mamă, elevi clasa a III-a și a IV-a, rural

Avem instalat control parental și în general știm la ce se uită.

mamă, elev clasa a III-a, urban

Părinții spun că au o preferință clară ca elevii să consume informații preponderent din surse offline (cărți, în mod special).

Nu-i las pe internet. Îi mai lasă tatăl lor când vine, o dată la câteva luni.

mamă, elevi clasa a III-a și a IV-a, rural

Citesc cărți. Uneori, când nu găsesc anumite informații, la istorie sau la geografie, nu-și găsește o partitură de muzică pe care vrea neapărat să o cânte, când au nevoie – atunci folosesc telefoanele. În rest, nu.

mamă, elevi clasa a III-a și a IV-a, rural

Încă încercăm să le determinăm să caute informațiile în cărți. Au doar 40 minute pe zi pe ecrane, și doar după ce și-au făcut activitățile de rutină și pregătire pentru a doua zi.

mamă, eleve clasa pregătitoare și a IV-a, urban

Diverse (potențiale, dar și demonstrate prin exemple proprii) influențe negative ale expunerii la ecrane/internet au fost menționate în acest sens de către părinți. Părinții spun despre copiii care folosesc mai mult internet că:

- nu mai sunt atrași de activitățile din realitatea non-virtuală;
- comunică cu alți copii care le influențează comportamentul în mod negativ (devin mai violenți, folosesc cuvinte nepotrivite învățate de la alții etc.);
- consumă conținut de care nu au nevoie, și anume jocuri – cu care părinții nu sunt de acord, farse (spre exemplu, MrBeast, Zbir⁷³), videoclipuri din care, conform opiniei părinților, copiii nu învață nimic.

Am fost cu copilul la circ și nu i s-a părut wow. În jocurile lui e mai spectaculos totul.

mamă, elev clasa I, urban

Sunt niște canale care aparent promovează – uite, te învăț să faci prăjitură, dar după ce faci prăjitura asta, arunci cu ea în nu știu ce coleg. Dacă nu vezi la ce se uită, sunt canale cu dublu înțeles. Tipul ăsta de umor, și da, poate copilul învață ceva, dar foarte puțin...Le place [n.r. să se uite] și ca să nu le placă trebuie să depun efort, să caut altceva să facă sau să le blochez.

mamă, eleve clasa pregătitoare și clasa a IV-a, urban

Trebuie o sită. Sunt foarte multe lucruri care n-ar trebui să ajungă cel puțin la ei [n.r. referitor la TikTok]

mamă, elev clasa a III-a, urban

⁷³ Menționați de elevi ca răspuns la întrebarea: Care este influencerul tău preferat?

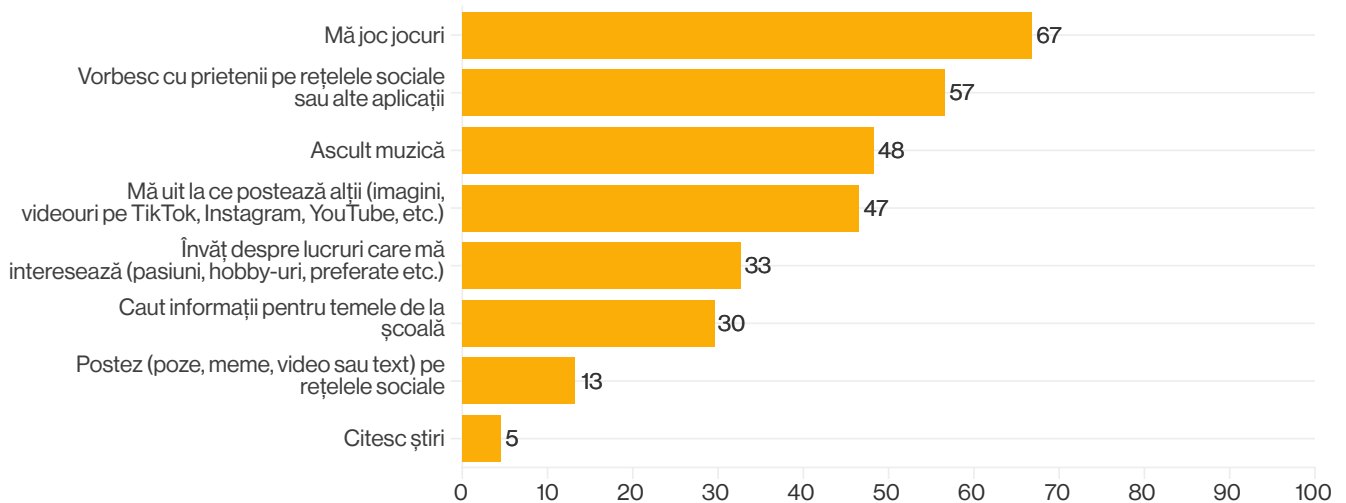
5.2. Activitățile elevilor din clasele a III-a și a IV-a pe internet

Elevii din clasele a III-a și a IV-a folosesc internetul preponderent pentru **a se juca** (66,8%), pentru **a vorbi cu prietenii** pe rețelele sociale și alte aplicații (56,6%), dar și pentru **a asculta muzică** (48,3%).⁷⁴

Figura 49:

Activitățile pe care elevii din clasele a III-a și a IV-a le desfășoară pe internet

Ce faci când intri pe internet? % (primar, N=551)

La fel ca și elevii din ciclurile școlare mai mari (gimnaziu și liceu), elevii din clasele a III-a și a IV-a utilizează internetul într-o proporție mai mare pentru a consuma conținut decât pentru a crea/posta conținut. Observăm că 46,5% se uită la ce postează alții, comparativ cu 13,2% care folosesc internetul pentru a posta conținut pe rețelele sociale. Conform părinților care au participat la discuția de grup, nu toți elevii au o adresă de email personală. Însă cei care au o adresă de email nu o folosesc pentru comunicare, ci pentru a se loga în platformele de jocuri. În plus, părinții confirmă că elevii care au acces la dispozitive conectate la internet pot să-și descarce singuri jocuri, să le actualizeze și să-și schimbe parola când este necesar.

Emailul și-l știe pentru că are nevoie la contul de Roblox, dar cam atât.

mamă, eleve clasa pregătitoare și clasa a IV-a, urban

Nu îi interesează să-și trimită emailuri. Ei discută pe rețelele de socializare.

mamă, elev clasa a III-a, urban

În jur de o treime dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a (32,7%) afirmă că folosesc internetul pentru a învăța despre lucrurile care îi interesează (hobby-uri, pasiuni). Aproape o treime dintre elevii de clasele a III-a și a IV-a (29,6%) afirmă că folosesc internetul pentru a căuta informații care îi ajută să-și facă temele de la școală. Aceste rezultate sunt confirmate și de discuțiile de grup cu părinții. În timp ce unii părinți afirmă că elevii caută informațiile singuri, alții menționează că apelează mai rar la internet pentru temele de la școală, sau dacă o fac – caută acele informații în prezența sau împreună cu adulții.

⁷⁴ Elevii de clasele a III-a și a IV-a, spre deosebire de elevii de gimnaziu și de liceu, au răspuns la întrebarea: Ce faci când intri pe internet?, fără a se raporta la frecvența de utilizare a internetului pentru a face activitățile respective.

Destul de puțin [n.r. folosesc internetul] pentru școală, pentru că își fac temele la after. Dar când e nevoie, caută și pentru școală.

mamă, eleve clasa pregătitoare și clasa a IV-a, urban

Mai degrabă se uită la un film sau la o poveste video decât să citească cartea respectivă, dacă ar fi de ales, ar alege video. Și podcasturi îi place să asculte, însă doar când suntem în mașină, la un drum lung.

mamă, elev clasa a III-a, urban

Da, folosește și internetul când are o nelămurire sau are un proiect de făcut pentru școală, dar de obicei aceste lucruri se întâmplă când suntem noi acasă.

mamă, elev clasa a III-a, urban

Au avut o temă la științe și a preferat să se uite la un YouTube de un minut și să transcrie cuvânt cu cuvânt ce procedeu a folosit doamna respectivă – despre bicarbonat și dizolvarea lui în apă.

mamă, eleve clasa pregătitoare și clasa a IV-a, urban

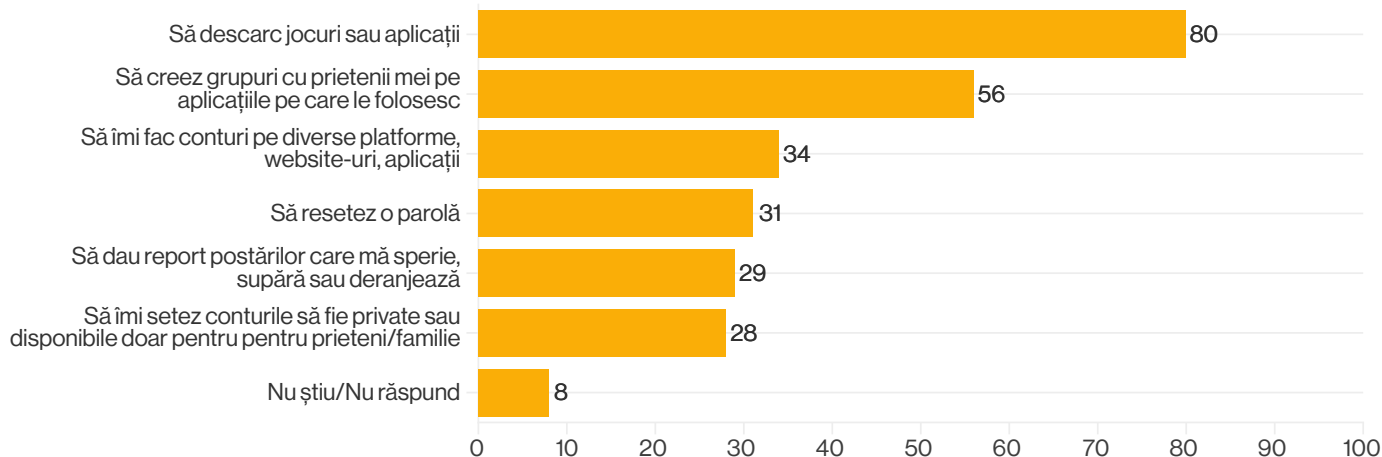
Conform părinților, elevii de clasele primare preferă să consume informații în format video, inclusiv pentru informarea pentru temele de la școală. Conținutul audio – podcasturi și informații de la radio – este ascultat de către copii în special când merg cu părinții în mașină.

5.2. Ce știu elevii din clasele a III-a și a IV-a să facă pe internet

Figura 50:

Utilizarea dispozitivelor de către elevii din clasele a III-a și a IV-a

Ce știi să faci pe telefon, tabletă sau laptop/computer? % (primar, N=551)

Peste 80% dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a spun că știu să descarce jocuri sau aplicații pe telefon, tabletă sau laptop⁷⁵. Mai mult de jumătate (56%) au menționat că știu să creeze grupuri cu prietenii lor pe aplicațiile pe care le folosesc, iar o treime știu să-și facă conturi pe diverse platforme, website-uri, aplicații (34%) și să își reseteze parola (31%). Doar 29% afirmă că știu să dea report postărilor care îi sperie, supără sau deranjează și 28% știu să seteze conturile să fie private sau disponibile doar pentru prieteni/familie.

Aceste rezultate ne arată că elevii din clasele a III-a și a IV-a, deși au o serie de cunoștințe care îi ajută să utilizeze singuri tehnologia digitală pentru activități de divertisment și de socializare, sunt în același timp vulnerabili când vine vorba despre securitate, siguranță și intimitate online. Nu excludem însă posibilitatea că proporția în care aceștia știu să gestioneze setările de securitate este relativ mică pentru că se ocupă părinții de aceste setări deocamdată.

În discuțiile de grup, părinții elevilor din clasele primare confirmă rezultatele sondajului.

⁷⁵ Răspuns multiplu dintr-o listă de opțiuni predefinite la întrebarea: Ce știi să faci pe telefon, tabletă sau laptop/computer?

Al meu sigur știe, schimbă parolele, găsește orice. [...] Da, are grupulețe [n.r. pe WhatsApp] se întâmplă ceva, imediat își fac un grup.

mamă, elev clasa a III-a, urban

Conform părinților, YouTube este folosit de către elevii din clasele a III-a și a IV-a mai ales pentru a-și completa experiențele din jocuri (în cazul băieților, aceștia urmăresc influenceri sau gameri care se joacă și comentează procesul de joc), pentru a urmări artiști sau pentru a-și lua informații despre hobby-uri/pasiuni (mai ales în cazul fetelor).

Ce mai știe să facă!? Descarcă aplicații, actualizează, schimbă parole.

mamă, eleve clasa pregătitoare și clasa a IV-a, urban

La mine e același lucru [n.r. se uită pe YouTube cum joacă alții, de obicei influenceri] – că se joacă Brawl Stars, Minecraft, era și cu Fortnite la un moment dat.

mamă, elev clasa a III-a, urban

5.3. Rețele sociale: obiceiuri de utilizare ale elevilor din clasele a III-a și a IV-a

Majoritatea elevilor din clasele a III-a și a IV-a folosesc în egală măsură YouTube (79,7%) și WhatsApp (78,9). Roblox este în top 3 platforme online utilizate de către elevii din clasele a III-a și a IV-a (56,8%), urmat de TikTok (37,7%) și Snapchat (31,8%). Doar 2,2% dintre aceștia afirmă că nu au cont pe nicio platformă sau rețea socială⁷⁶.

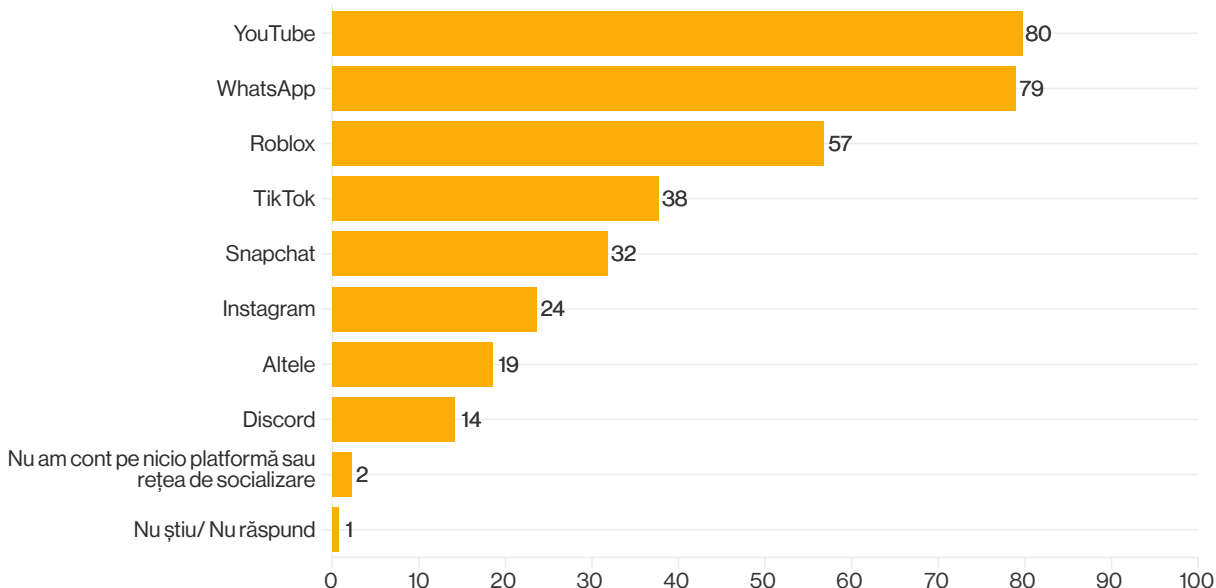
La noi cel puțin pe asta merg, căutările pe internet, pe YouTube, interese, hobby-uri. Artiști preferați. Au apărut în interesele lor cosmeticele, cremele, cum miroso, de care au voie, nu au voie... Încerc să le însoțesc pe aici.

mamă, eleve clasa pregătitoare și a IV-a, urban

Figura 51:

Utilizarea platformelor și a rețelilor sociale în rândul elevilor din clasele a III-a și a IV-a

Ce rețele sociale și platforme folosești de obicei? % (primar, N=551)

⁷⁶ Întrebarea la care au răspuns elevii de clasele a III-a și a IV-a a fost: Ce rețele sociale și platforme folosești de obicei? Elevii au putut selecta rețelele sociale și platformele pe care le folosesc dintr-o listă predefinită de 7 variante, printre care WhatsApp, YouTube, Roblox, Instagram, TikTok, Snapchat, plus varianta cu răspuns deschis Altele.

WhatsApp-ul este folosit în mare parte pentru comunicarea cu prietenii, dar și cu adulții. Părinții au menționat că elevii știu și pot să creeze grupuri de WhatsApp, dar și canale. De obicei părinții urmăresc conținutul comunicării elevilor pe aceste grupuri. Comunicarea cu prietenii sau alți copii de vârsta lor pe grupuri de WhatsApp deseori are loc prin emoticoane, meme-uri sau abrevieri într-un limbaj pe care părinții îl înțeleg cu greu.

Au grupuri pe WhatsApp cu doamna învățătoare, cu doamna de engleză. Au grupuri de jocuri, dar tot cu colegi din clasă.

mamă, elev clasa a III-a, urban

Au apărut și canalele pe WhatsApp. [n.r. Fiica] și-a făcut vreo două: una cu pisica și altul cu marca preferată de cosmetice... Ea postează și se poate reacționa la ce a postat. Toate colegile au câte un canal...

mamă, elev clasa I și a IV-a, urban

I-am dat odată un telefon când a fost plecat la bunici, și WhatsApp, ca să comunice cu noi. Nu ne-a sunat nici măcar odată, în schimb și-a făcut grupuri, grupulețe cu colegii de clasă. Nu pot să spun că ei comunicau între ei, mai degrabă interacționau, își trimiteau emoticoane... era un fel de comunicare fără cuvinte, noi ca adulți nu înțelegem nimic.

mamă, elev clasa I, urban

Elevii confirmă ceea ce au menționat părinții. Fiind întrebați care sunt rețelele sociale și platformele pe care le folosesc de obicei, elevii de clasele a III-a și a IV-a au avut și posibilitatea de a oferi un răspuns deschis prin opțiunea de răspuns Altele.

Roblox este platforma de jocuri pe care elevii o folosesc cel mai des. Părinții spun că știu despre această platformă, însă nu i-au însoțit niciodată pe copii în jocurile lor.

Alte jocuri menționate cel mai des de către părinți, pe care le folosesc copiii, au fost Minecraft, Brawl Stars și Fortnite.

Elevii au oferit 102 mențiuni în total, majoritatea făcând referire la jocuri online multiplayer (89 de mențiuni), printre care Brawl Stars, Fortnite și Minecraft, sau alte aplicații din zona de comunicare și interese/hobby-uri (de exemplu, Pinterest, Shein, Toca Boca), dar într-o măsură considerabil mai mică (între 3-5 mențiuni).

Influencerii și creatorii de conținut preferați ai elevilor din clasele a III-a și a IV-a

Top 5 influenceri menționați⁷⁷ de către elevii din clasele a III-a și a IV-a sunt: Theo Zeciu, Iuliana Beregoi, Madalin, Selly, Mitzuu, Bibi. Ei sunt urmați de: BogdanIBM, iRaphahell, Dorian Popa, și Iorga. Unii băieți îi consideră influenceri pe sportivi, în special fotbalistii cei mai cunoscuți, cum ar fi Cristiano Ronaldo. Fetele urmăresc în mod special vedetele precum Iuliana Beregoi, Bibi și Cesima. Aproape un sfert dintre elevii claselor a III-a și a IV-a (42,6%) nu au menționat niciun influencer sau au afirmat că nu urmăresc niciun creator de conținut. Unii dintre elevi au spus că au mai mulți preferați și nu pot alege, alții au spus că nu le plac și că nu urmăresc influenceri.

Printre canalele de YouTube/TikTok⁷⁸ menționate de elevii din clasele a III-a și a IV-a mai des sunt canalele influencerilor enumerați mai sus. Adicional au fost menționate canalele: S1ke, MrBeast, Jocuri horror, MaxINFINITE, iSilent, Nocivanu', Zbir.

Aproape o treime dintre elevii de clasele a III-a și a IV-a (38,1%) nu au putut menționa niciun canal de YouTube/TikTok pe care să-l urmărească. Unii dintre ei au împărtășit chiar și faptul că nu au cont pe aceste platforme sau că nu au voie să se uite la conținut pe acestea.

⁷⁷ Elevii au răspuns la întrebarea deschisă: Care este influencerul tău preferat?

⁷⁸ Elevii au răspuns la întrebarea deschisă: Care este canalul tău de YouTube preferat sau contul de TikTok preferat?

5.4. Încrederea în informații și gestionarea riscurilor navigării online

Elevii din clasele a III-a și a IV-a își construiesc încrederea în informații prin intermediul altor persoane, în special al adulților. Ei spun că au încredere în informațiile de pe internet atunci când le verifică cu un adult (67,2%) sau dacă o informație le este trimisă de către un prieten (43,9%)⁷⁹.

Aspectele ce țin de forma și maniera de livrare a informației contează foarte puțin pentru aceștia. Aceste rezultate ne arată că, deși fac o varietate de activități online singuri, interacțiunea lor cu mediul online și construirea sensului cu privire la conținutul media pe care îl consumă se înscrie în mare parte într-o bulă definită prin influența părinților și de interesele comune pe care le au cu prietenii lor (de altfel, curatoriate într-o oarecare măsură tot de părinți).

I-am dat odată un telefon când a fost plecat. Mai văd câte un filmuleț, câte o parodie. Și vin și întreabă: chiar așa e?

mamă, eleva clasa pregătitoare și clasa a IV-a, urban

Și noi am primit cumva la fel astfel de întrebări. Și m-a mai întrebat despre știri, războiul din Israel. Sau dacă a văzut anumite lucruri care i s-au părut exagerate și a venit să mă întrebe dacă pot fi reale.

mamă, elev clasa a III-a, urban

Conform discuției de grup, părinții consideră că elevii ar trebui să învețe la școală despre metodele prin care pot distinge o informație falsă de una adevărată.

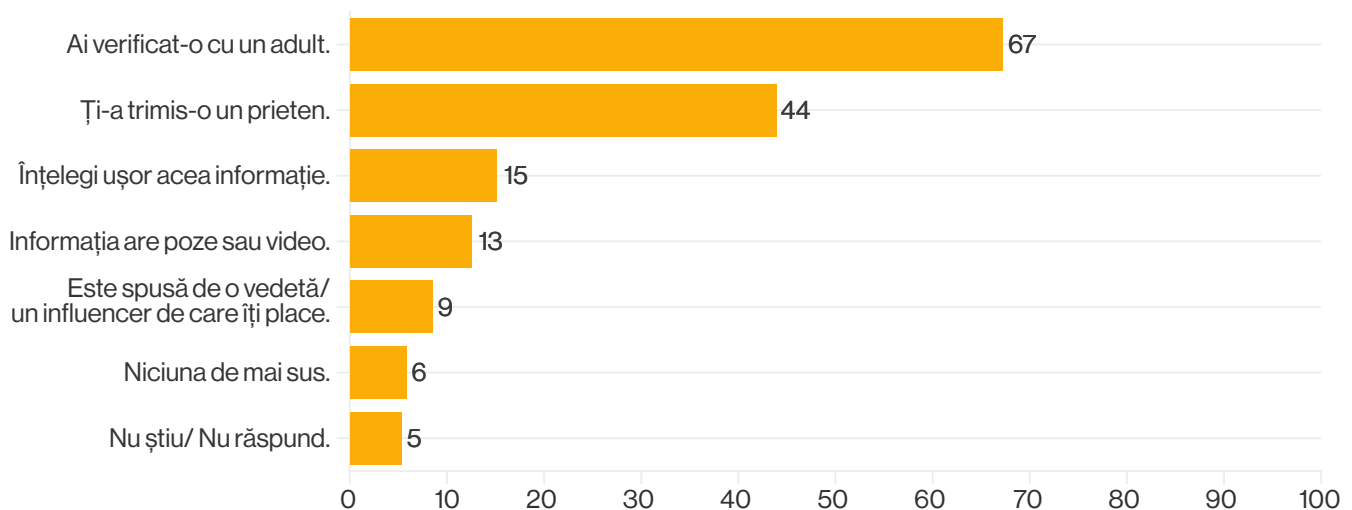
Cum să facă distincția dintre o știre sau informație falsă și una adevărată.

mamă, elev clasa a III-a, urban

Figura 52:

Încrederea elevilor din clasele a III-a și a IV-a în informații

Ai încredere într-o informație de pe internet dacă...: (răspuns multiplu) % (primar, N=551)

⁷⁹ Întrebarea a fost: Ai încredere într-o informație de pe internet dacă...

(elevii au ales răspunsuri dintr-o listă predefinită care a inclus opțiuni precum – Ți-a trimis-o un prieten; Ai verificat-o cu un adult; Înțelegi ușor acea informație, etc.).

Peste 90% dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a spun că **nu oferă persoanelor străine date despre ei** (nume complet, adresa sau școala la care învață) și **nu dau altora parole de la conturile lor** pentru că le consideră acțiuni riscante/periculoase.

Totuși, 11,3% dintre aceștia **vorbesc uneori online cu persoane pe care nu le cunosc**, deși sunt conștienți că acest comportament este riscant/periculos. Mai puțin de 2% dintre elevii din clasele a III-a și a IV-a fac activități considerate a fi riscante în mediul online pentru că nu le consideră periculoase⁸⁰.

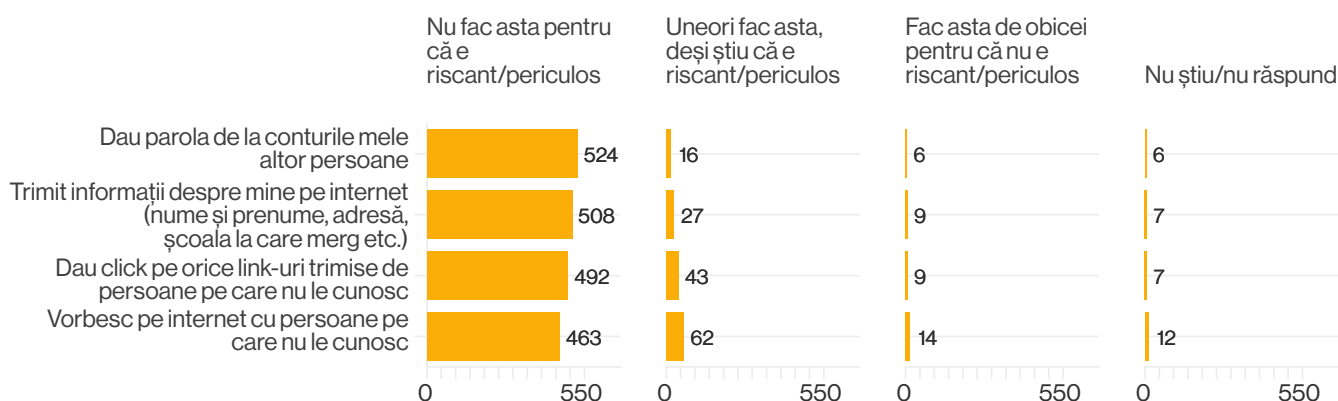
În cadrul discuției de grup, părinții au menționat câteva comportamente pe care ei le consideră **riscante**, și anume: crearea de multiple conturi pe aplicații și/sau rețele sociale fără control din partea părinților, distribuirea parolelor către persoane necunoscute și încercarea de a cumpăra jocuri de pe dispozitivele conectate la internet ale părinților.

Deși nu i-am întrebat în mod direct referitor la riscurile de expunere a copiilor la **conținut de natură intimă/sexuală în mediul online**, părinții care au participat la focus grup au adus în discuție aceste aspecte. Elevii din clasele primare, din curiozitate, pot accesa online un astfel de conținut. În plus, un părinte a relatat un exemplu în care copiii au făcut poze cu părțile intime ale corpului și au distribuit imaginile între ei, necunoscând care sunt riscurile asociate unui astfel de comportament.

Figura 53:

Gestionarea riscurilor online în rândul elevilor din clasele a III-a și a IV-a

Ce faci dacă te afli în situațiile de mai jos? (răspuns multiplu) % (primar, N=551)

⁸⁰ Întrebarea a fost: Ce faci dacă te afli în situațiile de mai jos? (Situațiile prezentate au fost: Vorbesc pe internet cu persoane pe care nu le cunosc; Dau parola de la conturile mele altor persoane; Dau click pe orice link-uri trimise de persoane pe care nu le cunosc; Trimit informații despre mine pe internet (nume și prenume, adresă, școala la care merg etc.). Pe fiecare situație elevii trebuiau să aleagă un singur răspuns din opțiunile: (1) Nu fac asta pentru că e riscant/periculos, (2) Uneori fac asta, deși știu că e riscant/periculos, (3) Fac asta de obicei pentru că nu e riscant/periculos, (4) Nu știu/nu răspund

S-au mai uitat pe Snapchat la imagini, filmulețe legate de scene sexuale. Le-au accesat cu colegile, nu de pe telefonul fetei mele, dar na... – mamă, eleve clasa pregătitoare și clasa a IV-a, urban

S-a întâmplat pe la after să se plimbe niște poze cu copii care voiau să-și arate părțile intime [n.r. ale corpului] pentru că erau foarte curioși cum arată și la alții și voiau să facă share de informații, tot din cauza faptului că aveau telefoane la îndemână și nu înțelegeau la ce se expun.

mamă, elev clasa I, urban

În încercarea de a gestiona și aceste riscuri, părinții recurg tot la limitarea accesului copiilor la internet sau la parolele de email și folosesc aplicații de control parental.

Lista tabelelor

- Tabelul 1: Date demografice elevi subșesantioane (ciclurile primar, gimnazial și liceal)
Tabelul 2: Repartizarea națională a școlilor din eșantion
Tabelul 3: Date demografice participanți focus grupuri
Tabelul 4: Utilizarea principalelor platforme și rețele sociale în rândul elevilor de liceu, în funcție de vârstă
Tabelul 5: Utilizarea principalelor platforme și rețele sociale în rândul elevilor de liceu, în funcție de mediul de reședință
Tabelul 6: Consideră că o informație este adevărată atunci când...

Lista figurilor

- Figura 1: Frecvența utilizării internetului pentru elevii de gimnaziu și de liceu
Figura 2: Durata zilnică de utilizare a internetului pentru elevii de gimnaziu și de liceu
Figura 3: Frecvența utilizării dispozitivelor pentru conectarea la internet într-o săptămână
Figura 4: Frecvența utilizării tehnologiilor de conectivitate la internet într-o săptămână
Figura 5: Relația dintre frecvența utilizării internetului mobil (4G/5G) și frecvența conectării la internet pe telefonul mobil personal în cazul elevilor de gimnaziu (media răspunsurilor)
Figura 6: Activitățile pe care elevii de gimnaziu și de liceu le desfășoară zilnic pe internet
Figura 7: Utilizarea internetului de către elevii de gimnaziu pentru diverse activități
Figura 8: Utilizarea internetului de către elevii de liceu pentru diverse activități
Figura 9: Frecvența consumului și a postării de conținut pe rețelele sociale de către elevii de gimnaziu și de liceu
Figura 10: Frecvența utilizării internetului în timpul orelor de la școală de către elevii de liceu
Figura 11: Frecvența utilizării internetului în timpul orelor de la școală de către elevii de gimnaziu
Figura 12: Frecvența utilizării internetului pentru aplicațiile AI de către elevii de liceu
Figura 13: Frecvența utilizării internetului pentru aplicațiile AI de către elevii de gimnaziu
Figura 14: Utilizarea platformelor și a rețelelor sociale în rândul elevilor de nivel liceal și gimnazial
Figura 15: Durata de utilizare zilnică a Tiktok de către elevii de gimnaziu și de liceu
Figura 16: Durata zilnică de utilizare a Instagram de către elevii de gimnaziu și de liceu
Figura 17: Durata zilnică de utilizare a YouTube de către elevii de gimnaziu și de liceu
Figura 18: Durata zilnică de utilizare a WhatsApp de către elevii de gimnaziu și de liceu
Figura 19: Activitățile pe care elevii de gimnaziu și de liceu le desfășoară pe Instagram
Figura 20: Activitățile pe care elevii de gimnaziu și de liceu le desfășoară pe Tiktok
Figura 21: Activitățile pe care elevii de gimnaziu și de liceu le desfășoară pe YouTube
Figura 22: Activitățile pe care elevii de gimnaziu și de liceu le desfășoară pe WhatsApp
Figura 23: Frecvența utilizării surselor de informare de către elevii de liceu într-o zi obișnuită
Figura 24: Frecvența utilizării surselor de informare de către elevii de gimnaziu într-o zi obișnuită
Figura 25: Frecvența utilizării internetului pentru documentare (în scop școlar) de către elevii de liceu
Figura 26: Frecvența utilizării internetului pentru documentare (în scop școlar) de către elevii de gimnaziu
Figura 27: Utilizarea rețelelor sociale YouTube, TikTok și Instagram pentru informare de către elevii de liceu și gimnaziu
Figura 28: Frecvența utilizării internetului pentru informare (știri, reportaje, dezbateri etc.) de către elevii de liceu
Figura 29: Frecvența utilizării internetului pentru informare (știri, reportaje, dezbateri etc.) de către elevii de gimnaziu
Figura 30: Nivelul de informare al elevilor de liceu pe subiecte și teme de interes general
Figura 31: Nivelul de informare al elevilor de liceu pe subiecte de politică, în funcție de vârstă
Figura 32: Nivelul de informare al elevilor de liceu pe subiecte și teme de interes general, în funcție de mediul de reședință

Figura 33: Nivelul de informare al elevilor de gimnaziu pe subiecte și teme de interes general
 Figura 34: Nivelul de informare al elevilor de gimnaziu pe subiecte și teme de interes general, în funcție de vârstă
 Figura 35: Încrederea elevilor de liceu în informații
 Figura 36: Încrederea elevilor de gimnaziu în informații
 Figura 37: Frecvența informațiilor false pe diverse subiecte în rândul elevilor de liceu (Medie ponderată)
 Figura 38: Comportamentul elevilor de gimnaziu în fața informațiilor care le trezesc suspiciuni
 Figura 39: Tehnicile utilizate de elevii de liceu pentru verificarea informațiilor
 Figura 40: Tehnicile utilizate de elevii de gimnaziu pentru verificarea informațiilor
 Figura 41: Comportamentul elevilor de liceu în fața informațiilor false din mediul online
 Figura 42: Încrederea în informații a elevilor de liceu care folosesc cel puțin cinci modalități de a verifica informația
 Figura 43: Nivelul de informare al elevilor de liceu pe subiecte și teme de interes general – comparație cu elevii care au selectat cel puțin cinci modalități de verificare a informației
 Figura 44: Frecvența utilizării internetului pentru elevii din clasele a III-a și a IV-a
 Figura 45: Utilizarea dispozitivelor pentru conectarea la internet în cazul elevilor din clasele a III-a și a IV-a
 Figura 46: Durata zilnică de utilizare a internetului pentru elevii din clasele a III-a și a IV-a
 Figura 47: Timpul petrecut pe ecrane versus alte activități în cazul elevilor din clasele a III-a și a IV-a
 Figura 48: Opinia elevilor din clasele a III-a și a IV-a cu privire la timpul petrecut în fața ecranelor/pe internet
 Figura 49: Activitățile pe care elevii din clasele a III-a și a IV-a le desfășoară pe internet
 Figura 50: Utilizarea dispozitivelor (telefon, tabletă sau laptop/computer) de către elevii din clasele a III-a și a IV-a
 Figura 51: Utilizarea platformelor și a rețelelor sociale în rândul elevilor din clasele a III-a și a IV-a
 Figura 52: Încrederea elevilor din clasele a III-a și a IV-a în informații
 Figura 53: Gestionarea riscurilor online în rândul elevilor din clasele a III-a și a IV-a

Bibliografie

Byrne, E., Vessey, J.A. & Pfeifer, L. (2018). Cyberbullying and social media: information and interventions for school nurses working with victims, students, and families, *Journal of School Nursing*, 34(1), 38–50.

Culpepper, S. (2023). How a new two-minute quiz measures misinformation susceptibility. Nieman Lab. Disponibil la: <https://www.niemanlab.org/2023/07/how-a-new-two-minute-quiz-measures-misinformation-susceptibility/>

Dilci T. & Eranil A.K. (2019). The impact of social media on children, in: Sarı, G. (ed.) *Handbook of Research on Children's Consumption of Digital Media*, IGI Global, Hershey, PA, 1–10.

Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford University Press.

Hare, J. (2024). Girls know more about how to rule the world, but it's boys who want to. *Financial Review*. Disponibil la: <https://www.afr.com/politics/federal/girls-know-more-about-how-to-rule-the-world-but-it-s-boys-who-want-to-20240307-p5fap3>

Magis-Weinberg L., Ballonoff Suleiman A., & Dahl R.E. (2021) Context, Development, and Digital Media: Implications for Very Young Adolescents in LMICs. *Front. Psychol.*

Murray, C. (2023). Gen Z And Millennials More Likely To Fall For Fake News Than Older People, Test Finds. *Forbes*. Disponibil la: <https://www.forbes.com/sites/conormurray/2023/06/28/gen-z-and-millennials-more-likely-to-fall-for-fake-news-than-older-people-test-finds/>

Pebbling: The viral romance trend that humans have stolen from penguins. (2024). *The Guardian*. Disponibil la: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/article/2024/jun/04/pebbling-viral-romance-trend-humans-stolen-from-penguins>

Reid Chassiakos Y., Radesky J., Christakis D., Moreno M.A., & Cross C. (2016) Children and Adolescents and Digital Media. *American Academy of Pediatrics - Technical report of Council on Communications and Media in Pediatrics*, 138 (5).

Reuters Institute for the Study of Journalism. (2024). Digital News Report 2024. Disponibil la: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2024/romania>

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., Valeria, D., & Friedman, T. (2023). Education for Citizenship in Times of Global Challenge. IEA International Civic and Citizenship Education Study 2022 International Report. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). Disponibil la: <https://www.iea.nl/sites/default/files/2023-11/ICCS2022-International-Report.pdf>

Shearer, E., Naseer, S., Liedke, J., & Matsa, K. E. (2024). TikTok users' experiences with news. Pew Research Center. Disponibil la: <https://www.pewresearch.org/journalism/2024/06/12/tiktok-users-experiences-with-news/>

Strasburger V.C., Jordan A.B., & Donnerstein E. (2010) Health Effects of Media on Children and Adolescents. *Pediatrics*, 125 (4): 756–767.

Suess, D., Suoninen, A., Garitaonandia, C., Juaristi, P., Koikkalainen, R., & Oleaga, J. A. (1998) Media Use and the Relationships of Children and Teenagers with their Peer Groups: A Study of Finnish, Spanish and Swiss Cases. *European Journal of Communication*, 13(4), 521-538.

Treviño T., & Morton, F. (2019). Children on social media: An exploratory study of their habits, online content consumption and brand experiences. *Journal of Digital & Social Media Marketing*, 7(1); 88-97.

Velicu, A., Fotiade, N., & Avădani, I. (2020). Conectat la media: Interacțiunea tinerilor din România cu media (Centrul pentru Jurnalism Independent, Ed.). Disponibil la: <https://cji.ro/studiu-conectat-la-media-interactiunea-tinerilor-din-romania-cu-media-2/>

Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking. Council of Europe. Disponibil la: <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html>

Workman, J., Heyder, A. (2020). Gender achievement gaps: the role of social costs to trying hard in high school. *Soc Psychol Educ* 23, 1407–1427. Disponibil la: <https://doi.org/10.1007/s11218-020-09588-6>